

Ministerul Educației și Cercetării

**Program postuniversitar de conversie profesională
pentru cadrele didactice din mediul rural**

*Specializarea ISTORIE
Forma de învățământ ID - semestrul IV*

IDEEA ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ

Marian ȘTEFĂNESCU

Ministerul Educației și Cercetării
Proiectul pentru Învățământul Rural

ISTORIE

Ideea și integrarea europeană

Marian ȘTEFĂNESCU

2007

© 2007

**Ministerul Educației și Cercetării
Proiectul pentru Învățământul Rural**

**Nici o parte a acestei lucrări
nu poate fi reprodusă fără
acordul scris al Ministerului Educației și Cercetării**

ISBN 978-973-0-04793-6

CUPRINS

I. INTRODUCERE	iii - iv
Bibliografie minimală	v

1. EUROPA – NOȚIUNE ȘI PREZENTARE GENERALĂ

1.1. Obiective.....	1
1.2. Ce este Europa ?.....	1
1.3. Cele trei aspecte ale identității europene.....	11
1.4. Europa azi: prezentare generală	14
1.5. Bibliografie.....	16
1.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	17

2. ISTORIA IDEII EUROPENE (I). DE LA ORIGINI LA SFÂRȘITUL SEC. AL XVIII-LEA

2.1. Obiective.....	18
2.2. Ideea Europeană – Origini intelectuale.....	18
2.3. Primii reprezentanți (sec.XIII – XVI).....	19
2.4. „Europa” și „european” în sec.XVII	23
2.5. Ideea europeană în secolul al XVIII-lea	30
2.6. Bibliografie.....	38
2.7. Răspunsuri la testele de autoevaluare	39

3. ISTORIA IDEII EUROPENE (II). DE LA REVOLUȚIA FRANCEZĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

3.1. Obiective.....	40
3.2. Ideea Europeană și Revoluția Franceză.....	40
3.3. „Europa” napoleoniană	46
3.4. Ideea europeană de la Congresul de la Viena (1814-1815) la sfârșitul secolului al XIX-lea	47
3.5. Ideea Europeană între 1870 și 1918	57
3.6. Bibliografie.....	62
3.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	62
3.8. Lucrare de verificare 1	64

4. DE LA IDEEA EUROPEANĂ LA DEBUTUL CONSTRUCȚIEI EUROPENE

4.1. Obiective.....	65
4.2. Ideea Europeană în perioada interbelică (1918 – 1939).....	65
4.3. Debutul construcției europene după 1945	74
4.4. Construcția europeană 1948 – 1950	80
4.5. Bibliografie.....	85
4.6. Răspunsuri la testele de autoevaluare	86

5. CONSTRUCȚIA EUROPEANĂ 1950 – 2004

5.1. Obiective	88
5.2. Integrarea europeană între CECO și Conferința de la Messina	88
5.3. Comunitatea Economică Europeană – CEE	95
5.4. De la Comunitatea Europeană la Uniunea Europeană	103
5.5. Uniunea Europeană	106
5.6. Bibliografie	112
5.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare.....	113
5.8. Lucrare de verificare 2	115

6. INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE (I)

6.1. Obiective	116
6.2. Instituțiile Uniunii Europene – prezentare generală.....	116
6.3. Parlamentul European	119
6.4. Consiliul Uniunii Europene	126
6.5. Comisia Europeană.....	131
6.6. Bibliografie	137
6.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare.....	137

7. INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE (II)

7.1. Obiective	140
7.2. Curtea de Justiție	140
7.3. Curtea de Conturi.....	145
7.4. Alte instituții ale Uniunii Europene.....	148
7.5. Bibliografie	152
7.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare.....	154
7.7. Lucrare de verificare 3	155

8. SIMBOLURI ȘI POLITICI EUROPENE

8.1. Obiective	156
8.2. Simbolurile Uniunii Europene	156
8.3. Politicile Europene (I)	159
8.4. Politicile Europene (II)	166
8.5. Politicile Europene (III)	172
8.6. Bibliografie	175
8.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare.....	176
8.8. Lucrare de verificare 4	177

INTRODUCERE

Unitățile de învățare

Criteriile de selecție a conținuturilor

Unitățile de învățare pe care le propune acest modul respectă obiectivele statuate prin programă și au fost selectate urmărindu-se cel puțin trei obiective generale:

- prezentarea, din perspectivă cronologică și analitică, a evoluției ideii și construcției europene,
- descifrarea atât a tabloului instituțional cât și a politicilor europene comune și
- identificarea oportunităților prezentate de aderarea României la procesele integraționiste europene.

Plecând de la această abordare, unitățile de învățare prezente în cadrul modulului își propun în primul rând să surprindă fenomenul complex al integrării europene și elementele constitutive – în continuă evoluție – ale Uniunii Europene. În același timp însă a fost urmărit și traseul istoric al acelei perspective culturale, împărtășită de intelectuali și oameni politici deopotrivă, asupra continentului nostru în sensul unității și identității europene. Nu în ultimul rând, unitățile de învățare au rolul de a oferi cursanților imaginea unui proces istoric de lungă durată, o acumulare progresivă, continuă, a elementelor constitutive proprii identității europene.

De asemenea, conținutul unităților de învățare a fost proiectat cu sarcina de a oferi o perspectivă analitică asupra fenomenelor studiate, insistându-se nu numai asupra reperelor cronologice necesare ci și asupra proiectelor și tentativelor imaginate în cursul istoriei Europei. În egală măsură s-a urmărit prezentarea sintetică a personajelor diverse care au contribuit la edificiul european, demonstrând astfel că ideea și construcția europeană sunt rezultatul unor preocupări comune, indiferent de naționalitate, religie sau stare socială.

Apropierea de către cursanți a acestui tip de analiză poate avea un rol pozitiv datorită dobândirii unor abilități specifice anchetei fenomenelor politico-culturale precum și a unei perspectivei generale mai sofisticate asupra modului în care personaje și grupuri diverse, diferite, îndepărtate de cititor au imaginat și construit realități politice, sociale, economice în mișcare, într-o evoluție permanentă spre prezentul nostru.

Titlul unităților de învățare

Unitățile de învățare din acest modul sunt următoarele.

Unitatea de învățare 1 – Europa – Noțiuni și prezentare generală

Unitatea de învățare 2 – Istoria Ideii Europene (I). De la origini la sfârșitul sec. al XVIII-lea

Unitatea de învățare 3 – Istoria Ideii Europene (II). De la Revoluția Franceză la Primul Război Mondial

Unitatea de învățare 4 – De la Ideea Europeană la Construcția

Europeană
Unitatea de învățare 5 – Construcția Europeană 1950-2004
Unitatea de învățare 6 – Instituțiile Uniunii Europene (I)
Unitatea de învățare 7 – Instituțiile Uniunii Europene (II)
Unitatea de învățare 8 – Simboluri și Politici Europene

Sarcinile de lucru

Tipuri de sarcini de lucru

Sarcinile de lucru sunt astfel construite încât să corespundă obiectivelor formulate prin programa de studiu. Pe parcursul modului, veți avea de realizat o serie de activități care au ca scop dezvoltarea competențelor care sunt necesare celor care vor fi profesori de istorie.

Întrebări punctuale

În primul rând, există sarcini de lucru care vă solicită să răspundeți la întrebări punctuale; ele sunt întrebări la care se va răspunde pe parcursul unității de învățare.

Apoi, întrebări care vă solicită să identificați, să selectați, să comparați și să ierarhizați informații.

Lucrările de verificare

Lucrările de verificare

Eseuri structurate și libere

În sfârșit, există sarcini de lucru (de regulă la nivelul lucrărilor de verificare) care obligă pe cursanți să folosească toate cunoștințele acumulate de-a lungul unității de învățare – acestea sunt eseuri (structurate și libere). Cursanții sunt încurajați să utilizeze literatura suplimentară care, din motive de acordare cu celelalte module, a fost limitată la maxim.

Localizare

Modulul conține 4 lucrări de verificare

Instrucțiuni privind testul de evaluare

- dacă este posibil, tehnoredactat, Arial 12, 1,5 rânduri, max. 5 pagini
- se trimite prin poștă tutorelui.
- se folosește în primul rând cursul dar pentru obținerea unui punctaj ridicat este necesară parcurgerea bibliografiei indicate.

Dacă apar probleme

În cazul în care apar dificultăți la nivelul elaborării lucrărilor de verificare, sugerăm cursanților să reia lectura unității de învățare, de data aceasta realizând un rezumat de idei al acesteia. Apoi, să reia lectura bibliografiei indicate și să încerce rezolvarea din nou a lucrării (în cazul în care este vorba de un eseu structurat, să atingă punctele precizate întâi sub forma unor mici eseuri independente, iar la urmă să redacteze din nou eseu sub forma unei narațiuni la persoana întâia).

Criteriile de evaluare și ponderea acestora

Criteriile de evaluare care vor fi aplicate sunt următoarele:

- pentru teste de autoevaluare: corectitudinea răspunsurilor, capacitatea cursanților de a răspunde solicitării în numărul de fraze solicitate;
- pentru lucrările de verificare (în ordinea importanței): respectarea punctelor solicitate, argumente reprezentative și coerența argumentării, utilizarea informațiilor din unitatea de învățare, utilizarea de bibliografie suplimentară.

Ponderea evaluării continue este de 40%, iar a evaluării finale 60%

Bibliografie minimală

- *Documentele de bază ale Comunității și Uniunii Europene*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 2002.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea Europeană: aprofundare și extindere*, București, Editura Trei, 2001
- Bîrzea, Cezar, *Politicile și instituțiile Uniunii Europene*, București, Corint, 2001.
- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Campus, E., *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1993
- Charles Zorgbibe, *Constructia europeana. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, Bucuresti, 1998
- Cioranescu, G, *România și ideea federalistă*, Ed. Enciclopedica, Bucuresti, 1997
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Diaconu, Nicoleta, *Sistemul instituțional al Uniunii Europene*, București, Lumina Lex, 2001
- Dutu Alexandru - *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 1999
- Filipescu, Ion P; Fuerea, Augustin, *Drept instituțional comunitar european*, ediția a IV-a, București, Editura Actami, 1999.
- Fontaine Pascal - *Construcția europeană de la 1945 până în zilele noastre*, Institutul European, Iași, 1998
- Fuerea, Augustin, *Instituțiile Uniunii Europene*, București, Universul Juridic, 2002.
- Girault, Rene, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Polirom, 2004
- Husar, Alexandru, *Ideea Europeană*, București, Institutul European, 1993
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000
- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Construcției europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000
- Urwin Derek - *Dicționar, Istorie și politică europeană 1945-1995*, Institutul European, Iași, 2000

Adrese internet

- Server UE <http://europa.eu.int>.
- Comisia Europeană http://europa.eu.int/comm/index_fr.htm
- Consiliul European <http://ue.eu.int/fr/summ.htm>
- Consiliul Uniunii <http://ue.eu.int/info/index.htm>
- Parlament European <http://www.europarl.eu.int>.
- Curtea de Justiție <http://curia.eu.int>
- Curtea de Conturi <http://www.eca.eu.int>
- Comitet Economic si Social <http://www.esc.eu.int>
- Comitet Regiuni <http://www.cor.eu.int>
- Banca Centrala Europeană <http://www.ecb.int>
- Banca Europeană de Investiții <http://www.eib.org>
- Avocatul Poporului <http://www.euro-ombudsman.eu.int>
- Delegația Comisiei Europene la București <http://www.infoeuropa.ro>

Unitatea de învățare Nr. 1

EUROPA – NOȚIUNE ȘI PREZENTARE GENERALĂ

Cuprins

1.1. Obiective	1
1.2. Ce este Europa?	1
1.3. Cele trei aspecte ale identității europene	11
1.4. Europa azi: prezentare generală	14
1.5. Bibliografie	16
1.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	17

1.1. Obiective

- Descoperirea parcursului etimologic al termenului „Europa” în antichitate
- Identificarea sensurilor mitologice și geografice încredințate de autorii antici
- Analizarea trăsăturilor identitare atașate noțiunii de „Europa”
- Familiarizarea studenților cu reperele esențiale ale realității geografice, demografice și lingvistice ale continentului nostru

1.2. Ce este Europa?

Suntem în același timp legați, fizic și spiritual, de o zonă, de o țară, de un continent. Suntem craioveni, sau ieșeni, sau gălățeni, sau clujeni... Suntem români fiindcă avem cetățenia României. Suntem însă, în același timp, EUROPENI. Locuim pe acest continent, care are o identitate proprie și care a făcut în ultima jumătate de secol pași mari spre unificare...În 1928, un pasionat federalist francez, Gaston Riou, a scris o carte cu titlul Europa, patria mea. De atunci, mulți oameni au simțit Europa ca pe o patrie a lor. S-o cunoaștem, deci, mai bine!

1.2.1. Un cuvânt: Europa

Ca multe alte cuvinte de uz curent astăzi (alături de opere și valori culturale neprețuite) EUROPA este o noțiune pe care o avem de la vechii greci. „*Să faci istoria unui cuvânt nu este niciodată o muncă în zadar*”, scria marele istoric francez Lucien Fabre în 1930. Și, continua el: „*Scurtă sau lungă, monotonă sau variată, călătoria este întotdeauna instructivă*”. Să încercăm deci, și noi, o călătorie în istoria cuvântului EUROPA...

Nu avem până în prezent o explicație sigură, de natură etimologică, a

Posibile explicații etimologice

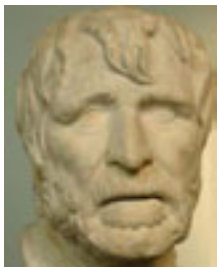
cuvântului. Unii autori i-au atribuit origine orientală, într-una din limbile semitice vorbite în vechime în vestul Asiei: feniciană sau akkadiană. Astfel, în limba akkadiană „erib” sau „erebu” înseamnă „apus” și din acest cuvânt ar putea deriva „Europa”, „ținutul din apus”. Explicația era, în mod firesc, completată de faptul că în aceeași limbă „asu” sau „acu” înseamnă „răsărit” și de aici provenea probabil numele celui alt continent: Asia, „ținutul din apus”. Totuși, între cuvântul semit „erebu” și numele „Europei”, deosebirea este prea mare și nu s-a identificat nici o verigă de legătură în Orient sau în Grecia, pentru a explica tranziția.

A doua explicație de natură etimologică a continentului nostru pornește de la constatarea că în limba greacă cuvântul „opia” înseamnă „pământ”. De altfel, în piesele lui Sofocle și Euripide, cei mai cunoscuți autori de tragedii din Grecia Antică, numele continentului este ortografiat „Europia”.

Există însă și o a treia explicație etimologică a cuvântului. Deși este mai complicată, aceasta este preferată uneori ca o prefigurare a destinului deosebit pe care l-a avut continentul Europa. Analiza aceasta se bazează pe posibilitatea ca numele Europei – „Europia”, să fie format din cuvintele grecești „eurus”= amplu, larg și „ops”= ochi. „Euruopé” semnifică deci, în limba elină (greaca veche) „cu ochi mari” sau „care vede departe”. „*Se pare că forma feminină europa însemna o femeie cu fața frumoasă și senină și cu ochii mari*” (Heikki Mikkeli). La Homer se întâlnește deja acest adjectiv legat de numele lui Zeus – „Zeus europé” adică, „Zeus care vede departe”.

1.2.2. De la etimologie la mitologie

În afară de adjectivul „europé”, care poate să fie, sau nu, în legătură cu termenul „Europa”, grecii vechi au folosit cuvântul a cărui istorie o urmărim, în două sensuri: unul mitologic și unul geografic.

Hesiod

Cel mitologic a fost, probabil, mai vechi. Este cert oricum că prima mențiune scrisă a cuvântului este în sens mitologic și se află în versul 357 din Theogonia lui Hesiod. În acest poem genealogic, poetul grec o prezintă pe Europa drept fiică a lui Oceanos și a soției sale Tethys. Europa era deci una din cele 3000 de Oceanide, dintre care Hesiod nu amintește decât aproximativ 40, printre ele fiind Asia și Metis („Rațiunea”). Interesant este că, deși nu la Hesiod ci mult mai târziu, în tragedia lui Eschil Rugătoarele și al treilea continent cunoscut de greci în antichitate, Libya (Africa) apare ca nume al uneia dintre Oceanide, soră cu Europa. Textul lui Hesiod este, totuși, numai o variantă a „mitului Europei”, cunoscut de grecii antici și preluat apoi de scriitorii latini.

O altă variantă este prezentă în opera literară pe care grecii o respectau atât de mult încât învățau să citească după ea, iar Alexandru Macedon o considera atât de reușită încât a luat-o cu el în lungile expediții de cucerire: Iliada lui Homer. În cântul XIV, versurile 320- 321, din vestita epopee, este inserată o referire la Europa, fără să existe însă cuvântul. Ispitind-o pe Hero, Zeus îi spune că nu a fost atât de îndrăgostit niciodată și prezintă lunga listă a iubitelor sale în care apare și frumoasa fiică a lui Fenix „*care pe Minos născu și pe cel ca un Zeu, Radamantis*”. Că era Europa, nu era nici o îndoială, și talentatul traducător în

Homer

românește al Iliadei (George Murnu) trece dincolo de textul lui Homer scriind „*Nici de frumoasa Europa copila vestitului Fenix*”. Se impun deci două observații în legătură cu opera lui Homer. Mai întâi, că nici în Iliada, nici în Odiseea nu apare, explicit, cuvântul Europa, nici în sensul mitologic și nici în sensul geografic (cu toate că Asia este menționată în Iliada și Libya (Africa) în Odiseea). Apoi, că Homer cunoștea altă variantă a mitului Europei în care tatăl ei era Fenix.

Scurtele referiri la mitul Europei din Hesiod și Homer sunt amintite de cercetătorii de azi pentru vechimea lor și celebritatea autorilor. În secolul II î.Chr. un autor aproape ignorat astăzi, Moschos, grec din Sicilia, a scris un lung poem etic, Europa, în care eroina este tot fiica lui Fenix și a Telephassei. În acest poem este prezentată, în detaliu, scena „răpirii Europei”. Prințesa a Tirului, Europa se juca pe țărm cu prietenele ei când Zeus, care se îndrăgostise de ea, apare sub forma unui splendid taur alb. Vrăjită, Europa urcă pe spatele taurului, care se avântă în mare și o duce pe insula Creta. Luând formă umană, Zeus îi declară dragostea și Europa are cu el trei fii. În poemul lui Moschos este prezentă și tema visului, având valoarea unei anticipări a viitorului. Înainte de întâlnirea cu Zeus, Europa visează că pentru ea se luptă două femei, reprezentări ale celor două continente: Asia și „pământul din față”; lupta este câștigată de cea din urmă care, evident, va primi numele de la Europa.

Povestea despre soarta Europei avea un rol important în reprezentarea mitologică a lumii la vechii greci. Cei trei fii pe care i-a avut cu Zeus: Minos, Radamantis și Sarpedon, au fost eroi cu mare semnificație: Minos a fost rege în Creta, iar Sarpedon a întemeiat Miletul; toți trei au devenit, după moarte, judecători în Infern, Minos fiind judecătorul suprem. În plus, există o poveste complementară: cea a fraților Europei trimiși de tatăl lor să-și găsească sora în lume, sub amenințarea că dacă nu vor reuși, vor rămâne în exil. Dintre aceștia, rolul cel mai important l-a avut Katmos, care a întemeiat orașul Theba și a introdus alfabetul în Grecia. Este un lucru bine cunoscut că grecii au preluat de la fenicieni alfabetul: acesta este un fapt istoric! Ceilalți doi frați s-au stabilit în Asia (Cilicia) – cel numit Kilix și respectiv în Africa – cel numit Phoinix.

Există variante ale mitului Europei, care îi conferă eroinei altă origine. În Metamorfoze de Ovidiu, ea este fiica regelui Agenor din Tir, care, la rândul lui, era fiul lui Neptun (Poseidon la Greci) și al Libyei. Iar Pindar (în oda IV din Pythicele) și Apollonius din Rodos (în Argonauticele, cartea I, versul 181) o consideră pe Europa iubita lui Poseidon și mama unui dintre Argonauți: Euphemos.

Desigur că nu am încheiat nici lista identităților atribuite miticei Europa și cu atât mai puțin a autorilor care înregistrează legenda. NU dorim să încărcăm prea mult textul. De aceea, se impune o justificare și o întrebare: ce rol are mitul Europei, de ce zăbovim asupra lui?!

Mitul Europei a pătruns adânc în conștiința artiștilor europeni din diferite epoci. Există un număr foarte mare de picturi, sculpturi, poezii, etc., care, din antichitate și până în prezent se inspiră din acest mit. Scena „Răpirii Europei” care se află în centrul mitul este prezentă în sute de forme și de interpretări. Ca europeni merită să cunoaștem câteva...

Încă din antichitate, mitul și scena răpirii sunt prezente în câteva picturi de pe vasele grecești, pe un fragment de metopă de la Sikyon, pe

Reprezentarea
mitologică a lumii
la vechii greci

Persistența
mitului Europei

metopa din templul de la Selinonte, pe un mozaic din Africa de Nord, pe un alt mozaic de la Pompei, pe o medalie de aur din secolul III î.Chr. din tezaurul de la Abukir sau pe o pictură din porticul Europei, pe Câmpul lui Marte, la Roma (după relatarea lui Marțial). Dintre scriitori, mai fac referire la mit: Platon cel Tânăr, în secolul V î.Chr. (comedia satirică Europa), Herodot, Diodor din Sicilia (sec.I î.Chr.), Horațiu (Ode, Cartea a III-a, XXVII, Galateei), iar câteva secole mai târziu, în viziune creștină, Lactanțiu și Sfântul Ieronim.

În timpul Renașterii, tema capătă noi energii și continuă până în zilele noastre. Mitul Europei se întâlnește în tablouri de: Bartolomeo di Geovanni, Rembrandt, Tițian, Veronese, Guido Reni, Jacob Jordaens, Max Ernst și Salvador Dali.

Răpirea Europei – Rembrandt - 1632

Dintre scriitorii preocupați de mit pot fi amintiți: Rémy Belleau, Ronsard, André Chenier, Leconte de Lisle, Victor Hugo, Rimbaud.

În prezent, pe moneda de doi euro emisă de Grecia în 2002 este prezentă scena răpirii Europei.

Test de autoevaluare 1

1. Indicați originea mitului „răpirii Europei” și relațați-l pe scurt.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Raspunsul poate fi consultat la pagina 17

1.2.3. Europa: noțiune geografică

În sens geografic, cuvântul Europa apare pentru prima dată, într-unul din așa-numitele Imnuri homerice. Astfel, în imnul Către Apolo, în partea a doua, numită Suita pythică, există următoarele versuri: „*În preajma ta doresc Telfusa, un falnic templu să-mi durez, lăcașul meu de prorocire slujind pe oameni și mereu. Înceoace vor mâna, șiraguri, desăvârșite hecatombe. Acei ce stăpânesc mănoase ogoare în Pelopones. Și cei ce stau în Europa și-n insulele cu brâu de spume.*” (traducere Ion Acsan).

Europa – Grecia
peninsulară ?

Având în vedere importanța istorică a textului, sunt necesare câteva precizări. Fragmentul prezintă momentul în care zeul Apolo își alege un loc potrivit pentru ridicarea unui templu, în care să fie onorat. Este identificat un loc în Beoția (deși alți autori consideră că ar fi vorba de mult mai cunoscutul sanctuar de la Delfi), lângă izvorul numit Telfusa. Zeul își imaginează apoi viitorul: mulțimi de oameni aduc ofrande. Ei vin din Pelopones, din insule, dar și din Europa! O singură interpretare este posibilă, având în vedere că cei ce aduc ofrande sunt greci: Europa este numele Greciei peninsulare, la nord de Pelopones. Partea a doua a imnului datează, foarte probabil, de la începutul secolului VI î.Chr. Deci, în această perioadă de început a folosirii cuvântului Europa, în sens geografic, el era utilizat pentru a denumi o parte din Grecia.

Europa – țărmul
nordic al
Mediterranei ?

Însă cu o generație sau doua mai târziu situația era deja diferită. Într-una din odele către Zeus, scrise în cinstea unui învingător la jocurile Nemeene, poetul **Pindar** (c.520-c.442 î.Chr.) îi avertizează pe navigatori să nu se aventureze dincolo de Gadeira (Cadiz, în prezent), în necunoscut, ci să se întoarcă pe lângă țărmurile sigure ale Europei. În acest caz, Europa denumea țărmul nordic al Mediteranei, bine cunoscut de greci din timpul colonizării.

Extinderea unui nume geografic de la o zonă restrânsă la una mult mai largă, care are elemente comune cu prima, nu este un fapt neobișnuit. Un savant italian, Santo Mazzarino, a analizat într-o carte, modul în care numele Asia, care se referea inițial la o zonă restrânsă din Asia Mică (regatul Lidiei) a fost extins asupra întregului continent. În mod similar s-au desfășurat, probabil, lucrurile și cu numele Libyei), regiune din vecinătatea Egiptului care, pentru un timp, denumește la greci întregul continent numit astăzi Africa. La alte proporții, dar la fel de semnificativ, numele regiunii pariziene „Ile de France” va fi generalizat pentru întreaga țară – France = Franța.

Primele hărți

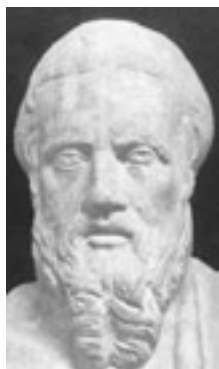
În stadiul actual al cunoștințelor nu se poate stabili cu precizie, nici când și nici prin cine se face trecerea de la Europa – nume pentru o parte a Greciei, la Europa, ca nume al continentului nostru. În acel interval de timp dintre 600 și 500 î.Chr., un rol în acest fenomen a avut, probabil, Anaximandru din Milet (c.610-547 î.Chr.) discipol al lui Thales și creator al unei noi discipline, cartografia. Lui Anaximandru i se atribuie întocmirea primei hărți în care apar cele două continente – Asia și Europa, delimitate prin apa mării.

Împrejurarea că Anaximandru din Milet avea în vedere doar două continente nu se datora nu numai nivelului cunoștințelor epocii, ci și unei veritabile concepții filosofice. Grecii au stat la baza modului „dialectic” și

simetric al existenței, după care realitatea este rezultatul interacțiunii unor grupuri de două forțe diferite.

În acest sens, Pitagora din Samos (c.580-500 î.Chr.), elev al lui Anaximandru, considera că „*începuturile tuturor lucrurilor sunt duble, de pildă finitul și infinitul, viața și moartea, ziua și noaptea*”. Principiul se aplica atât universului, de unde împărțirea în cer și pământ, cât și pământului, împărțit în Europa și Asia. Împărțirea în cele două continente a fost păstrată de oratorul Isocrate (436-338 î.Chr), de istoricul Sallustius (86-34 î.Chr), până târziu la Isidor din Sevilla (560-636) și Procopiu din Cezareea.

1.2.4. Herodot

Herodot

Însă teoria privind existența a două continente nu a fost reținută de mulți alți învățați greci: ei acceptau existența a celor trei continente în jurul Mării Mediterane. Printre ei se află și primul mare istoric, Herodot, care ne-a lăsat date prețioase despre informațiile deținute de greci asupra Europei, în secolul V î.Chr. În cartea a IV-a, Capitolul 45, din Istoriile sale, Herodot scrie cu scepticism și spirit critic: „*Nu pot să mă dumiresc pentru ce pământul, unul singur fiind, poartă trei nume care sunt nume de femei...; de asemenea, nu pot afla cum îi cheamă pe cei care au statornicit această împărțire și de unde le-or fi pus aceste nume.*” Este comentariu, bine cunoscut și deseori citat, pe care Herodot îl face în legătură cu cele trei continente... Mai înainte, în cartea a II-a. Capitolul 16, el scrie că grecii „*spun că între pământul are trei părți: Europa, Asia și Libya*”, iar mai departe, în Capitolul 33, comparând Nilul cu Dunărea notează „*Fluviul Istru (Dunărea), izvorând din țara celților..., curge, tăind Europa în două.*”

Primele detalii despre geografia continentului nostru

Herodot ne transmite informații despre diferite regiuni ale Europei și despre locuitorii lor, inclusiv despre geții de la sud de Dunăre. Însă despre limitele continentului el are o imagine destul de neclară. Sudul, străbătut de greci era bine cunoscut. Despre Nord însă, marele istoric nu poate să scrie nimic sigur, și nici despre Vest. O mărturisește cu sinceritate în Cartea a III-a, Capitolul 115: „*Despre ultimele ținuturi ale Europei, care se întind spre apus, nu pot spune nimic cu temei. Eu unul nu pot crede să fie vreun fluviu numit de barbari Eridanul, care s-ar vărsa în Marea Nordului și de pe ale cărui maluri se zice că s-ar aduce chihlimbarul, nici nu știu niște insule Cassiterite, de unde ne-ar veni cositorul*”. Iar câteva rânduri mai jos, la începutul capitolului următor, Herodot mai consemnează: „*spre nordul Europei, aurul pare să se găsească mai din belșug: cum ajung să-l dobândească, iarăși n-aș putea să spun fără greș*”. Pentru limita de sud-est și est, spre Asia, trebuie să ne întoarcem la comentariul din Cartea a IV-a, unde Herodot o fixează pe râul Phasis din Colchida (în prezent Rion, în zona Caucaz) sau Tanais (azi Donul) și Maeotis și Porțile Cimmeriene, adică Marea de Azur.

În afară de informații, precise sau nu, despre Europa, Herodot are în Cartea a VII-a, Capitolul 5, și un comentariu afectuos față de continentul nostru. Discutând intenția lui Xerxes, regele Persiei, de a cuceri Europa, el o prezintă ca: „*Un pământ extrem de frumos, care poartă tot felul de pomi fructiferi, pământ de mare valoare, pe care nici un alt muritor nu*

este demn să-l stăpânească, în afară de Marele Rege” (regele Persiei).

După Herodot, informațiile geografice despre Europa s-au acumulat foarte lent în cultura greacă din antichitate și în lucrările care ni s-au păstrat chiar mențiunea numelui Europa este relativ rară, până la Aristotel (384-322 î.Chr.). Însă, pentru că abordarea „filosofică” a Europei în opera lui Aristotel își află locul în următorul capitol al manualului, trebuie să mai facem un salt peste secole pentru a întâlni prima prezentare detaliată a Europei geografice.

Strabon

1.2.5. Strabon

Geograful Strabon (c. 64/63 î.Chr – 25/26 d.Chr.) este un important punct de reper pentru oricine vrea să cerceteze progresele realizate de popoarele antice în cunoașterea continentului nostru. Se poate chiar afirma că el reprezintă un triplu punct de reper. Mai întâi, pentru că a trăit chiar la începutul erei creștine, fiind contemporan cu Isus, acum aproximativ 2000 de ani. Apoi, că el este beneficiarul atât al cunoștințelor acumulate de greci, prin pasiunea lor pentru cunoaștere, cât și de romani, în expansiunea lor politică, reprezentând deci acea sinteză greco-romană. În sfârșit, pentru că de la toți geografii greci din antichitate, numai opera lui, Geografia, ne-a parvenit aproape în întregime. Lucrare vastă, în 17 cărți, opera lui Strabon a fost întocmită atât pe baza călătoriilor realizate de autor, cât și pe baza unei bogate documentări, fiind deseori amintiți în text: Eratosthenes, Hipparchos, Poseidonios, Polybios și alții.

Este semnificativ locul pe care îl rezervă Europei, Strabon în lucrarea lui: din cele 17 cărți ale Geografiei, continentul nostru este prezent în 8 (cărțile 3-10), Asia în 6 (cărțile 11-16) și Africa în una (cartea 17), în timp ce în primele două cărți, preliminarii ale vastei opere, referiri la diferite regiuni ale Europei apar deseori.

Că Strabon este beneficiarul cunoștințelor geografice acumulate în multe secole și privește misiunea lui cu mult mai mare încredere decât Herodot, se vede clar din următorul pasaj: *„Alexandru ne-a descoperit o mare parte din Asia, cât și toate regiunile de miazănoapte ale Europei până la Istru (Dunăre); romanii au dezvăluit toate ținuturile apusene ale Europei până la Albis (Elba), fluviu care împarte Germania în două, precum și regiunile de dincolo de Istru, până la Tyras (Nistru). Iar meleagurile de dincolo de aceste ape, până la hotarele maeoșilor și până la acel țărm al mării care se termină cu Colchida (Caucaz) le-a făcut cunoscute Mithridates numit Eupator”* (Cartea I, capitolul 2, paragraful 1).

Sursele lui Strabon

Elogiul Europei

La fel ca Herodot, cu peste 400 de ani înainte, Strabon arată o preferință pentru Europa. În cartea a II-a, capitolul 5, 26, el descrie astfel continentul: *„Trebuie să începem acum cu Europa, deoarece ea are forma mai variată și este înzestrată cu o natură propice dezvoltării virtuților bărbătești și a formelor de stat, precum și pentru că ea a împărtășit de foarte multe ori și altor continente din propriile sale bunuri: apoi ea este în întregime populată, afară doar de o mică porțiune lipsită de așezări omenești din pricina frigului”*.

Prezentarea
detaliată a
Europei

La sfârșitul aceluiași paragraf, Strabon întărește frumoasa prezentare generală a continentului: „De aceea și pentru pace ca și în vederea războiului, Europa se poate apăra singură; ea are un număr important atât de ostași, cât și de cultivatori de pământ și de cârmuitori ai orașelor. Ea se distinge și prin produsele cele mai bune și mai de trebuință vieții, cât și prin toate metalele câte sunt de folos; doar aromatele și pietrele prețioase le importă, de care cei care sunt lipsiți nu duc o viață decât cei care le au din belșug. Tot astfel, Europa posedă o mare bogăție de animale domestice, în timp de animalele sălbatice sunt o raritate aici”.

În continuare, Strabon descrie în detaliu diferitele regiuni ale Europei, în modul obișnuit autorilor antici, insistând asupra climei, resurselor, ocupațiilor și obiceiurilor popoarelor. Tot în mod tradițional, el prezintă regiunile Europei de la vest la est, astfel: Iberia (cartea a III-a), Gallia până la Rin și Britannia (cartea a IV-a), Italia (cărțile a V-a și a VI-a), ținuturile de la est de Rin până la Marea de Azov (cartea a VII-a) și, în sfârșit, Grecia (cărțile a VIII-a, a IX-a și a X-a).

Limitele
cunoștințelor
despre Europa

Din această prezentare se poate constata că cele mai multe informații sunt tot cele despre spațiul mediteranean al Europei și, în special, despre Grecia și Italia. Deși au progresat puțin, de la Herodot la Strabon, cunoștințele privind nordul și estul Europei sunt tot vagi, incomplete, incorecte. Este adevărat că Strabon cunoaște Britannia, în care Cezar a condus două expediții chiar în timpul vieții geografului grec (cartea a IV-a, capitolul 5, paragrafele 1-3). E are și unele informații despre Ierne (Irlanda) pe care o plasează greșit, la nord de Marea Britanie. Însă cunoștințele lui se opresc aici: respinge ideea că ar mai exista o ultimă insulă, în nord – Thule (care a fost identificată, de învățații moderni, cu Islanda, Helgoland sau chiar cu o parte a coastei Norvegiei). Iar despre Scandinavia, sau chiar despre Danemarca, nu știa nimic. Despre regiunile de la est de Elba, Strabon mărturisește: „În schimb, semințiile (germanice) de peste Albis, până la țărmul Oceanului, ne sunt cu desăvârșire necunoscute”. Și adaugă: „Aceeși lipsă de cunoștințe le acoperă și pe celelalte neamuri așezate în continuarea acestora, spre miazănoapte”.

În felul acesta, cu toate limitele sale, Strabon prezintă un mare tablou geografic al Europei. Opera lui a avut însă o soartă paradoxală: pe de o parte, este singura lucrare de asemenea amploare consacrată geografiei Europei, care ni s-a păstrat; pe de altă parte, însă, ea a fost extrem de puțin cunoscută în secolele care au urmat după redactare: până la sfârșitul secolului al IV-lea este citată numai de cinci ori!

Scurta prezentare a cunoștințelor geografice pe care le aveau cele mai avansate popoare din antichitate despre Europa – grecii și romanii – n-ar fi completă fără evocarea altor două nume, cel puțin...

Pliniu cel Bătrân –
portret imaginar
sec. 19

1.2.6. Pliniu cel Bătrân

Primul este cel al autorului amplei enciclopedii a cunoștințelor din multe domenii ale științelor naturii din vremea sa, Istoria naturală; Pliniu cel Bătrân (23/24-79). Pentru vasta operă care cuprinde 37 de cărți, autorul mărturisește că a citit peste 2000 de volume și citează operele scrise de

aproape 500 de autori, romani și neromani. Printre informațiile privind matematica, fizica, zoologia, mineralogia și artele plastice se află și descrierile geografice. Cărțile III, IV, V și VI din Istoria naturală sunt rezervate geografiei, iar dintre acestea primele două se referă la Europa.

Pliniu cel Bătrân începe expunerea cu Europa „pentru că a dat naștere poporului care a învins toate națiunile” și „pentru că depășește cu mult în frumusețe celelalte părți ale lumii” (cartea a III-a, capitolul 1). Însă prezentarea regiunilor Europei nu o depășește pe cea a lui Strabon. Și nici în privința limitelor Europei nu s-au făcut mari progrese!

În sud-est, continentul nostru se întinde, în viziunea lui Pliniu, tot până la Tanais, iar în nord-est, sunt doar popoare despre care nu se știe nimic în afară de numele lor, misterios și el: boristenii, nomazii, antropofagii și hiberboreenii. Totuși, în Oceanul nordic, este amintită o „insulă Baltia”, la care se ajunge în trei zile de navigație, și altă insulă, numită Scandinavia. Lucrarea lui Pliniu cel Bătrân s-a bucurat de mult interes în antichitate și în evul mediu.

Ptolemeu

1.2.7. Ptolemeu

Însă, de prestigiul cel mai mare, cu o mare influență asupra geografilor care au trăit în Europa la peste 1000 de ani după epoca în care el a scris, s-a bucurat Claudiu Ptolemeu (c.83-161). A lucrat la Alexandria, în Egipt și a fost considerat cel mai mare geograf al antichității.

Ptolemeu este autorul tratatului de astronomie Marea Compunere (Almagest pentru arabi), care a fost principalul manual de astronomie în evul mediu, și al unui Îndreptar geografic, în opt cărți. Fiind preocupat mai mult de geografia matematică, decât de cea descriptivă, principala realizare a lui Ptolemeu este o hartă a „pământului locuit”, în care fixează poziția (latitudine și longitudine) pentru circa 8.000 de elemente geografice (orașe, munți, fluvii). Contribuie astfel la cunoașterea în amănunt a Europei vremii sale. Totuși, în mare, cunoștințele erau la fel cu privire la nordul și estul Europei: Scandinavia era și pentru el o insulă, iar de parte, în nord-est, erau munții hiperboreenilor.

Concluzii

Claudiu Ptolemeu, *Cosmographia*, Ulm, 1482

Antichitatea se încheie, cu toate acestea, prin importante contribuții la tema pe care o studiem: consacarea termenului Europa ca nume pentru continentul nostru, descrierea unei mari părți a lui și primele hărți care fixau exact poziția unor elemente geografice.

Prăbușirea civilizației romane a dus la pierderea pentru secole a multor realizări. Opera lui Claudiu Ptolemeu va fi redescoperită în apusul Europei abia în secolul al XIV-lea, iar în secolul următor influența lui va fi considerabilă pentru descoperirile geografice și renașterea cartografiei.

Este drept că, la acea dată, era vorba de o nouă Europă, care se afla în configurația ei, mai aproape de Europa de azi. Două procese istorice au contribuit la transformarea amintită: migrația popoarelor și formarea unor noi popoare și state în Europa, precum și creștinarea întregului continent, care nu s-a încheiat decât după anul 1000. Europa avea astfel o nouă IDENTITATE.

Test de autoevaluare 2

2.1. Explicați relația dintre filosofia vechilor greci și teoria celor două continente.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2. Indicați limitele cunoașterii geografiei Europei la Herodot și Strabon.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3. Precizați autorii următoarelor opere și ordonați răspunsurile în ordine cronologică: Istoria naturală, Geografia, Îndreptar geografic, Istorii

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 17

1.3. Cele trei aspecte ale identității europene

În afară de componenta mitologică și de cea geografică a Europei, grecii antici au fost primii care au atribuit o anumită identitate continentului numit Europa.

1.3.1. Europa = libertate

Prima formă a identității europene

La începutul secolului V î.Chr. o confruntare decisivă pentru istoria lumii avea loc între micile orașe grecești (polis) și uriașul Imperiu Persan. Prin victoriile de la Marathon, Salamina și Plateea, grecii au reușit în mod surprinzător, în ciuda disproporției dintre cei doi adversari, să-și păstreze independența. Confruntarea a marcat profund și istoria și cultura grecilor. Acesta a fost motivul care l-a determinat pe Herodot să-și scrie Istoriile, și totodată a fost tema pentru multe opere de artă.

Eschil

Primul care a folosit războaiele greco-persane pentru a desprinde, metaforic, o concluzie semnificativă, a fost **Eschil**, în tragedia Perșii. În timp de regele persan Xerxes era la război în Grecia, mama lui, regina Atosa, ar fi avut un vis. Fiul ei încerca să înjuge la carul lui două femei, una purtând haine persane și alta haine grecești. Femeia în haine persane se supune voinței regelui, însă cea în haine grecești se luptă și reușește să scape. În atitudinea celor două femei se regăsește deci spiritul caracteristic celor două entități politice, pentru Persia, supunere; pentru Grecia, libertate.

Tema opoziției dintre continente apare însă și mai clar exprimată în lucrarea Despre ape, locuri și vânturi, care i-a fost atribuită marelui medic grec, **Hippocrates**, pentru că este în acord cu ideile lui.

Hippocrates Paternitatea medicului din Cos asupra acestei lucrări fiind incertă, autorul este numit uneori, Pseudohippocrates. Lucrarea face un clar contrast între europeni și asiatici, luând drept cauză principală a deosebirii, diferența de climă. Se argumentează că în Asia, fiind clima uniformă, locuitorii de acolo nu au spirit războinic, sunt supuși, lași. Din contră, europenii (este prima dată când apare acest cuvânt) trăiesc într-o climă variată și sunt capabili de acțiune, mândri și independenți în gândire. Pseudohippocrates aduce în discuție și faptul că asiaticii sunt supuși unui despot, iar europenii sunt liberi.

Aristotel Este posibil ca lucrarea lui Pseudohippocrates să-i fi fost cunoscută celui mai mare filosof al antichității, **Aristotel**. În capitolul 7, din Politica, el face un tablou contrastant între europeni și asiatici, în timp ce grecii, aflați la mijloc, păstrau calități și de la unii și de la alții. Potrivit lui Aristotel, popoarele Europei sunt curajoase, dar nu foarte îndemânate și înțelepte. De aceea sunt independente, însă sunt incapabile să-i conducă pe alții. Locuitorii Asiei în schimb, sunt pricepuți și înțelepți, dar sunt lipsiți de curaj și de voință și de aceea rămân supuși.

Isocrate Tema conflictului dintre Europa și Asia a avut o mare extindere în gândirea greacă, îmbrăcând o clară formă politică la oratorul **Isocrate** (436-338 î.Chr.), care susținea unirea grecilor și declanșarea luptei de cucerire a Persiei, ca răspuns al Europei la atacul Asiei din secolul V: războaiele greco-persane.

Oricât a fost de vagă în antichitate, având însă și o bază în excepționala experiență a Greciei antice, prima formă a identității, afirmată atunci pentru Europa, va fi reluată și accentuată peste secole: EUROPA ÎNSEMNA LIBERTATE.

1.3.2. Europa = creștinism

A doua formă a identității europene Al doilea aspect al identității europene este rezultatul extinderii religiei catolice pe întreg continentul. După de Constantin cel Mare a transformat creștinismul în religie oficială a Imperiului Roman, noua credință s-a întărit considerabil.

Expansiunea creștinismului În secolele care au urmat prăbușirii Imperiului Roman de Apus (476), popoarele migratoare s-au creștinat unul după altul. Francii au fost primii care au adoptat forma acceptată a dogmei, în timp ce alții (goții, spre exemplu), erau creștinați în forma ariană. În timpul lui Carol cel Mare, Imperiul Franc a impus cu forța creștinismul saxonilor din Germania. Creștinarea slavilor în centul și estul Europei, a vikingilor, în nord și a maghiarilor făcea ca la începutul mileniului II aproape întreaga Europă să fie creștină. În plus, expansiunea arabilor și a turcilor pe seama Imperiului Bizantin, în Asia și Africa, în special, reducea creștinismul la Europa.

Republica Christiana În primele secole ale mileniului II, papii, de la Grigore al VII-lea (1073-1085) și Urban al II-lea (1088-1098), inițiatorul primei cruciade, până la Inocențiu al III-lea (1198-1216) au dezvoltat o concepție nouă, identificând Europa cu religia creștină. Identitatea are la bază faptul că pentru acele secole termenii Republica Christiana și Christianitas erau folosiți în locul Europei (și mult mai des), având o reală valoare de mobilizare, afectivă. Creștinismul a avut un rol imens în construirea

Europei ca realitate socială, politică, culturală, morală. Dominând timp de secole toate aspectele vieții el este a doua formă de identificare a Europei. Deci, EUROPA ÎNSEMNA CREȘTINISM.

1.3.3. Europa = „civilizație”

A treia formă a identității europene

În secolul al XVIII-lea, Europa se îndepărtase însă de rădăcinile ei creștine, spiritul laic progresând în toate domeniile. Totodată Europa era atunci în plin avânt economic, politic și cultural. Europeanii descoperiseră noi regiuni, întregi continente, și se stabileau pe tot globul. Statele europene aveau armatele cele mai puternice, știința și tehnica cea mai avansată, instituții solide, un sistem juridic cu rădăcini străvechi, monumente artistice impresionante, filosofi și scriitori renumiți.

Mirabeau

La jumătatea secolului al XVIII-lea este creat în Franța un nou cuvânt capabil să exprime această realitate. Primul care l-a folosit a fost, se pare, marchizul de Mirabeau, în 1756, în lucrarea Amicul poporului sau Tratat asupra populației. Termen complex, el va fi obiect de studiu în 1930 într-o sesiune de comunicări în Franța. Este vorba de cuvântul: **civilizație**.

Pentru europeanii din secolul al XVIII-lea și apoi al XIX-lea, Europa era privită ca o culme a civilizației. Popoarele mai puțin evoluat, de pe alte continente, erau deseori calificate drept „sălbatică” sau „primitive”, ori „barbare”. Deci, iată al treilea aspect prin care Europa a fost identificată (evident, în cadrul istoric). EUROPA ERA SINONIMĂ CU CIVILIZAȚIA.

Test de autoevaluare 3

3.1. Explicați pe scurt contextul istoric special ce a generat fiecare dintre cele trei trăsături identitare ale Europei.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 17

1.4. Europa azi: prezentare generală

După trecerea în revistă a istoriei noțiunii Europa, a sensurilor ei și a semnelor identității europene considerăm că este necesară și o imagine globală din prezent asupra continentului nostru. Sunt date și informații utile, semnificative, care ne permit, încă o dată să ne simțim ACASĂ în Europa. Patria noastră!

1.4.1. Repere geografice

Suprafață

Ca suprafață Europa este pe locul 4 din cele 6 continente locuite (numai Australia este mai mică: având 10.170.000 km² (7,05% din uscatul planetei. Este așezată în întregime în emisfera nordică, limitele fiind Capul Nord (71°11' lat. N) și Capul Tarifa (36° lat. N), în nord și sud, extremități care se află la circa 4000 km. De la vest la est Europa are circa 6000 km de la Capul Roca (9°30' long. V) la partea nord estică a Munților Wali (67°20' long. E).

Climă

Cu excepția regiunilor nordice, reci, condițiile de viață pe care Europa le oferă sunt, la nivel general, superioare celor existente pe alte continente în privința climei, reliefului, solului, apelor sau apropierii de mare. Cea mai mare parte a continentului se află în zona de climă temperată, cu cele două forme ale ei: temperat continentală și oceanică. Regiunile sudice au climă subtropicală (mediteraneană). Extremitățile nordice a Europei (în Rusia și Scandinavia) se găsesc în aria climei reci, subpolare.

Relief

Relieful este variat, dar dominat de peisajul de câmpie și cu munți nu prea înalți. În Europa există patru mari unități de relief. În nord, în Scandinavia și Marea Britanie sunt munții Caledonieni. Urmează spre sud, Marea Câmpie Europeană care pornește de la Dunkerque (Franța) și se lățește spre est până la Munții Urali. Vin apoi fragmente din cei mai vechi munți ai Europei, Munții Hercinici, care se întind din sudul Irlandei prin Franța, Germania și România până în Rusia (Munții Urali). În sfârșit, munții semeți din lanțul alpino-carpatic se prelungesc în Asia, până în Himalaya. Ca altitudine medie Europa este depășită cu mult de Asia, America și Africa. Mai mult de jumătate din suprafața continentului (51%) se află sub 200 m și încă 27% se află între 200m și 600m; numai 5% din suprafața Europei depășește 1000m și 1% se află peste 2000m, în zone nefavorabile deci pentru așezări omenești.

În schimb zona de câmpie dispune de soluri de calitate, în special este și, în genere, regiunile cu sol nisipos sunt puțin întinse. Un avantaj în plus al europenilor de care multe popoare (greci, italieni, portughezi, spanioli, englezi, olandezi, spre exemplu) au profitat din plin a fost apropierea mărilor și oceanelor de aproape toate regiunile continentului. Din suprafața Europei 19% este cuprinsă în peninsule și 8% în insule; totodată 51% din suprafață se află la mai puțin de 250 km de o mare și 23% între 250 și 500 km de o mare.

Pe continentul european, cele mai importante fluvii sunt:

Volga	3531 km	Nistru	1352 km
Dunărea...	2860 km	Rin	1326 km
Ural.....	2530 km	Dvina de Nord.....	1302 km
Nipru	2201 Km	Veatka.....	1248 km
Kama	2032 km	Elba	1165 km
Don	1870 km	Vâcegda	1130 km
Peciora ...	1809 km	Vistula	1047 km
Oka	1478 km	Loire	1032 km

Iar cele mai întinse lacuri sunt tot în nord și est: Ladoga (18400km²), Onega (9619km²), Ciud sau Peipsi (3555km²), Saimaa (4400km²) și Vanern (5585km²), dar mai cunoscute sunt ca zone turistice de mare frumusețe lacurile: Geneva (581km²), Konstanz (537km²), Como (146km²), Garda (370km²), Balaton (591km²).

1.4.2. Repere demografice

Fenomene
demografice

În privința populației, Europa are 700 milioane de locuitori (în anul 2004) reprezintă 11,5% din populația globului. Cu densitatea medie de 68,8 locuitori pe km², Europa depășește cu mult media mondială. Totuși, fenomenele demografice sunt îngrijorătoare: în 14 state există spor negativ (populația se reduce), iar fenomenul îmbătrânirii populației afectează practic întreg continentul. Între statele europene există mari diferențe în privința densității, de la 2,8 loc/km² în Islanda; 14,1 loc/km² în Norvegia și 20 loc/km² în Suedia la 232 loc/km² în Germania; 244 loc/km² în Marea Britanie și chiar 2093 loc/km² în Vatican și 1256 loc/km² în Malta. Majoritatea europenilor trăiesc în orașe. Urbanizarea a avut trei mari etape în istoria continentului nostru : etapa antică greco-romană ,etapa medievală și cea modernă și contemporană legată de industrializare. Dintre cele aproape 50 de orașe europene care au peste un milion de locuitori(inclusiv aglomerarea urbană),cele mai mari sunt în prezent :

Moscova.....13,2 milioane, aglomerarea urbană
Paris.....11,3 milioane, aglomerarea urbană
Londra.....7,4 milioane, Greater London
Madrid5,1 milioane, aglomerație urbană
Roma5 milioane, aglomerație urbană
Barcelona....4,6 milioane, aglomerație urbană
Atena.....3,7 milioane, aglomerație urbană
Berlin3,4 milioane.

În numai două state europene populația urbană este depășită de populația rurală : Albania și Moldova. În schimb, ponderea populației urbane este impresionantă în : Belgia 97,4% ; Olanda 89,6 % ; Marea Britanie 89,1% ; Germania 87,7 % ; Danemarca 85,5 % ; Suedia 83,4 %.

1.4.3. Repere lingvistice

Un aspect important al vieții culturale din Europa este bogăția ei lingvistică și expansiunea limbilor europene pe toate continentele.

Aproape toate limbile vorbite azi în Europa fac parte din **marea familie indo-europeană**. Această familie cuprinde trei grupe mari de limbi :

Marile familii
lingvistice

- limbile germanice (engleza, germana, olandeza, suedeza, norvegiana, daneza, frisona și islandeza);
- limbile romanice (spaniola, portugheza, franceza, italiana, româna, catalana)
- limbile slave (rusa, ucraineana, poloneza, sârbo-croata, ceha, bielorusa, bulgara).
- Există apoi două grupe mai puțin răspândite: limbile baltice (letona și lituaniana) și limbile celtice (galeza, bretona, irlandeza) și trei limbi izolate (greaca, armeană și albaneza).

A doua familie lingvistică este cea **fino-ugrică**. Ea cuprinde o grupă de nord (limba laponă), o grupă baltică (finlandeza, estoniana și careliana), o grupă de centru (maghiara și limbile de pe Volga - morvd, mari, votiak) și o grupă sudică (reprezentată de georgiană și limbile zen și laz).

În sfârșit, în Europa sunt și vorbitori ai **familiei altaice**, grupul turcic: turcă, tătară, azeră, bașchiră și găgăuză.

În nord-estul Spaniei și dincolo de Pirinei, în Franța, sunt vorbite **limbi străvechi**, fără legături clare cu alte limbi de pe glob: limbile basce.

Între primele zece limbi din lume cele mai răspândite, șapte sunt limbi europene și numărul lor de vorbitori (prima limbă) depășește un miliard și jumătate de oameni. În plus, limba engleză este limbă oficială în 49 de state, franceza este oficială în 27 de state, iar spaniola în 20 de state. Deci, aceste trei limbi europene sunt limbi oficiale în aproape jumătate din statele lumii.

În prezent, pe continentul european sunt 45 de state (inclusiv Rusia, Turcia și Cipru). Uneori, se adaugă la această listă și Georgia, Armenia și Azerbaijan, care se găsesc la limita geografică a Europei, dar fac parte, spre exemplu, din Consiliu Europei .

1.5. Bibliografie

- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Construcției europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Dutu Alexandru - *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 1999
- Husar, Alexandru, *Ideea Europeană*, București, Institutul European, 1993
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998

1.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. În secolul II î.Chr. Moschos, grec din Sicilia, a scris un lung poem etic, Europa, în care eroina este tot fiica lui Fenix și a Telephassei. În acest poem este prezentată, în detaliu, scena „răpirii Europei”. Prințesa a Tirului, Europa se juca pe țărm cu prietenele ei când Zeus, care se îndrăgostise de ea, apare sub forma unui splendid taur alb. Vrăjită, Europa urcă pe spatele taurului, care se avântă în mare și o duce pe insula Creta. Luând formă umană, Zeus îi declară dragostea și Europa are cu el trei fii. În poemul lui Moschos este prezentă și tema visului, având valoarea unei anticipări a viitorului.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la această întrebare re-studiați capitolul 1.1. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Filozofia greacă concepea o existență „dialectică”, simetrică, în care realitatea era rezultatul interacțiunii unor grupuri de două forțe diferite. În acest sens, Pitagora din Samos (c.580-500 î.Chr.), elev al lui Anaximandru, considera că „*începuturile tuturor lucrurilor sunt duble, de pildă finitul și infinitul, viața și moartea, ziua și noaptea*”. Principiul se aplica atât universului, de unde împărțirea în cer și pământ, cât și pământului, împărțit în Europa și Asia.

2.2. Herodot ne oferă puține și nesigure informații despre Nord și despre Vest, iar în ceea ce privește limita de sud-est și est, spre Asia, Herodot o fixează pe râul Phasis din Colchida (în prezent Rion, în zona Caucaz) sau Tanais (azi Donul) și Maeotis și Porțile Cimmeriene, adică Marea de Azur. La Strabon cele mai multe informații sunt tot cele despre spațiul mediteranean al Europei și, în special, despre Grecia și Italia în timp ce, deși au progresat puțin, cunoștințele privind nordul și estul Europei sunt tot vagi, incomplete, incorecte.

2.3. Herodot – Istории, Strabon – Geografia, Pliniu cel Bătrân - Istoria naturală, Claudiu Ptolemeu - Îndreptar geografic

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre aceste întrebări re-studiați capitolul 1.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Prima formă a identității europene aparține momentului crucial al confruntării dintre lumea greacă și Imperiul Persan, autorii antici construind imaginea antitetică a unui spațiu „al libertății” opus spațiului „supunerii”. A doua formă a identității europene apare în contextul creștinării continentului nostru și al primelor cruciade. A treia formă identitară se naște la jumătatea sec. al XVIII-lea, în contextul evoluției rapide a Europei din punct de vedere economic, politic și militar și implica existența unei superiorități, în sens cultural de această dată, a Europei față de restul lumii.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la această întrebare re-studiați capitolul 1.3. și bibliografia indicată.

Unitatea de învățare Nr. 2

ISTORIA IDEII EUROPENE (I). DE LA ORIGINI LA SFÂRȘITUL SEC. AL XVIII-LEA

Cuprins

2.1. Obiective	18
2.2. Ideea Europeană – Origini intelectuale	18
2.3. Primii reprezentanți (sec.XIII – XVI)	19
2.4. „Europa” și „european” în sec.XVII	23
2.5. Ideea europeană în secolul al XVIII-lea	30
2.6. Bibliografie	38
2.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	39

2.1. Obiective

- Familiarizarea cursanților cu bagajul conceptual propriu fenomenului studiat
- Identificarea surselor intelectuale ale procesului de integrare europeană
- Investigarea perspectivelor intelectuale și politice ale epocii asupra noțiunilor „Europa” și „european”
- Descoperirea conexiunilor între contextul istoric și diferitele proiecte de cooperare sau de unitate europeană

2.2. Ideea europeană – origini intelectuale

Ideea europeană

Relațiile strânse, pașnice sau conflictive, dintre statele europene, au condus la apariția unor idei, planuri și programe privind apropierea statelor, unirea lor în alianțe temporare sau permanente și chiar constituirea unor blocuri europene (rareori extinse și în afara Europei), de tip confederativ sau federativ. Ansamblul acestor planuri și programe care au la bază ideea necesității unirii statelor europene poartă denumirea generică – IDEEA EUROPEANĂ.

Evul mediu occidental și *Respublica Christiana*

Rădăcinile îndepărtate ale ideii europene pot fi căutate în renașterea conceptului de *imperiu* în evul mediu occidental (începând cu domnia lui Carol cel Mare), precum și în creștinarea întregii Europe în primele secole ale mileniului al II-lea. În evul mediu, termenul care evidențiază unitatea profundă a Europei (apusene) creștine era cel de *Respublica Christiana*, asupra căreia își disputau supremația papii și împărații.

În comparație cu termenii generici *christianitas* (creștinătate) și *respublica christiana*, termenul Europa era relativ puțin folosit în evul mediu. El nu dispăre, totuși, fiind prezent în împrejurări semnificative. Astfel, **cronicarul Isidor Pacensis**, care trăia în Spania arabă la

Începutul secolului al VIII-lea, descrie bătălia de la Tours pe care arabii au purtat-o împotriva armatelor lui Carol Martel, ca pe o confruntare dintre musulmani și „armata europenilor”.

Semnificativ este mai ales faptul că termenul Europa apare de mai multe ori în legătură cu imperiul lui Carol cel Mare, care reușise să-și întindă hotarele din Catalonia până la Dunărea Mijlocie, în Panonia. Carol era glorificat în termeni retorici ca „*Europae veneranda apex*” (venerabila coroană a Europei), sau ca „*rex, pater Europae*” (rege, tatăl Europei). Despre întinsul său imperiu se afirma că include „*tota occidentalis Europae*” (toată Europa occidentală).

Începutul *ideii europene* se află câteva secole mai târziu, într-o perioadă de mari transformări, reprezentată prin centralizarea primelor state în Europa apuseană, declinul autorității papale și formarea unei concepții noi despre suveranitate.

2.3. Primii reprezentanți (sec. XIII- XVI)

2.3.1. Pierre Dubois

Pierre Dubois

Primul reprezentant al *ideii europene* pe cale de constituire și un mare precursor al gândirii europene în alte domenii a fost francezul Pierre Dubois (c.1250-1320). El a urmat studii juridice la Universitatea din Paris, unde i-a ascultat pe Toma d'Aquino și pe Siger de Brabant. În lucrările sale a prezentat planuri foarte avansate pentru vremea în care a trăit, dominate de ideea reformării bisericii catolice și diminuării rolului papei în comparație cu suveranitatea laică exprimată de rege. Gândirea lui are însă multe contradicții și ambiguități, ca și cea a contemporanului său Dante, oscilând între concepții „moderne” și reminiscențe medievale.

*De recuperatione
Terre Sancte*

Astfel, Dubois propunea reformarea Bisericii și a mănăstirilor, era împotriva celibatului clerului, susținea educația fetelor, cărora urmau să li se predea toate cunoștințele, inclusiv medicina, argumenta cât de utilă este cunoașterea limbilor vorbite în contrast cu cele clasice, care dominau atunci viața culturală. Pe plan politic, Dubois era partizanul statului centralizat francez și al regelui său Filip al IV-lea, pe care l-a sfătuit să devină împărat, într-un moment favorabil, în 1308.

„Tribunalul
internațional”

Cea mai importantă lucrare a lui Pierre Dubois este *De recuperatione Terre Sancte* (Despre recuperarea Pământului Sfânt -1306). Scopul declarat al lucrării era organizarea unei noi cruciade pentru recucerirea Pământurilor Sfinte de la musulmani dar dorința reală a autorului era de a-i deschide calea lui Filip al IV-lea către o dominație europeană. Atât scopul declarat, cât și cel real, se ascundeau însă în spatele unui *Plan ambițios de asigurare a păcii între statele creștine*.

Însă, „*pentru ca pacea să domnească nu este suficient să i se laude calitățile și nici măcar să existe angajamente de a o păstra*”, scria Dubois. „*Războiul trebuie împiedicat prin instituții potrivite. Trebuie organizat arbitrajul internațional*”. Pentru a împiedica războaiele între statele creștine, Dubois propune deci formarea unui tribunal internațional, alcătuit din experți, de preferință laici, care să judece și să decidă asupra conflictului, pe baza documentelor și martorilor. Papei i se rezerva dreptul de a modifica hotărârile tribunalului. Aceste hotărâri erau

obligatorii și nerespectarea lor era urmată de grave sancțiuni.

Planul lui Pierre Dubois nu a avut urmări practice, dar are o mare importanță pentru deschiderea unei linii de gândire care face **legătura între menținerea păcii și apropierea dintre statele europene**. Remarcabil este și faptul că Pierre Dubois a fost primul (după informațiile existente în prezent) care a conceput un astfel de plan, cu importante (dar nu exclusive) elemente laice. În ce măsură și-a depășit Dubois epoca se poate constata și din faptul că abia peste mai mult de 150 ani au fost reluate idei similare cu ale sale, dar în noi condiții și cu scopuri mai ambițioase.

Gheorghe de Podiebrad, regele Boemiei

2.3.2. Gheorghe de Podiebrad

În centru acestui nou capitol din istoria *ideii europene* s-a aflat regele Boemiei, Gheorghe de Podiebrad, care a trăit între 1420 și 1471 și a domnit din 1458 până la moarte. Cu puțin timp înainte de urcarea sa pe tron, în 1453, Mahomed al II-lea cucerea Constantinopolul și puterea otomană întărită amenința Europa centrală.

La fel ca Pierre Dubois, Gheorghe de Podiebrad avea calități care-l ridicau deasupra epocii în care a trăit. Mic nobil, el avea calități politice și militare care l-au înălțat pe scara socială. Regent la 31 de ani, ales rege al Boemiei de Dietă la 38 de ani, printr-un vot unanim, într-o epocă în care talentul personal conta mult mai puțin decât noblețea familiei, Gheorghe de Podiebrad reușea prin propriile forțe, „*un organizator cu idei moderne care ne duce cu gândul, într-o oarecare măsură, la Napoleon*” (Bernard Voyenne). Regele Boemiei provenea din grupul husiților moderați și, prin aceasta apartenența, el era adept al cauzei „naționale” cehe împotriva germanizării și adept al reformării Bisericii.

Congregatio
Concordiae

Gheorghe de Podiebrad a avut drept consilier un misterios aventurier francez, Antoine Marin (sau Marini), refugiat la curtea sa, care i-a propus un plan îndrăzneț, pentru „emanciparea popoarelor și regilor prin organizarea unei noi Europe”. Planul adoptat de regele Podiebrad era numit *Congregatio Concordiae* („asocierea armoniei”) și prevedea realizarea unei alianțe defensive a creștinătății împotriva turcilor. Asocierea avea la bază, ca și în proiectul lui Pierre Dubois, **organizarea păcii între statele membre**. Era o confederație bazată pe sprijinul reciproc. Dacă între state apărea un conflict, arbitrajul era obligatoriu, iar dacă hotărârea nu era respectată urmau sancțiuni militare din partea celorlalți membri. Proiectul prevedea deci un organ de arbitraj, care în proiectul studiat avea un caracter permanent. Fiecare stat avea drept de vot. Sediul alianței urma să se schimbe din 5 în 5 ani: mai întâi era stabilit la Basel, apoi în Franța și după aceea în Italia.

Regele Boemiei a obținut sprijinul Poloniei și Ungariei. În vara anului 1464, Podiebrad și-a trimis solul, pe Albrecht Kostka în Franța unde domnea puternicul și abilul Ludovic al XI-lea. La 18 iulie 1464 a fost semnată la Dieppe numai o conferință amicală. Era un eșec, care a pus capăt planului ambițios al lui Gheorghe de Podiebrad. În 1466 regele Boemiei a fost excomunicat de noul papă Paul al II-lea, pentru că nu a acceptat revenirea țării sale sub autoritate catolică, abandonând privilegiile obținute anterior de husiți. Cauzele eșecului planului său european sunt însă în interesele divergente ale statelor vizate și în faptul că regele ceh își aroga o inițiativă, de unitate creștină, rezervată până atunci papalității. Nu întâmplător în 1470 papa Paul al II-lea, dușmanul lui Podiebrad a trimis soli la Ludovic al XI-lea cu propunerea fondării unei „Confrații a păcii universale”.

Planul original al lui Gheorghe de Podiebrad nu s-a păstrat, însă cronicarul Phillippe de Comines a reținut ideile cuprinse în el. Importanța lui este însă foarte mare. Planul era nu numai mai complex decât cel al lui Pierre Dubois, dar, pentru prima dată se încerca și punerea lui în aplicare, realizare practică. De aceea *Congregatio Concordiae*, proiectul regelui Gheorghe de Podiebrad rămâne ca moment de referință în istoria *ideii europene*.

Ideea europeană a avut și altă formă de manifestare în afara de planuri sau proiecte de apropiere între statele continentului. Este vorba de formarea unei „conștiințe” europene pornind de la reapariția și folosirea în diferite contexte, a denumirii continentului nostru. Termenul „Europa” și „european” sunt tot mai des folosiți începând din secolul al XVI-lea.

2.3.3. Gânditorii secolului al XVI-lea

Termenul de Europa înlocuiește treptat în sec.XVI conceptul de creștinătate

Secolul al XVI-lea este un prim secol al modernității în care se întăresc statele centralizate, se încheie Renașterea, apare Reforma religioasă, continuă descoperirile geografice și se constituie primele imperii coloniale: Europa este în centrul dezvoltării și științifice și europenii străbat oceanele lumii ajungând pe toate continentele. În acest context istoric, conceptele medievale „*christianitas*” și „*republica christiana*” sunt înlocuite de **EUROPA**, chiar dacă expresia „*republica christiana*” se va mai folosi încă în tratatul de pace de la Utrecht din 1714. Însă, chiar în 1578 schimbarea amintită intrase în conștiința publică pentru că în *Thesaurus geographicus* al lui **Abraham Ortelius** la cuvântul CREȘTINI se preciza: *vidi Europeos* (vezi europeni), ceea ce însemna că „în zilele noastre creștinii se numesc pe ei înșiși **europeni**”.

După analiza lui Peter Burke, termenul **EUROPA** (care îl înlocuia pe cel de CREȘTINĂTATE în contextul laicizării vieții) a îndeplinit atunci trei funcții: 1. era folosit pentru a le da europenilor un sentiment al existenței comune în fața amenințării din afara în special din partea turcilor; 2. călătorii europeni au fost convinși din ceea ce au văzut în alte locuri de superioritatea civilizației europene în raport cu situația de pe alte continente; 3. multiplele aspecte divergente de pe continent vor conduce repede la ideea că unitatea și securitatea sunt necesare pe continent.

Juan Luis Vives

Întrebuițarea tot mai frecventă a cuvântului EUROPA, în diferite contexte, începând din secolul al XVI-lea este amplu documentată. Astfel, florentinul **Pier Francesco Giambullari** publică *Historia dell'Europa* (1566) și spaniolul **Alfonso Ulloa**, *Historia de Europa* (1570). Însă deosebit de importantă este lucrarea umanistului spaniol **Juan Luis Vives** (1492-1540) *De Europae disidiis et bello turcico dialogus* (Dialog despre disputele din Europa și războiul cu turcii, 1526), care nu numai că folosește cuvântul Europa în titlul operei sale, dar oferă și expresie puternică a convingerii superiorității europene. „*Avem...foarte curajoasa și prea puternica Europă, în care, prin înțelegere (per concordiam) am fi nu numai egali cu turcii, dar superiorii Asiei, lucru dovedit atât prin geniul cât și prin spiritul popoarelor și prin cronicile faptelor săvârșite*”, scrie Juan Luis Vives. Însă, pentru a face față primejdiei turcești este necesară încetarea conflictelor și unirea țărilor creștine.

În 1530, **Erasmus din Rotterdam** emitea într-o scrisoare „prosperitatea Europei”. **Sebastian Munster** scria și el în Cosmographia universalis că, deși Europa este cel mai mic dintre continente este cel mai avansat. Aceluiași autor din secolul al XVI-lea îi datorăm celebra reprezentare grafică a Europei sub forma unei regine, care reunește regiunile continentului ca părți ale corpului: Hispania-capul, Galia și Germania-pieptul, Italia și Dania-brațele... Și aceasta nu a fost singura reprezentare antropomorfă a Europei în acel secol.

Reprezentare antropomorfică a Europei

Cosmographia universalis - 1588

Nici în secolul al XVI-lea nu au lipsit proiectele de apropiere a statelor europene, chiar dacă *ideea europeană* a avut și alte forme de manifestare. Spre exemplu, **Guillaume de Cienna** și **Jean Sylvagius** propuneau în 1513 convocarea la Cambrai a unui congres la care să participe împăratul Maximilian, regele Franței Francis I, regele Angliei Henric al VII-lea și suveranul Țarilor de Jos, Carol - viitorul Carol Quintul. Cei patru mari suverani și-ar fi promis reciproc pacea și ar fi impus-o în Europa. Evident congresul nu a avut loc...

Test de autoevaluare 1

1.1. Identificați trăsătura comună a preocupărilor intelectuale din secolele XIII–XVI privind unitatea Europei.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 39

2.4. „Europa” și „european” în sec. XVII

Însă în secolul următor, al XVII-lea, planurile de asigurare a păcii și, implicit, de a crea diverse forme de unificare a Europei au cunoscut o importantă dezvoltare.

Mai întâi trebuie să constatăm că în 1616 Bongars a publicat planul lui Pierre Dubois care a rămas în arhivă, necunoscut de un public mai larg mai mult de trei secole. Apoi se impune constatarea că în secolul al XVII-lea au fost elaborate nu mai puțin de patru proiecte ce pot fi încadrate în domeniul *ideii europene*: Cruce în 1623, De Sully în 1635, Comenius în 1645 și William Penn în 1692.

2.4.1. Planul lui Emeric Cruce - 1623

Planul lui Emeric Cruce (Emeric Lacroix) este cuprins în lucrarea Noul Cyneas sau Discurs despre ocaziile și mijloacele de a asigura o pace generală și Libertatea comerțului pentru întreaga lume, apărută în 1623. Despre autorul lucrării, Emeric Cruce se știe foarte puțin. Era cleric și preda matematica. Din operă se desprind însă mai multe calități: cunoașterea antichității, optimismul și luciditatea, toleranța și generozitatea.

Cauzele războiului

Având ca principală temă de reflexie războiul și modul cum poate fi împiedicat, Cruce analizează mai întâi cauzele războiului (pentru onoare, pentru profit, pentru a repara o injustiție și pentru a da de lucru militarilor - afirmă Cruce) pentru a le respinge apoi pe fiecare în parte.

Pentru cauza pe care o susține - oprirea războaielor - Cruce aduce toate argumentele pe care le poate concepe, de la nobila toleranță la ideea unor proiecte economice realizate prin cooperarea națiunilor. După ce a adus dovezi că războiul este „inuman” și că pacea trebuie să domnească între oameni, Emeric Crucé trece la pasul următor:

Organizarea păcii

organizarea păcii. Lucrarea sa este de fapt un memoriu realizat regelui Franței, Ludovic al XIII-lea, care urma să promoveze ideile sale. *„Va fi necesar să se aleagă un oraș în care toți suveranii să-și aibă ambasadori permanenți, pentru ca diferențele care pot să apară să fie rezolvate prin judecata întregii adunări. Iar dacă cineva încalcă hotărârea unei asociații atât de importante, acela va suferi dizgrația tuturor principilor, care vor găsi mijlocul potrivit de a-l face să înțeleagă”*. Crucé propunea ca Adunarea sau Senatul permanent al statelor să aibă sediul în Veneția, motivând că *„ea este ca și neutră și indiferentă față de toate Puterile: în plus este aproape de cele mai de seamă monarhii de pe pământ, de cea a papei, de cele ale celor doi împărați și de regele Spaniei. Ea nu este departe nici de Franța, de Tartaria, Moscovia, Polonia, Anglia și Danemarca.”*

Componenta Adunării

Însă partea cea mai originală a acestui plan, care depășea cu mult epoca sa prin spirit de toleranță și viziune universală era cea referitoare la componenta Adunării și ierarhia statelor prezente. Centrul rămânea, desigur, în Europa, dar Crucé acorda locuri înalte celorlalte continente și marilor puteri de acolo. Într-adevăr în planul lui Crucé pe primul loc era așezat papa, însă nu pentru că era capul bisericii catolice, ci *„în semn de respect pentru vechea Romă”*. Imediat după el, venea însă sultanul turcilor *„având în vedere că el stăpânește Imperiul Oriental”*. Urma împăratul creștin. Abia pe locul patru era regele Franței, pentru că autorul hotărâse *„să nu se gândească la el însuși”*, ci să vorbească de parcă ar fi fost născut *„în republica imaginară a lui Platon sau în regiunile Ideilor.”* Urma pe locul cinci regele Spaniei.

În continuare, deși accentua viziunea universală, Crucé nu mai putea face o ierarhizare atât de clară. Astfel, locul șase putea fi împărțit între regii Persiei, Chinei, Preotul Ioan, conducătorul Tartariei sau marele duce al Moscoviei. *„Iar regii Marii Britanii, Poloniei, Danemarcei, Suediei, Japoniei, Marocului, Marele Mogul și alți monarhi, fie din India, fie din Africa, nu trebuie să fie pe ultimele locuri”*. În sfârșit, Crucé avea în vedere și participarea *„marilor republici”*, ca cea a venețienilor și cea a elvețienilor.

Unificare monetară

Crucé avea în vedere că diferențele teritoriale pot fi motivate de conflict și propunea menținerea status quo-ului în privința frontierelor. Apoi, dezbaterea problemei ar oferi soluția optimă. În plus, Crucé propunea soluții pentru dezvoltarea comerțului: unificarea sistemului monetar și unificarea sistemului de măsuri și greutate.

Chiar dacă planul lui Emeric Crucé nu a avut urmări imediate, ideile sale au fost cunoscute și continuate. Tânărul Leibnitz l-a citit, dar scrie că în momentul în care și-a redactat lucrarea nu a mai putut găsi cartea. Și abatele de Saint-Pierre, alt reprezentant al *ideii europene* se referă la Crucé. Autorul planului însuși era pregătit pentru un eșec în vremea sa, pentru că el scrie pentru posteritate. Crucé scrie *„Am vrut să las această mărturisire posterității. Dacă nu servește la nimic, răbdare”*

2.4.2. Planul ducelui de Sully -1635

Un alt proiect celebru de unire a statelor europene într-o adevărată confederație este cel cunoscut sub numele de „marele plan al lui Henric

Ducele de Sully

al IV-lea”. Autorul planului a fost în realitate Maximilien de Béthune, duce de Sully, fost ministru al lui Henric, îndepărtat din funcție de urmașul său, Ludovic al XIII-lea. Sully a lucrat la acest plan din 1620 până în 1635 și i l-a atribuit marelui rege Henric al IV-lea pentru a-i da mai multă autoritate. În aceste condiții se poate observa că Sully a fost contemporan cu Emeric Crucé și este posibil ca el să fi fost influențat de lucrarea apărută în 1623.

Însă planul lui Sully, hughenot de religie era pe de o parte mai puțin avansat decât al lui Crucé, pe de altă parte mai complex și ambițios în conținut. Limitările sunt în primul rând de natură religioasă. Planul lui Sully respinge asocierea altor state în afară de cele creștine; chiar și în această privință nu sunt acceptate decât cele catolice, luterane și calviniste. Dacă marele duce al Moscoviei refuză să-și schimbe religia va fi alungat din Europa. Cu atât mai mult va fi gonit din Europa sultanul turcilor, deposedat de toate posesiunile de pe continent. De aici rezultă a doua limitare: planul lui Sully are în vedere numai Europa.

Limitele planului

În schimb proiectul de confederație al lui Sully era deosebit de complex și de ambițios, în conținut. Europa organizată politic după ideile sale urma să cuprindă: **cinci monarhii electiv** (Sfântul Imperiu Romano-German, statele papale, Polonia, Ungaria și Boemia), **șase monarhii ereditare** (Franța, Spania, Anglia, Danemarca, Suedia și Lombardia) și **patru republici suverane** (Veneția, Italia, Elveția și Belgia). Prin suprafață și bogăție statele urmau să fie aproximativ egale. Prin urmare, planul expunea în detaliu teritoriile pe care le cuprindea fiecare stat. În consecință erau prevăzute și reorganizări teritoriale: Spania era redusă la provinciile din peninsula iberică; Franța, Anglia, Danemarca și Suedia își păstrau frontierele, dar erau create regatul Lombardiei, republica italiană, o republică a Belgiei și o republică elvețiană extinsă în Franche-Comté, Alsacia și Tyrol. Reorganizarea teritorială a Europei era o mare noutate a planului conceput de ducele de Sully.

Confederația

În viziunea lui Sully cele cincisprezece state urmau să formeze o „Republică prea creștină” iar în fruntea acesteia el așeza un „Consiliu prea creștin” alcătuit din patruzeci de membri (patru pentru statele mari și doi pentru cele mici). Consiliul va fi reînnoit din trei în trei ani și va avea sediul pe rând, câte un an, în orașele Metz, Luxemburg, Nancy, Köln, Mainz, Trier, Frankfurt, Würzburg, Heidelberg, Speyer, Worms, Strasbourg, Basel și Besançon.

Consiliul Central

Pe lângă acest consiliu central, planul mai prevedea înființarea altor șase consilii provinciale cu puteri limitate la o anumită regiune a Europei. Astfel, consiliul de la Danzig avea atribuții asupra statelor din nord est, consiliul de la Nürnberg era competent în Germania, cel de la Viena avea puteri în Europa de est, consiliul de la Bologna avea autoritate asupra Italiei, cel de la Konstanz avea atribuții în Elveția și Lombardia, iar al șaselea consiliu cu sediul într-un oraș ce urma să fie stabilit în vestul Europei (probabil în Franța) primea competența pentru Franța, Spania, Anglia și Belgia. Aceste consilii aveau competența de a rezolva toate diferendele dintre suverani și popor, sau dintre state.

Consiliile regionale

Deciziile consiliului central erau obligatorii pentru toate statele. Mai mult decât atât, hotărârile consiliului limitau suveranitatea statelor. În plus, consiliul central putea să perceapă impozite și organiza o puternică

armată a confederației europene. Aceasta armată comună urma să aibă 270.000 de infanteriști, 50.000 de călăreți, 200 de tunuri și 120 de nave și galere. Ea trebuia folosită împotriva turcilor pentru cucerirea unei părți din Asia și a Africii de nord. În plan economic, Sully considera că republica europeană trebuie să se bazeze pe libertatea comerțului și propunea chiar suprimarea barierelor vamale.

În ciuda limitelor sale religioase, planul ducelui de Sully este interesant prin cunoștințele dovedite de autor în domeniul politicii internaționale și prin originalitatea unor idei. Iată un ultim exemplu al originalității, dar și dovada intuiției de care dă dovadă Sully. Pornind de la fapte istorice și de la realități din vremea sa, el consideră că în centrul confederației europene pe care o gândea este formarea unui puternic stat german, aliat firesc al Franței. Motiv pentru a-i îndemna pe germani să se unească...

În perioada când ducele de Sully concepea și completa complexul său plan pentru o „Republică prea creștină” Europa era însă dezbinată de interese divergente și pustiită, în chiar centrul ei - Germania – de cel mai crâncen război de până atunci. Între 1618 și 1648 se desfășoară războiul de 30 de ani la care au participat aproape toate statele continentului din Spania până în Transilvania și din Suedia până în Italia.

Războiul de 30 de ani a reprezentat victoria principiului statului suveran (reprezentat de Franța) în lupta cu ultimele încercări de asigurare a hegemoniei Habsburgilor în spiritul universalismului catolic de sorginte medievală. Politica internațională de organizare a alianțelor de state împotriva aceluși stat care prin puterea și ambițiile sale care prin puterea și ambițiile sale urmărea să le domine pe celelalte se numește echilibrul european. Politica echilibrului a fost aplicată (și teoretizată) mai întâi în Italia și a primit dimensiuni continentale în războiul de 30 de ani. Pacea de la Westfalia (1648) reprezintă triumful politicii echilibrului european iar artizanul acestei politici în interesul Franței a fost cardinalul Richelieu urmat, cu succes, de Mazarin, până la victoria din 1648. Politica echilibrului european, afirmată în secolele al XVI-lea – al XVII-lea a fost o modalitate practică, efectivă, de formare a unei anumite conștiințe europene, prin dovada necesității alianțelor, colaborărilor, acțiunilor politico-militare comune, convergente.

Realitatea europeană

Războiul de 30 de ani și politica echilibrului european

2.4.3. Proiectul lui Comenius - 1645

Revenim acum la proiectele privind asigurarea păcii și apropierea dintre state, pornind de la acest scop. Al treilea procent important din secolul al XVII-lea îi aparține lui Jan Amos Komenski (latinizat Amos Comenius). Născut în 1592 în Moravia el a murit în 1670 la Amsterdam și este cunoscut drept marele precursor al pedagogiei moderne. Însă cunoștințele sale vaste de filozofie, teologie și pedagogie urmau să fie cuprinse într-o vastă operă, rămasă neterminată, cu titlul Dezbatere universală asupra reformării problemelor umane. Pentru această lucrare, Comenius a scris la Elbing, în 1645, o introducere cu titlul Visul universal pe care a publicat-o abia în 1666.

Amos Comenius

Comenius era un adevărat european pentru că a călătorit și a lucrat nu numai în țara în care s-a născut, Cehia, ci și în Polonia, Suedia,

Germania, Ungaria, Anglia și Olanda. A scris și publicat 154 de cărți dintre care cea mai cunoscută este Didactica magna.

În Visul universal, Comenius propune un fel de federație universală cu trei instituții cheie. Una culturală, alta religioasă și alta politică. Astfel, unificarea cunoașterii printr-un sistem pedagogic perfecționat cădea în sarcina Consiliului Luminilor. Reconcilierea religioasă era încredințată unui Consistoriu. În sfârșit, problemele politice erau de competența Curții de Justiție internațională. Însă deși universalismul gândirii sale îl îndeamnă pe Comenius să cuprindă în proiectul său lumea întreagă, el se referă cu adevărat numai la creștinătatea vremii sale, deci la Europa. El o mărturisește explicit: „*căci scopul meu suprem este să-l fac cunoscut pe Christos tuturor popoarelor*”. De astfel, în Prefața către europeni el scrie, probabil primul, despre „patria noastră europeană”. Ar fi greu să nu apreciem cât de mult se apropie Comenius de entuziaștii federaliști europeni din secolul al XX-lea când scrie: „*Această Lumină trebuie dusă la alte popoare în numele patriei noastre europene și, de aceea, mai trebuie să fim considerați ca niște călători îmbarcați pe aceeași corabie.*”

Federația
universală

William Penn

2.4.4. William Penn

În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea a fost redactat un proiect remarcabil de asigurare a păcii în Europa și de colaborare între statele continentului pe această bază. Planul era remarcabil așa cum era și autorul său: William Penn (1644-1718), fiul unui nobil bogat care devenise amiral. A fost trimis să studieze în Franța și la întoarcerea în Anglia a devenit quaker, motiv pentru care a fost de mai multe ori închis în Turnul Londrei. Penn a primit de la regele Carol al II-lea în schimbul unei datorii pe care o contractase de la tatăl său un vast teritoriu în America de Nord, care va fi numit după familia sa Pennsylvania. În consecință, la 37 de ani, în 1681, William Penn devine guvernatorul noului stat pe care îl înzestreaază cu o constituție model pentru caracterul ei tolerant, democratic și pacifist, care va fi sursă de admirație pentru constituția SUA o sută de ani mai târziu...

Contextul istoric

Acesta era omul care într-o perioadă de răgaz, în 1693, a redactat și publicat Eseu despre pacea prezentă și viitoare a Europei. În Europa era o nouă perioadă de războaie. Ludovic al XIV-lea regele Franței încerca să-și impună hegemonia, iar principiul „echilibrului european” folosit de precursorul său împotriva Habsburgilor se întorcea acum împotriva Franței: alianțele se formau pentru a-i opri expansiunea.

Dieta europeană

Fapt remarcabil și bogat în consecințe, prin William Penn *ideea europeană* ajunge pe continentul american. Proiectul lui Penn avea ca sursă (recunoscută) de inspirație „Marele Plan al lui Henric al IV-lea”, deci concepția lui Sully, dar în unele puncte se aseamănă cu planul lui Crucé. William Penn propune și el constituirea unei Diete europene pentru rezolvarea diferențelor și asigurarea păcii. El nu este de acord însă cu fantezista reorganizare teritorială, prevăzută de Sully pentru a forma state „relativ egale”, optând pentru menținerea statului quo-ului. Drept consecință, reprezentarea în Dietă ar fi diferită în funcție de populația și puterea economică a fiecărui stat. Astfel, Imperiul Germanic ar avea 12 delegați, Franța 10, Spania 10, Italia 6, Suedia 4, Polonia 4,

Provinciile Unite(Olanda) 4, Danemarca 3, Portugalia 3, Veneția 3, cele treisprezece Cantoane(Elveția) 2, ducatele Holstein și Kurlanda unul. Dacă Rusia și Imperiul Otoman ar participa, ceea ce pentru W. Penn era convenabil și just s-ar ajunge la 90 de delegați. Locul întrunirii Dietei în prima ședință ar fi undeva în centrul Europei, iar pentru următoarele sesiuni ar stabili ea singură sediul.

Pentru a evita probleme dificile de protocol privind întâietatea, autorul propunea ca sala să fie rotundă și să aibă mai multe intrări pentru a împiedica orice nemulțumire. Penn s-a gândit chiar și la limba în care vor avea loc dezbaterile. „Nu voi spune mare lucru în legătură cu limba care va fi folosită în Dieta internațională, însă aceasta va fi cu siguranță latina sau franceza. Prima ar fi foarte potrivită pentru juriști, însă a doua practică pentru oamenii de calitate”.

Votul în Dietă

O problemă esențială era în acest plan cea a votului. În această privință, Penn propunea ca „nimic să nu se decidă fără o majoritate de trei sferturi dintre membrii, sau, cel puțin de jumătate plus șapte”. Aspectul acesta al „votului calificat sau convingător” era o noutate și corespundea progresului spiritual democratic în teoria politică a vremii.

Argumentele organizării europene

În partea finală, într-o manieră pragmatică William Penn prezintă și combate „*obiecțiile ce pot fi prezentate împotriva acestui proiect*”, dar și „*avantajele reale care ar rezulta din această propunere în vederea păcii*”. Avantajele ar fi, după părerea lui nu mai puțin de opt: 1. oprirea pierderii de vieți omenești; 2. ridicarea prestigiului creștinilor; 3. „economia de bani pentru prinți, ca și pentru popoare”; 4. „orașele cetăților și țările care sunt jefuite în timpul războiului vor fi protejate.”; 5. ușurarea și siguranța călătoriilor și comerțului; 6. încetarea amenințării otomane prin includerea Imperiului în plan; 7. strângerea legăturilor dintre familiile dominante europene și evitarea unui viitor conflict; 8. monarhii și ceilalți conducători ai Europei ar fi putut să-și aleagă soțiile din dragoste și nu pentru avantaje politice, ceea ce ar fi condus la o viață fericită pentru ei!

După cum se vede, William Penn a folosit în susținerea planului său toate argumentele pe care le-a găsit convingătoare. Cu toate acestea era și el, reformatorul de succes, pregătit pentru o nereușită, motiv pentru a scrie la începutul lucrării: „*Am luat în discuție o problemă care depășea puterile mele, dar care merită cu adevărat să fie dezbătută, având în vedere starea lamentabilă a Europei.*”

Un sens politic tot mai pronunțat

În ultimii ani ai secolului al XVII-lea, în condițiile războaielor inițiate de Franța lui Ludovic al XIV-lea, cuvântul „Europa” este mai des folosit, cu sens politic și, uneori cu accente propagandiste. Iată câteva exemple: un pamflet publicat în Anglia în 1677, la câțiva ani după începerea războiului, era intitulat: Europa – o sclavă dacă Anglia nu-i rupe lanțurile. Conducătorul Olandei (și viitorul rege al Marii Britanii) **Wilhelm de Orania** se autocaracterizează drept „*păstrătorul libertății Europei*”. Iar în 1680 omul politic englez **Henry Sydney** îi scria lui Wilhelm de Orania asigurându-l că toată lumea se gândește la el și îl consideră a fi singura care poate salva Anglia și asigura „libertatea Europei”. Alianța împotriva lui Ludovic al XIV-lea s-a realizat sub steagul „*libertăților Europei*”. La întâlnirile diplomatice din această perioadă francezii vorbeau de „**Creștinătate**” în timp ce englezii vorbeau în numele „**Europei**”.

Documentele păcii de la Ryswick (1697), publicate în Anglia menționează în introducere că statele europene erau atunci într-un fericit echilibru și că Anglia și aliații ei au rupt lanțurile prin care libertatea Europei era înlănțuită.

Nu trebuie să ne imaginăm că această diviziune terminologică între „Creștinătate” și „Europa” a fost absolută în lupta propagandistă din timpul războaielor lui Ludovic al XIV-lea. Regele însuși folosea des cuvântul „Europa”, „Interesele Europei”, „pacea Europei” sunt expresii care revin foarte des în vocabularul său afirmă J. B. Duroselle. De aceea putem accepta, cu rezerve pentru ultima parte, următoarea concluzie: *„Europa, care în secolul al XVI-lea era încă un sinonim oarecum neobișnuit pentru „Creștinătate”, ajunge la sfârșitul secolului al XVII-lea termenul preferat, cel puțin în cercurile anglo-olandeze și protestante „ (Pinn den Boer). Aceeași concluzie este mai clar formulată de Heikki Mikkeli: „În jurul anului 1700 termenul Europa era folosit în mod curent, în special în gândirea politică protestantă, și înlocuise aproape complet mai vechiul Creștinătate.”*

Cu această premisă, putem lua în discuție evoluția *Ideii europene* în secolul al XVIII-lea, secolul „Luminilor” și al revoluției franceze din 1789, secolul în care laicizarea face pași hotărâtori și secolul în care apare un nou cuvânt, folosit deseori pentru a defini realitățile europene - cuvântul civilizație.

Test de autoevaluare 2

2.1. Identificați principala contribuție a Planul lui Emeric Cruce în planul ideii europene.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.2. Precizați elementele instituționale prezente în Planul ducelui de Sully

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.3. Explicați contextul istoric în care apare planul lui William Penn.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 39

2.5. Ideea europeană în secolul al XVIII-lea

Planul lui John Bellers

Dacă secolul anterior se încheiase prin publicarea unui plan de organizare europeană scris de un quaker (William Penn), secolul XVIII-lea se deschide tot prin prezentarea unui plan scris de un quaker. În 1710 John Bellers (1654-1725) scrie lucrarea Câteva motive pentru un stat european pe care i-o dedică reginei Ana și o adresează tuturor conducătorilor din Europa. Planul lui Bellers se bazează pe un tratat care să stabilească un statu-quo și prin care toate statele să renunțe la pretențiile lor. Un parlament întrunit anual ar fi baza pentru unirea statelor europene într-o confederație. El ar adopta o legislație comună pentru toate statele europene. Originalitatea propunerii lui Bellers constă însă în faptul că Europa urma să fie împărțită în o sută de provincii sau cantoane. Fiecare provincie ar avea dreptul la un reprezentant în Dieta europeană, dar pentru fiecare 1000 de locuitori ar putea alege alți reprezentanți: În plus fiecare provincie ar furniza confederației fie 1000 de soldați, fie nave, fie bani. Totuși, împărțirea în provincii n-ar afecta existența și configurația statelor europene. **Prin propunerea sa deosebita Bellers a fost considerat un veritabil precursor al „Europei regiunilor”.** În sfârșit, Bellers acordă mare importanță religiei ca factor de unificare a Europei. Propune o întrunire generală a creștinilor pentru a pune capăt fragmentării Bisericii. Totuși, el nu se arată intolerant pentru că susține că și rușii sunt creștini și, în plus, nici măcar musulmanii nu pot fi reduși la supunere prin forță. O soluție ar fi, în opinia lui, să se extindă alianța păcii încât să cuprindă și aceste religii.

Dieta europeană reprezentativă

Am prezentat până acum mai multe planuri de asigurare a păcii și de constituire a unei confederații europene (sau chiar universale). Pline de idei generoase, dar și de naivitate, de remarcabilă intuiție, dar și de ancorare în rigorile istorice ale epocii lor. Trăsătura lor comună este aceea că toate au fost destul de puțin cunoscut la vremea lor și în deceniile care au urmat. Ele au fost cercetate și apreciate mai mult de savanții din ultimul secol.

2.5.1. Proiectul Abatelui de Saint Pierre

Însă la începutul secolului al XVIII-lea a fost elaborat un proiect care s-a bucurat de celebritate chiar în acel secol, fiind analizat și comentat mult mai serios decât cele anterioare.

Abatele de Saint Pierre

Autorul aceluia proiect a fost abatele Charles – Irénée Castel de Saint Pierre (1658-1743). El s-a născut în nordul Franței, în Cotentin. A făcut carieră la Paris sub protecția lui Fontenelle și participând la salonul marchizei de Lambert ajunge membru al Academiei (1695). În calitate de secretar al abatelui de Polignac a participat la congresul de pace de la Utrecht (1713). Excluz din Academie (1716) pentru că l-a criticat pe Ludovic al XIV-lea, a creat un club al dezbaterilor libere, care i-a adus alte probleme. Saint-Simon îl caracterizează simplu în memoriile sale: „Avea spirit, cultură și himere. Se spune că ultimul lui cuvânt a fost speranță”.

Ocazia pentru publicarea proiectului la care se gândea de câțiva ani l-a

Premisele
planului

găsit Saint-Pierre în congresul de pace care se pregătea la Utrecht. În 1712 a apărut la Köln, nesemnată lucrarea cu titlul Memoriu pentru a face pacea veșnică în Europa. În anul următor se publică la Utrecht o ediție estimată la 2 volume, cu titlul Proiect pentru a face pacea veșnică în Europa, la care se adaugă un al treilea volum în 1717 cu titlul Proiect pentru a face pacea veșnică între suveranii creștini. Lucrarea devenise stufoasă și, în 1729 autorul publică la Rotterdam un Rezumat, pe care în sfârșit îl semnează. Acesta din urmă îi era dedicat lui Ludovic al XV-lea. Ca sursă de inspirație, Saint-Pierre se raporta tot la „Marele Plan al lui Henric al IV-lea”. În proiectul său, Saint-Pierre pornea de la două premise: 1. că organizarea Europei din timpul său nu va face decât să provoace războaie în permanență; 2. că echilibrul de putere între Casa de Franța și Casa de Austria nu va oferi suficiente garanții nici împotriva războaielor externe, nici împotriva războaielor civile.

Uniunea
Europeană ?

Pentru autorul planului rezolvarea ar fi foarte simplă și beneficiile păcii veșnice și ale comerțului între state ar fi ușor de obținut... Ar fi de ajuns ca principalele state suverane din Europa „*să dorească să încheie un tratat de uniune și să organizeze un Congres permanent...*” Pentru a fi mai convingător el are și câteva exemple: unirea „*celor șapte Suveranități din Olanda sau a celor treisprezece Suveranități din Elveția sau a Suveranităților din Germania*”. Examinând situația din Germania Saint-Pierre, încrezător: „*nu văd mai multe dificultăți în a forma Corpul European, în zilele noastre, decât au existat înainte când s-a constituit Corpul German, de a realiza în mare ceea ce este deja realizat în mic*”.

Funcționarea
Congresului

Proiectul propriu zis pe care-l prezenta Saint-Pierre nu dovedea prea multă originalitate: el cuprindea propunerea semnării unui tratat care să instituie o **Societate** sau o **Uniune** permanentă între suverani. Statele urmau să fie reprezentate permanent în **Congresul** sau **Senatul Uniunii**, stabilit într-un oraș liber. Saint-Pierre se limita la statele creștine, la Europa. Însă statele din Asia și Africa puteau forma, la rândul lor, alianțe care să semneze tratate cu Societatea europeană. Congresul nu se putea amesteca în guvernarea fiecărei țări, dar lucra pentru redactarea unor legi privind comerțul care să asigure „egalitatea și reciprocitatea pentru toate națiunile”.

Componentă

Suveranii se angajau să nu facă și să nu accepte nici o modificare teritorială și nu puteau să ia armele și să înceapă un război decât împotriva celui care era declarat dușman al Societății europene. Orice dispută dintre statele membre se va rezolva prin arbitraj, iar dacă acesta nu este acceptat, prin decizia Congresului cu trei sferturi din voturi. Diferențele privind comerțul urmau să fie soluționate de „ Camerele pentru menținerea comerțului” stabilite în diferite orașe.

Pentru Societatea europeană Saint-Pierre a avut în vedere fie 18, fie 24 de state. A oscilat dacă să includă Rusia, dar în formula cu 24 de state a acceptat-o! Fiecare stat trebuia să aibă cel puțin 1.200.000 de locuitori pentru a fi acceptat. Dacă nu avea această populație se putea asocia cu alte state mici. Fiecare stat avea dreptul la un singur delegat în Congres. Însă contribuția financiară la bugetul Societății era proporțională cu veniturile statului. Societatea avea, la rândul ei, un ambasador în fiecare stat membru și un reprezentant în fiecare provincie.

Dovedind multă rigoare, Saint-Pierre considera că cele mai importante

prevederi ale planului său „articolele fundamentale” nu puteau fi modificate decât printr-un vot unanim. Celelalte „articole importante” sau „articole utile” puteau fi modificate cu o majoritate de trei sferturi.

Ecoul european
al Planului

După cum se vede proiectul lui Saint-Pierre avea destule ambiguități însă limitările cele mai serioase erau cele referitoare la menținerea absolută a statului quo-ului, veritabil imobilism, la reprezentarea egală a statelor și la rolul exclusiv pe care-l acordă intereselor suveranilor și prieteniei dintre ei.

Comentariile lui
J.J.Rousseau

Totuși, proiectul lui Saint-Pierre a fost mult discutat, aducându-i autorului o indiscutabilă celebritate chiar dacă în evaluarea proiectului său dominante sunt neîncrederea și ironia. De la filozofi contemporani precum Leibnitz (preocupat și el de problema unității europene în mai multe lucrări) și Voltaire (caustic și critic deși a schițat el însuși un plan de pace) până la luminatul rege al Prusiei, Frederic al II-lea, textele abatelui Saint-Pierre au provocat dezbaterile asupra posibilităților și oportunităților de realizare a unei cooperări europene fără precedent

Însă cel care a contribuit cel mai mult la celebritatea abatelui de Saint-Pierre și a proiectului său de pace veșnică a fost Jean Jacques Rousseau. De multe ori, în lucrările contemporane despre *Ideea europeană*, „proiectul lui Saint-Pierre” este urmat de „critica lui Rousseau”, respectiv referiri la o lucrare sintetică, bine sistematizată (are numai 40 de pagini), în care Rousseau își exprimă ideile: Estrait du projet de paix perpétuelle de M. l'abbé de Saint-Pierre, publicată în 1761. La ea autorul va face o completare: Jugement sur la paix perpétuelle, publicată în 1782, după moartea autorului.

Părerea lui Rousseau despre proiectul lui Saint-Pierre este împărțită. Pe de o parte îi critică naivitatea, simplitatea și idealismul. Pe de altă parte însă, el admiră ideea în sine: „*Dacă proiectul nu poate fi pus în practică, acesta nu se datorează faptului că el ar fi himeric. În realitate, oamenii sunt lipsiți de chibzuință și este un fel de nebunie să fii înțelept în mijlocul nebunilor*”. Rousseau consideră că abatele greșește când își pune speranțele în bunăvoința prinților. Aceștia nu-și urmăresc decât interesele personale, meschine iar suveranitatea este prin natura ei avidă de putere. În consecință, Rousseau se concentrează asupra demonstrației că este în interesul prinților să accepte o nouă organizare și instaurarea păcii.

Rezultatul este un plan care nu diferă prea mult de cel al predecesorului său, numai că pornește de la alte premize și are alte concluzii. Concluzia este că ar fi probabil nevoie de o revoluție pentru a se crea în Europa o federație. Dar este de dorit o revoluție? se întreabă Rousseau.

Saint-Pierre a fost numit „primul mare propagandist pentru pace” pentru că ideile sale au avut un răsunet atât de mare. Considerăm că celebritatea lui Saint-Pierre se datorează atât operei sale cât, mai ales, epocii sale, secolul al XVIII-lea. Era, cum s-a putut observa, secolul prieteniei dintre filozofi și principii, secolul în care lectura devine o obișnuință, nu mai puțin secolul lui Voltaire, Rousseau, Montesquieu...

Înainte de a examina *Ideea europeană* prin opera acestor mari filozofi am dori să revenim, pentru concluzii la opera lui Charles Irénée Castel de Saint-Pierre. În lucrarea sa apare, pentru prima dată, cu insistența

atributului „european, europeană”: Societatea europeană, Universitatea europeană, Corp european, Tribunal european, Congres european. Este dovada unei reale conștiințe europene...

Și apoi, era oare abatele un idealist sau un naiv incurabil? La criticile aduse operei sale, el a răspuns: „Sunt de acord, că probabil arbitrajul european să nu se formuleze decât pas cu pas, cu grade de neperceput și în două sute de ani.” Peste două secole era creată Societatea Națiunilor, instituție complexă de apărare a păcii, cooperare și organizare a arbitrajului. Tot apărându-se, Saint-Pierre scria: „În prezent nu este vorba decât de a începe liga, printr-un congres, la Haga sau în altă parte.” În 1948, federaliștii europeni au organizat la Haga marele congres european care a avut un rol important în inițierea construcției europene, locul fiind ales, probabil, în semn de respect pentru marele precursor...Deci, ce a fost Saint-Pierre: un idealist naiv sau un vizionar?

Teste de autoevaluare 3

3.1. Explicați în ce constă originalitatea planului lui John Bellers.

.....

.....

.....

3.2. Identificați principalele limitări ale proiectului Abatelui de Saint-Pierre.

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 39

2.5.2. Filozofia Iluministă

Revenim acum la problema ridicată mai sus: cum se exprimă *Ideea europeană* în opera marilor filozofi din Secolul Luminilor. Am văzut că unii dintre ei (Rousseau, Voltaire) și-au folosit imaginația și pentru a schița planuri federaliste și pacifiste. Evident însă că nu aici era noutatea și contribuția lor fundamentală într-o epocă de schimbare profundă a viziunii despre om și societate. Culți, sceptici și cu dezvoltat spirit critic ei au făcut observații și constatări mai mult decât proiecte ambițioase. Iar constatarea lor merge pe linii convergente: ***există o unitate europeană profundă, iar Europa este continentul cel mai evoluat.***

Montesquieu

Charles-Louis de Secondat, baron de Montesquieu (1685-1755) a fost printre cei mai reprezentativi gânditori din Secolul Luminilor. Mare teoretician al liberalismului el a susținut separarea puterilor în stat, rolul legislației în evoluția socială și monarhia constituțională. Cea mai cunoscută lucrare a sa este Spiritul legilor (1748). El împărtășea totodată cosmopolitismul destul de răspândit în vremea sa „*înainte de a fi francez sunt o ființă umană*” spunea și refuza să dea unui prinț sfaturi care ar ruina alte state! Călător pasionat, el avea deja o imagine europeană când scria că „*Germania există pentru a călători acolo, Italia pentru a sta câțva timp acolo, Anglia pentru a gândi acolo, iar Franța*

pentru a trăi acolo”.

Montesquieu este convins de **superioritatea Europei**. Aceasta se datorează întâi condițiilor geografice, în special climei. Ca teoretician al determinismului geografic, face în Spiritul legilor o comparație între Europa - teritoriu al libertății și Asia – supusă servituții. Însă mai mult decât pe geografie el pune preț pe cultură, ca, de altfel, toți marii gânditori ai secolului al XVIII-lea și face o legătură directă, cauzală, între cultură și dezvoltare. Iar din analiză Europa este favorizată: „*Și dacă vrem să aruncăm o privire asupra situației actuale din lume, vom vedea că, pentru acest motiv (cultura ei), Europa domină celelalte părți ale lumii și este în prosperitate, în timp ce restul lumii geme în sclavie și mizerie; tot așa cum Europa este mai luminată în mod proporțional, în măsura în care celelalte părți sunt acoperite de o noapte grea.*”

Însă mai mult decât aceste judecăți evaluative, care dovedesc existența unei conștiințe europene, sunt importante aprecierile filozofului cu privire la unitatea Europei, pentru că ele se raportează chiar la esența *Ideii europene*.

Într-o lucrare intitulată Despre puterea statelor, Montesquieu scrie: „*Un prinț crede că va fi mai mare prin ruina unui stat vecin. Din contră. Lucrurile stau altfel în Europa încât toate statele depind unele de altele. Franța are nevoie de bogăția Poloniei și a Moscoviei, tot așa cum Guyenne are nevoie de Bretagne și Bretagne de Anjou. Europa este un stat compus din mai multe provincii*”. Deci, el consideră că statele europene sunt într-o situație comparabilă cu cea a provinciilor Franței.

Voltaire

François-Marie Arouet, zis Voltaire (1694-1778) a folosit raționalismul pentru a combate intoleranța, prejudecățile, privilegiile și abuzurile. Spirit critic, satiric, chiar caustic a tratat cu scepticism și ironie tot ce i s-a părut depășit sau utopic, lipsit de realism.

Pornind de la aceste premize, scria Voltaire „*Trebuie să examinăm starea în care suntem și nu starea în care nu putem fi.*” Totuși, Voltaire privea Europa cu mai mult optimism. Modul în care privea el problema nu era prea diferit de cel al lui Montesquieu. În Discurs preliminar la poemul lui Fontenoy, (1745), Voltaire scria: „*Popoarele Europei au principii de umanitate care nu se găsesc în alte părți ale lumii, ele sunt mai legate între ele; au legi care le sunt comune, toate Casele domnitoare sunt aliate; supușii lor călătoresc tot timpul și păstrează între ei relații reciproce. Europeanii creștini sunt la fel cum erau grecii: poartă războaie între ei, dar chiar în aceste conflicte păstrează atât de multă decență...încât adesea un francez, un englez sau un german care se întâlnesc prima dată par să se fi născut în același oraș.*”

Câțiva ani mai târziu, în 1752, în Secolul lui Ludovic al XIV-lea, Voltaire observă: „*Europa depășește în toate privințele celelalte părți ale lumii... se poate privi Europa creștină ca un fel de mare republică împărțită în mai multe state, unele monarhii, altele mixte, acestea aristocratice, celelalte populare, însă toate semănând unele cu altele, toate având același fond religios, chiar dacă este divizat în mai multe secte, toate având aceleași principii de drept public și de politică, necunoscute în alte părți ale lumii.*”

Jean-Jacques Rousseau

Unitate și proiectul confederativ

În sfârșit, în lucrarea lui fundamentală, Eseu asupra moravurilor și spiritului națiunilor, din 1769, grandioasă încercare de istorie universală de la Carol cel Mare la Ludovic al XIII-lea, el vorbește de „Europa noastră”.

Al treilea mare filozof al epocii a fost **Jean – Jacques Rousseau** (1712-1778). Fiul unui modest ceasornicar elvețian, fără să fi putut face studii organizate într-o instituție de învățământ, ros de contradicții și de pesimism, hăituit pentru ideile sale, plin de pasiune în a-și descrie nefericirea, Rousseau a fost o excepție în Secolul Luminilor. Un precursor al Revoluției franceze pe care a influențat-o mai mult decât oricare altul, dar și precursor al romantismului. Problemele pe care le analizează în opera sa sunt cele fundamentale; raportul dintre individ și societate, relația dintre cetățean și Putere, modul de educare al copiilor, originile statului și altele la fel. Între preocupările sale nu a lipsit tema unității europene, fie ca observație generală, fie subordonată cercetării federalismului.

Despre federalism, în general, el și-a propus să scrie o lucrare distinctă, considerându-se inventator al domeniului. Ar fi fost o continuare a cărții sale Contractul social, pe care el o consideră prima parte dintr-un tratat voluminos despre Instituțiile Politice. Nu se știe ce s-a întâmplat cu lucrarea planificată despre federalism, dacă a fost cumva scrisă sau nu.

Rousseau își exprimă însă observațiile despre unitatea profundă a Europei în Extras din proiectul de pace veșnică al abatelui de Saint-Pierre. Acolo, el constată că situația din Europa este deplorabilă, dacă o privim prin prisma conflictelor: nu se încheie un război local decât pentru a începe unul general și nu se fac uniuni decât împotriva altora. Rezolvarea este într-o confederație: *„Dacă există un mijloc de a îndepărta aceste periculoase contradicții, el nu poate fi altul decât o formă de guvernământ confederativ, care, unind popoarele prin legături comparabile cu cele care-i unesc pe indivizi, să îi supună pe toți, în mod egal, autorității legii.”* Pentru a fi convingător, Rousseau folosește exemple istorice, demonstrând că ideea confederațiilor se întâlnește încă din antichitate (la greci, etrușci, latini și gali). Totuși cele mai mari dovezi de „înțelepciune” le găsește autorul în epoca sa prin Corpul germanic, liga helvetică și Provinciile Unite olandeze. Apoi Rousseau nu imaginează un nou proiect confederativ și pacifist ci, condus de realism, Rousseau constată că în afară de confederațiile constituite *„se pot forma, în mod tacit, altele, mai puțin evidente, dar nu mai puțin reale”*, bazate pe unitatea de interese, prin asemănarea dintre obiceiuri și prin alte circumstanțe care stabilesc relații strânse între popoare divizate. Aceasta este situația Europei, consideră filozoful *„În acest mod toate statele din Europa formează între ele un fel de sistem care le unește printr-o singură religie, prin același drept internațional, prin obiceiuri, prin cultură, prin comerț și printr-un fel de echilibru care este consecința necesară a tuturor acestor lucruri și care, fără ca cineva să se gândească să-l păstreze, nu va fi, totuși, atât de ușor de rupt cum crede multă lume.”*

În continuare, Rousseau scrie o adevărată „odă a Europei”, evidențiind atât calitățile, cât și unitatea continentului. *„adăugați la aceasta situația deosebită a Europei, la fel de populată peste tot, la fel de fertilă pretutindeni, mai bine unită în toate părțile ei, amestecul continuu de*

interese pe care legăturile de sânge și cele privind comerțul, artele, coloniile le-au stabilit între suverani, mulțimea râurilor și varietatea cursului lor, care fac toate comunicațiile mai ușoare, pasiunea locuitorilor pentru mișcare, astfel încât ei călătoresc tot timpul și se mută de mai multe ori unii la alții; inventarea timarului și gustul general pentru cultură, stabilind între ei o comunitate de studiu și de cunoaștere.... Cu aceste condiții înzestrată, Europa nu este numai „o colecție ideală de popoare care n-au în comun decât un nume” cum se întâmplă în Asia sau în Africa. Europa este mai mult „o societate reală, având religia ei, obiceiurile și tradițiile ei, chiar legile ei, de care nici unul din popoarele care o compun nu se poate îndepărta fără să provoace, imediat, tulburări.”

Unitate europeană versus naționalism

În 1771, un grup de patrioți polonezi l-au rugat pe Rousseau să redacteze un plan de Constituție pentru țara lor aflată în decadentă, considerând că în organizarea ei de până atunci se află cauza declinului. El a terminat lucrarea doi ani mai târziu și a publicat-o cu titlul Considerații cu privire la guvernarea Poloniei și asupra reformei acesteia proiectate în 1772. În comparație cu frazele atât de consistente și frumoase despre unitatea Europei, lucrarea aceasta provoacă o ciudată surpriză. Atât de comentate „contradicții” sau „inconsecvențe” ale lui Rousseau apar și aici.

În aparență, imaginea pe care o schițează despre unitatea profundă a Europei este aceeași. Rousseau scrie „Nu mai există astăzi francezi, germani, spanioli nici chiar englezi, orice s-ar spune; nu mai sunt decât europeni. Toți au aceeași gusturi, aceleași pasiuni, aceleași obiceiuri...[...] Un francez, un englez, un spaniol, un italian, un rus, sunt toți, aproape, același om.” Noutatea constă însă în modul de interpretare a acestor fapte, a acestor realități deoarece Rousseau pur și simplu regreta această uniformitate, considerând că ea se datorează în bună parte învățământului și recomanda o soluție simplă pentru salvarea Poloniei: polonezii să fie pregătiți ca polonezi, să se atașeze țării lor! „Vreau ca, învățând să citească ei să citească lucruri despre țara lor; ca la zece ani să-i cunoască toate produsele; ca la doisprezece ani să-i știe toate provinciile, toate drumurile, toate orașele; ca la cincisprezece ani să-i știe toată istoria, iar la șaisprezece ani toate legile...”

În acest sens se rezolvă „contradicția” lui Rousseau. După ce a fost profetul atâtor lucruri și apărătorul atâtor cauze, acum era profet al naționalismului, care se naștea încet la sfârșitul secolului al XVIII-lea și căruia îi aparține, de drept, în Europa, secolul următor, naționalism care va deveni o piedică majoră în calea integrării europene...

Existența acestei noi direcții de subliniere a superiorității și unității Europei era întărită prin caracteristicile Secolului Luminilor, prin cosmopolitismul său, prin rolul unificator al limbii franceze, prin redescoperirea plăcerii de a călători. Însă nu au lipsit din acel secol nici proiectele pentru organizarea păcii și strângerea legăturilor dintre state.

2.5.3. Alte proiecte privind pacea și cooperarea europeană

Proiecte privind cooperarea europeană în secolul al XVIII-lea

În acel secol au fost concepute destule planuri de acest fel. Mai degrabă a fost vorba de un progres de „internaționalizare” a procesului de redactare a lor.

Un alt proiect îl are autor pe **cardinalul italian Giulio Alberoni** (1664-1752). Aventurier plin de talent și imaginație, Alberoni și-a început cariera ca trimis al micului ducat de Parma la Madrid și a devenit episcop de Malaga, cardinal și prim-ministru al primului rege spaniol din dinastia Bourbon, Filip al V-lea. După ce a fost îndepărtat din funcția de la Madrid (în 1719) s-a întors în Italia. Acolo a scris și publicat lucrarea Proiect al Cardinalului Alberoni pentru a reduce Imperiul Turc la supunere față de principii creștini și pentru împărțirea între ei a cuceririlor făcute de acela. Autorul propunea colaborarea creștinilor catolici, protestanți și ortodocșii în lupta împotriva turcilor, dar îl excludea pe papă, cu care era în conflict personal. Mai prevedea formarea unui Congres european la Regensburg (unde se afla din 1663 sediul permanent al Dietei Imperiului Romano-German) care să joace rolul de arbitru permanent între statele europene.

Câțiva ani mai târziu, în Germania, este publicată o lucrare cu titlul Republica creștină generală în Europa, Mecklemburg, 1752, având ca autor pe **Dr. Eobald Toze**. Analizând proiectele lui Sully și Saint-Pierre, el le consideră irealizabile pentru că vin în contradicție cu principiul suveranității de stat. Totuși, vede rezolvarea problemei în educarea „spiritului de dreptate, dragostei față de aproape și stăpânirii de sine.”

Merită să fie reținut și planul **regelui polonez Stanislaw Leszczyński** (1704-1709 și 1733-1736), care a fost și duce al Lorenei (1736-1766). Ideea sa era de a se crea o „uniune a republicilor europene” în frunte cu regele Franței. Este cuprinsă într-un manuscris găsit la Nancy, care datează din 1748.

Un alt plan de asigurare a păcii în Europa a realizat francezul **Ange Goudar** într-o lucrare publicată la Rotterdam, în 1757, cu titlul Pacea în Europa nu se poate instaura decât în urma unui lung armistițiu: de cavalerul G. Noutatea adusă de el era că stabilea o legătură între economie și război, afirmând că „bogățiile sunt nervii războiului”. Ca soluție pentru asigurarea păcii el propunea un armistițiu de douăzeci de ani, care să liniștească pasiunile războinice ale suveranilor europeni.

În 1767 apare la Leipzig un volum intitulat Construcția noilor state, având ca autor pe **J.H.von Lilienfeld**. Si el propunea convocarea unui Congres al statelor creștine însă mergea mai departe cerând ca statele să transfere suveranității către acest și ca un Tribunal Suveran să impună în state un cod de drept internațional și să stabilească forțele armate care să aplice sancțiunile stabilite de Congres.

Mai poate fi amintit și proiectul **vicontelui d'Argenson** care propune formarea unui Tribunal european în care Franța să dețină rolul de arbitru.

În sfârșit, **Jeremy Bentham**, unul dintre fondatorii utilitarismului, a scris în perioada 1786 – 1789 o carte de drept internațional intitulată Principii ale legii internaționale, care va fi publicată postum, în 1843. În partea a patra a lucrării, prezintă și el un proiect de instaurare a păcii numit Un plan pentru pacea universală și veșnică. Planul său se referea la Europa, nu la întreaga lume, și în special la Marea Britanie și Franța, statele cele mai importante în concepția autorului. Pentru instaurarea păcii, Bentham propunea constituirea unor instituții europene: o Dietă sau un Congres, în care fiecare stat va avea doi reprezentanți și o Curte de Justiție. Congresul avea un rol deliberativ și de sancțiune morală, iar

Curtea avea funcții de arbitraj. De altfel, autorul acorda un rol central în planul său opiniei publice și în special presei. Nu era însă singurul element de originalitate. Bentham mai propunea: renunțarea la colonii, reducerea înarmărilor și abandonarea diplomației secrete, idei care vor fi readuse în dezbateri în secolul al XX-lea...

În afară de instaurarea păcii, care era principalul obiectiv al propunerii sale, filozoful englez se dovedea federalist european convins când se întreba: „*De ce n-ar putea exista fraternitate europeană așa cum există Dieta germană sau Liga helvetică?*”

În anul când Bentham își termină lucrarea, 1789, izbucnește Revoluția în Franța. Secolul se va încheia peste un deceniu, dar în Europa era deja o altă epocă: de schimbare a structurilor sociale vechi de secole, de înlocuire a suveranității monarhului, de drept divin cu suveranitatea populară, de impunere a principiilor libertății, egalității și fraternității. Ideile Revoluției s-au răspândit (uneori duse de armatele franceze) de la Lisabona la Moscova și de la Stockholm la București.

Test de autoevaluare 4

4.1. Identificați perspectiva comună marilor filozofi ai sec. XVIII asupra Europei.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 39

2.6. Bibliografia

- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Constructiei europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București
- Dutu Alexandru - *Ideea de Europa si evoluția conștiinței europene*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 1999
- Husar, Alexandru, *Ideea Europeană*, București, Institutul European, 1993
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998

2.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. În perioada sec.XIII-XVI, continentul european se afla în fața amenințării turcești, în consecință, tema centrală a intelectualilor și oamenilor politici menționați este asigurarea și organizarea păcii continentale prin realizarea unor instituții care să rezolve litigiile dintre suveranii europeni, obiectivul final fiind constituirea unei alianțe defensive împotriva Imperiului Otoman.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la această întrebare, re-studiați capitolul 2.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Contribuția originală a acestui plan, care depășea cu mult epoca sa prin spirit de toleranță și viziune universală era cea referitoare la componența Adunării și ierarhia statelor prezente. Centrul rămânea, desigur, în Europa, dar Crucé acorda locuri înalte celorlalte continente și marilor puteri de acolo. În plus, Crucé propunea soluții inovatoare pentru dezvoltarea comerțului: unificarea sistemului monetar și unificarea sistemului de măsuri și greutate.

2.2. În viziunea lui Sully cele cincisprezece state urmau să formeze o confederație condusă de un Consiliu central alcătuit din patruzeci de membri și reînnoit din trei în trei ani. Pe lângă acest consiliu central, planul mai prevedea înființarea altor șase consilii provinciale cu puteri limitate la o anumită regiune a Europei ce aveau competența de a rezolva toate diferendele dintre suverani și popor, sau dintre state. Se percepeau impozite unice și era organizată o armată a confederației europene.

2.3. În Europa era o nouă perioadă de războaie. Ludovic al XIV-lea regele Franței încerca să-și impună hegemonia, iar principiul „echilibrului european” folosit de precursorul său împotriva Habsburgilor se întorcea acum împotriva Franței: alianțele se formau pentru a-i opri expansiunea. În acest context se pune, odată în plus, problema unei organizări continentale care să împiedice atât războiul cât și hegemonia.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 2.4. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Originalitatea propunerii lui Bellers contă însă în faptul că Europa urma să fie împărțită în o sută de provincii sau cantoane fiecare dintre acestea reprezentate în Dieta europeană în mod proporțional cu populația lor.

3.2. Limitările cele mai serioase ale proiectului abatelui de Saint-Pierre erau cele referitoare la menținerea absolută a statului quo-ului teritorial, la reprezentarea egală a statelor și la rolul exclusiv pe care-l acorda intereselor suveranilor și prieteniei dintre ei.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la această întrebare, re-studiați capitolul 2.5. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 4

4.1. Montesquieu, Voltaire și J.J.Rousseau constată în operele lor existența unității culturale, economice, juridice a Europei, această trăsătură fiind unul dintre elementele ce conferă superioritate civilizației europene.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la această întrebare, re-studiați capitolul 2.6. și bibliografia indicată.

Unitatea de învățare Nr. 3

ISTORIA IDEII EUROPENE (II). DE LA REVOLUȚIA FRANCEZĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Cuprins

3.1. Obiective	40
3.2. Ideea Europeană și Revoluția Franceză	40
3.3. „Europa” napoleoniană	46
3.4. Ideea europeană de la Congresul de la Viena (1814-1815) la sfârșitul secolului al XIX-lea	47
3.5. Ideea Europeană între 1870 și 1918	57
3.6. Bibliografie	62
3.7. Răspunsurile pentru testele de autoevaluare	62
3.8. Lucrare de verificare 1	64

3.1. Obiective

- Identificarea principalelor repere istorice ale evoluției ideii europene la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul următor.
- Compararea diferitelor perspective intelectuale și politice asupra unității europene
- Operarea corectă cu sursele istorice
- Descoperirea particularităților evoluției ideii europene în contextul epocii revoluțiilor și a naționalismelor

3.2. Ideea Europeană și Revoluția Franceză

În noua epocă de rapide transformări, de entuziasm și efervescență *Ideea europeană* îmbrăca forme noi, toate influențate de Revoluție.

Nu este de mirare că în câțiva ani, după 1789, au fost prezentate mai multe discursuri, planuri și idei generoase, federaliste, pacifiste, decât în anii trecuți până atunci din secolul al XVIII-lea. Noile planuri fie porneau de la „Europa popoarelor”, dovedind simpatie pentru Revoluție, fie exprimau ostilitate față de principiile ei:

Din prima categorie putem aminti punctele de vedere exprimate de unii conducători ai Revoluției: Mirabeau, Robespierre, Saint-Just, sau cele prezentate de italienii Enrico Michele d’Aurora și Matteo Galdi, de germanii Anacharis Cloots, Joseph von Gores și Immanuel Kant.

Din a doua categorie numele cel mai important este cel al lui Edmund Burke.

3.2.1. „Europa” revoluției

Într-o declarație prezentată la 25 august 1790, **Mirabeau** evidențiază relația stabilită între Franța, ideea de libertate și o viitoare federație. El prezintă astfel situația: „*Nu este, probabil, departe de noi acel moment când, libertatea, domnind fără rivali în cele două lumi, va realiza speranța filozofilor salvând specia umană de crima războiului proclamând pacea universală...;... atunci se va realiza pactul de federalizare a umanității.*”

Europa „libertății”
versus Europa
„servituții”

Cu puțin timp mai înainte, la 15 mai 1790, **Robespierre** afirma în fața Adunării Naționale că „*este în interesul națiunilor să protejeze națiunea franceză, pentru că din Franța vor porni libertatea și fericirea lumii.*”

Al treilea conducător important din timpul Revoluției franceze pe care îl avem în vedere este **Saint-Just**. El s-a raportat mai concret la „Europa”. Într-un discurs din februarie 1793 aprecia că: „*Nu cunosc decât un mijloc de a rezista Europei, să i se opună geniul libertății.*” Aici era în atenție „vechea” Europă, cea a monarhilor și a servituții. Însă tot el adaugă: „*Consider că voi (soldații Franței) sunteți cei destinați să schimbați fața guvernelor Europei și nu veți avea liniște până când ea nu va fi liberă. Libertatea ei este garanția pentru libertatea voastră.*” În acest caz Saint-Just se referă la o „nouă” Europă: a libertății.

În legătură cu afirmațiile, în aparență contradictorii, pe care le-a făcut Saint-Just, merită să fie reținută analiza profesorului Pim den Boer. Prezentând influența majoră pe care Revoluția a cunoscut-o în Europa, profesorul olandez ajunge la următoarea concluzie: „*Libertatea, egalitatea și fraternitatea răsunau pretutindeni. Întreaga Europă veche era zguduită, spre groaza multor oameni cu interese în menținerea ei... Ce este remarcabil în acest context este faptul că ideea de Europa și conștiința apartenenței la o comunitate europeană erau cu mult mai clare la cei care încercau să reziste Revoluției, decât la cei care o susțineau. Era ca și cum, în mentalitatea revoluționară, se găsea cu greu loc pentru Europa, în comparație cu ideea de cetățean al lumii și de cetățean al unui stat.*”

Cosmopolitism
sau naționalism?

În această analiză se surprinde bine rolul pe care l-a avut Revoluția franceză în două direcții: cosmopolitismul, ca formă a entuziasmului revoluționar pentru reformularea lumii pe baza principiilor libertății, egalității, fraternității și, pe de altă parte, naționalismul care primește un impuls decisiv în toată Europa după evenimentele din Franța.

Un excelent exemplu al cosmopolitismului revoluționar a fost Jean-Baptiste, zis **Anacharsis Cloots**. Născut în Prusia, dintr-o familie aristocrată cu ascendență olandeză, el a devenit „cetățean de onoare” al Franței revoluționare în 1792 (alături de alți străini celebri, Jeremy Bentham, Klopstock, Schiller, Pestalozzi și Thomas Paine); executat prin ghilotină în 1794. În calitate de „cetățean al lumii”, sau, cum se numea singur „orator al neamului omenesc”, Cloots a prezentat viziunea sa mondială într-un discurs, în 13 iunie 1790: „*Nu vor mai fi nici provincii, nici armate, nici învinși, nici învingători...Oceanul va fi acoperit de navele prelungi până în China...Nu vor mai fi deșerturi; întreg pământul va fi o grădină. Orientul și Occidentul se vor îmbrățișa pe câmpul Federației*” Dincolo de viziunea idealistă se poate observa că unificarea mondială pe care o viza autorul avea centrul tot în Europa, în Franța.

Republica

Pe 21 aprilie Cloots a prezentat Confederației un proiect mai detaliat

universală
Anacharsis
Cloots

- intitulat Republica Universală. Pornea de la ideea că simpla federație nu este suficientă pentru reorganizarea lumii. Era necesar, credea el, să se creeze un stat mondial prin desființarea guvernelor locale. Numai așa se poate asigura pacea. *„Un corp nu-și declară război lui însuși și umanitatea va trăi în pace când nu va forma decât un singur corp, Națiunea unică... Comuna de la Paris va fi punctul de reunire, farul central al comunității universale.”*

Răspunsul pe care l-a primit proiectul este cât se poate de sugestiv pentru dualitatea ideologică cosmopolitism-naționalism, din timpul Revoluției. Dantonistul Robert a respins viziunea lui Cloots, cu aceste argumente: *„Să lăsăm pe seama filozofilor, să lăsăm lor grija de a examina omenirea sub toate aspectele: noi suntem reprezentanții speciei umane. Doresc, deci, ca legiuitorul Franței să uite pentru moment universul pentru a se ocupa numai de țara lui, vreau acea formă a egoismului național față de care mi-am trădat îndatoririle...”*

Anacharsis Cloots locuia în Franța, după revoluție devenind practic francez. Însă problemele legate de locul Franței în Europa nouă și de impunerea principiilor revoluționare pe continent era mult analizată în afara Franței.

În Italia, **Enrico Michele L’Aurora** a publicat în 1796 o lucrare cu titlul Italiai în întuneric Aurora îi aduce lumină. Într-un test plin de semne de exclamare, el își prezintă viziunea europeană: *„Nu, europeni, trebuie să se încheie odată copilăria noastră, ignoranța noastră și stupiditatea noastră! Monarhiștii nedrepti să ne respecte în sfârșit drepturile! Iar dacă ei încearcă să păstreze sistemul crunt și pervers, fie ca ura universală să se abată asupra capului persecutorului nostru, care deja se clatină, iar greutățile unui sângeros război să-i lovească pe dușmani! Iar națiunile să se unească și să fie libere, să fie guvernate după drepturile sacrosante ale libertății și egalității, conduse de principiile păcii, virtuții și justiției... Fie ca toate națiunile Europei să se poată considera ca aparținând unui singur stat, ca interesele lor să fie comune, iar Europa să poată fi considerată mama tuturor locuitorilor ei.”* Dincolo de entuziasm, Enrico Michele avea și propuneri concrete. El dorea convocarea unui Congres universal, ales de popoare, care să se întrunească în Sicilia sau în Menorca și să elaboreze o „Constituție generală pentru întreaga Europă” și trei pacte sau coduri pentru reglementarea relațiilor morale, sociale și militare dintre națiuni.

Enrico Michele
L’Aurora și
Congresul
Universal

Sub aceeași influență a principiilor Revoluției franceze, un alt italian, **Matteo Galdi**, propunea, în 1797, formarea unei „Ligi a Libertății” prin unirea popoarelor Europei. Iar filozoful german **Joseph von Görres** se adresa direct Franței în 1795, pentru a veni în ajutorul Europei: *„Ca Sparta în Grecia de odinioară, tu Franța, tu vei elibera Europa de despoți.”*

Se remarcă foarte clar din această scurtă prezentare că mulți dintre adepții Revoluției franceze erau preocupați de soarta Europei și chiar propuneau **soluții de tip federalist**, în sensul *Ideii Europene*. Din această cauză, analiza profesorului Pim der Boer nu poate fi absolutizată, în sensul că „unitatea Europei” devenise lozincă, folosită exclusiv, pentru cei ce se opuneau Revoluției. Conceptul „Europa” este folosit pe scară largă de ambele tabere cu diferența că unii se referă la

Immanuel Kant

„vechea” Europă, iar alții la una „nouă”. O dovadă în plus, că termenul Europa este folosit în diferite situații este și faptul că în Franța, Robespierre a fost susținut de ziarul lui Labrum care avea titlul „Ziar general al Europei” .

Influențat de ideile Revoluției a fost și **Immanuel Kant**, însă gândirea lui profundă l-a condus la elaborarea unui plan de pace universală, car va influența, la rândul lui, concepția politică peste secole. Filozoful german avea 71 de ani când a publicat, în 1795, cartea intitulată Spre pacea eternă. A fost prima lucrare în care Kant desprindea implicațiile practice ale operei sale speculative, iar aprecierile privind valoarea ei sunt superlative... Astfel, Heikki Mikkeli consideră că lucrarea lui Kant cuprinde << cel mai bine cunoscut dintre toate planurile pentru „pacea eternă” >>, iar Bernard Voyenne apreciază că ideile cuprinse în micul volum, completate cu viziunea de ansamblu din altă lucrare a lui Kant, sunt „de o importanță capitală”.

Kant precizează că lucrarea sa este teoretică și că el nu este un practicant al politicii. Totuși, studiul său este inspirat direct de realitate, pentru că experiența de la care pornește autorul a fost pacea de la Basel și, în plus, gândirea profundă sprijinită pe raționalism îi mărește valoarea. Analiza lui Kant se plasează în domeniile: relațiilor internaționale, filozofiei politice și dreptului internațional și cuprinde o serie coerentă de idei noi.

Federația –
garant al
dreptului
internațional

Kant are ca premisă ideea că libertatea creează anarhie dacă nu este limitată de forța legii. El respinge deci concepția, „bunului sălbatic” și pe cea a „dreptului natural”. Libertății „sălbaticilor” îi contrapune civilizația, iar dreptul este considerat de el o creație a spiritului uman. În consecință, filozoful german consideră că relațiile dintre state pot trece de la starea de anarhie, care duce la război, la „pacea eternă” pe baza principiului suveranității dreptului. Așa cum oamenii renunță la o parte din libertate pentru a trăi în ordine și legalitate într-un stat, statele pot, pe baza voinței lor libere să încheie o alianță pentru menținerea păcii. „*Trebuie ca dreptul internațional să fie fondat pe o federație de state libere*” consideră Kant. În plus, pornind de la gândirea lui Rousseau exprimată și în Revoluția franceză, Kant susține că statele care se vor uni trebuie să fie republici pentru că astfel se exprimă suveranitatea populară.

Filozoful german nu a creat un plan detaliat de federație, evitând astfel capcanele utopiei. Însă principiile susținute de el au avut o influență puternică și durabilă. S-a dovedit, spre exemplu, marea influență pe care a avut-o Kant asupra președintelui american Wilson, susținătorul cel mai pasionat al creării Societății Națiunilor în 1919.

Edmund Burke

3.2.2. „Europa” contra-revoluției

Dintre autorii care au folosit *Ideea europeană* ca argument împotriva Revoluției franceze cel mai important a fost englezul **Edmund Burke**, pe care Jean-Baptiste Duroselle îl consideră „un teoretician genial” al Vechiului regim. Burke și-a prezentat concepția despre Revoluția franceză, cu luciditate, dar și cu pasiune încă din 1790, în Reflecții asupra Revoluției în Franța, a revenit în 1791 cu Gânduri despre Problemele franceze și a continuat cu scrisori și apeluri până la sfârșitul vieții, în 1797. Burke consideră că singura libertate reală este cea

instituită în țara sa, în Anglia, prin compromis între instituții. La fel de mult condamnă principiul egalității, în viziunea revoluționară franceză. Răsturnarea violentă din Franța îi provoacă oroare, iar pe revoluționari îi consideră nebuni furioși, imbecili, asasini, regicizi și atei. Însă întreaga lui demonstrație pornește de la concepția conservatoare, ostilă schimbării. *„Păstrând metoda Naturii în conducerea statului, nu suntem niciodată cu adevărat înnoitori în ceea ce ameliorăm, nu suntem niciodată cu totul demodați în ceea ce conservăm”* scria el în Reflecții asupra Revoluției din Franța.

Revoluția franceză și pierderea unității europene

Nu vom mai insista asupra concepției politice a lui Burke, autor recunoscut drept primul mare critic al Revoluției franceze. Trebuie, totuși, să subliniem legătura dintre argumentele sale critice și *IDEEA EUROPEANĂ*. Legătura aceasta este foarte clară, pentru că, în ultimă instanță, Burke acuză Revoluția că a distrus unitatea Europei! Atacând religia, răsturnând monarhia, distrugând principiul onoarei cavaleresti, revoluționarii francezi au rupt pilonii care susțineau unitatea continentului - credea el...

Referindu-se la unitatea Europei, privită cu nostalgie și regret pentru un lucru de preț pierdut, Burke are cuvinte frumoase, memorabile formulări retorice. Textul la care ne referim este cuprins în cele Trei scrisori despre propunerile de pace cu Directoratul regicid al Franței, 1796-1797, pe care Rougemot îl numește „descrierea clasică a unității europene”, iar Duroselle „unul din cele mai frumoase pamflete ale lui Burke”.

Unitatea culturală, instituțională și juridică a Europei

În analiza sa, Burke pornește de la afirmațiile că între națiunile europene există o profundă asemănare care a făcut, în istorie, ca pacea să fie cu adevărat pace, iar războiul să fie mai puțin război. Mai mult chiar, autorul englez afirmă că națiunile europene sunt mai apropiate între ele când sunt în război decât altele când sunt în stare de pace! Cauza, consideră Blake, ar fi în faptul că: *„religia, legile și obiceiurile din Europa sunt similare. Specialiștii în domeniul dreptului public au numit adesea acest agregat de națiuni un Commonwealth. Aveau dreptate. Este practic un singur mare stat având aceleași baze de drept general, cu unele diferențe de obiceiuri provinciale și organizări locale. Națiunile europene au aceeași religie creștină, comună în părțile fundamentale, puțin diferită doar în ceremonii și doctrina subordonată. Regimul politic și economia fiecărei țări derivă, în ansamblu din aceleași surse.”*

Asemănări în instituții, obiceiuri și educație completează imaginea unității europene. Concluzia lui Burke merită să fie reținută: *„Această asemănare în tipul de relații și în toate formele de exil oriunde s-ar afla în continent. Când un om călătorește sau se stabilește în altă țară pentru îngrijirea sănătății, plăcere, afaceri sau fiind constrâns, el nu se simte niciodată cu adevărat străin”*. Englezul Edmund Burke a fost, fără îndoială, un entuziast al Europei! De aceea ura lui împotriva Revoluției franceze a fost întărită de convingerea că „gloria Europei s-a stins”. Deși cel mai cunoscut, Burke nu a fost singurul susținător al unității Europei, în maniera tradiționalistă, din perioada Revoluției franceze. Dintr-o listă care este destul de lungă mai pot fi citate și alte nume.

Fredrich von Hardenberg, cunoscut cu pseudonimul Novalis, mare poet german precursor al romantismului, a scris în 1799 lucrarea Creștinătatea sau Europa. Novalis, consideră că Europa medievală a

Europa
conservatorilor

fost o amplă comunitate creștină cu un singur lider: Papa. Nostalgic al acelor vremi, poetul german creează, astfel tema romantică a glorioasei epoci medievale. Totodată, el își proiectează în viitor idealul: „*Poate că Europa se va trezi, poate că suntem în zorii unui stat al statelor... trebuie să sosească timpul sacru al păcii eterne, când noul Ierusalim va fi capitală.*”

Cu doar 3 ani mai târziu, în 1802, **vicontele de Chateaubriand** publica, cu uriaș succes, Geniul creștinismului, carte în care exalta contribuția creștinismului la formarea culturii europene și unitatea medievală a Europei creștine. Apoi, între 1787 și 1792 **Nicola Vogt** publică cele cinci volume din lucrarea sa sugestiv intitulată Despre republica europeană, prin care încearcă mai degrabă să perfecționeze vechea Europă, decât să creeze un nou sistem.

În sfârșit, omul politic, cu vederi conservatoare, **Friedrich Gentz** tratează cu realism și scepticism problema instaurării păcii în lucrare. Despre pacea eternă din 1801. Adept al idealului european la începutul carierei, el devine apoi neîncredător. În lucrarea Despre situația politică a Europei înainte și după Revoluția franceză, din 1801-1802, el mărturisește că nimic valoros n-ar fi rămas din Europa de dinainte de Revoluție. Gentz a fost secretar al Congresului de la Viena din 1814, când scria că „în prezent cuvântul Europa îl umple de oroare” și „a pierdut orice dorință de a fi european”. Este și aceasta o dovadă, în sens negativ, că termenul Europa nu era monopol al conservatorilor și celor ce se opuneau în general spiritului Revoluției. Era însă un concept în dezbatere, plin de semnificații culturale și politice...

Statele Unite ale
Europei

Nu putem încheia prezentarea concepțiilor despre unitatea Europei în timpul Revoluției franceze fără a aminti lansarea unui nou concept, care va cunoaște perioada de glorie în secolul următor, al XIX-lea: **Statele Unite ale Europei**. El a fost folosit, probabil pentru prima dată, într-o scrisoare pe care Washington i-a trimis-o lui La Fayette: „*Eu sunt cetățeanul mării Republici a Umanității... Noi am aruncat sămânța libertății și a uniunii care va germina puțin câte puțin peste tot Pământul. Într-o, după modelul Statelor Unite ale Americii se vor constitui Statele Unite ale Europei...*”

Test de autoevaluare 1

1.1. Identificați principalele caracteristici ale perspectivei asupra Europei prezente în lucrările susținătorilor Revoluției.

.....

1.2. Explicați pe scurt poziția gânditorilor conservatori față de Revoluție și unitatea europeană.

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 62

3.3. „Europa” napoleoniană

Napoleon Bonaparte

După zece ani de răsturnări spectaculoase istoria Franței și a Europei intrau într-o nouă etapă în 1799. Întors din Egipt, Napoleon Bonaparte devine prim-consul printr-o lovitură de stat. Cinci ani mai târziu se proclamă împărat. Pentru Franța au urmat cincisprezece ani de stabilitate politică internă: Napoleon era stăpânul! Pentru Europa au fost ani de războaie aproape neîntrerupte, care au condus armatele franceze de la Lisabona până la Moscova.

Care era situația Europei în epoca napoleoniană? Ce gândea împăratul Napoleon I despre unitatea europeană? Sunt întrebări importante, dar la care nu este ușor de răspuns... În primul rând, pentru că la nivel mental, el a oscilat între ambiții mondiale și realități europene. În al doilea rând, datorită pragmatismului care l-a determinat să schimbe planurile și obiectivele în funcție de situația istorică.

Din punct de vedere practic Napoleon a „construit” succesiv trei Europe. **Europa păcii de la Amibus** (1802), acceptată de nevoie și de Anglia se baza pe Franța „frontierelor naturale” și dominația ei asupra Italiei și Germaniei de dincolo de Rin, unde au fost impuse reorganizări politice. După victoriile de la Austerlitz (1805) și Iena (1806) împăratul creează o **„confederație” de monarhi din familia sa** asupra căreia exercită puterea personală, dictatorială. Frații și cumnații săi erau regi din Westfalia, Olanda, Spania sau Neapole. În sfârșit, din 1809-1810, pentru a impune „blocada continentală”, Napoleon extinde **controlul direct al Franței până în nordul Olandei, până la Marea Baltică și până în Adriatică.**

În plus, armatele franceze și măsurile impuse de împărat răspândeau în Europa ideile Revoluției, un nou sistem social și politic, Codul lui Napoleon - chintesență a relațiilor burgheze. Marele adversar al împăratului francez, Metternich, scria în 1809: *„Europa a suferit o reformă totală...Spania este subjucată; Poarta Otomană alungată dincolo de Bosfor; frontiera marelui imperiu se întinde de la Baltica la Marea Neagră; Rusia va fi curând împinsă în Asia. Planul consecvent al lui Napoleon s-a realizat. El este suveranul Europei.”*

Gloria și ambiția lui Napoleon și-au găsit însă curând sfârșitul. Înfrângerea din Rusia (1812), cea de la Leipzig (1813) și în final cea de la Waterloo (1815) au pus capăt imperiului. Napoleon a fost exilat în insula sfânta Elena, unde a murit în 1821.

Deosebit de interesantă pentru tema noastră, *Ideea europeană*, este maniera în care prezintă el, retrospectiv, concepția pe care ar fi avut-o despre reorganizarea Europei. Napoleon a mărturisit, și Las Casas a consemnat în Memorialul din Sfânta Elena, că intenția sa a fost de a introduce în întreaga Europa: un Cod de legi, o curte de Casație, o monedă comună, un sistem general de măsuri și greutate, aceleași legi...Drept concluzie, Las Casas notează pentru posteritate visul lui Napoleon: *„Europa, spunea el, ar fi avut curând, cu adevărat un singur popor, și oricine ar fi călător s-ar afla întotdeauna în patria comună.”*

Lui Napoleon i se mai atribuie intenția de a fonda o academie

Cele 3 Europe napoleoniene

Unificare legislativă, juridică, monetară ?

europeană, care să atribuie premii savanților. Este sigur că a conceput planul de a crea o Arhivă europeană. Matternich a scris în memoriile sale că împăratul dorea să strângă la Paris toate arhivele și să le depoziteze într-o clădire monumentală construită din piatră și metal între Școala Militară și Domul Invalizilor. Cu certitudine el gândea să facă Parisul capitală a Europei. În Memorialul lui Las Casas apar formulări care susțin că, cel puțin în exilul de la Sfânta Elena, Napoleon se exprimă ca un „european” convins: „sistemul european”, „asociația europeană”, „Europa compunând o singură și aceeași familie.”

Pasajul cel mai interesant din Memorial este cel în care împăratul prezintă „planul” său european: *„Unul din gândurile mele cele mai mari a fost aglomerarea, concentrarea aceluiași popoare geografice despărțite, fragmentate de revoluții și de politică. Astfel, se află în Europa, deși despărțiți treizeci de milioane de francezi, cincisprezece milioane de spanioli, cincisprezece milioane de italieni, treizeci de milioane de germani; așa fi vrut să fac din fiecare din aceste popoare un singur și același for național... După această simplificare elementară ar fi fost posibilă încercarea de a realiza frumosul ideal al civilizației, construit de fantezie. În această stare a lucrurilor ar fi existat mai multe șanse de a introduce pretutindeni unificarea codurilor de legi, cea a principiilor, a opiniilor, sentimentelor, părerilor și intereselor. Poate că atunci, datorită răspândirii universale a ideilor luminate, s-ar putea visa la aplicarea Congresului american sau amficioniilor din Grecia pentru marea familie europeană. Și ce perspectivă ar exista atunci de forță, de grandoare, de bucurie și de prosperitate! Ce spectacol mare și magnific!”*

Că ideile federaliste l-au preocupat serios pe Napoleon Bonaparte, în ultimii ani ai vieții cel puțin, se poate dovedi și prin recomandarea pe care o face prin testament moștenitorului său de a „uni Europa prin legături federaliste indisolubile”. Însă, contribuția lui Napoleon la dezvoltarea ideii europene nu s-a limitat la introducerea principiilor Revoluției franceze peste tot în Europa, ca un adevărat „Robespierre călare”, și nici la proiectele tardive descrise în timpul exilului de pe insula Sfânta Elena...

3.4. Ideea europeană de la Congresul de la Viena (1814-1815) la sfârșitul secolului al XIX-lea

3.4.1. Europa Sfintei Alianțe

Datorită geniului său militar, datorită forței pe care noile idei au dat-o armatelor franceze, Napoleon a obligat monarhiile europene, care se străduiau să-i oprească expansiunea să se unească într-un lung șir de alianțe, de coaliții (opt, în total)... Evident că această colaborare a monarhilor "vechii Europe", sprijinită permanent și substanțial de Marea Britanie împotriva Franței revoluționare, împotriva Imperiului francez al lui Napoleon și pentru menținerea echilibrului european, nu depășea cadrul vechilor forme de alianță și nu au o legătură directă cu *IDEEA EUROPEANĂ*.

Totuși, monarhii Europei și oamenii politici care-i sfătuiau au înțeles că un nou tip de relație trebuie creat între statele cele mai puternice ale continentului, pentru a stăvili valul de amenințări care era în stare să măture vechea ordine. Aceste amenințări își aveau originea în spiritul

democratic promovată de Revoluția franceză: suveranitatea populară, afirmarea națiunilor, libertatea și egalitatea între oameni și laicizarea simbolurilor politice implicată de aceste principii.

„Concertul european”

Ca reacție a luat ființă Sfânta Alianță, bază a ceea ce s-a numit "concertul european". Sfânta Alianță a fost consecința înțelegerii încheiate de cele mai mari state europene cu privire la reorganizarea politică a continentului după înfrângerea lui Napoleon. Înțelegerea a fost rezultatul negocierilor din timpul Congresului de la Viena, deschis în septembrie 1814 și încheiat în iunie 1815. Pe această înțelegere, dar și din teama de noile principii se va constitui Sfânta Alianță. Rezultatul obținut la Viena a fost important pentru că: *"Actul final al Congresului de la Viena din 9 iunie 1815 este prima hartă teritorială a Europei, un document care determină starea posesiunilor fiecărui stat ce nu putea fi modificată decât prin acordul tuturor"*(Charles H. Pouthas).

Iar trecerea de la Europa Revoluției și a lui Napoleon I la Europa Congresului de la Viena, care se sprijinea pe "legitimitate" și "restaurație" este surprinsă de un autor, care sprijinea această viziune conservatoare, într-un articol din periodicul francez "Moniteur Universel" (27 iulie 1815): *"Astfel s-a năruit acest vechi edificiu a ceea ce Voltaire a numit Republica europeană, în fața unei noi puteri care, fie datorită principiilor ei atât de noi, fie în interesul unui singur om și unei dinastii uzurpatoare, voia să schimbe totul în jurul ei...ca totul să participe la noutatea ei cu adevărat înspăimântătoare. Se ridică, însă, azi problema de a reconstrui. Aceasta a fost opera Congresului. Să adoptăm ideea luminoasă a autorului Secolului lui Ludovic al XIV-lea, fără a împărtăși ideile onorabile ale bunului abate de Saint-Pierre, să luăm în considerație Europa, în ansamblu și în cadrul sistemului general al raporturilor sale fundamentale, ca pe o societate, ca pe o familie, ca pe o republică a prinților și popoarelor"*.

Amenințarea revoluțiilor și a naționalismelor

Desigur că la Viena, monarhii și diplomații care-i reprezentau n-au avut drept ghid ideile exprimate de autorul francez al articolului. Dar erau în acel moment al istoriei europene soluții inevitabile în fața amenințărilor venite de la revoluție și de la naționalismul tot mai ofensiv. Este părerea exprimată și de unul dintre creatorii Sfintei Alianțe, Metternich: *"Dorim păstrarea păcii politice. Nu pentru că am împărtăși utopiile abatelui de Saint Pierre, ci pentru că suntem convinși că în ziua când această pace va fi întreruptă haita liberală se va năpusti asupra puterii pentru a o sfâșia"*.

„Actul final”

Congresul de la Viena s-a încheiat prin semnarea unui document complex numit "Actul final". Drept consecință a situației stabilite în Europa prin îndelungatele negocieri în capitala austriacă se va semna la Paris, pe 26 septembrie 1815, între țarul ortodox al Rusiei, împăratul catolic al Austriei și regele luteran al Prusiei, actul care pune bazele Sfintei Alianțe. Articolul 1 din acest document este deosebit de sugestiv, precizând: *"Conform preceptelor Sfintei Scripturi, care îi îndeamnă pe toți oamenii de a se privi ca frați, cei trei monarhi contractanți vor rămâne uniți prin legăturile unei fraternități reale și indisolubile și, considerându-se compatrioți, își vor acorda în orice ocazie și în orice loc asistență, ajutor și sprijin"...*

Prin obiectivul fixat de a opri istoria, de a opri exprimarea noilor idei

Principiul
"solidarității" și
diplomația
conferințelor

liberale și naționale, Sfânta Alianță a fost un fenomen negativ. Dar prin accentul pus pe principiul "solidarității", pe legăturile de "fraternitate" între cei trei puternici monarhi ai Europei ea a contribuit, practic nu numai teoretic, la dezvoltarea *IDEII EUROPENE*. În plus, prin articolul 6 al tratatului din 20 noiembrie 1815 se stabilise regula întrunirii periodice a unor conferințe pentru discutarea "marilor interese comune", care a primit numele de "concertul european". Se impune, deci, principiul "diplomației conferințelor". Sfânta Alianță a organizat patru astfel de întruniri: la Aachen în 1818(când a fost primită Franța), la Troppau în 1820, la Laibach în 1821 și la Verona în 1822, dar își prelungește existența până în anul revoluțiilor, 1848. Atunci a fost îndepărtat de la putere Metternich, om politic cu multă experiență, care, totodată declarase cândva că "*de multă vreme Europa are pentru mine semnificația unei patrii*".

Faptul că Sfânta Alianță privea spre trecut, dar și prefigura un viitor mai liniștit, că era anacronică prin alcătuire și obiective, dar propunea o formă nouă ce putea fi folosită, s-a observat foarte clar în epocă. Poetul francez Pierre- Jean de Béranger(1780-1857), foarte popular în timpul vieții, considerat de contemporani poet național al Franței scria în 1818 Sfânta Alianță a popoarelor, în care pacea se adresa oamenilor, astfel: „*O! spuse ea, egali prin cutezanță / Francez, englez, belg, rus sau german / Popoare, formați o Sfântă Alianță / Și strângeți-vă mâna*”.

3.4.2. Proiectul contelui de Saint-Simon

Saint-Simon

Congresul de la Viena și anul 1814, mai au o importanță, afară de pregătirea Sfintei Alianțe. Este anul (și ocazia) publicării unui nou plan privind unificarea Europei, iar autorul este creator de școală. Lucrarea, publicată în octombrie 1814, avea titlul Despre reorganizarea societății europene, sau despre necesitatea și mijloacele de a reuni popoarele Europei într-un singur corp politic, păstrându-i fiecăruia independența națională, de Domnul conte de Saint-Simon și de A.Thierry, elevul său.

Din acest lung titlu se pot desprinde deja trei caracteristici ale planului: este propusă o Europă a popoarelor nu a monarhilor; este propusă o confederație; și (ca dovadă a progresului făcut de ideile naționaliste), statele își mențin individualitatea.

Cine era însă principalul autor al planului? **Charles-Henri de Rouvroy, conte de Saint-Simon**, era nepotul marelui memorialist din secolul al XVIII-lea, Louis de Rouvroy, duce de Saint- Simon, care a prezentat în 21 de volume epoca lui Ludovic al XIV-lea și Regența, operă plină de vervă și de imaginație.

Biografie

Nepotul lui era nu numai un om cu imaginație, ci și un neconformist. A fost elevul lui d'Alambert și la 13 ani a fost închis pentru impietate. La 17 ani a plecat în America, împreună cu Rochambeau, propunându-i viceregului Mexicului să taie un canal între cele două Americi: va rămâne toată viața cu pasiunea canalelor! Însă la 19 ani este atras de altă pasiune... Deși nobil, sprijină Revoluția franceză... care-l ruinează. Își reface însă averea speculând cu "bunurile naționale". Este închis în timpul dictaturii iacobine și eliberat în timpul Directoratului. A călătorit mult... și a descoperit că a rămas din nou sărac! Însă nu i-au lipsit planurile îndrăznețe și influența asupra tinerilor de valoare. În ultimii ani ai domniei lui Napoleon I a gândit "reorganizarea societății europene" și i-a scris împăratului cu propunerea de a organiza un concurs pe această temă. Nu a primit răspuns.

A publicat atunci lucrarea amintită în speranța că ocazia oferită de Congresul de la Viena este favorabilă. A fost sprijinit în această acțiune de "elevul său" Augustin Thierry (1795-1856), care va deveni unul din marii istorici ai Franței. Saint-Simon l-a avut mai târziu ca secretar pe Auguste Comte (1798-1857), fondatorul filosofiei pozitivistice și unul dintre creatorii sociologiei.

Unificarea europeană

În lucrarea din 1814, Saint-Simon începe prin aprecieri față de creștinătatea medievală care a fost singura organizare europeană demnă de acest nume. Totuși el nu regretă acele vremuri care "erau fondate pe superstiții și prejudecăți". Raționalist, consideră că o nouă credință, cea în puterea științei, trebuie să primeze și declară că urmărește "*construirea unei ordini sociale conforme cu Luminile*". În plus, autorul se raportează la precursorii lui în problema unificării Europei și arată ce le datorează și pentru ce îi critică.

Organizarea Europei

Apoi, autorii își exprimă încrederea că va veni timpul când popoarele Europei vor înțelege că binele comun trebuie să stea la baza relațiilor dintre ele și nu avantajele și interesele particulare. În privința concepției generale, Saint-Simon se dovedește un adept convins al realităților social-politice rezultate din revoluție. El susține că viitoarea organizare a Europei trebuie să aibă la bază o uniune între Franța și Anglia, țări care au cunoscut revoluția și sunt împreună mai puternice decât tot restul Europei. Însă, modul de reorganizare a continentului propus de el este inspirat din sistemul britanic. Astfel, se propunea ca fiecare stat să aibă un Parlament și să se constituie apoi un Parlament general pentru Europa. Acesta ar cuprinde 240 de membri împărțiți între Camera Deputaților și Camera Lorzilor. Deputații ar fi aleși pe 10 ani de către toți cei care știu să scrie. Totodată, deputații ar fi aleși numai dintre cei ce posedă bunuri imobile de peste 25.000 franci. La rândul lor membrii Camerei Lorzilor urmau să fie numiți de rege dintre cei cu o avere de peste un milion de franci în bunuri imobile. Evident, urma să se aleagă un rege al Europei, dar, Saint-Simon nu preciza cum. Parlamentul general al Europei ar fi fost competent să soluționeze diferendele dintre națiuni și să rezolve toate problemele de interes general.

Planul acesta este numai o parte din ampla reflecție a contelui de Saint-Simon asupra Europei și întotdeauna el privește cu optimism viitorul continentului. În ultima lui lucrare publicată în 1825, cu titlul Noul creștinism, consideră că locuitorii Europei "fiii lui Abel" au mai multe calități decât "fiii lui Cain", care populează Asia și Africa. În această carte el se declară din nou convins că va veni o zi când popoarele Europei vor înțelege interesul lor general și subliniază chiar "*epoca de aur a omenirii nu este în spatele nostru, ea este înaintea noastră*".

Caracteristici ale perspectivei lui Saint-Simon

Gândirea lui Saint-Simon despre Europa reprezintă foarte bine schimbările provocate de Revoluția franceză și intrarea continentului, în secolul al XIX-lea într-o epocă nouă a istoriei sale. Contribuția lui a fost atât de mare încât istoricul finlandez Heikki Mikkeli a identificat șapte puncte importante de diferență între teoria sa și cele anterioare. Acestea sunt: 1) schimbă perspectiva de la aspectele diplomatice la cele sociale; 2) pune accentul pe transformarea graduală în integrarea Europei și nu pe cea bruscă; 3) subliniază că toți membrii uniunii trebuie să aibă, în principiu același regim politic; 4) acest regim trebuie să fie parlamentar; 5) esențial este în gândirea lui Saint-Simon, că Parlamentul va gândi

potrivit intereselor popoarelor și nu celor ale guvernelor naționale; 6) pune un accent deosebit pe importanța exemplului britanic pentru organizarea Europei și 7) gânditorii precedenți au fost preocupați, în primul rând de salvarea păcii drept principal obiectiv al unității Europei, dar Saint-Simon insistă asupra marilor avantaje politice, sociale și economice pe care le poate aduce.

Discipolii lui
Saint-Simon

3.4.3. Discipolii lui Saint-Simon

Din acest bilanț se poate deduce în ce mod este opera contelui de Saint-Simon o piatră de hotar pentru *IDEEA EUROPEANĂ*. Însă, o contribuție evaluată în acest mod pozitiv de posteritate nu putea să nu provoace un ecou special chiar în epoca ei. În acest sens, aspectul cel mai important al gândirii lui Saint-Simon, în privința unirii Europei, este constituirea unei "școli", cu un număr mare de discipoli care au continuat să militeze pentru unitatea continentului până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Din lungul șir al celor care au fost legați de ideile lui Saint-Simon și indiferent de evoluția ulterioară au rămas propagatori ai unității europene pot fi amintiți: Michel Chevalier, Gustav d' Eichtal, Pierre Leroux, Henri Feugueray, Victor Considérant, Constantin Pacqueur, Charles Lemonnier.

Phillipe Buchez și
fедераția
europeană

Primii doi au fost susținători cunoscuți ai unității europene prin articolele publicate, în special în periodicul "Globe". **D'Eichtal** a publicat în 1840 o broșură cu titlul Despre unitatea Europeană, în același an **Victor Considérant** publică și el despre politica generală și despre rolul Franței în Europa iar doi ani mai târziu, în 1842, apare lucrarea lui **Constantin Pacqueur** Despre pace, despre principiul ei și despre realizarea ei, toate reprezentând expresii ale susținerii *IDEII EUROPENE*. **Pierre Leroux** a scris în 1827 în "Globe" un articol intitulat Despre Uniunea Europeană.

Însă, după părerea lui Bernard Voyenne "cel mai european dintre discipolii lui Saint-Simon este **Charles Lemonnier**, care și-a consacrat viața acțiunii pacifiste și federaliste". El a fondat în 1867 o ligă a păcii și a libertății, a condus un ziar cu titlul "Les Etats Unis d'Europe", care a apărut mult timp și a publicat o carte cu același titlu, în 1872.

Alți doi discipoli ai lui Saint-Simon pot însă rivaliza cu el la titlul de mari *europeni*. Mai întâi, **Philippe Buchez**. El a introdus carbonarismul, în Franța. La început saint-simonian, s-a convertit apoi la catolicism și a creat o puternică școală a socialismului creștin. Buchez a fost președintele Adunării Constituante din Franța, între 5 mai și 6 iunie 1848, deci adevăratul șef al statului francez. Chiar dacă se îndepărtase de unele direcții ale gândirii lui Saint-Simon, Buchez a rămas consecvent în susținerea unității europene. Și-a exprimat ideile în periodicul "L'Européen" pe care l-a condus între 1831-1832 și 1835-1838 și a fost unul dintre organizatorii Congresului istoric european în 1835. Era adeptul "fедераției europene", chiar dacă știa că se va ajunge la ea printr-o "luptă lungă și dificilă". Buchez a avut la rândul său discipoli: Auguste Ott a scris o broșură Despre федераția europeană, iar Henri Feugueray a fost un mare pionier al ideii "Statele Unite ale Europei" în 1848.

Auguste Comte și
„Republica
Occidentală”

Al doilea discipol al lui Saint-Simon care se distinge ca un european celebru a fost **Auguste Comte**. Secretar al „maestrului” în tinerețe, va deveni cel mai important filosof francez la jumătatea secolului al XIX-lea,

fondator al pozitivismului și unul dintre primii sociologi. Comte a susținut perseverent unificarea Europei față de care dezvoltă o teorie proprie, originală. Astfel, el consideră că există un nucleu de unitate europeană pe care îl numește „Republica occidentală”, cuprinzând cele cinci state (Franța, Germania, Marea Britanie, Italia și Spania) „*unite mereu din timpul lui Carol cel Mare*”. Acestea urmau să formeze, în viziunea lui Comte, un Comitet european cu: opt francezi, șapte englezi, șase germani, cinci italieni și patru spanioli. Într-o etapă ulterioară, ar fi fost asociate: statele scandinave, Olanda, Belgia, Portugalia, Grecia. În acest mod, Auguste Comte anticipa Uniunea Europeană din 1995! (deși scria prin 1850). El mai adăuga, însă, și un „al treilea cerc” cu alte douăsprezece state „coloniale”, influențate de civilizația europeană, între care Statele Unite și țări din America de Sud. Filosoful francez propunea ca statele să își păstreze drapelul, dar el concepea și un drapel comun cu devizele „Ordine și progres” deoparte, și „A trăi pentru altul”, de cealaltă parte. El asigură că prima va fi pe placul bărbaților, iar a doua va fi pe placul femeilor! În sfârșit, Comte ia în calcul și elemente de detaliu ale unificării în „Republica occidentală”: formarea unei flote comune și adoptarea monezii comune. Pentru monedă el fixează valoarea metalică, propunând ca una dintre piesele în circulație să fie numită *Charlemagne* (Carol cel Mare).

Test de autoevaluare 2

2.1. Explicați contribuția Sfintei Alianțe la promovarea Ideii Europene.

.....
.....
.....

2.2. Menționați diferențele dintre proiectul lui Saint-Simon și teoriile anterioare asupra unificării europene.

.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 62

3.4.4. „Ideea Europeană” între conservatori și naționaliști

Se poate constata că secolul al XIX-lea ar fi fost destul de reprezentativ pentru *IDEEA EUROPEANĂ*, chiar dacă ar fi existat numai acest grup al pasionaților urmași ai lui Saint-Simon. Evident, însă, că nu acesta este cazul... Mai există multe alte personalități, care pot ilustra convingător preocupările pentru unitatea continentului.

Privind, mai întâi spre trecut, vom aminti grupul scriitorilor legitimiști și conservatori. Urmând concepția lui Novalis, o serie de autori, printre care Chateaubriand (*Le Génie du Cristianisme*), Joseph de Maistre (*Du Pape*), vicontele L. de Bonald sau Pierre Simon Ballanche, considera că unitatea Europei este dată numai de religie (accentuând rolul papalității) și de monarhie, că modelul ei este Evul Mediu și că prin întoarcerea la acele valori medievale se va împlini unitatea continentului pe care ei o laudă, o doresc și o exaltă.

Scriitorii legitimiști
și conservatori

Însă, nostalgici incurabili, ei ajung uneori pesimiști. Spre exemplu, Chateaubriand scria: „*Dacă ar exista în mijlocul Europei un tribunal care ar judeca în numele lui Dumnezeu națiunile și monarhii și ar preveni războaiele și revoluțiile, acest tribunal ar fi capodopera politicii și ultimul grad al perfecțiunii sociale. Papii, prin influența pe care au avut-o asupra lumii creștine, au fost la un moment dat pe punctul de a împlini acest vis frumos*”. Atins de pesimism, el declara „*Nu cred în societatea europeană. În cincizeci de ani nu va mai exista nici un suveran legitim în Europa*”. Iar De Maistre îi scria la 9 august 1819 contelui de Marcellus: „*Mor cu Europa, sunt în companie bună*”.

Naționaliștii
revoluționari

În contrast cu acest grup de conservatori, sunt naționaliștii revoluționari și romantici, între care cel mai important a fost **Giuseppe Mazzini**. S-a născut la Genova, în 1805 și a făcut studii de filozofie și drept. Considerând că unificarea Italiei se poate realiza numai printr-o revoluție, Mazzini a făcut parte în 1830 din mișcarea *carbonarilor*. Arestat, el a fost exilat. Convingerile lui federaliste erau deja formate, pentru că în 1829 publică articolul Gânduri despre o literatură europeană, în care susține realizarea „unității morale a Europei prin republica democratică, conducând la federația popoarelor”.

În exil, la Marsilia în 1831, Mazzini fondează asociația *Italia Tânără* în al cărui manifest subliniază că unitatea națională este „*pregătirea marii Federații europene, care trebuie să unească într-o singură asociație toate familiile din Lumea Veche*”. Între 1832 și 1834 a apărut un periodic „*Italia Tânără*”, care exprima ideologia asociației. Refugiat apoi la Berna, Mazzini va semna, împreună cu alți șaisprezece revoluționari pactul *Europei Tinere*. Principiile asociației erau „Libertate, Egalitate, Umanitate”, „Fraternitatea Popoarelor” și „Progres continuu”. Pactul „era un act de fraternitate” semnat de *Tânăra Germanie, Tânăra Polonie și Tânăra Italie*. Li se vor alătura: *Tânăra Austrie, Tânăra Franță și Tânăra Elveție*. Ideile lui Mazzini sunt clar expuse în „Apel către patrioții elvețieni”: după formarea republicilor naționale el considera pasul următor reunirea lor într-o federație europeană cu paisprezece state. Preocupat, în primul rând, de misiunea istorică a italienilor, a Italiei unite, el a fost atras totodată de ideea unității europene și probabil că aici se găsește elementul cel mai important al concepției lui Mazzini (și a multor alți revoluționari din perioada 1830-1848, care gândeau la fel ca el): reușește să împace naționalismul cu unitatea Europei.

Federația
europeană

Și alți militanți cunoscuți pentru unificarea Italiei au fost preocupați de unitatea Europei: spre exemplu Vincenzo Gioberti și Cesare Balbo. Ei au pus însă accentul, la fel ca precursorii lor conservatori francezi, pe rolul jucat de religie, de papalitate.

Pe linia de gândire a lui Mazzini se plasează contemporanul lui mai tânăr, **Carlo Cattaneo**. Ca și Mazzini el a început *carbonar*, a participat la revoluția din 1848 la Milano (Mazzini era atunci în fruntea revoluției de la Roma) și a fost, deci, întâi de toate, un patriot italian. Cattaneo este, totodată, unul dintre promotorii cei mai importanți ai conceptului *Statele Unite ale Europei*, în anul revoluțiilor, 1848.

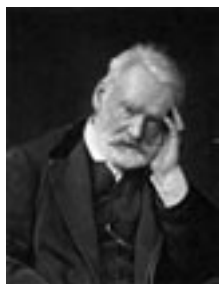
Carlo Cattaneo pune la baza concepției lui despre Europa ideea unității organice a continentului prin cele „*patru mari unități*”, *cea de putere prin autoritatea imperială, cea a legilor în dreptul roman, cea a credinței în*

credința creștină, cea a limbii prin latina populară”.

Statele Unite ale
Europei

În privința conceptului de State Unite ale Europei reținem, mai întâi, că Pierre Renouvin a scris un studiu despre Ideea de State Unite ale Europei în timpul crizei din 1848. Apoi, din chiar acest titlu rezultă că noțiunea era mult răspândită în preajma și în timpul revoluției. Într-adevăr, ea este folosită de avocatul Vésinet într-un un discurs la Rouen, pe 25 decembrie 1847. Apare apoi pe 28 februarie 1848 în „Moniteur universel”, la Paris. Ziaristul scoțian Charles MacKey formula Statele Unite ale Europei, în două articole publicate în „London Telegraph” (pe 28 martie și 1 aprilie). Pe 14 august 1848 în „La Presse”, Emile de Girardin se întreba: „*De ce să nu fie Statele Unite ale Europei?*”. Cattaneo scria și el, la 30 septembrie 1848, în Istoria insurecției de la Milano: „*Vom avea pacea când vom avea Statele Unite ale Europei*”.

3. 4.5. Victor Hugo

Victor Hugo

Pentru formula Statele Unite ale Europei, Carlo Cattaneo este la concurență cu un celebru scriitor francez și, deși mult mai puțin cunoscut în această ipostază, un mare europeist: Victor Hugo. În cartea lui despre ideea europeană, Carlo Cattaneo scria: „Se discută mult asupra originii formulei *Statele Unite ale Europei* și se revendică meritul fie pentru Cattaneo, fie pentru Victor Hugo, fie pentru alții”.

Nu ne interesează aici problema priorității în folosirea termenului; mult mai important este modul cum gândea Victor Hugo viitorul Europei și marele lui entuziasm (romantic) pentru unitatea Europei. Într-adevăr, cine putea găsi cuvinte mai frumoase și exprimări memorabile dacă nu un mare scriitor ca Hugo?

Ca dovadă a progresului ideilor pacifiste, au fost organizate la inițiativa americanului Elihu Burritt, mai multe congrese pentru pace: la Bruxelles în septembrie 1848, la Paris în august 1849, la Frankfurt în 1850. Victor Hugo a prezidat Congresul de pace de la Paris, așezat între un preot și un pastor. În discursul inaugural, la 21 august 1849, marele poet a găsit cele mai frumoase cuvinte pentru a exprima speranța lui în viitorul Europei unite. Iată câteva fragmente:

Perspectiva
romantică asupra
unității Europei

„Va veni o vreme când tu Franță, tu Rusie, tu Italie, tu Anglie, tu Germanie, voi toate, națiuni ale continentului, fără a pierde calitățile distincte și glorioasa voastră individualitate, vă veți uni strâns într-o unitate superioară și veți constitui fraternitatea europeană, absolut la fel cum Normandia, Bretania, Burgundia, Lorena, Alsacia, toate provinciile noastre s-au unit în Franța... Va veni o zi când vom vedea aceste două grupuri imense, Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei, plasate față în față, întinzându-și mâna peste mări, schimbându-și produsele, comerțul, industria, artele, geniile, defrișând "globul", colonizând deșerturile, ameliorând creația sub ochii Creatorului...”

Peste doi ani ca deputat în Adunarea Legislativă, Hugo lansa, la 17 iulie 1851, o provocare similară: „*Poporul francez a tăiat din granit indestructibil și a pus chiar în mijlocul vechiului continent piatra de temelie pentru acest imens edificiu al viitorului, care se va numi într-o zi Statele Unite ale Europei!*” Deși reacțiile unora dintre deputați au oscilat între reticență și indignare Hugo a rămas consecvent și în 1867 într-un articol intitulat Viitorul (L'Avenir) scria cu aceeași măiestrie, cuvinte care

se imprimă în memorie: „În secolul al douăzecilea va fi o națiune extraordinară. Această națiune va fi mare, fapt care n-o va împiedica să fie liberă. Va fi vestită, bogată, elegantă, pașnică și cordială la Paris, dar nu se va numi Franța ci Europa. Se va numi Europa în secolul al douăzecilea și, în secolele următoare, mai mult transformată se va numi Umanitatea.”

În timpul imperiului condus de Napoleon al III-lea Victor Hugo a trăit în exil. Când acest exil se apropia de sfârșit poetul nota la 17 iulie 1870 în Carnetul său: „Acum trei zile, la 14 iulie, în timp ce plantam în grădina de la Hauteville House stejarul Statelor Unite ale Europei, în chiar aceeași clipă izbucnea războiul în Europa și exploda infailibilitatea papei la Roma. Peste o sută de ani nu vor mai fi războaie, nu va mai fi papă și stejarul va fi înalt...” Biograful lui Hugo, André Maurois (Olympio sau viața lui Victor Hugo, București, Editura Univers, 1983, p.500) comentează: „Din aceste trei profeții una singură s-a realizat. Stejarul este înalt.”

Propunere de
unire franco-
germană

Totuși, în ciuda timpurilor dificile și a vârstei pe care o avea, Hugo a continuat lupta. A suferit pentru pierderea provinciilor franceze Alsacia și Lorena în urma războiului franco-prusac. Deputat în Adunarea Națională de la Bordeaux el lansa Germaniei învingătoare propunerea de unire: „Fără frontiere! Rinul să fie al tuturor. Să fim aceeași republică, să fim Statele Unite ale Europei, să fim federația continentală, să fim libertatea europeană, să fim pacea universală!” Iar după ce și-a dat demisia din acea Adunare dominată de dreapta monarhistă a făcut o listă cu „Acte proiectate pe care demisia m-a împiedicat să le săvârșesc: - Abolirea pedepsei cu moartea; - Abolire pedepselor infamante și corporale;- Acte preparatoare ale Statelor Unite ale Europei;.....”

În anul următor; 1872, Hugo a trimis un mesaj Congresului pentru pace care se desfășura la Lugano (în Elveția). El începea prin: „Compatrioții mei europeni” și continua: „....fără îndoială, acest lucru imens, Republica europeană, îl vom avea. Vom avea aceste mari State Unite ale Europei care vor încorona lumea veche...”. Iar în 1876 când turcii îi masacrau pe sârbi, el trăgea o singură concluzie din teribilele evenimente: „Ceea ce se întâmplă în Serbia demonstrează necesitatea Statelor Unite ale Europei... . Republica Europei, Federația continentală, nu există altă realitate politică decât acestea... Ceea ce demonstrează atrocitățile din Serbia este că Europei îi trebuie o singură naționalitate europeană, un guvern unit, un imens arbitraj fraternal...” (din articolul Pentru Serbia).

În sfârșit, aproape de moarte, Victor Hugo scria, printre altele, în Testamentul său, la 31 august 1881: „Dăruiesc toate manuscrisele și tot ce se va găsi scris sau desenat de mine Bibliotecii Naționale din Paris. Care va deveni într-o zi Biblioteca Statelor Unite ale Europei”. Remarcabilă consecvență în susținerea unei cauze!

Dar Victor Hugo nu a fost în acea epocă singurul mare poet care a susținut unitatea europeană. În calitate de ministru de externe, în 1848, **Lamartine**, lansa un Manifest către Europa, în care sublinia: „Rațiunea care radiază pretutindeni, peste frontierele popoarelor, a creat printre spirite această mare națiune intelectuală care va fi încunare a Revoluției franceze...”.

Momentul părea favorabil...Și unii dintre revoluționarii români de la 1848

au împărtășit entuziasmul romantic pentru reorganizarea federativă a Europei: Nicolae Bălcescu, Ioan Maiorescu, Dumitru Brătianu, A.C. Golescu, Gheorghe Sion, și alții.

3.4.6. Pozitivism și federalism

Pierre-Joseph Proudhon

Secolul al XIX-lea nu a fost nu numai secolul romantismului, revoluțiilor și afirmării națiunii. A fost și secolul pozitivismului, științei, încrederii în rațiune. Experiența entuziasmată de la 1848 și urmările oferite de maturizarea naționalismului în a doua jumătate a secolului sunt analizate de cel ce poate fi numit primul federalist adevărat, cel care a conceptualizat noțiunea de federalism: **Pierre-Joseph Proudhon**. Temelia pusă de J.J.Rousseau este consolidată de Proudhon în prima abordare sistematică, temeinică a temei, în lucrare: Du principe federatif (1863). Proudhon este convins de viitorul federal al omenirii și formulează concluzii tranșante: „*Secolul al XX-lea va deschide era federațiilor sau omenirea va reîncepe un purgatoriu de o mie de ani*”, sau „*Federalismul este forma politică a omenirii*”. Totodată, Proudhon sesizează pericolele ivite din iacobinism, din centralizarea și întărirea excesivă a statelor – națiune, din imperialismul manifestat de ele, deci, din exacerbarea conceptului de suveranitate. De aceea, pune accentul pe elementele locale, pe comună, pe provincie. El constată așadar că: „*Europa va fi prea mare pentru o confederație unică; Ea n-ar putea forma decât o confederație de confederații*”.

Federalismul

Profunzimea gândirii lui Proudhon, spiritul său critic și abilitatea demonstrației, îl determină pe Bernard Voyenne să-l prezinte elogios în lucrarea lui despre Istoria Ideii Europene: „*El singur a dat un sens tuturor eforturilor pe care le-am văzut desfășurându-se de cinci secole pentru a realiza, în sfârșit, o Europă organic unită. Federalismul făcea posibilă laicizarea consiliilor pe care o doreau Dubois, Crucé sau abatele de Saint-Pierre; el dă cheia acelei puteri egale între state despre care Sully observa că dacă n-ar exista Europa ar rămâne pradă oricărei aventuri; el este afirmarea Europei popoarelor pe care o întrevedea Saint-Simon; el este mai ales Europa dreptului a cărei naștere Kant o saluta prematur*”.

Este evident că secolul al XIX-lea, în ansamblul său, reprezintă un progres pentru **IDEEA EUROPEANĂ**. Sute de gânditori: scriitori, filosofi, istorici, oameni politici au susținut unitatea Europei, individual sau formând adevărate școli, cu argumente și cu entuziasm.

Test de autoevaluare 3

2.1. Menționați scriitorii legitimiști ce considerau că unitatea Europei este dată numai de religie și de monarhie.

.....

.....

2.2. Explicați pe scurt tema centrală a perspectivei lui Pierre-Joseph Proudhon

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 62

3.5. Ideea Europeană între 1870 și 1918

Euroscepticism

Nu este mai puțin adevărat că în perioada 1870-1918 **IDEEA EUROPEANĂ** cunoaște o perioadă de criză. În plină dezvoltare economică, drept urmare a revoluției industriale, în cea mai dură fază a expansiunii coloniale, atunci când naționalismul căpăta forme șovine și agresive, statele europene descopereau noi zone de conflict între ele. Era epoca bismarckiană (1870-1890) din istoria Europei și prelungirea ei, prin *politica mondială* (Weltpolitik) promovată de Wilhelm al doilea, împăratul Germaniei. Criza de care aminteam se exprimă prin „concepția” lui Bismarck despre Europa, formă îndepărtată a ceea ce azi numim *euroscepticism*.

Otto von Bismarck

Otto von Bismarck, „cancelarul de fier” al Germaniei, considera că în relațiile internaționale există o singură realitate: interesele statelor exprimate prin politica lor de forță. În anul 1863, anul în care Proudhon își publica lucrarea despre federalism, s-a produs prima reacție semnificativă pentru concepția lui Bismarck despre Europa. Ambasadorul britanic la Berlin, sir Andrew Buchanan, atrage atenția autorităților prusace că „Europa nu va tolera ocuparea Poloniei de către Prusia”. Replica lui Bismarck: „Cine este Europa?”.

Apoi, în 1876, de la Sankt Petersburg, Gorceakov a trimis la Berlin un document în care afirma că: „Problema nu este nici germană, nici rusă, ci europeană”. Bismarck nota pe el: „Cine vorbește de Europa greșește. Noțiune geografică”. În plus mai făcea acest comentariu: „*Am găsit totdeauna cuvântul Europa în gura oamenilor de stat care vor să obțină de la o putere străină ceva ce nu riscă să ceară în nume propriu*”.

Realpolitik

Iată cât de coerentă era logica lui Bismarck. Pentru cineva condus de egoismul de mare putere, pe *Realpolitik*, care măsura forța numai în divizii de soldați și număr de tunuri, Europa nu putea avea un sens politic și numai unul geografic.

Totuși, când am amintit de criza **IDEII EUROPENE** în această perioadă, nu am avut în vedere că Victor Hugo și Proudhon ar fi excepții printre gânditorii politici. Deși domina naționalismul și *realismul* în relațiile internaționale, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu au lipsit lucrări care susțineau unitatea Europei. Chiar dimpotrivă...

Leopold von Ranke

Iată numai câteva exemple...În Germania, marele istoric **Leopold von Ranke** (1795-1886) evidențiază unitatea Europei: „*Oricât de complicat pot să pară dezbinările noastre interne, oricât de diferite și, deseori, ostile, tendințele noastre, noi nu suntem mai puțin, în raport cu restul lumii, o unitate*”. Și adaugă: „*Complexul de state creștine din Europa trebuie să fie considerat ca un ansamblu, în anumit sens ca un stat*”. Creșterea importanței suveranității naționale este considerată de istoricul german „o toxină” care „dacă va învinge, cultura și creștinătatea însăși vor fi amenințate”. În sfârșit, el evidențiază calitățile Europei, „geniul occidentului”, care nu numai că a rezistat vechilor amenințări istorice (Islamul, tătarii, Imperiul Otoman), dar domină pământul pentru că a cucerit America, a pătruns până în adâncurile Asiei și a cuprins Africa, ocupându-i toate țărmurile.

Tot în Germania, **Constantin Frantz** (1817-1891) a fost un federalist

convins. Deși a fost funcționar al statului prusac, reprezintă un caz interesant de reacție împotriva militarismului și naționalismului agresiv din țara sa. A publicat în 1879 lucrarea Federalismul sau principiul constructiv al organizării sociale, statale și internaționale cu specială raportare la Germania. Demonstrație critică și judecată constructivă. El susține constituirea unei uniuni de state în Europa centrală și nordică, nucleu pentru o federație mai largă pe bază creștină. Argumentează că: *„În acest fel, se va fundamenta un sistem pentru menținerea păcii cum nu a cunoscut Europa niciodată. Și ce onoare pentru Germania dacă ar putea fi baza unei federații pentru pace, în loc să fi creat, prin sistemul din 1866 militarismul european ce ne suge sângele”*.

Friedrich Nietzsche

Dar cel mai important gânditor german care s-a ocupat de problema Europei unite, la sfârșitul secolului al XIX-lea a fost a fost **Friedrich Nietzsche** (1844-1900). Opera lui a avut foarte mare influență în cultura germană și în afara ei, în ciuda contradicțiilor și exceselor. Viziunea lui Nietzsche despre Europa este exprimată cel mai bine în lucrarea, din 1886, Dincolo de bine și de rău. Într-un semnificativ fragment din această carte el identifică naționalismul cu incapacitatea politică și exprimă încrederea în viitorul Europei unite: *„Datorită diviziunii morbide pe care nebunia națiunilor a așezat-o și o așează încă între popoarele Europei, datorită politicianilor cu vederi înguste și gata să sară la bătaie, care domnesc azi cu ajutorul patriotismului, fără a bănuși în ce măsură politica lor de dezbinare este, în mod fatal o simplă politică de-o clipă – datorită tuturor acestor lucruri și a altora încă, despre care nu se poate vorbi azi, se neglijează sau se deformează mincinos semnele care dovedesc în cel mai convingător mod că Europa vrea să fie una. Toți oamenii, cât de cât profunzi și cu vederi largi, pe care i-a avut acest secol au țintit spre acest scop unic prin efortul secret al sufletului lor”*. La fel de serios se exprimă el în favoarea Europei unite și în următorul pasaj: *„Dincolo de toate războaiele naționale, de aceste „imperii” și de cel ce ocupă acum primul plan, eu văd mai departe. Ceea ce mă interesează este Europa Una și, o văd pregătindu-se lent, într-o manieră ezitantă. La toate spiritele largi și profunde din acest secol, opera comună a constatat în a pregăti, a calcula și a anticipa această nouă sinteză: europeanul din viitor”*.

Johann Bluntschli

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un alt susținător al cauzei Europei unite a fost marele jurist elvețian **Johann Kaspar Bluntschli** (1808-1881). A fost autorul codului civil al cantonului său natal – Zürich, iar apoi a devenit unul din cei mai cunoscuți profesori de drept internațional din vremea aceea, lucrând la Universitatea din Heidelberg. Bluntschli își prezintă concepția într-o serie de lucrări precum: Europa als Staatenbund (1871), Die Organisation des europäischen Staatenvereins (1878) sau în Die schweizerische Nationalität (1875). El consideră organizarea elvețiană ca posibil model pentru o Europă unită: *„Elveția a emis și realizat principii care sunt pentru ansamblul statelor europene o sursă de prosperitate și de dezvoltare și care vor fi într-o zi menite să asigure pacea în Europa...Dacă acest ideal de viitor se va realiza într-o zi, națiunea elvețiană de caracter internațional va trebui să se încorporeze în comunitatea Marii Europe. În acest fel ea nu va fi trăită în zadar, nici fără glorie”*.

Conștient de orgoliul statelor suverane, gânditorul elvețian consideră că

Uniunea de state suverane	<p>nu este posibilă formarea „unui stat european unic în care statele, până atunci suverane, să se încorporeze”. Soluția o găsește însă într-o uniune de state suverane (Staatenbund) condusă de un consiliu federal care să reprezinte statele și de un senat reprezentând popoarele. Litigiile ar fi supuse acestor instituții și tot lor le-ar fi supuse problemele ce țineau de „marea politică”. Cu realism și modestie cumpănită, Bluntschli constată: <i>„Noul proiect pentru o constituție federală europeană nu este prea strălucit și nu are nimic extraordinar; este modest și moderat; însă având în vedere că nu face apel decât la forțele reale, rezervându-le lor împlinirea nobilelor sarcini care se cuprind în acest ideal, va fi, cel puțin asta sper, mai realizabil și mai eficient decât proiectele anterioare”</i>.</p>
Federaliștii italieni	<p>De la revoluțiile din 1848 până la primul război mondial, numeroși au fost și italienii care au susținut ideea europeană, unificarea Europei. Cei mai mulți s-au recunoscut discipoli ai lui Carlo Cattaneo în promovarea Statelor Unite ale Europei. În 1851, Angelo Brofferio declara că trebuie realizate nu numai <i>Statele Unite ale Italiei</i>, ci și <i>Statele Unite ale Europei</i>. Prezidând desfășurarea Congresului de pace de la Geneva din 1868, un alt italian Mauro Macchi amintea că ideea Statelor Unite ale Europei a fost promovată de Cattaneo. În 1878, Alberto Mario scria și el că singura soluție este cea propusă de Cattaneo și că numai un război împotriva opresorilor „va conduce la Statele Unite ale Europei, deci la Liga popoarelor suverane”. Într-un discurs în Camera Deputaților, pe 3 martie 1894 Quiricio Filopanti susținea unitatea Europei. În 1889, Stefano Jacini scria: <i>„Într-adevăr, toate popoarele care locuiesc pe marea peninsulă ce constituie continentul european cât și ramificațiile peninsulare și insulare ale acestuia, nu mai pot întârzia în a medita serios la cazul lor. În câteva decenii vor simți nevoia imperioasă de a forma un Corp semi-federal de state, capabil să țină piept celor doi giganți care se ridică la orizontul secolului viitor, Rusia irezistibilă în Asia și Statele Unite ale Americii de Nord, cu sutele de milioane de locuitori pe care fiecare dintre acești coloși le va avea atunci”</i>. (<u>Pensieri sulla Politica italiana</u>). În această perioadă, Francesco Crispi, vechi colaborator al lui Mazzini și apoi șef al guvernului Italiei (1887-1891 și 1893-1896) îi scria uni prieten francez, Desmarests, propunându-i să susțină împreună proiectul Uniunii Europene: <i>„Ideea Statelor Unite ale Europei plutește în aer... Ea este rezultatul istoriei și cheia viitorului”</i>. În scopul susținerii unității europene apare și cartea lui Tullio Martello, în 1905: <u>Lo „Zollverein” italo-franceze e gli Stati Uniti d'Europa</u>.</p>
Contribuții franceze la ideile federaliste	<p>În Franța, ideile federaliste a susținut cu multă convingere Ernst Renan. Într-o celebră scrisoare către profesorul german F. Straus (16 septembrie 1870), Renan susținea în legătură cu războiul franco-prusac: <i>„Pacea nu poate fi decât opera Europei care a blamat războiul și care trebuie să dorească să nu fie prea mult slăbit nici unul dintre membrii familiei europene”</i>. Renan mai considera că se impune stabilizarea frontierelor și continua: <i>„Europa să facă aceasta și va fi semănat pentru viitor germenul celei mai fecunde instituții, vreau să spun al unei autorități centrale tip de congres al Statelor Unite ale Europei, judecând națiunile, impunându-li-se și corijând principiul naționalităților prin principiul federației”</i>. Filosoful francez revine asupra problemei într-o scrisoare din 15 septembrie 1871 către prietenul său german: <i>„Națiunile europene, așa cum le-a făcut istoria, sunt lorzii într-un mare Senat în care fiecare</i></p>

membru este inviolabil. Europa este o confederație de state unite prin ideea comună de civilizație”.

Contribuția lui Renan este cu atât mai valoroasă, cu cât el este autorul renumit al unui studiu despre națiune (Qu'est-ce qu'une Nation?, 1887), deci era bine ancorat, prin preocupări, în vremea sa. El o depășește însă și scrie ca un european de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când observă: „*Națiunile nu sunt ceva etern. Au avut un început, vor avea un sfârșit. Confederația europeană va fi, probabil, cea care le va înlocui*”.

Proiectul Lorimer
pentru Statele
Unite ale Europei

În ciuda norilor grei, care pregăteau furtuna războiului mondial, între 1870 și 1914 apar și alte luări de poziții în favoarea federalismului. În 1872, un avocat scoțian, **James Lorimer**, publica The Institutions of the Law of Nations, în care susține ideea constituirii Statelor Unite ale Europei, cu o Cameră a Deputaților și un Senat. Cele șase state mari (Austria, Franța, Germania, Italia, Marea Britanie și Rusia) ar fi avut dreptul la 6 senatori pe viață și la 15 deputați aleși; statele mai mici având o reprezentare mai mică, proporțional cu dimensiunea lor. Un guvern din 15 membri urma să fie format din 5 senatori și toate cele 6 puteri mari ar fi reprezentate în el. Administrația europeană ar avea centrul la Geneva și ar lucra în limba franceză.

Proiecte pentru o
Confederație
europeană

În lucrarea din 1902 Imperialism. A study, filozoful britanic **J.A.Hobson** critică colonialismul și susține colaborarea dintre state și chiar federalizarea Europei. Federalist a fost și catalanul **Pi y Margall** care, pentru scurt timp a condus Spania, ca președinte. În anul 1900 s-a deschis la Paris Congresul de științe politice, din inițiativa juristului și sociologului **Anatole Leroy-Beaulieu**, membru al Institutului. Filosoful francez consideră că modelul Statelor Unite ale Americii nu este aplicabil Europei, pentru că națiunile vechiului continent sunt puternic individualizate și se pronunță pentru o confederație care să păstreze diversitatea și bogăția culturală. Luând în discuție extinderea confederației, Leroy-Beaulieu exclude Imperiul britanic și Rusia, dar admite Imperiul Otoman (însă nu la egalitate, ci sub supraveghere, pentru rezolvarea *problemei orientale*). Dezbaterile de la congres au fost cuprinse în lucrarea: A. Leroy-Beaulieu și alții, Les États Unis d'Europe, Paris 1901.

În exprimarea lui Bernard Voyenne: „*Ansamblul acestor lucrări contribuie cel mai remarcabil efort depus în epocă pentru a face să progreseze ideea <europeană> și de a întoarce, dacă se mai putea, locomotiva <războiului>. Însă mașina grea alerga cu toată viteza spre catastrofă. Era de acum prea târziu, sau prea devreme, pentru a vorbi de Europa*”.

Totuși, în pofida alunecării spre dezastrul primului război mondial **IDEEA EUROPEANĂ** nu a fost nici atunci complet abandonată. În 1913, un olandez, **Dr. G. Lutemer**, publică o lucrare în care propune formarea unei confederații europene formate din patru federații: federația germanică, federația anglo-latină, federația sud-orientală și federația Rusiei europene. În plus urmau să se constituie tribunale speciale pentru fiecare federație, iar Tribunalul de la Haga să devină instanță de arbitraj obligatoriu, pentru întreaga Europă.

Eforturile pentru
asigurarea păcii

Eforturi speciale (chiar dacă rezultatele au fost firave) s-au făcut în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX și în domeniul pacifismului, care a fost timp de secole rudă bună cu **IDEEA**

EUROPEANĂ.

În 1899 s-a deschis la Haga Conferința Păcii încheiată prin semnarea a trei convenții (una privind arbitrajul internațional, alta asupra legilor și cutumelor războiului și una privind extinderea Regulamentului de la Geneva la războiul marin), trei declarații și alte trei documente. Erau rezultate modeste obținute într-o atmosferă răuvoitoare și de neîncredere. Dar, era prima dată când statele europene discutau probleme ca: limitarea înarmării, legile războiului și arbitrajul într-o mare reuniune, care atrăgea atenția opiniei publice. În 1907 se desfășura a doua Conferință a Păcii, tot la Haga cu participarea a 44 state și 256 delegați (față de 26 state și 108 delegați, la prima). Rezultatele au fost și ele mai bune: au fost semnate 13 convenții. Pe plan neoficial se reluase în acei ani tradiția congreselor pentru pace, prin care se cerea guvernelor să acționeze în sensul dorit. Astfel de congrese au avut loc în 1901 la Glasgow, în 1902 la Monaco, în 1903 la Rouen și Le Havre, în 1904 la Boston, în 1905 la Lucerna, în 1906 la Milano. Ele nu au putut însă împiedica primul război mondial, acest cumplit război civil european.

„Războiul civil european”

Primul război mondial a fost un dezastru căruia puțini oameni politici i-au anticipat dimensiunile: aproape jumătate din cei aproximativ 70 de milioane de oameni mobilizați au fost scoși din luptă (morți, răniți, prizonieri); peste 10 milioane de morți militari și peste 10 milioane de civili morți; 331,6 miliarde de dolari cheltuieli militare directe ale beligeranților. J.-B. Duroselle constată pe drept cuvânt că în timpul războiului nu mai exista Europa (în sensul *IDEII EUROPENE*): „De 1914 à 1918 il n'y a plus l'Europe”. Cu atât mai necesară era renașterea ei după 1918...

Test de autoevaluare 4

4.1. Explicați contextul istoric în care se naște Realpolitik-ul, mod de gândire opus ideii europene.

.....

.....

.....

.....

4.2. Menționați principalele elemente ale proiectului lui James Lorimer.

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 62

3.6. Bibliografie

- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Construcției europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000
- Girault, Rene, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Polirom, 2004
- Husar, Alexandru, *Ideea Europeană*, București, Institutul European, 1993
- Dutu Alexandru - *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 1999

3.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. Pentru susținătorii revoluției continentul era împărțit antitetice între Europa „veche” a monarhiilor și servituții și „noua” Europă – a libertății. Entuziasmul revoluționar pentru reformularea lumii pe baza principiilor libertății, egalității și fraternității generează însă o dublă perspectivă atât cosmopolită cât și naționalistă.

1.2. Potrivit concepției conservatoare Revoluția ataca și distrugea chiar substanța intimă a unității europene: religia creștină, sistemul monarhic, codurile de norme, valori și reglementări specifice epocii medievale.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la ultima întrebare, re-studiați capitolul 3.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Prin accentul pus pe principiul "solidarității", pe legăturile de "fraternitate" între cei trei puternici monarhi ai Europei, prin introducerea regulii întrunirii periodice a unor conferințe pentru discutarea "marilor interese comune", Sfânta Alianță a contribuit, practic nu numai teoretic, la dezvoltarea *IDEII EUROPENE*.

2.2. Diferențele dintre perspectiva lui Saint-Simon și teoriile anterioare sunt următoarele: 1) schimbă perspectiva de la aspectele diplomatice la cele sociale; 2) pune accentul pe transformarea graduală în integrarea Europei și nu pe cea bruscă; 3) subliniază că toți membrii uniunii trebuie să aibă, în principiu același regim politic; 4) acest regim trebuie să fie parlamentar; 5) Parlamentul va gândi potrivit intereselor popoarelor și nu celor ale guvernelor naționale; 6) pune un accent deosebit pe importanța exemplului britanic pentru

organizarea Europei și 7) gânditorii precedenți au fost preocupați, în primul rând de salvarea păcii drept principal obiectiv al unității Europei, dar Saint-Simon insistă asupra marilor avantaje politice, sociale și economice pe care le poate aduce.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la ultima întrebare, re-studiați capitolul 3.4. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Novalis, Chateaubriand, Joseph de Maistre, vicontele L. de Bonald, Pierre Simon Ballanche

3.2. Proudhon este convins de viitorul federal al omenirii și formulează un proiect ce pune accentul pe elementele locale cu un scop bine determinat – depășirea pericolelor ivite din centralizarea și întărirea excesivă a statelor – națiuni, din imperialismul manifestat de ele, din exacerbarea conceptului de suveranitate.

Test de autoevaluare 4

4.1. În perioada 1870-1918 Europa se afla în plină dezvoltare economică, drept urmare a revoluției industriale dar și în cea mai dură fază a expansiunii coloniale, atunci când naționalismul căpăta forme șovine și agresive iar statele europene descopereau noi zone de conflict între ele. Era epoca bismarckiană (1870-1890) din istoria Europei și prelungirea ei, prin *politica mondială* (Weltpolitik) promovată de Wilhelm al doilea, împăratul Germaniei. În acest context dinamic și agresiv în relațiile internaționale oamenii politici ai epocii considerau că există o singură realitate: interesele statelor exprimate prin politica lor de forță.

4.2. Lorimer considera necesară realizarea Statelor Unite ale Europei, cu o Cameră a Deputaților și un Senat. Cele șase state mari (Austria, Franța, Germania, Italia, Marea Britanie și Rusia) ar fi avut dreptul la 6 senatori pe viață și la 15 deputați aleși; statele mai mici având o reprezentare mai mică, proporțional cu dimensiunea lor. Un guvern din 15 membri urma să fie format din 5 senatori și toate cele 6 puteri mari ar fi reprezentate în el. Administrația europeană ar avea centrul la Geneva și ar lucra în limba franceză.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la ultima întrebare, re-studiați capitolul 3.5. și bibliografia indicată.

3.8. Lucrare de verificare 1

Pe baza textului Unităților de învățare 1, 2 și 3 precum și a bibliografiei aferente alcătuiți un eseu structurat cu tema: „Dimensiunea politică a ideii europene de la autorii antici la proiectele moderne”

Barem de corectare:

- 1. Identitatea politică a Europei la autorii antici.** Identificarea textelor și comentarea lor – 2,5 pct.
 - 2. Caracteristicile politice specifice proiectelor gânditorilor medievali și premoderni** – Personajele, operele, comentarii – 3 pct.
 - 3. Proiectele politice moderne** – Context istoric, obiective, caracteristici – 3,5 pct.
- Notă: 1 pct. se acordă din oficiu.**

Instrucțiuni privind testul de evaluare:

- a. dacă este posibil, tehnoredactat, Arial 12, 1,5 rânduri, max. 5 pagini
- b. se trimite prin poștă tutorelui.
- c. se folosește în primul rând cursul dar pentru obținerea unui punctaj ridicat este necesară parcurgerea bibliografiei indicate.

Criteriile de evaluare sunt:

- claritatea exprimării și absența formulărilor nesigure,
- șirul logic al argumentelor,
- utilizarea bibliografiei.

Unitatea de învățare Nr. 4

DE LA IDEEA EUROPEANĂ LA DEBUTUL CONSTRUCȚIEI EUROPENE

Cuprins

4.1. Obiective	65
4.2. Ideea Europeană în perioada interbelică (1918 – 1939)	65
4.3. Debutul construcției europene după 1945	74
4.4. Construcția europeană 1948 - 1950	80
4.5. Bibliografie	85
4.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	86

4.1. Obiective

- Identificarea principalelor contribuții din perioada interbelică la proiectul unei Europe unite
- Explicarea contextului istoric în care apar primele nuclee instituționale de integrare europeană
- Analiza surselor istorice specifice epocii și fenomenului studiat
- Formularea unor judecați de valoare asupra caracteristicilor fenomenului integrării europene

4.2. Ideea Europeană în perioada interbelică (1918-1939)

Perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă o epocă remarcabilă pentru dezvoltarea *IDEII EUROPENE*, chiar dacă a durat numai două decenii...și a avut destule contradicții.

Europa între
progresul tehnic
și criză

Cel puțin trei factori importanți au contribuit la această evoluție. Mai întâi, progresul tehnic în economie și transporturi, care începuse în secolul al XIX-lea și se maturizase după primul război mondial. Extinderea căilor ferate, dezvoltarea relațiilor poștale (în 1865 a fost creată Uniunea Internațională a Comunicațiilor, iar în 1874 Uniunea Poștală Universală), apariția automobilului și apoi a avionului transformau frontierele în piedici, pe care unii europeni le acceptau tot mai greu. Comerțul urma aceeași logică. În al doilea rând, era convingerea că Europa (centru al lumii civilizate în ultimele secole) era în declin, se afla în criză. În sfârșit, un număr remarcabil de personalități, având uneori funcții politice, altele influență considerabilă, s-au dedicat promovării, popularizării și realizării unității europene.

Primul dintre acești trei factori, este sugestiv prezentat de Francis Delaisi în cartea lui *Les contradictions du monde moderne*, Paris, Payot, 1932. În mod ironic, autorul prezintă marele contrast dintre „internaționalizarea” prin comerț și naționalismul politic îngust: „Să privim cum se desfășoară

Cosmopolitism

ziua unui burghez de la Paris, astăzi. De dimineață, după ce scoală din pat, Dl. Durand se spală cu săpun (fabricat din arahide din Congo), se șterge cu un prosop de bumbac(din Louisiana).Apoi se îmbracă: cămașa și gulerul tare sunt din in de Rusia, pantalonii și haina din lână din Cap<Africa de Sud> sau Australia; își împodobește gâtul cu o cravată din mătase fabricată din gogoși din Japonia, își încălță pantofii din piele de la un bou argentinian, vopsită cu produse chimice germane. În sfârșit, după ce a luat masa într-un cabaret "caucazian", în sunetul muzicii de jazz, al unei formații de negri, soții Durand se întorc acasă. Și, obosit după o zi plină, Dl. Durand adoarme sub o pătură(din fulgi de rață norvegiană), visând că, evident, Franța este o țară mare, care-și satisface toate nevoile și poate să râdă de restul universului”.

Declinul
Occidentului

Numărul cărților și articolelor care analizează „declinul Europei” sau „criza” ei este destul de mare și dincolo de valoarea lor pentru istoria ideilor și mentalităților, lucrările acestea sunt importante pentru **IDEEA EUROPEANĂ**. Mai întâi, pentru că ele privesc Europa în ansamblu și studiază, pe plan cultural-spiritual sau politic-material, continentul ca un tot, ca unitate. Apoi, pentru că evidențiind „declinul”, autorii respectivi contribuie, direct uneori, indirect de cele mai multe ori, la stimularea căutării unei soluții de salvare, iar soluția era de multe ori în sensul unirii continentului, ca rezolvare inovativă și radicală, pe măsura provocărilor.

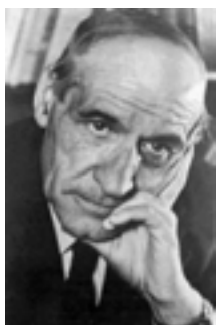

Oswald Spengler

Dintre cărțile despre declinul Europei, cea mai cunoscută este Declinul Occidentului, de germanul **Oswald Spengler** (1880-1936), apărută în două volume în 1918 și 1922. Spengler a ales titlul pentru carte în 1912 și a scris o mare parte din ea înainte de război. Publicată însă în momentul favorabil, cartea a avut un succes extraordinar. Spengler nu acceptă noțiunea *Europa*, o preferă pe cea de *Occident*, dar realitatea acoperită este aceeași. Pornind de la o viziune organicist-deterministă, el considera că, la fel ca plantele, culturile se nasc, înfloresc și mor. Analizând cele opt culturi care (în concepția lui) au existat în istoria universală, ajunge la concluzia că și cea occidentală trece de la faza de *cultură* la cea de *civilizație*, își pierde deci vitalitatea și va pieri cândva, în jurul anului 2200! Spengler a oscilat, totodată, în opera sa între exaltarea germanității și viziunea declinului Occidentului.

Sunt multe numele celebre și operele cunoscute în ilustrarea temei pe care o prezentăm: G.Ferrero, La vecchia Europa e la nuova,1918; Julien Benda, La trahison des clerics,1927; Henri Massis, Défense de l'Occident,1927; René Guénon, La crise du monde moderne, 1928; Drieu La Rochelle, Le jeune européen, 1928; Hilaire Belloc, The Crisis of our Civilisation; L.Ziegler, Der europäische Geist, 1929; Lucien Romier, L'homme nouveau, 1929; Sigmund Freud, Das Unbehagen in der Kultur, 1930; Johan Huizinga, La crise de la civilisation; Edouard Herriot, Europe, 1930; Karl Jaspers, Situația spirituală a epocii noastre, 1931; etc.

Că preocuparea pentru „declinul” Europei era încă prezentă la mai mult de zece ani de la încheierea primului război mondial dovedește cea mai cunoscută lucrare a filosofului spaniol **Ortega y Gasset**, Revolta maselor, care a fost publicată în 1930 și s-a bucurat de foarte mare popularitate. Însă Ortega ridicând problema are îndoieli și caută alt răspuns. Mai întâi, el scrie: „În perioada de după primul război mondial, a început să se spună că Europa nu mai comandă în lume. Ne dăm oare bine seama de gravitatea acestui diagnostic? Se anunță astfel o deplasare a puterii. Încotro se îndreaptă oare această deplasare? Cine va urma Europei la comanda lumii?”. Însă urmează îndoiala și posibilul

Ortega y Gasset

răspuns: „Este chiar atât de sigur, pe cât se spune, că Europa se află în decădere și renunță la comandă, adică abdică? N-o fi cumva această aparentă decadență criza binefăcătoare care îi va permite Europei să fie cu adevărat Europa? Evidenta decădere a națiunilor europene nu ar fi a priori necesară, dacă într-o bună zi vor fi posibile Statele Unite ale Europei, pluralitatea europeană substituită prin reala sa unitate?”

Cartea lui Ortega y Gasset argumentează în multe alte pasaje această viziune, profund *europelistă*. Iată, un singur fragment, de mare luciditate: „Dacă am face astăzi bilanțul conținutului nostru mintal – opinii, norme, dorințe, prezumții –, am observa că cea mai mare parte a acestuia nu-i vine francezului din Franța sa, nici spaniolului din Spania sa, ci din fondul comun european....Dacă am face experimentul imaginar de a ne limita să trăim numai din ceea ce suntem, ca „naționali”, și ca act de pură fantezie, am extirpa din francezul mediu tot ceea ce folosește, gândește și simte ca venindu-i de la alte țări continentale, acest om s-ar simți îngrozit. Ar vedea că nu-i este posibil să trăiască numai din ceea ce are ca francez, că patru cincimi ale averii sale intime sunt bunuri ale comunității europene”.

Se poate observa că în perioada interbelică existau serioase preocupări *teoretice* pentru soarta Europei. Dar nu acolo a fost noutatea cea mai importantă, nici chiar în amploarea acelor preocupări teoretice. Marea noutate apare prin constituirea primelor forme de *organizare* în cadrul mișcării federaliste, europeliste.

4.2.1. Primele forme de organizare – mișcarea federalistă

În perioada interbelică, cea mai cunoscută organizație de acest fel a fost creată prin strădania lui **Richard Nikolaus Coudenhove Kalergi** (1894-1972). Personalitate de excepție în rândul susținătorilor unității europene, el și-a dedicat viața, cu pasiune, acestui ideal. Este considerat printre *părinții fondatori* ai Europei unite. A fost prima personalitate care a primit **Premiul Charlemagne**, în 1950 (fiind urmat de alte nume de rezonanță), premiu acordat de municipalitatea orașului Aachen, pentru contribuții excepționale la construcția Europei.

Coudenhove Kalergi

Era fiul unui nobil austriac, Heinrich Coudenhove-Kalergi (1859-1906), care a fost diplomat, vorbea șaisprezece limbi și era convins că singura cale de a-ți prelungi viața este să călătorești. În timpul misiunii în Japonia, el s-a căsătorit cu o prințesă locală, încât Richard era fiul unui conte austriac și al unei prințese japoneze. S-a observat că parcă și numele i-a fost predestinat pentru un luptător al cauzei europene: „Chiar numele lui Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi are o semnificație cosmopolită, pentru că Richard este larg răspândit în vestul Europei, Nikolaus este răspândit în estul Europei, Coudenhove este flamand, iar Kalergi este un nume grec care înseamnă *operă frumoasă*. Când familia s-a întors în Austro-Ungaria, Richard Nikolaus și-a petrecut copilăria la Ronsperg, în zona germano-cehă a imperiului. În autobiografia sa intitulată *J'ai choisi l'Europe (Am ales Europa)*, constata cu fină ironie: „Eram încă copil când am remarcat că cei doi șefi ai mișcării anti-cehe din Ronsperg purtau numele autentic germane de Dworacek și Mrkwicka în timp ce doi cehi care locuiau la castel, intendentul nostru general și profesorul de desen al mamei, răspundeau la numele pur slave: Bodenstein și Emminger!”. Cu acest suport personal, se înțelege mai bine evoluția lui Coudenhove-Kalergi.

În 1922, el publică în presa germană și austriacă un apel pentru crearea **Panuropei**. În anul 1923 a publicat o carte cu titlul Panuropa, care a avut patru ediții până în 1926. Autorul este convins că Europa a fost împinsă din centru la periferia lumii. Coudenhove-Kalergi consideră că

Cele 5 Europe
istorice

au existat până atunci, în istorie, cinci Europe: una greacă, una romană, Europa migrațiilor culminând cu Carol cel Mare, apoi „a patra Europă ale cărei frontiere coincid cu credința catolică”. A cincea Europă a fost cea a absolutismului iluminist și autocrației: punctul ei culminant fiind Napoleon. El scrie: *„Zenitul celei de a cincea Europe a fost Napoleon. El este ultimul care a restaurat imperiul european al lui Iuliu Cezar, Carol cel Mare și Inocențiu al III-lea. Dacă ar fi învins la Leipzig, Statele Unite ale Europei ar fi existat azi, fie sub un regim bonapartist, fie sub unul republican. Căderea lui a împins Europa înapoi în haos internațional. Dar ideea Europei unite, pe care el a reînnoit-o nu s-a prăbușit; a continuat atât în tabăra reacționară, cât și în cea revoluționară, sub regi ca și sub popoare.”* Primul război mondial a deschis, crede Kalergi, calea către „a șasea Europă, Statele Unite ale Europei, federația Paneuropeană”.

Organizarea
mondială pe
coordonate
continentale

Coudenhove-Kalergi considera că omenirea a intrat în epoca de dimensiuni continentale. El vedea lumea reorganizată în: Paneuropa, Panamerica, Imperiul Britanic, URSS și Japonia plus China. Africa rămânea împărțită colonial între Paneuropa și Imperiul Britanic. El argumenta că singura cale de recâștigare a poziției Europei, aflate în declin și riscând să fie strivită între puterile aflate în ascensiune, SUA și URSS, era formarea Paneuropei. Astfel se putea asigura nu numai pacea, ci și redresarea economică.

Uniunea
PanEuropeană

În 1924, Kalergi a lansat un Manifest Paneuropean, care începe prin: „Europeni și europene! Ceasul destinului Europei a sunat!” și se încheie cu: „Salvați Europa și pe copiii voștri!” Tot aici el se întreba: *„Este posibil ca, pe mica peninsulă europeană, douăzeci și cinci de state să trăiască laolaltă într-o anarhie permanentă, fără ca această situație să nu se încheie cu o cumplită catastrofă politică, economică și culturală?”*. Tot în 1924 el a creat organizația Paneuropa, cu sediul la Viena, care publica un periodic cu titlul „Paneuropa”. În octombrie 1926, Coudenhove-Kalergi a organizat, la Viena, primul Congres paneuropean la care au participat 2000 de delegați din 24 de țări. Tribuna era încadrată de portretele marilor precursori: Sully, Comenius, abatele de Saint-Pierre, Kant, Mazzini, Hugo și Nietzsche. Șase personalități politice ale Europei au acceptat să fie președinți de onoare ai Uniunii Paneuropene: Ignaz Seipel, șeful guvernului austriac, Edvard Benes, Joseph Caillaux, Paul Loebe, Francesco Nitti și Nicolaos Politis. Din 1927, Aristide Briand devine singurul președinte de onoare, și tot de atunci Francis Delaisi, este numit secretar-general al **Uniunii Paneuropene**. Printre membrii cei mai cunoscuți erau oameni politici ca: Edouard Herriot, Leon Blum, Paul Painlevé, Albert Thomas, Hjalmar Schacht, Josef Wirth, Carlo Sforza, Elephtherios Venizelos, sau scriitori și savanți celebri: Thomas și Heinrich Mann, Paul Valéry, Paul Claudel, Jules Romains, Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset, Salvador de Madariaga, Selma Lagerlöf, Sigmund Freud și Albert Einstein. Au fost create comitete naționale ale Paneuropei și s-a intensificat propaganda pentru unitatea continentului.

În 1930, se desfășoară al doilea congres al Uniunii Paneuropene, la Berlin, în 1932 al treilea la Basel și în 1935 al patrulea la Viena. Însă Uniunea Paneuropeană a fost cea mai cunoscută, dar nu singura organizație care acționa în perioada interbelică pentru unitatea Europei. Au mai fost aproximativ zece organizații de acest fel !

Alte tentative de
organizare
europeană

Ca un semnal pentru o nouă epocă din istoria *IDEII EUROPENE*, apăruse încă din 1913, la Londra, **Liga Unității Europene**, fondată de sir Max Waetcher, care a supraviețuit primului război mondial. În 1924, se constituie **Statele Unite ale Națiunilor Europene** sau **Inițiativa Scandinavă**, creată la Roskilde (Danemarca), de Dr. Heerfort. În 1925, un grup de personalități creează **Uniunea Vamală Europeană**, care a ținut, în 1930, primul ei congres și care era condusă de Yves Le Trocquer. În 1926, un luxemburghez, Emile Mayrisch, fondează **Comitetul franco-german de informare și de documentare**, cu scopul apropierii dintre cele două țări prin întâlniri între industriași. În același an se formează la Geneva, din inițiativa unui elvețian (Dr. Alfred Nossig) și unui francez (Aulard), **Federația pentru Antanta europeană**, care se va transforma, după scurt timp, în **Federația europeană a comitetelor de cooperare europeană**. În 1927, Emile Borel creează un **Comitet francez pentru cooperarea europeană**.

Partidul
European

În efortul de a-și extinde și diversifica activitatea Uniunea Paneuropeană a fondat la Paris un **Consiliu economic paneuropean**, cu scopul de a continua efortul de cooperare franco-germană început de Mayrisch. Tot din inițiativa Paneuropei, în urma Congresului al treilea de la Basel, este lansat proiectul **Partidului European**, care a avut o foarte scurtă existență. În 1933, se produc două inițiative individuale pentru constituirea **Antantei Europene** (lansată de senatorul Paul Benazet) și pentru formarea **Ligii pentru Statele Unite ale Europei** (propunere a lui Robert Mangin). În sfârșit, în 1938-1939 se creează două organizații cu vocație transatlantică, propunând unirea federală a statelor de pe cele două maluri ale Atlanticului: la Londra **Federation Union**, inițiată de Beveridge și Ramson, iar în SUA, **Union Now**, la propunerea lui Clarence Streit.

Organizații
transatlantice

Existența acestor organizații federaliste este o dovadă a dezvoltării rapide a mișcării pentru unitatea Europei în scurta perioadă dintre cele două războaie mondiale. Avem însă și alte confirmări ale interesului destul de larg pentru problema unificării continentului. Astfel, în 1931, prestigioasa Academie Diplomatică Internațională, de la Paris, organizează o dezbatere despre soarta Europei, la care participă Herriot, Stresemann, Benes, Titulescu, Roosevelt. De asemenea, în Dictionnaire Diplomatique, pe care aceeași Academie îl publică în 1932, apar trei articole legate de ideea europeană: „Etats Unis d'Europe”, „Pan Europe” și „Union Européenne”. În 1932 și Fundația Alessandro Volta, organizează, la Roma, o reuniune pe aceeași temă, la care sunt prezente figuri ilustre ale culturii europene: Jérôme Carcopino, Max Weber, Pierre Gaxotte, Stefan Zweig, Charles Dawson, Gabliel Hanotiaux și alții.

În perioada interbelică apare un mare număr de reviste care se leagă, într-un fel sau altul, de ideea europeană. Ele pot fi împărțite în cel puțin patru categorii. Prima este cea a revistelor care, legate fiind de o organizație federalistă, sunt complet dedicate acestui scop, iar exemplul cel mai bun este „Paneuropa” lui Kalergi, care apare din 1924, la Viena, cu zece numere pe an. Sunt apoi reviste cu titlul legat de numele continentului nostru, care publică deseori articole în favoarea Europei unite: „L'Europe Nouvelle”, „Neue Europa”, „Jung Europa”. A treia categorie este cea a revistelor care, deși nu au în titlu termenul Europa

Presă și ideea europeană

au făcut propagandă pentru unitatea continentului: „La Revue des Vivants”, „Pax”, „Paix par le Droit” „Le Monde Nouveau”, „Die Blaue Fahne”, „Round Table” etc. În al patrulea grup sunt reviste specializate în drept și economie, care publicau, de asemenea, articole pe tema unității europene : „Revue de Droit International et de Sciences Diplomatiques et politiques”, „Revue d'Economie Politique”, „The American Journal of International Law” etc.

În 1929, „Revue des Vivants” lansează chiar un concurs de eseuri cu tema federalizarea Europei, premiul fiind de 10.000 de franci: au fost primite 502 proiecte, multe dintre ele de peste 200 de pagini. Câștigător a fost declarat cel elaborat de Robert Mangin, trimis apoi, la sugestia Ministrului de Externe francez la a XI-a sesiune a Adunării Generale a Societății Națiunilor. Urmău proiectele prezentate de Charles Serre și de Georges Izard.

4.2.2. Inițiativa lui Aristide Briand

Punctul cel mai înalt al mișcării pentru unitatea Europei în perioada interbelică a fost, fără îndoială, inițiativa lui Aristide Briand pentru Uniunea Europeană. Se părea că, pentru prima dată se trece din domeniul teoriei în cel al practicii, că după ce timp de secole unitatea Europei a fost o temă „culturală”, devine cu adevărat o temă politică.

În 1929, Briand era spre zenitul unei cariere excepționale. A fost de unsprezece ori șef al guvernului francez și de douăzeci și cinci de ori ministru (de Externe, în special), a susținut (fără succes) reconcilierea franco-germană, fiind numit „apostolul păcii”, a semnat importantul acord de la Locarno (1925), a primit premiul Nobel pentru pace (1926), și-a legat numele de cunoscutul pact Briand-Kellogg (1928). După ce a sondat opinia unor importanți oameni politici ai epocii (Stresemann, MacDonald și Mussolini), Briand, desemnat șef de guvern, la 29 iulie 1929, pentru a unsprezecea oară, a inclus în programul de guvernare intenția de „a face Statele Unite ale Europei”.

Aristide Briand

La 5 septembrie 1929, Briand a prezentat la Geneva, în fața delegațiilor celor 27 de state europene membre ale Societății Națiunilor, planul său pentru organizarea Europei. Nu era un plan ambițios: pentru a-l face realizabil, autorul a căutat formule modeste, acceptabile. După ce afirma că: „M-am alăturat în acești ultimi ani la o propagandă în favoarea unei idei care a fost calificată drept generoasă, pentru a evita, probabil, să fie numită imprudentă”, Briand își expune planul. „Cred că între popoarele care sunt grupate geografic, ca cele din Europa, trebuie să existe un fel de legătură federală. Aceste popoare trebuie să aibă posibilitatea să intre în contact în orice moment, să discute interesele lor, să ia hotărâri împreună, să stabilească între ele o legătură de solidaritate care să le permită să facă față, la momentul dorit, unor situații grave dacă vor apărea. Mă voi strădui să stabilesc această legătură.” Planul lui Briand avea în vedere, în primul rând, colaborarea economică, dar observa că și colaborarea politică „fără a atinge suveranitatea”, putea îmbrăca o formă federativă benefică.

Premisele planului Briand

Constituiți în **prima Conferință europeană** reprezentanții statelor europene au primit cu interes planul lui Briand și au dat mandat Franței să pregătească un *memorandum* cu detaliile planului spre a fi analizate de guvernele lor. Briand l-a însărcinat pe secretarul general al

Ministerului de Externe francez, Alexis Léger (viitorul laureat al premiului Nobel pentru literatură, sub pseudonimul Saint-JohnPerse) să redacteze acest document. *Memorandumul* a fost trimis celor 26 de state pe 1 mai 1930, cu rugămintea de a răspunde până pe 15 iulie la cele patru întrebări, care alcătuiau partea a doua a documentului.

În prima parte, memorandumul constata că „Europa este un continent uman”, o splendidă manifestare de voință și gândire, este societatea popoarelor europene, care pe baze antice și creștine, a creat o civilizație, glorie a raselor umane. Se mai arăta că frontierele statelor europene, având 20.000 km, sunt o piedică pentru industrie și cooperarea economică. Pentru că între timp se declanșase marea criză economică, memorandumul schimba accentul de la aspectele economice la cele politice.

În partea a doua, documentul schița planul francez sub forma unor întrebări către guvernele europene. Prima întrebare: *„Este necesară realizarea unui pact de ordin general pentru a consacra principiul unității morale și solidarității ce se instituia între statele europene?”*. A doua întrebare se referea la necesitatea unui cadru instituțional al Uniunii Europene. A treia întrebare privea necesitatea de a stabili de la început directive generale ce vor determina activitatea Comitetului politic. A patra întrebare era mult mai complexă, pentru că avea în vedere aspecte concrete, de activitate curentă. Ea cerea opinia guvernelor, dacă să se abordeze în cadrul uniunii probleme, ca: 1) rolul cartelurilor pe piața comună; 2) scăderea progresivă a tarifelor vamale; 3) coordonarea eforturilor pentru lucrări publice de amploare; 4) reglementarea circulației pe căile de comunicație intraeuropene; 5) credite pentru regiunile mai puțin dezvoltate ale continentului etc.

Planul Briand

Răspunsurile trimise de guvernele europene evidențiază contrastul dintre viziunea europeistă a planului francez (cu toate ezitățile și prudența lui) și rezervele naționaliste, încă predominante. Istoricul francez J.B. Duroselle constată că numai două state au acceptat fără rezerve proiectul Briand și alte trei l-au primit cu rezerve de detaliu. Restul de 21 de state, între care Germania, Italia și Marea Britanie au formulat obiecții importante. Tot Duroselle constată că cele mai multe răspunsuri pot fi interpretate ca un „refuz politic” și desprinde această concluzie drastică *„Când ne gândim la originile celui de-al doilea război mondial, nu putem să nu regretăm orbirea oamenilor politici europeni în 1930”*. Istoricul francez face apoi o sinteză a principalelor obiecții prezentate prin răspunsurile statelor europene: 1) insistența pentru menținerea suveranității absolute; 2) ideea că organizarea europeană ar aduce atingere Societății Națiunilor și cadrul general al acesteia ar fi preferabil celui european; 3) structura prea greoaie a viitoarei Uniuni era și ea criticată; 4) se ridicau obiecții privind prioritatea politicului asupra economicului; 5) se cerea extinderea organizării europene la state care nu erau atunci membre ale Societății Națiunilor, în primul rând URSS și Turcia; 6) se aminteau responsabilitățile extraeuropene ale unor state. Răspunsurile primite au fost publicate de guvernul francez într-o Carte albă.

Obiecțiile statelor europene

Pe 8 septembrie 1930 s-a deschis la Geneva a **doua Conferință europeană**, cu scopul discutării măsurilor necesare pentru continuarea drumului spre Uniunea Europeană. A urmat o dezbatere destul de

tensionată, în care s-a remarcat poziția obstructionistă a Marii Britanii și intervenția lui Briand, care atrăgea atenția că a conceput planul când „soarta civilizației europene era în grea cumpănă și dacă națiunile europene nu-și dau seama acum de această gravă situație, ele s-ar putea trezi în fața imposibilității de a o mai remedia”. Conferința s-a încheiat, totuși, cu un modest rezultat: adoptarea rezoluției prin care statele își exprimau dorința de a strânge colaborarea între ele și decizia de a cere ca problema Uniunii Europene să fie inclusă pe ordinea de zi a celei de-a 11-a sesiune a Adunării, care s-a deschis sub președinția lui Nicolae Titulescu.

Astfel, pe 14 septembrie 1930, Briand a prezentat în fața Adunării Societății Națiunilor proiectul de uniune și rezoluția celei de-a doua Conferințe. Discuțiile au fost atunci mai constructive și a fost adoptată în unanimitate rezoluția cu privire la Uniunea federală Europeană, pe 17 septembrie. Singurul lucru concret pe care ea îl cuprindea era constituirea Comisiei de Studii pentru Uniunea Europeană, cu participarea celor 27 de state. La 23 septembrie 1930 comisia, condusă de Briand și având secretar pe britanicul Eric Drummond, și-a început activitatea. Până în 1932 se va întruni de 10 ori, dar rezultatele au fost modeste.

Rezoluția
Societății
Națiunilor

4.2.4. Ideea europeană în contextul crizelor internaționale 1933 - 1945

Cauzele eșecului inițiativei Briand pentru unificarea Europei sunt numeroase și pline de învățăminte istorice. O primă cauză este situația generală de pe continent, în acel moment, criza economică determinând măsuri unilaterale de egoism politic, încordând relațiile dintre state prin protecționism. Oamenii politici europeni nu au avut în acel moment istoric nici luciditatea, nici autoritatea pentru a acționa cu hotărâre și energie. Moartea lui Stresemann în 1929, și a lui Briand în 1932 au fost puternic și negativ resimțite pentru proiectul european. Dar, elementul cel mai tragic, brutal și sigur pentru eșecul proiectului generos de organizare pașnică a Europei a fost venirea lui Hitler la putere în ianuarie 1933. Europa, și alături de ea lumea întreagă, se îndreaptă de atunci spre o nouă catastrofă războinică.

Perioada interbelică a avut, totuși, o contribuție remarcabilă la dezvoltarea *IDEII EUROPENE*, chiar dacă tot atunci s-a pregătit conflagrația mondială. Niciodată până atunci unitatea Europei nu a fost atât de mult discutată. Într-o lucrare consacrată acestei teme Jean-Luc Chabot inventariază, peste 600 de cărți și articole pe această temă între 1919 și 1939. Dar numărul este, suntem convingși, mult inferior realității. Dovadă este faptul că autorul nu are în vedere decât o carte și articol în limba română, iar în realitate sunt zeci... Idei noi, pline de conținut, apar în aceste lucrări. Spre exemplu, într-o conferință din 1933 Julien Benda insistă că : „Nu vom face Europa decât dacă – alături de alte multe lucruri, bineînțeles – ne vom strădui să creăm mituri și eroi europeni... Europa nu se va construi numai cu rațiunea pură, nici cu simpla realitate terestră. Ea are nevoie, ca și națiunea, de a includerea unui element de iraționalitate, de mistic, de religie.” Anterior, la întrunirea de la Roma din 1932, Hantos constata că „noi gândim ca europeni, dar nu simțim ca europeni”. În acest context se încadrează și apelurile patetice lansate de Gaston Riou prin cărțile sale: Europa, patria mea, care apare în 1928 cu

Dezbateră
privind unitatea
europeană

o prefață de Raymond Poincaré și Unire sau moarte, din 1929.

Nici măcar perioada celui de-al doilea război mondial nu este o pagină goală pentru ideea Europei unite. Nu putem acorda, este adevărat, mare credit propagandei germane pentru „noua Europă”, „fortăreața Europa”, nici pentru insistența lui Goebbels, în a repeta obsedant că: „Sensul acestui război este Europa”. Este doar o dovadă că și naziștii, atât de puțin europeni în gândirea lor politică, luau în calcul *Europa*, ca factor de mobilizare, ca temă de propagandă.

Europa nazistă ?

O veritabilă gândire europeistă se dezvoltă însă de cealaltă parte a baricadei, în cadrul unor mișcări de Rezistență. În 1941, mai mulți deținuți antifasciști din insula Ventotene, în frunte cu Altiero Spinelli, redactează celebrul Manifest Ventotene, care susținea federalizarea Europei. Scris pe hârtie de țigară, el a circulat clandestin la mișcările de rezistență din Italia. Doi ani mai târziu, în 1943, Spinelli fondează **Movimiento Federalista Europeo**, care avea drept program manifestul.

Federalismul și mișcarea de rezistență

În septembrie 1942, ziarul „Combat”, organul de presă al unui important grup de rezistență din Franța scria: „*Statele Unite ale Europei vor fi curând o realitate vie pentru care vom lupta*”. Curentul federalist era puternic în mișcarea de rezistență din Olanda. Importante au fost și întâlnirile de la Geneva, la care au participat reprezentanți ai Rezistenței din Danemarca, Franța, Italia, Norvegia Olanda, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia și antinaziști germani, în 1944. În urma lor a fost publicat **Proiectul de declarație al Rezistențelor europene**, în care se preciza: „*În timpul unei singure generații, Europa a fost epicentrul a două conflicte mondiale care au avut, înainte de toate, ca origine existența pe acest continent a treizeci de state suverane. Trebuie să fie remediată această anarhie prin crearea unei uniuni federale între popoarele europene*”.

În 1945 cel mai devastator război din Europa se încheia. Era atunci **ora 0**, nu numai pentru Germania, ci și pentru Europa. Se trece, cu progrese și piedici, cu piedici și succese, de la **IDEEA EUROPEANĂ** la **CONSTRUCȚIA EUROPEANĂ**.

Test de autoevaluare 1

1.1. Explicați pe scurt perspectiva lui Coudenhove-Kalergi asupra organizării mondiale.

.....

1.2. Indicați principalele trăsături ale Planului lui Aristide Briand.

.....

1.3. Precizați semnificația Proiectului de declarație al Rezistențelor europene.

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 86

4.3. Debutul construcției europene după 1945

Europa la sfârșitul celui de-al doilea război mondial

În 1945, Europa era ruinată, pierduse, în mod tragic, în condiții cumplite, zeci de milioane de locuitori. În plus, prezența sovietică în inima Europei crea un climat de teamă și incertitudine. Marea coaliție din timpul războiului s-a dizolvat în următorii doi ani și în locul ei s-a instalat războiul rece. Europa era, din 1947, doar câmpul de confruntare al celor două superputeri: SUA și URSS, într-un conflict global. Reorganizarea Europei devenea o necesitate de supraviețuire.

La argumentele care se aduceau de secole, pentru unitatea Europei se adăugau acum elemente noi, concrete și deosebit de evidente: pericolul comunist era grav, prezența americană era un factor decisiv pentru refacerea și, eventual, reorganizarea continentului. Dar, Europa a mai avut în acea perioadă un factor de impulsie a reorganizării ei: oameni politici hotărâți să acționeze în acest sens.

4.3.1. Winston Churchill

Între oamenii politici lucizi, care au influențat evenimentele și au făcut istorie, un loc aparte merită Winston Churchill. El a fost un susținător al unității europene (fapt ce-l îndepărta de poziția promovată de guvernul britanic atunci) încă din perioada interbelică și a scris un articol în „Le Figaro”, din februarie 1930, în care sprijină inițiativele lui Coudenhove-Kalergi și Briand. În calitate de șef al guvernului britanic a făcut apoi, la 14 iunie 1940, în condiții excepționale pentru Franța, propunerea neobișnuită de a se crea o „Uniune franco-britanică”, având instituții comune la finanțe, politică externă și apărare și stabilind o cetățenie comună. În octombrie 1942, el revine asupra temei, cu un memorandum către A. Eden, despre Statele Unite ale Europei.

W.Churchill

Desfășurarea celui de-al doilea război mondial, îl determină pe marele om politic britanic să considere unificarea Europei nu doar o soluție, ci *singura* soluție pentru a face față pericolului care se ridica din est... În drum spre conferința de la Teheran, în 1943 el i-a spus lui Harold Macmillan: „*Germania este pierdută, chiar dacă va mai dura un timp pentru a mătura totul. Problema reală este acum Rusia. Nu pot să-i fac pe americani să înțeleagă acest lucru*”. Iar la Teheran, intrigat de atitudinea lui Stalin, Churchill l-a întrebat: „Mareșalul Stalin are în vedere o Europă alcătuită din state mici, dezmembrate și slabe?” Răspunsul primit a fost abil, dar sigur nu l-a liniștit.

La primele alegeri din Marea Britanie, după încheierea războiului în Europa, a ieșit câștigător partidul laburist și Churchill a pierdut conducerea guvernului. A rămas însă un om cu extraordinară autoritate și influență. O foarte bună dovadă este ecoul pe care l-a avut discursul lui de la Fulton (Missouri), considerat de mulți istorici a fi document de bază în istoria războiului rece.

La fel de importantă a fost și intervenția lui în problema reorganizării Europei. În lucrările despre construcția europeană se face referire la discursul lui, din 19 septembrie 1946, ca la un moment deosebit de însemnat. Discursul prezentat de el, la acea dată, la Universitatea din Zürich, nu era adresat doar publicului din sală, ci opiniei publice europene. Churchill a reușit acolo o probă de luciditate, logică și talent

Discursul de la

Zürich	oratoric care merită toată atenția. Să ne oprim, deci puțin asupra acestui celebru discurs.
Prologul	<p>Este cunoscut sub numele de <u>Discursul despre tragedia Europei</u>, pentru că începe cu aceste cuvinte. „<i>Doresc să vă vorbesc astăzi despre tragedia Europei</i>”. Prima idee pe care Churchill și-a construit cuvântarea este cea a contrastului. Pe de o parte „splendoarea” Europei: „<i>Acest nobil continent, cuprinzând, peste tot, cele mai frumoase și mai cultivate regiuni de pe pământ, bucurându-se de climat temperat și liniștit, este căminul tuturor raselor care stau la baza lumii occidentale. Este izvorul credinței creștine și moralei creștine. Este la originea celei mai mari părți din cultura, artele, filozofia și științele, din timpurile vechi, ca și din timpurile moderne</i>”. Și ca o primă concluzie: „<i>Dacă Europa ar fi cândva unită în baza moștenirii ei comune, nu ar mai exista limită pentru fericirea, prosperitatea și gloria de care cele trei sau patru sute de milioane de locuitori ai ei s-ar bucura</i>”. Pe de altă parte, însă: „<i>din Europa au izvorât acele serii de cumplite confruntări naționaliste, inițiate de națiunile teutonice, pe care le-am văzut în acest secol douăzeci și în timpul vieții noastre, distrugând pacea și tulburând perspectivele întregii lumi</i>.” Și oratorul descrie în culori puternice rezultatul ultimului război: mase de oameni în suferință, flămânzi, îngrijorați și uluiți, care privesc cu mirare ruinele orașelor și caselor lor și scrutează orizontul întunecat în așteptarea unor noi primejdii. Asta era tot ce s-a obținut, prin dezbinare și război! Fără intervenția salvatoare a SUA, consideră el, Vremurile întunecate s-ar fi întors. Ba chiar: „Se pot încă întoarce!”</p>
Soluția – Statele Unite ale Europei	<p>Aici este momentul pentru a propune soluția...Cu grația de dramaturg înăscut Churchill spunea: „<i>Totuși, mai este un remediu, care dacă ar fi general și spontan adoptat, ar transforma ca prin minune întreaga scenă...</i>” Și care poate fi acel remediu miraculos? „<i>Este să recreăm familia europeană, sau atât de mult cât se poate din ea, și să o dotăm cu o structură prin care poate să trăiască în pace, siguranță și libertate. Trebuie să construim un fel de State Unite ale Europei.</i>”</p> <p>Churchill aducea apoi elogiul celor doi predecesori: „<i>Multă muncă s-a depus pentru acest țel prin eforturile Uniunii Paneuropene, care-i datorează atât de mult contelui Coudenhove-Kalergi și care beneficia de serviciile celebrului patriot și om de stat francez, Aristide Briand</i>”. Vorbitorul amintea și opera Societății Națiunilor, care a lăsat „<i>acel imens corp de doctrină și procedură</i>” și care „<i>nu a eșuat datorită principiilor și concepțiilor</i>”, sugerând că dezastru războiului se datorase încălcării acestor principii. Dar, afirma el: „<i>Acest dezastru nu trebuie să se repete</i>”.</p> <p>Revenind în actualitate, el își exprima satisfacția că și președintele Truman declarase că sprijină proiectul european și argumenta că „<i>organizația regională a Europei</i>” nu este în contradicție cu organizația mondială, ONU. Întorcându-se apoi la istorie, amintea că dezastrul Europei s-a datorat patimii Germaniei de a avea un loc dominant în lume, dar numai pentru a susține că: „<i>Trebuie să întoarcem toți spatele ororilor trecutului. Trebuie să privim spre viitor.</i>” Churchill îndemna, retoric și patetic, la înțelegerea lecțiilor trecutului: „<i>Să fie oare singura lecție a istoriei că omenirea nu învață niciodată nimic?</i>”</p> <p>Dintr-un discurs atât de bine construit, îmbinare de idealism și realism, de imagini sumbre și acuzații, dar și de optimism, de apel la istorie și de</p>

Parteneriatul franco-german

viziune încrezătoare a viitorului părea că lipsește ceva. Lipsea surpriza! De fapt, lipsea acel moment esențial. Dar publicul de la Zürich n-a mai trebuit să aștepte... Vorbitorul a rostit: „*Vă voi spune acum un lucru care vă va uimi.*” Surpriza era într-adevăr mare, pentru acel moment. Churchill era primul om, politic cu așa mare influență, care avea curajul și premoniția de a spune: „*Primul pas în recrearea familiei europene trebuie să fie un parteneriat între Franța și Germania. Numai în acest mod poate Franța să-și recâștige primatul moral în Europa. Nu poate exista renaștere în Europa fără o mare Franță spirituală și o mare Germanie spirituală.*”

Pentru a liniști statele mici, vorbitorul asigura că: „*Statele mici vor conta la fel de mult ca și cele mari și-și vor câștiga onoarea prin contribuția lor la cauza comună.*” Și pentru a fi realist asigura publicul că: „*Nu voi încerca să fac un program amănunțit pentru sute de milioane de oameni, care vor să fie fericiți și liberi, prosperi și în siguranță.*”

Era însă, considera el spre sfârșitul discursului, necesar un avertisment: „*Dar trebuie să vă avertizez. Timpul poate fi scurt. În prezent este o clipă de răgaz. Nu mai trag tunurile. Luptele s-au oprit, dar pericolele nu s-au oprit. Dacă trebuie să formăm Statele Unite ale Europei, sau oricum se vor numi și se vor constitui, trebuie să începem chiar acum.*”

Spre încheiere, Churchill simțea nevoia unor concluzii: „*Trebuie acum să sintetizez propunerile pe care le aduc în fața dumneavoastră. Scopul nostru principal trebuie să fie să construim și să întărim puterea ONU. Sub acest concept mondial și în cadrul lui, trebuie să recreăm familia europeană, printr-o structură regională, numită dacă doriți, Statele Unite ale Europei. Primul pas este formarea unui Consiliu al Europei.*”

Ultimul pasaj era acesta: „*În toată această operă urgentă, Franța și Germania trebuie să conducă împreună. Marea Britanie, Commonwealth-ul britanic de Națiuni, viteaza Americă și, sper eu, Rusia Sovietică – trebuie să fie prietenii și susținătorii noii Europe și trebuie să-i deschidă calea pentru a trăi și a străluci.*” Iar ultima frază a splendidului discurs: „*Vă spun deci vouă: să se înalțe Europa!*”

Unificarea europeană fără Marea Britanie

Un singur aspect negativ, putem spune, avea propunerea: Marea Britanie nu era privită ca **parte** din construcția europeană, ci doar ca un sprijin activ și eficient al ei. Este însă perfect explicabil, deoarece ea era încă centrul unui imens imperiu, universal. Nu dorim să mai insistăm asupra acestui discurs: desfășurarea evenimentelor în viitor îi va sublinia importanța specială. Dar trebuie spus că el a avut și urmări imediate.

4.3.2. Acțiuni federaliste după al doilea război mondial

Comitetul Europei Unite

La câteva luni după discursul de la Zürich, Churchill a fondat la Londra **United Europe Committee**, al cărui secretar general era ginerele său, Duncan Sandys, viitor ministru al Apărării. Fondat cu scopul de a promova ideea unității Europei, acest comitet a avut inițial obiectivul de a cuprinde elita politică a tuturor partidelor din Marea Britanie, inclusiv pe laburiști. Dar acest obiectiv n-a putut fi atins pentru că refuzul Comitetului Executiv al Partidului Laburist a împiedicat colaborarea. Totuși, unii laburiști englezi au participat la acțiunea lui Churchill, ca de exemplu editorul Victor Gollancz. Organismul creat avea rolul unui *club* informațional și își propunea să influențeze guvernele europene în

sensul unificării continentului.

Prima conferință
federalistă după
război

Chiar în timp ce Winston Churchill prezenta istoricul lui discurs de la Zürich, la numai câțiva kilometri distanță, a fost organizată la Hertenstein, pe malul lacului Celor Patru Cantoane, între 15 și 22 septembrie 1946, prima conferință federalistă de după al doilea război mondial. Inițiativa venea de la organizația elvețiană **Uniunea Europeană**, născută în 1934, în contextul propunerii lui Briand și care supraviețuise războiului în Elveția neutră. La Hertenstein erau prezenți 78 de delegați, din 13 state europene și din SUA. A fost adoptat un program federalist în 12 puncte.

Cel mai important rezultat al conferinței de la Hertenstein a fost fondarea, în decembrie 1946, a unei organizații care se deosebea de cea de la Londra pentru că avea mai puțină influență politică, dar se impunea prin marele număr de membrii (circa 100.000): **Union Européenne des Fédéralistes**, primul secretar general fiind Alexandre Marc. O veritabilă mișcare de masă, care și-a întrunit consiliul la Amsterdam, în aprilie 1947 și a organizat primul Congres european după al doilea război mondial, la Montreux, între 27 și 31 august 1947. Sloganul ei era „Europa unită într-o lume unită”.

Însă intensificarea activității în sprijinul unității europene, care simțea acum că momentul favorabil trebuie folosit, se exprimă prin apariția în numai câteva luni a altor câteva mișcări federaliste.

Multiplicarea
organizațiilor
federaliste

În Italia activa **Movimento Federalista Europeo**, în frunte cu Altiero Spinelli și Ernesto Rossi, care se afiliase, împreună cu altă organizație legată de Rezistență – **Comité français pour la Fédération européenne**, la Uniunea Europeană a Federaliștilor. La Bruxelles, Paul van Zeeland, crease **Liga Independentă de Cooperare Europeană**, care va reuni bancheri și industriași, schimbându-și numele în **Liga Europeană de Cooperare Economică**. În 1947, democrat – creștinii, foarte activi în acțiunea federalistă, au fondat, la Chaudfontaine lângă Liège, **Nouvelles Équipes Internationales**. Socialiștii nu erau dispuși să lase inițiativa federalistă pe seama celorlalți și vor constitui **Mouvement pour les Etates Unis socialistes d'Europe**.

Uniunea
Parlamentară
Europeană

Totodată, contele Coudenhove-Kalergi, s-a întors în Europa la jumătatea anului 1947 și a reluat, cu același entuziasm ca înainte de război lupta pentru unitatea continentului. În conferința de presă pe care a organizat-o la Berna a susținut că „*suveranitatea națională trebuie atacată acolo unde se află*”. Drept consecință, a realizat o anchetă printre parlamentari: dintre cei 3500 întrebați (care nu erau comuniști – ostili din principiu unității Europei democratice), au răspuns 2000 și în proporție de 97% erau favorabili Federației europene. Încurajat, Coudenhove-Kalergi a creat **Uniunea Parlamentară Europeană**, primul ei congres având loc la Gstaad, în 1947, când președinte este ales socialistul belgian Georges Bohy.

Un mare pas înainte a fost crearea **Comitetului de Coordonare al Mișcărilor în favoarea Europei Unite**, la Paris, la sfârșitul anului 1947, care era prezidat de Duncan Sandys. La el au aderat: Comitetul Europei Unite, din Marea Britanie și corespondentul său francez, condus de René Courtin, Uniunea Europeană a Federaliștilor, Liga Europeană de Cooperare Economică, Noile Echipe Internaționale și socialiștii

federaliști. Singura care și-a păstrat independența a fost Uniunea Parlamentară Europeană, a lui Coudenhove-Kalergi, dar și ea a acceptat să colaboreze la pregătirea unui mare eveniment pentru federaliștii europeni. Acesta a fost Congresul de la Haga, din 7-10 mai 1948.

Diviziunea ideologică a continentului

La acea dată configurația Europei era deja profund schimbată, pentru că alături de mișcarea federalistă alte forțe acționau, unele în sens centrifug altele în sens unificator. Diviziunea continentului în estul dominat de URSS și comunizat și vestul democratic era o realitate ale cărei puncte finale au fost „lovitura de la Praga”, din februarie 1948 și crearea statului est german, în octombrie 1949. În vest, în parte datorită provocării din est, începe lent un proces de colaborare între state, care va avea trei dimensiuni: în plan militar, politic și economic.

4.3.3. Congresul pentru unitatea Europei - 1948

Congresul de la Haga

Revenim acum asupra activității Comitetului de Coordonare a Mișcărilor în favoarea Europei Unite. El a hotărât că cel mai eficient mod de promovare a ideilor federaliste ar fi organizarea unor **congrese** pentru unitatea Europei, între care primul și cel mai spectaculos a fost cel de la **Haga, din perioada 7-10 mai 1948**. Au participat la congres circa 800 de personalități, de diferite orientări politice, din statele Europei. Papa **Pius al XII-lea** a trimis un „reprezentant personal special”, subliniind astfel, după cum a declarat mai târziu „solicitudinea Sfântului Scaun față de unirea popoarelor”. Congresul s-a desfășurat în impunătoarea *Sală a Cavalerilor*, în care deputații din Parlamentul olandez ascultau în fiecare an discursul tronului.

Delegațiile

Deschiderea s-a făcut printr-o adresă a prințesei **Iuliana** și un discurs al lui **Winston Churchill**. Două delegații aveau peste o sută de persoane: cea franceză(168) și cea britanică(145). Erau prezenți în **delegația franceză**: Paul Ramadier, Paul Reynaud, Edouard Daladier, François Mitterand, Jaques Rueff, Jaques Chaban-Delmas, Maurice Schuman, Robert Aron, Raymond Aron și chiar Coudenhove-Kalergi, care avea cetățenie franceză. Din **delegația britanică**, pe lângă Churchill și soția sa, se remarcă: Anthony Eden, Harold Macmillan, Leslie Hore-Belisha, Leopold S. Amerey, William MacKay și Bertrand Russell.

Delegația belgiană avea 68 de membrii, între care cel mai cunoscut era Paul van Zeeland, iar țara gazdă avea o delegație de 59 de personalități, între care Henrik Brugmans. Italia era reprezentată printr-o delegație de 57 de personalități, între care se aflau: Altiero Spinelli, Ernesto Rossi, Adriano Olivetti și scriitorul Ignazio Silone.

O puternică impresie a produs prezența unei reprezentative **delegații germane**, din care nu lipseau Konrad Adenauer, viitorul cancelar, și Walter Hallstein, cel mai important colaborator al lui în problemele internaționale și un europeist convins.

Și **Elveția** era bine reprezentată de o delegație de 30 de persoane, între care un fost președinte al Confederației, Marcel Pilet-Golaz și scriitorii Denis de Rougemont și William Rappard. Erau apoi delegații mai restrânse din: **Danemarca, Luxemburg, Grecia, Turcia** și chiar **Liechtenstein**. Nici statele aflate atunci sub regimuri dictatoriale nu erau absente: din **Spania** era prezent Indalecio Prieto, din **România** – Grigore Gafencu, iar din **Polonia** – Tadeusz Romer. În sfârșit, existau

observatori din S.U.A. și din Canada.

Se poate spune, fără rezerve că era o adunare impunătoare. Unul dintre protagoniști, elvețianul Denis de Rougemont, scria în cartea publicată în același an (*L'Europe en jeu*, Neuchâtel, 1948) că erau prezenți 12 foști șefi de guvern, 60 de miniștri și 200 de parlamentari din 25 de țări.

Nu este deci de mirare că atmosfera la Congres era de încredere, entuziasm și exaltare. Churchill l-a numit „*această întrunire istorică*”. Se vorbea de „o eră nouă” și, cu naivitate federalistă, de „noaptea Sfântului Bartolomeu a suveranității naționale”.

Lucrările
Congresului

Lucrările Congresului s-au desfășurat în trei comisii: economică, politică și culturală. Comisia economică era condusă de Paul van Zeeland și a fost teatrul unor dezbateri prelungite la sfârșitul cărora s-a propus crearea unui Consiliu Economic și Social. Comisia politică a cerut convocarea unei Adunări Europene, formate din reprezentanții parlamentelor, care să delibereze asupra unificării continentului. În sfârșit, Comisia culturală a propus crearea Centrului European al Culturii.

Prin amploarea și valoarea participării, prin entuziasmul produs la Haga și în statele reprezentate, prin propunerile făcute, Congresul din 1948 a reprezentat un punct culminant și un reper în lupta federaliștilor pentru unificarea Europei. Totuși, nici de această dată drumul nu va fi lin și continuarea logică. Istoria va dovedi, încă o dată, că se caracterizează prin complexitate, suprapunere de planuri și imprevizibilitate...

Test de autoevaluare 2

2.1. Identificați principalele puncte ale discursului lui Winston Churchill din septembrie 1946.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.2. Explicați semnificația Congresului pentru unitatea Europei.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 86

4.4. Construcția europeană 1948 - 1950

4.4.1. Debutul Războiului Rece și construcția europeană

Pentru a înțelege această complexitate se impune precizarea că *deja* în 1947 și la începutul lui 1948 s-au pus în Europa Occidentală bazele pentru o dublă apropiere între state: una **economică** și alta **militară**. Contextul istoric al acestor procese este cel al începutului războiului rece care a influențat (și a fost influențat) de inițiativele respective.

Războiul rece

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a lăsat față în față două superputeri de nivel continental, SUA și URSS, deosebite prin sistemul politic, organizarea economică, ideologie și sistem de valori. Nu este momentul să discutăm aici dacă ciocnirea dintre ele, care s-a numit *războiul rece* a fost sau nu inevitabilă. Cert este că suspiciunea era veche și intransigența evidentă. În problema germană, în Europa de est, în Iran sau China, colaborarea din timpul războiului este înlocuită în, 1947-1948, prin confruntare.

Dacă *doctrina Truman* (12 martie 1947) marchează clar implicarea americană în stoparea amenințării sovietice (comuniste) în estul Mediteranei, punctul de reală ruptură între blocul comunist și cel occidental este considerat, în general, a fi *planul Marshall*.

4.4.2. Planul Marshall

George Marshall

Secretarul de stat George Marshall a prezentat pe 5 iunie 1947, în discursul de la universitatea Harvard, un plan pentru reconstrucția Europei distruse și ruinate de război, având drept bază ajutorul american. Deși ajutorul era oferit întregii Europe, URSS a respins propunerea (și a silit și alte state din zona ei de influență să acționeze identic), temându-se de creșterea influenței americane și de condițiile impuse, care afectau sistemul comunist. Astfel, ruptura dintre cele două blocuri devine un fapt de imensă semnificație istorică.

Însă planul Marshall mai are o semnificație majoră care ne interesează direct în contextul studierii integrării europene. Filozofia politică din spatele planului Marshall era că prin îndepărtarea crizei sociale și economice produse de război se îndepărtează germeii influenței comuniste în Europa de vest. Totodată, americanii sperau ca Europa să nu mai aibă nevoie de ajutor american după câțiva ani și să realizeze, între timp, forme eficiente de solidarizare a statelor democratice de pe vechiul continent în fața amenințării sovietice. În acest mod, planul Marshall depășea cu mult simplele motivații economice.

Conferința de la Paris

Pentru a încuraja apropierea dintre statele vizate SUA cereau coordonarea între ele și o **cerere comună** de ajutor. În scopul stabilirii bazei colaborării a fost convocată, din inițiativă franco-britanică, Conferința de la Paris din 12-15 iulie 1947, la care au participat 16 state din vestul, nordul, sudul și centrul Europei. Conferința a decis crearea unui *Comitet de Cooperare Economică Europeană*, care a inventariat resursele statelor participante și a stabilit, în septembrie 1947, că necesarul de ajutor se ridică la 22 miliarde de dolari. Din motivele arătate, americanii erau favorabili unei forme de unificare a Europei, dar

nu doreau să exercite presiuni în acest sens, pentru a nu transforma un obiectiv firesc și necesar într-un „dictat”. Congresul american a votat legea ajutorului pentru Europa la 3 aprilie 1948, care a fost semnată în aceeași zi de președintele Truman. În document se insistă asupra unui **program comun** de reconstrucție în statele europene.

4.4.3. Organizația Europeană de Cooperare Economică (O.E.C.E.)

OECE

Acesta este punctul de plecare pentru *Organizația Europeană de Cooperare Economică* (O.E.C.E.), creată prin tratatul din 16 aprilie 1948. Scopul organizației era de a asigura administrarea ajutorului american și, drept consecință, cooperarea și coordonarea între statele membre, condiție obligatorie impusă de americani, care refuzau să împartă ei fiecărei țări sprijinul oferit. O.E.C.E. avea sediul la Paris, iar organele ei erau: un Consiliu de Miniștri, în care erau reprezentate toate statele membre, care alegea un Comitet Executiv, format din 5 membrii. Organizația avea și un Secretariat, în fruntea căruia, ca secretar general a fost francezul Robert Marjolin, prieten și colaborator apropiat al lui Jean Monnet în mai multe momente ale istoriei postbelice.

Comitetele și
Agențiile OECE

Pentru a-și îndeplini amplele sarcini, O.E.C.E. a creat un complex de *comitete tehnice* (de exemplu: transporturi maritime, transporturi interne, cărbuni, electricitate, oțel, mașini agricole, lemn, hârtie) și câteva *agenții*: Agenția Europeană de Productivitate, sau, mai bine cunoscuta, Agenție Europeană de Plăți. În 1953 a fost creată, tot în subordinea ei, Conferința Miniștrilor Transporturilor, cu caracter permanent. De altfel, O.E.C.E. însăși poate fi considerată un fel de conferință economică permanentă. În acest sens, ea a contribuit foarte mult la dezvoltarea cooperării între statele membre. În plus, prin statisticile și analizele prezentate în comitetele tehnice (ale unor date considerate, până nu de mult, atribut al suveranității dacă nu chiar secrete de stat!) s-au dezvoltat relații personale, profesionale, instituționale între participanți.

Limitele
organizației

Cu toate aceste calități, istoricii nu s-au pus de acord dacă O.E.C.E. ar putea fi considerată o bază a viitoarei integrări europene, un punct de plecare pentru unificarea Europei. Și aceasta pentru că, prin ea însăși, O.E.C.E. nu a avut nimic suprastatal. În Consiliu de Miniștri deciziile se luau în unanimitate (chiar dacă Franța, secondată de Belgia și de Italia, propusese o autoritate supranațională). S-a impus punctul de vedere britanic (sprijinit și de țările nordice) de menținere integrală a suveranității. De aceea organizația nu putea să satisfacă dorința federaliștilor. Ea nu era acceptabilă nici pentru reprezentanții celuilalt curent de gândire unionist – cel funcționalist, reprezentat de Jean Monnet. El a desconsiderat complet O.E.C.E., socotind-o „contrară spiritului Comunității” și spunea mai târziu că „o problemă a O.E.C.E.” este o problemă fără soluție. Deci, O.E.C.E. nu reprezintă, propriu zis, începutul integrării europene.

Totuși, concluzia noastră trebuie să fie mai nuanțată. O.E.C.E. este prima organizație de cooperare economică apărută în Europa occidentală, după al doilea război mondial. Potrivit spiritului planului Marshall, ea a contribuit la refacerea accelerată și relativ uniformă a economiilor statelor afectate de război. Ea a contribuit la stabilirea unor legături stabile, la diferite niveluri, între aceste state. Ea a evidențiat că prin planul Marshall americanii sprijină unificarea Europei.

Rolul OECE

Un omagiu partizan, dar extrem de potrivit totodată, a venit din partea doamnei Madeleine Albright, Secretar de Stat al S.U.A.: „*Esența planului Marshall nu a fost, nicidecum, reconstrucția Europei, ci construcția unei Europe complet noi. Moștenirea lui cea mai durabilă nu este cea care poate fi văzută în oțelăriile, căile ferate și fermele agricole din state ca Franța sau Germania. El este vizibil în instituții care au pus capăt secolelor de conflict european, au depășit vechiul mod de a gândi și au pus bazele unității vest europene și transatlantice.*” Acesta a fost, deci, rolul O.E.C.E.

În plus organizația creată datorită planului Marshall i-a supraviețuit acestuia. În 1960 ea s-a transformat în Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare, cu 20 de state membre fondatoare, inclusiv SUA și Canada.

4.4.4. Cooperarea militară europeană

Tratatul de la Dunkerque

Cealaltă dimensiune a cooperării occidentale a fost cea militară. Pentru că teama de renașterea pericolului militar german persista, mai ales în Franța, pe 4 martie 1947 a fost semnat Tratatul de la Dunkerque. El lega Marea Britanie și Franța printr-o alianță împotriva unui atac venit din Germania. În ianuarie 1948, ministrul de Externe britanic, Ernest Bevin a propus formarea unei Uniuni a Europei Occidentale, prin semnarea unor tratate bilaterale, după modelul Tratatului de la Dunkerque, dar ideea nu s-a concretizat.

U.E.O

În schimb, pe 17 martie 1948 a fost semnat Tratatul de la Bruxelles, între Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg. Germania mai era amintită ca posibil pericol pentru pace doar în preambul, lipsa însă din cele 10 articole. Este evident că pericolul de care se temeau semnatarii era mai la est – URSS. Peste circa trei luni, la sfârșitul lui iunie era în plină desfășurare prima criză gravă a războiului rece: blocada Berlinului. Tratatul de la Bruxelles a stat la baza creării primei organizații de cooperare militară din Europa vestică: Uniunea Occidentală, care va deveni în 1954, după primirea Germaniei Federale și a Italiei, Uniunea Europei Occidentale (U.E.O.).

N.A.T.O

Înainte de a se încheia această criză între statele Europei occidentale și SUA s-au stabilit termenii alianței militare și colaborării politico-militare transatlantice. La 4 aprilie 1949 a fost semnat Tratatul de la Washington, care pune bazele N.A.T.O. Cei doisprezece semnatori erau: SUA, Canada, cele 5 state ale Tratatului de la Bruxelles, apoi Danemarca, Norvegia, Islanda, Portugalia și Italia. În 1952 vor intra în organizație Grecia și Turcia, iar în 1955 Germania Federală.

Iată deci care erau relațiile, în plan economic și militar, între statele Europei occidentale în lunile care au precedat și în cele care au urmat marelui Congres federalist de la Haga...

4.4.5. Consiliul Europei

Mișcarea Europeană

Revenind acum la urmările imediate ale congresului din 1948. Pentru a exploata succesul întâlnirii de la Haga, diferitele organizații care făceau parte din **Comitetul de Coordonare al Mișcărilor în favoarea Europei Unite** au hotărât să se unească în **Mișcarea Europeană**, sub președinția a patru personalități: Winston Churchill, Léon Blum, Paul-

Henri Spaak și Alcide de Gasperi.

În iulie 1948, P.-H. Spaak, șeful guvernului belgian și europeist hotărât, anunța că susține formarea Adunării Europene (propusă de Congresul de la Haga) și i-a cerut Mișcării Europene să prezinte un plan în acest scop. La sfârșitul aceleiași luni, noul guvern francez, puternic pro-europeist și el, declara că sprijină constituirea Adunării Europene și a luat legătura în acest sens cu statele membre ale Tratatului de la Bruxelles. Tot atunci, Italia argumenta că O.E.C.E. trebuie să fie orientată spre unificarea Europei.

Mișcarea Europeană a răspuns cererii lui Spaak prin redactarea unui memorandum, iar în septembrie 1948, Franța și Belgia au declarat că vor pune documentul pe agenda întrunirii viitoare a Comitetului Permanent al statelor membre ale Tratatului de la Bruxelles. În octombrie, Marea Britanie a acceptat, cu mari rezerve și datorită presiunilor, formarea unei comisii de studiu pentru Adunarea Europeană, sub egida Tratatului de la Bruxelles. Raportul comisiei a fost gata în ianuarie 1949 și după câteva zile s-a ajuns la un compromis între orientarea britanică și cea franceză. Se propunea formarea unui Consiliu al Europei, care să dispună de un comitet ministerial și de o adunare consultativă.

Consiliul Europei Acest acord de principiu a stat la baza constituirii **Consiliului Europei**, al cărui Statut a fost semnat la 5 mai 1949, la Londra, intrând în vigoare la 3 august același an. Sediul noii organizații a fost stabilit la Strasbourg, unde s-a desfășurat pe 8 august prima sesiune a Comitetului Miniștrilor, deschisă de Robert Schuman și prezidată de P.-H. Spaak.

Membrii Consiliul Europei a avut 10 membri fondatori: Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda și Suedia. În mai 1989, organizația avea deja 23 de membri. După prăbușirea comunismului, Consiliul Europei a deschis o etapă nouă în existența sa. Prima țară fost comunistă primită cu drepturi depline a fost Ungaria, pe 6 noiembrie 1990. România a fost primită pe 7 octombrie 1993. În 2006, numărul membrilor ajunge la 46, iar Muntenegru are toate șansele de a fi curând al 47-lea stat membru.

Conform Statutului „scopul Consiliului Europei este de a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvagardarea și realizarea idealurilor și principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social.” (art.1). Era un scop generos și ambițios, deși cam vag formulat. El lăsa deschisă problema „vocației” organizației create în 1949. Atât apărătorii intransigenți ai suveranității, cât și susținătorii integrării acționau pentru clarificarea lucrurilor.

Structura instituțională

În acest sens esențială a fost structura instituțională a organizației, care exprima clar, prin atribuțiile acordate fiecărei structuri, tezele care se confruntau. La înființare Consiliul Europei avea trei instituții în componența sa: **Comitetul Miniștrilor**, **Adunarea Consultativă** și **Secretariatul**.

Comitetul Miniștrilor

Comitetul Miniștrilor, format de regulă din miniștrii de Externe ai statelor membre, este organul decizional. El era un organ interguvernamental, lipsit deci de orice atribuții supranaționale, o

materializare a poziției britanice (susținută și de țările nordice).

Cei care doreau transformarea Consiliului Europei într-un motor al integrării sau federalizării europene își puneau speranțele în Adunarea Consultativă, alcătuită din reprezentanți ai parlamentelor naționale. Însă ea a fost limitată atât legal (prin textul Statutului), cât și practic la un rol deliberativ, subordonat, lipsit de inițiativă și putere reală.

Adunarea
Consultativă

Sub conducerea primului ei președinte, Paul-Henri Spaak, **Adunarea Consultativă** a încercat să discute cum ar putea Consiliul Europei să acționeze pentru integrarea europeană. Dar, fără sprijinul Comitetului Miniștrilor totul era zadarnic...Profund dezamăgit, omul politic francez afirma că în Consiliul Europei există două corpuri „unul din ele pentru Europa<Adunarea> și celălalt, împotriva ei<Comitetul>”. În mai 1950, într-un gest de disperare Adunarea Consultativă a trimis o listă de recomandări direct parlamentelor naționale, trecând peste Comitetul Miniștrilor. Efectul a fost nul deși inițiativa a fost favorabil primită în șase parlamente, ea a fost respinsă de parlamentul englez și nici măcar n-a fost discutată de parlamentele țărilor nordice.

Secretariatul

Ultima instituție era **Secretariatul**. Primul secretar general al Consiliului Europei a fost francezul Jacques Camille Paris (din august 1949 până în iulie 1953). Secretariatul era subordonat Comitetului Miniștrilor și avea atribuții pur administrative, deci nu putea schimba „raportul de forțe” existent.

Concluziile cu privire la bilanțul istoric al Consiliului Europei sunt împărțite: și pozitive și negative.

Bilanț

Consiliul Europei a fost prima organizație europeană inter-guvernamentală și inter-parlamentară, care a inițiat **asocierea politică** după al doilea război mondial, pentru statele democratice ale continentului. Consiliul Europei a elaborat, în cei aproape 60 de ani de existență, circa 200 de convenții și protocoale, care acoperă importante domenii din colaborarea la nivel continental: social și cultural, mediu și asistență juridică, învățământ și autonomie locală etc. Cea mai cunoscută este **Convenția europeană a drepturilor omului**, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma. De altfel domeniul drepturilor omului a devenit cel mai semnificativ în activitatea Consiliului. Crearea **Curtii Europene a Drepturilor Omului**, în 1959, cu sediul la Strasbourg, rolul jucat de această instanță în ultimii ani (inclusiv în raport cu România), confirmă această vocație. În plus, Consiliul Europei a devenit o antecameră (și, poate, o școală a democrației) pentru accesul în NATO și în Uniunea Europeană. Toate statele (în afară de membrii fondatori ai NATO) au trecut prin Consiliul Europei înainte de a intra în celelalte două organizații.

În 1949-1950 însă, din punctul de vedere al europeștilor, Consiliul Europei era un eșec. El nu reprezenta viziunea federalistă sau integratoare, nu puneau bazele Europei unite, ci păstra, neștirbită, diviziunea în state și deplina lor suveranitate. Trebuia găsită o altă cale, gândeau susținătorii unității europene. Dar și eșecurile aveau un rost: arătau cum să se încerce și cu cine să se înceapă.

Test de autoevaluare 3

3.1. Identificați premisele planului Marshall.

.....
.....
.....
.....
.....

3.2. Precizați semnificația O.E.C.E.

.....
.....
.....
.....

3.3. Menționați aspectele pozitive ale activității Consiliului Europei.

.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 86

4.5. Bibliografie

- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Campus, E., *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1993
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998
- Cioranescu, G, *Românii și ideea federalistă*, Ed. Enciclopedica, București, 1997
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Girault, Rene, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Polirom, 2004
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000
- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Construcției europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000

4.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. Coudenhove-Kalergi considera că omenirea a intrat în epoca de dimensiuni continentale. El vedea lumea reorganizată în: Paneuropa, Panamerica, Imperiul Britanic, URSS și Japonia plus China. Africa rămânea împărțită colonial între Paneuropa și Imperiul Britanic. El argumenta că singura cale de recâștigare a poziției Europei, aflate în declin și riscând să fie strivită între puterile aflate în ascensiune, SUA și URSS, era formarea Paneuropei. Astfel se putea asigura nu numai pacea, ci și redresarea economică.

1.2. Planul lui Briand avea în vedere, în primul rând, colaborarea economică, dar observa că și colaborarea politică „fără a atinge suveranitatea”, putea îmbrăca o formă federativă benefică. În ceea ce privește integrarea economică Briand avea în vedere reglementări ale viitoarei Uniuni Europene asupra rolului cartelurilor pe piața comună, scăderii progresive a tarifelor vamale, coordonării eforturilor pentru lucrări publice de amploare, circulației pe căile de comunicație intraeuropene, creditării regiunilor mai puțin dezvoltate ale continentului etc.

1.3. Proiectul respectiv reprezintă contribuția reprezentanților mișcărilor de rezistență din Danemarca, Franța, Italia, Norvegia Olanda, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia și Germania, în contextul celui de-al doilea război mondial, la promovarea ideilor federaliste despre unificarea europeană.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 4.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. În discursul său, intitulat sugestiv „despre tragedia Europei”, Winston Churchill explică, pornind de la trecutul glorios al Europei și continuând cu prezentul dramatic al momentului respectiv, necesitatea formării unei entități politice europene (o „structură regională”) – Statele Unite ale Europei – construită pe baza parteneriatului strategic franco-german și asistată de SUA, Marea Britanie și Rusia. Unificarea europeană ar împiedica reluarea conflictelor dezaastroase generate de continent și ar putea să îi ofere un nou loc pe scena politicii mondiale.

2.2. În contextul izbucnirii Războiului Rece și al diviziunii continentale, Congresul de la Haga, prin numărul foarte de mare de participanți, prin calitatea politică a reprezentanților, prin propunerile făcute, a reprezentat un punct culminant și un reper în lupta federaliștilor pentru unificarea Europei.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 4.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Inițiativa Secretarului de Stat american se baza pe ideea după care prin îndepărtarea crizei sociale și economice produse de război se îndepărtează germeii influenței

comuniste în Europa de vest. Totodată, americanii sperau ca Europa să nu mai aibă nevoie de ajutor american după câțiva ani și să realizeze, între timp, forme eficiente de solidarizare a statelor democratice de pe vechiul continent în fața amenințării sovietice. În consecință, planul Marshall depășea cu mult simplele motivații economice și avea rațiuni politice semnificative.

3.2. O.E.C.E. este prima organizație de cooperare economică apărută în Europa occidentală, după al doilea război mondial. Potrivit spiritului planului Marshall, ea a contribuit la refacerea accelerată și relativ uniformă a economiilor statelor afectate de război. Ea a contribuit la stabilirea unor legături stabile, la diferite niveluri, între aceste state. Ea a evidențiat că prin planul Marshall americanii sprijină unificarea Europei.

3.3. Consiliul Europei a fost prima organizație europeană inter-guvernamentală și inter-parlamentară, care a inițiat **asocierea politică** după al doilea război mondial, pentru statele democratice ale continentului. Consiliul Europei a elaborat, în cei aproape 60 de ani de existență, circa 200 de convenții și protocoale, care acoperă importante domenii din colaborarea la nivel continental: social și cultural, mediu și asistență juridică, învățământ și autonomie locală etc. Cea mai cunoscută este **Convenția europeană a drepturilor omului**, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma. De altfel domeniul drepturilor omului a devenit cel mai semnificativ în activitatea Consiliului. Crearea **Curții Europene a Drepturilor Omului**, în 1959, cu sediul la Strasbourg, rolul jucat de această instanță în ultimii ani (inclusiv în raport cu România), confirmă această vocație. În plus, Consiliul Europei a devenit o antecameră (și, poate, o școală a democrației) pentru accesul în NATO și în Uniunea Europeană. Toate statele (în afară de membrii fondatori ai NATO) au trecut prin Consiliul Europei înainte de a intra în celelalte două organizații.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 4.4. și bibliografia indicată.

Unitatea de învățare Nr. 5

CONSTRUCȚIA EUROPEANĂ 1950 - 2004

Cuprins

5.1. Obiective	88
5.2. Integrarea europeană între CECO și Conferința de la Messina	88
5.3. Comunitatea Economică Europeană – CEE	95
5.4. De la Comunitatea Europeană la Uniunea Europeană	103
5.5. Uniunea Europeană	106
5.6. Bibliografie	112
5.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	113
5.8. Lucrare de verificare 2	115

5.1. Obiective

- Investigarea coordonatelor istorice principale proprii fenomenului integrării europene postbelice
- Identificarea personajelor-cheie și a perspectivelor asupra formulelor de integrare
- Utilizarea surselor istorice specifice
- Analiza factorilor de ordin economic, politic și cultural ce au determinat fazele principale ale construcției europene

5.2. Integrarea Europeană între C.E.C.O și Conferința de la Messina

„Părinții fondatori”

S-a afirmat deseori că șansa Europei postbelice a fost existența unor puternici oameni politici, cu imaginație și ambiție care au reușit să dea continentului nostru o nouă configurație. Ei sunt „părinții fondatori ai Europei”: W. Churchill, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, P.-H. Spaak, Charles de Gaulle, Robert Schuman, Jean Monnet și alți câțiva.

5.2.1. Declarația Schuman 1950

Etapa care urmează, decisivă, a fost inițiată de ultimii doi numiți. La 9 mai 1950, într-o conferință de presă desfășurată în salonul Orologiului, din Ministerul de Externe francez, pe care-l conducea, Robert Schuman a prezentat importanta declarație ce-i poartă numele. Este un document fundamental, veritabil act de naștere al Comunității Europene (Uniunii Europene, de astăzi). Se știe că autorul a fost de fapt Jean Monnet, pe atunci Înalț Comisar pentru Plan, care reflectase mult încă din timpul războiului asupra unificării Europei. Acest lucru nu-i scade meritul lui Schuman, pentru că el și-a asumat sarcina și avea poziția necesară pentru a produce ecoul dorit.

Robert Schuman

Trecuseră exact cinci ani de la sfârșitul războiului și urmele lui erau încă

prezente în sate și orașe, în economie și în sufletul oamenilor. Robert Schuman provenea dintr-o familie germană din Lorena și a făcut studiile înainte de primul război mondial în mari universități germane (Bonn, Berlin și München). În schimb, cariera politică și-a făcut-o în parlamentul francez, după 1918, participând și la Rezistență în Franța, după evadarea din închisoarea în care a fost trimis de Gestapo. Pentru el, deci, războiul a fost o dublă dramă și cunoașterea profundă atât a Franței cât și a Germaniei îl îndreptăța să iasă în prim plan.

Unificarea europeană și pacea mondială

Declarația Schuman este un monument de luciditate, generozitate și realism. Generozitatea este prezentă în prima frază: „*Pacea mondială nu va putea fi asigurată decât prin eforturi creatoare, pe măsura pericolelor care o amenință*”. De altfel, referirea la pace revine în cuprinsul declarației, apare ca principal motiv al inițiativei. Însă, chiar din al doilea alineat declarația face o legătură între pace și unificarea (construcția) europeană: „*Europa n-a fost realizată și am avut războiul*”.

Perspectiva funcționalistă

O frază esențială, chintesență a propunerii este cea de la începutul alineatului următor (al 3-lea): „*Europa nu se va face dintr-o dată și nici printr-o construcție de ansamblu: ea se va face prin realizări concrete, creând mai întâi o solidaritate de fapt*”. Se exprimă aici o experiență de secole și decepția europeștilor față de teoria federalistă, care considera că unificarea este un simplu gest politic, de renunțare la suveranitate, dublat de educarea publicului. Propunerea din declarația Schuman este o expresie a **funcționalismului**, care acordă locul principal economiei și tehnocraților. În consecință, documentul pregătește expunerea părții centrale a proiectului prin această frază istorică: „*În acest scop, guvernul francez propune să se îndrepte imediat acțiunea spre un punct limitat, dar decisiv*”.

Rațiuni practice: economice și politice

După această introducere, Declarația Schuman prezenta planul, în substanța lui: „*Guvernul francez propune să se plaseze întreaga producție franco-germană de cărbune și de oțel sub o Înaltă Autoritate comună, într-o organizație deschisă participării și altor țări ale Europei*”. Imediat însă, documentul amintește scopul final, pentru că planul propus era numai „*prima etapă a Federației Europene*”. Documentul revine, logic, asupra mobilului propunerii: „*Solidaritatea de producție, care se va lega astfel, va face ca orice război dintre Franța și Germania să devină nu numai de neconceput, dar și imposibil din punct de vedere material*”.

Urmează, firesc, detaliile planului. Mai întâi se prezintă numele pentru inițiativa Schuman: „*Astfel se va realiza simplu și rapid fuziunea intereselor indispensabile pentru stabilirea unei **comunități economice** și se va introduce fermentul pentru o comunitate mai largă și mai profundă între țări mult timp opuse prin diviziuni sângeroase*”.

Obiective

În sfârșit, Declarația Schuman expunea, în amănunt, aspecte tehnice ale planului, ca de exemplu: „*Misiunea încredințată Înaltei Autorități comune va fi de a asigura în timpul cel mai scurt: modernizarea producției și ameliorarea calității sale; furnizarea, în condiții identice, de cărbune și de oțel pe piața franceză și pe piața germană, ca și pe cele ale celorlalte țări aderente; exportul comun spre alte țări; egalizarea în progres a condițiilor de viață ale muncitorilor din aceste industrii*”.

În concluzie, Declarația Schuman este un document original și inovativ, alcătuit din idei vechi și noi, dominat de a identifica o cale posibilă,

realistă, de realizare a scopului. Ideile sale esențiale sunt: asigurarea păcii, reconcilierea franco-germană, crearea unei comunități economice „într-un punct limitat, dar esențial”, ca bază pentru viitoarea Federație Europeană. O politică a părților mărunți pentru că „Europa nu se va realiza dintr-o dată, nici printr-o construcție de ansamblu.” Conștient de rezervele britanice, Schuman dorea să pornească oricum, cu ceea ce mergea, și a afirmat „la nevoie vom merge înainte numai noi două” (Franța și Germania).

Tratatul de la Paris – 1951

Robert Schuman luase măsuri de prevedere anunțând, înainte de conferința de presă, guvernele american și vest german de intenția sa. Și răspunsul a fost pozitiv nu numai în Germania, ci și în Belgia, Luxemburg, Italia și Olanda. Chiar din iunie 1950 experții s-au întâlnit la Paris. Problemele erau complexe, dar dorința de a le depăși era mai mare și la 19 martie 1951 proiectul de tratat era gata. Forma finală a fost semnată de reprezentanții celor șase state pe 18 aprilie 1951, la Paris, pentru o durată de 50 de ani. Era creată astfel **Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO)**. Tratatul de la Paris avea 100 de articole și multe anexe. A fost ratificat între septembrie 1951 și iunie 1952, intrând în vigoare la 25 iulie 1952.

Obiectivele Tratatului

Conform Tratatului de la Paris, CECO avea 7 obiective de îndeplinit: 1) să promoveze dezvoltarea schimburilor între țările membre; 2) să vegheze la aprovizionarea regulată a pieței; 3) să modernizeze producția; 4) să asigure, în mod egal, accesul utilizatorilor la sursele de producție; 5) să amelioreze condițiile de muncă și de viață în aceste sectoare; 6) să se străduiască să obțină cele mai scăzute prețuri, fără să modifice calitatea produselor; și 7) să exploateze rațional zăcămintele pentru a evita epuizarea lor.

Înalta Autoritate

5.2.2. Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului

Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului avea în compunerea ei 4 instituții. Prima și cea mai semnificativă era **Înalta Autoritate**, cu sediul la Luxemburg. Era compusă din 9 membrii numiți de cele șase state participante, pentru un mandat de 6 ani. Jean Monnet a fost primul ei președinte. Conform Tratatului de la Paris, Înalta Autoritate avea largi atribuții, deciziile luate fiind executorii pe întreg teritoriul Comunității. Forța și originalitatea instituției proveneau din caracterul ei supranațional: era independentă de statele membre, atât funcțional cât și financiar. Pentru **prima dată în istorie** statele renunțau benevol la o parte a suveranității, în numele interesului comun.

Consiliul Special al Miniștrilor

Totuși, acest proces a fost mai dificil decât se așteptau entuziaștii Europei unite. Din inițiativa celor trei state mici din C.E.C.O. – Belgia, Olanda și Luxemburg (BENELUX) a fost creată o instituție care să vegheze la apărarea intereselor statelor, dacă Înalta Autoritate ar fi avut un program prea ambițios și rapid de integrare. Astfel a lua naștere **Consiliul Special al Miniștrilor**, a doua instituție a C.E.C.O., cuprinzând câte un reprezentant de rang ministerial din fiecare stat membru. Consiliul nu era amintit în Declarația Schuman și reprezenta, în fond, o limitare a caracterului supranațional al Comunității.

Adunarea Comună

A treia instituție era **Adunarea Comună** a C.E.C.O., formată din 78 de reprezentanți ai „popoarelor statelor membre”, provenind din parlamentele respective (18 - Franța, Germania Occidentală și Italia, 10

- Belgia și Olanda și 4 - Luxemburg). Adunarea avea puteri restrânse, în primul rând fiind puterea de control asupra Înaltei Autorități, care nu răspundea în fața statelor, dar era supusă controlului Adunării. Interesant este însă că în relația supranațional - național (sau Înalta Autoritate - Consiliu de Miniștri), Adunarea s-a aflat, de regulă, de partea celei dintâi, încercând să adâncească integrarea, chiar dacă resursele ei de putere erau foarte reduse la început.

Curtea de Justiție În sfârșit, C.E.C.O. dispunea de o instituție jurisdicțională – **Curtea de Justiție**. Aproape de la început ea a judecat litigiile îndreptate de statele membre împotriva Înaltei Autorități. Cele mai multe au fost respinse, iar decizia a fost acceptată de statele părți. Astfel, Curtea de Justiție a jucat un rol fundamental în întărirea autorității suprastatale a Înaltei Autorități, la asigurarea ordinii de drept în C.E.C.O. și deci la dezvoltarea integrării. În plus, mai exista și un organ consultativ, **Comitetul Consultativ**, format din reprezentanți ai producătorilor, muncitorilor și consumatorilor din domeniu carbonifer și metalurgic, care acorda avize, la cerere Înaltei Autorități.

Comitetul
Consultativ

Ritmul de activitate al C.E.C.O. a fost impresionant: pe 10 februarie 1953 a fost deschisă piața comună a cărbunelui și minereului de fier, pe 15 martie cea a fierului vechi și pe 1 mai 1953 cea a oțelului. Tratatul prevedea un termen de cinci ani pentru încheierea procesului.

Bilanț

Este greu de făcut un bilanț al activității C.E.C.O., punctele de vedere fiind foarte diferite. Derek W. Urwin amintește numeroase blocaje, provocate de reticența statelor și ajunge la concluzia că, pe plan economic bilanțul este „mixt” (pozitiv și negativ), iar politic „se pare că nu a realizat prea mult”. John Gillingham este și mai sofisticat când spune că „C.E.C.O. nu a satisfăcut pe nimeni prin activitatea ei, totuși realizările erau substanțiale”. Mult mai clar și mai optimist, autorul articolului despre C.E.C.O. din Dicționarul Uniunii Europene, coordonat de Gilles Ferréol, afirmă: „Rezultatele spectaculoase obținute au justificat continuarea experienței”.

Dar ceea ce se poate spune cu certitudine este că în ciuda noutății ei, în ciuda piedicilor și reticențelor în fața unei organizații atât de originale, C.E.C.O. a fost acceptată, devenind un reper și într-un fel un model.

O mare parte din dificultățile reale ale C.E.C.O. au provenit din caracterul ei experimental. În plus, Comunitatea avea de la început în caracter incomplet, pentru că art.16 al Tratatului de la Paris prevedea formarea unei *Comunități politice*, din care C.E.C.O. urma să facă parte.

Războiul din
Coreea

Dar nu trebuie să uităm nici problemele epocii, care au îngreunat unele procese și le-au accelerat pe altele... Astfel, la mai puțin de două luni de la prezentarea Declarației Schuman începea războiul din Coreea, perceput ca prima agresiune comunistă de proporții, care putea include, în viitor, și Europa occidentală. A fost primul conflict deschis, sângeros, din cadrul războiului rece și a afectat întreaga lume, în primul rând Europa, unde cele două tabere aveau considerabile forțe față în față și unde erau semnificative centre de putere.

5.2.3. Tentativele de extindere a integrării: C.E.A. și C.P.E.

În acest context, începuturile C.E.C.O. sunt contemporane cu alte două încercări de extindere a integrării: Comunitatea Europeană de Apărare și

Comunitatea Politică.

Confruntate cu războiul din Coreea, în care au ajuns repede să aibă o implicare decisivă (sub steagul ONU), Statele Unite erau tot mai preocupate de întărirea flancului european. La 12 septembrie 1950, ele au propus reînarmarea Germaniei Federale, sub egida NATO. Problema a fost discutată la Consiliul Atlantic, reunit la New York, câteva zile mai târziu, pe 26 septembrie 1950. Însă, dacă problema germană era pentru americani importantă, în contextul agravării situației internaționale, aceeași problemă era pentru francezi, vitală. Ei vor încerca, deci să ia inițiativa. Problema unei armate europene comune a fost deja ridicată și aprobată la cea de-a doua sesiune a Consiliului Europei, în august 1950.

Planul Pleven –
Comunitatea
Europeană de
Apărare

Apoi, pe 24 octombrie 1950, șeful guvernului francez, René Pleven, a propus în fața Adunării Naționale, planul unei **Comunități Europene de Apărare** (C.E.A.). Planul Pleven prevedea crearea unei armate europene comune ale cărei contingente să fie oferite de statele membre și care să fie încadrate la „nivelul celei mai mici unități posibile”. În acest mod, unitățile germane ar fi fost topite în armata Comunității. Apoi, se mai propunea atașarea acestei armate „instituțiilor politice ale Europei unite”. Aceasta presupunea existența unui ministru european al Apărării, subordonat unui Consiliu de Miniștri responsabil, la rândul lui, în fața unei Adunări Europene. Adunarea Națională franceză a aprobat proiectul cu 348 voturi pentru și 224 contra.

Tratatul a fost complicat, dar s-a finalizat prin semnarea, la 27 mai 1952, a Tratatului de la Paris privind Comunitatea Europeană de Apărare. La cererea Italiei, în tratat a fost inclus un articol (38), care prevedea constituirea unei Adunări Comune însărcinate nu numai cu controlul armatei europene, ci și cu studierea căilor de a crea o federație europeană. Apare astfel perspectiva unei noi comunități: cea politică. Pentru a grăbi lucrurile, Paul-Henri Spaak, din nou prim ministru al Belgiei, face propunerea de a se constitui o *Adunare ad hoc*, pe baza Adunării Comune a C.E.C.O., ale cărei opinii federaliste erau bine cunoscute. Pe 10 septembrie 1952 *Adunarea ad hoc*, prezidată chiar de Spaak, a fost invitată să prezinte, în șase luni un proiect privind viitoarea **Comunitate Politică Europeană**.

Proiectul
Comunității
Politice Europene

Pe 10 martie 1953, proiectul de tratat al Comunității Politice, cu 117 articole, era prezentat la Strasbourg. Însă soarta lui rămânea dependentă de celălalt proiect, cel al Comunității Europene de Apărare. Și în mod paradoxal, dificultățile cele mai mari erau tot în Franța. Echilibrul politic fragil, instabilitatea guvernamentală cronică, dificultățile economice provocate de problemele coloniale (în special cea vietnameză în această epocă) complica orice acțiune politică de amploare.

Eșecul C.E.A.

După ce patru state (Germania Federală, Belgia, Olanda și Luxemburg) au ratificat proiectul C.E.A. așa cum a fost propus din inițiativă franceză, Franța oferea, la 18 august 1954, o nouă formulă, atenuând caracterul supranațional. După multe ezitări și amânări guvernul francez a trimis tratatul pentru ratificare în Adunarea Națională, dar nu l-a susținut pentru a nu risca să cadă o dată cu el... Rezultatul era previzibil: la 30 august 1954 proiectul C.E.A. este respins cu 319 voturi contra și 264 pentru. A fost un eșec greu și plin de urmări: cele două comunități nu se mai

puteau realiza atunci. Unele idei vor fi reluate după mulți ani... Nici măcar reînarmarea Germaniei Federale, de care se temeau unii deputați francezi nu a fost prea mult întârziată: în 1955 aceasta era acceptată prin includerea țării în NATO.

Eșecul realizării celor două Comunități, cea de apărare și cea politică, a reprezentat mai mult decât pierderea a patru ani de eforturi, ci a creat și un profund sentiment de decepție în rândul federaliștilor. Decepție, dar nu descurajare. Jean Monnet explică în memoriile sale că a renunțat la președinția Înaltei Autorități tocmai pentru a fi liber să acționeze.

Există două teze cu privire la dezvoltarea integrării europene, după eșecul din 30 august 1954. Conform tezei tradiționale: „Știrea despre 30 august a provocat peste tot în Europa consternare” (H. Brugmans). În consecință, s-a pus problema „relansării europene”. Alan S. Milward observă însă că în perioada 1950-1954 s-au dezvoltat paralel două linii de negociere: una economică și alta militară, privind C.E.A. Eșecul celei de-a doua, n-a făcut decât să crească importanța primei direcții.

Se poate însă remarca faptul că în perioada 1950-1954 nu s-au realizat progrese reale pe calea integrării, în afară de construirea C.E.C.O. care, potrivit Planului Schuman, era numai o etapă.

Reluarea
integrării

Cea mai simplă inițiativă pentru reluarea integrării a fost propunerea de a se crea noi „comunități” specializate. Astfel, Dr. Sicco Mansholt, ministrul Agriculturii din Olanda a propus o Comunitate Agricolă, sau un *pool* (cartel) verde, Edouard Bonnefous, senator francez, a elaborat proiectul Comunității Europene a Transporturilor, iar alții au prezentat chiar un plan de cooperare medicală, numit *pool* alb. Monnet însuși a sugerat ca atribuțiile C.E.C.O. să fie lărgite și la alte surse de energie, în afară de cărbune.

Totuși, deși eșecul C.E.A. nu a fost îndreptat împotriva integrării, ci evident împotriva reînarmării Germaniei, șocul a fost destul de puternic pentru a bloca un timp toate proiectele.

Monnet și
Comitetul de
acțiune pentru
Statele Unite ale
Europei

În aceste condiții a părăsit Jean Monnet conducerea C.E.C.O. și a format *Comitetul de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei*. Comitetul avea o componență diferită de organizațiile federaliste anterioare. El admitea ca membrii numai conducători calificați și mandatați ai partidelor politice și sindicatelor. În acest comitet a apărut ideea înființării unei Comunități Economice Europene, sau Piață Comună.

Dar planul a fost preluat de trei reprezentanți din BENELUX, care s-au completat reciproc. Joseph Bech, ministrul de Externe luxemburghez, aducea experiența diplomatică. Belgianul Paul-Henri Spaak era deja foarte bine cunoscut pentru energia și pasiunea pe care le pune în slujba federalismului. În sfârșit, olandezul Johan Willem Beyen, avea un impresionant trecut de expert economic și financiar. El a lucrat la marile firme internaționale Philips și Unilever, a fost director la Banca Reglementării Internaționale, de la Basel, înainte de al doilea război mondial, a reprezentat țara sa la Conferința de la Bretton Woods, care a dat naștere Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale și a deținut funcții de conducere la cele două importante instituții. În 1952 a devenit ministru de externe al Olandei. Cu marea lui experiență în problemele economice, Beyen era convins că dezvoltarea sectorială a

integrării nu era realistă și a propus planul unei Comunități Economice generale. Acesta a fost *planul Beyen*.

Conferința de la Messina

5.2.4. Conferința de la Messina - 1955

Evenimentul decisiv în „relansarea” europeană a fost **Conferința de la Messina** (Sicilia), din 1-3 iunie 1955. Convocată de ministrul de Externe italian, Gaetano Martino, care era și deputat pentru Sicilia, conferința avea forma unui obișnuit Consiliu de Miniștri al C.E.C.O., urmând să discute cine îi va urma lui Monnet la conducerea Înaltei Autorități. Dar, sub puternica impresie produsă de votul negativ din 30 august 1954 din Adunarea franceză, conferința trebuia să discute și viitorul integrării europene însăși. Cu numai câteva zile înainte, pe 20 mai țările BENELUX au cerut introducerea pe ordinea de zi a conferinței a memorandumului lor comun.

La Messina, părerile erau totuși împărțite. Planul Beyen a fost sprijinit de Italia, favorabilă ideii unei comunități economice generale. Însă reprezentantul Franței, Antoine Pinay, prudent după eșecul din anul precedent, susținea planuri mai modeste de integrare sectorială. El a fost sprijinit de reprezentantul Germaniei Federale, Walter Hallstein. Totuși, atmosfera era ezitantă, dar optimistă și comunicatul final al conferinței era încurajator. În el se preciza că cele șase guverne își propun *„drept obiectiv al acțiunii lor în domeniul economic formarea unei piețe comune europene, care să excludă orice taxă vamală și orice restricție cantitativă. Ele consideră că această piață trebuie realizată pe etape.”* În comunicatul final se mai preciza că *„trebuie să se continue crearea unei Europe comune, prin dezvoltarea instituțiilor comune, fuziunea progresivă a economiilor naționale, crearea unei piețe comune și armonizarea politicilor sociale”*.

Comitetul Inter-guvernamental

Cel mai important fapt s-a dovedit însă a fi hotărârea Conferinței de la Messina de a crea un comitet de experți care să pregătească documentele. O decizie plină de urmări a fost și cea ca acest *Comitet Interguvernamental* să fie condus de un om politic și, pentru marea lui experiență, a fost preferat P.-H. Spaak. Activitatea comitetului, sub conducerea energică a lui Spaak, a început pe 9 iulie 1955, la castelul Val-Duchesse de lângă Bruxelles. Au fost formate patru comisii însărcinate cu studierea problemelor: energiei tradiționale; energiei nucleare; transporturilor și lucrărilor publice; pieței comune, în ansamblu.

La conferința de la Noordwyk (lângă Haga) a celor șase miniștri de Externe a fost prezentat pe 6 septembrie 1955 un prim raport al comitetului Spaak: dosarul energiei atomice rămânea pe primul plan, însă progrese mari se realizaseră în dosarul comunității economice generale. Cei șase miniștri au decis să se continue în acest sens și au exprimat încrederea lor în succesul acțiunii.

Au mai fost totuși necesare 7 conferințe pentru a obține un acord general pentru textele propuse. La Bruxelles (11-12 februarie 1956) au fost prezentate ultimele opinii înainte de predarea unui raport detaliat al comitetului Spaak cu privire la cele două comunități, pe 23 aprilie 1956. Raportul a fost discutat și aprobat la conferința de la Veneția (29-30 mai 1956). Apoi, proiectele de tratate și convenții au fost discutate la conferințele de la: Bruxelles (iunie 1956), Celle-Saint-Cloud (octombrie 1956) și din nou Bruxelles (ianuarie 1957). Ultimele obstacole vor fi

depășite la conferința de la Paris (16-21 februarie 1957), când textele au fost aprobate de experți, apoi de miniștri de Externe și, în sfârșit, de șefii de guvern. Cea de-a șaptea conferință, în pregătirea istoricei reuniuni de la Roma, se desfășoară la Bruxelles, pe 10 martie 1957. Tratatul era pregătit pentru semnare...

Test de autoevaluare 1

1.1. Identificați principalele puncte ale Declarației Schuman

.....

.....

.....

.....

1.2. Menționați instituțiile CECO și prerogativele lor

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 113

5.3. Comunitatea Economică Europeană – C.E.E.

5.3.1. Tratatul de la Roma - 1957

Conferința de la
Roma

Întrunirea care avea drept scop semnarea celor două tratate ale noilor comunități europene s-a deschis pe **25 martie 1957**, la **Roma**, pe Capitoliu, în Palatul Conservatorilor, în sala Horașilor și Curiașilor, cea mai mare din edificiu. La impresionanta ceremonie oficială, care a început la ora 18, au participat cele 12 personalități oficiale care își vor pune semnăturile pe documente și circa 400 de experți și de ziariști.

Primul a luat cuvântul Konrad Adenauer, care a început prin a mulțumi celor care participaseră la redactarea tratatelor și în primul rând lui P.-H. Spaak. Apoi, el a evidențiat semnificația istorică a evenimentului: „ *Cu puțin timp în urmă, erau mulți cei care considerau irealizabil acordul pe care noi îl consacram oficial astăzi. Voința de unificare a Europei a fost adormită pentru mult timp. Dar optimiștii și nu pesimiștii sunt cei care au dreptate...Nu trebuie ca detaliile să ne împiedice să vedem întreaga amploare a progresului realizat*”. Au urmat alte discursuri. Cel mai important artizan al operei împlinite la Roma, P.-H. Spaak arăta imensa însemnătate a ceea ce poate fi considerat „*drept cea mai mare transformare voluntară și dirijată*” din istoria Europei, care nu se bazează pe recurgerea la forță, ci pe apelul la inteligență.

După cuvântări, a venit rândul ceremoniei de semnare a celor două tratate și a documentelor anexe. Ordinea semnării a fost alfabetică (cu denumirea țării în limba de origine) : Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg și Olanda. Fiecare stat avea două semnături, cea a ministrului de Externe și cea a șefului guvernului. Roma era împodobită în acea zi cu afișe care reprezentau cele șase state participante sub forma unor siluete feminine îmbrăcate în culorile naționale dându-și mâna peste harta Pieței Comune, sub lozinca: *Șase popoare, o singură familie, pentru binele tuturor*.

Tratatul instituind Comunitatea Economică Europeană (C.E.E.),

	<p>semnat la 25 martie 1957 la Roma, avea 248 de articole, la care se adăugau 4 anexe, 13 protocoale, 4 convenții și 9 declarații. Tratatul era încheiat pentru o perioadă nelimitată. Și al doilea document principal, Tratatul instituind Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (C.E.E.A. sau EURATOM) era rezultatul unui efort comparabil: avea 225 de articole.</p>
Tratatul CEE	<p>În Preambul, Tratatul C.E.E. începe cu fraza „Hotărâți să pună bazele unei uniuni mereu mai strânse între popoarele europene”. Iar scopul C.E.E. este definit în Partea întâi – Principiile: <i>„Comunitatea are drept misiune, prin instituirea unei piețe comune și prin apropierea progresivă a politicilor economice ale statelor membre, să promoveze dezvoltarea armonioasă a activităților economice în întreaga Comunitate, o extindere continuă și echilibrată, o stabilitate crescută, o ridicare accelerată a nivelului de viață și relații mai strânse între statele pe care le reunește”</i> (art.2).</p>
Obiective	<p>În art.3 sunt detaliate obiectivele pentru atingerea acestui scop: a) eliminarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în comerțul dintre statele membre; b) stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale comune față de statele terțe; c) abolirea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalurilor; d) instituirea unei politici comune în domeniul agriculturii; e) instituirea unei politici comune în domeniul transporturilor; f) stabilirea unui regim care să garanteze veritabila concurență pe piața comună; etc.</p>
Tratatul Euratom	<p>Tratatul EURATOM era diferit nu numai pentru că se referea la o politică sectorială, ci și pentru că domeniul atomic era la început și se putea urmări doar: dezvoltarea cercetării și difuzarea cunoștințelor, stabilirea unor standarde de siguranță pentru muncitori; aprovizionarea statelor membre cu minereuri și combustibili nucleari; stimularea investițiilor de capital în industria nucleară și construirea instalațiilor necesare acestei industrii.</p>
Comisia CEE	<p>Instituțiile create prin cele două tratate de la Roma dovedeau relația dintre cele trei comunități (CECO, CEE, CEEA) și răspundeau experienței acumulate în ultimii cinci ani. În centrul celor două comunități nou create era instituția numită Comisia. Fiecare comunitate avea propria comisie: Comisia C.E.E. avea 9 membri (câte 2 pentru Franța, Italia și Germania Federală și câte 1 pentru statele BENELUX), iar Comisia C.E.E.A. avea 5 membri, câte unul pentru fiecare stat în afară de Luxemburg, care nu avea politică atomică. Cele două comisii aveau drept model Înalta Autoritate a C.E.E.A. fiind instituții supranaționale. Totuși, noile comisii dispuneau de atribuții mai reduse, caracterul supranațional fiind limitat. Cea mai importantă instituție era în noile comunități Consiliul C.E.E., respectiv C.E.E.A. Formate la nivel ministerial, cele două Consilii, ca și Consiliul Special de Miniștri al C.E.C.O., reprezentau suveranitatea statelor și aveau puterea de decizie (întărită în cazul noilor comunități).</p>
Consiliul CEE	
Adunarea Parlamentară Europeană	<p>Celelalte două instituții erau comune celor trei comunități. La 28 februarie 1958 a fost dizolvată Adunarea comună a C.E.C.O., iar pe 19 martie 1958 s-a reunit la Strasbourg, în Casa Europei, prima sesiune a Adunării Comune a celor trei comunități. Prin rezoluția din 20 martie</p>

Curtea de Justiție

1958, Adunarea însăși a decis să-și ia numele de **Adunare Parlamentară Europeană**. Ea avea 142 de deputați provenind din parlamentele naționale (aveau mandat dublu): câte 36 pentru Franța, Italia și Germania Federală, câte 14 pentru Belgia și Olanda și 6 pentru Luxemburg. Atribuțiile Adunării rămâneau restrânse: deliberative și de control, fără putere legislativă sau bugetară, caracteristice parlamentelor naționale. În sfârșit, exista o **Curte de Justiție** comună celor trei comunități.

Ratificarea
Tratatelor

Ratificarea tratatelor de la Roma s-a realizat deosebit de rapid și fără surprize neplăcute, între septembrie și decembrie 1957. Numai în Franța și Italia opoziția a fost ceva mai mare: în Adunarea Națională franceză tratatele au fost aprobate cu o diferență de peste 100 de voturi (cu 342 voturi pentru și 239 împotriva), iar în Camera Deputaților italiană au fost 311 voturi pentru și 144 de voturi împotriva celor două tratate. Faptul era previzibil, voturile contra venind, în special, din tabăra comunistă.

5.3.2. Măsuri, rezultate și primele probleme

Walter Hallstein

La 1 ianuarie 1958 tratatele de la Roma intră în vigoare, Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice devin realități. La 6-7 ianuarie 1958, la Paris, reprezentanții țărilor membre s-au întâlnit și au luat hotărâri importante cu privire la instituțiile Comunităților Europene. Au fost desemnați primii membri ai Comisiei C.E.E. și ai Comisiei C.E.E.A. Comisia C.E.E. l-a avut ca președinte pe Walter Hallstein, funcție pe care o va păstra până pe 1 iulie 1967. Cei trei vicepreședinți erau: italianul Piero Malvestiti, care se ocupa de informații, olandezul Sicco Mansholt, responsabil pentru problemele agricole și francezul Robert Marjolin, cu atribuții privind conjunctura și armonizarea politicilor, a problemelor monetare, energiei etc. În același timp au fost aleși cei cinci membri ai Comisiei EURATOM, președinte fiind francezul Louis Armand.

La 1 iulie 1958 Comisiile se instalează la Bruxelles, sediul celor două comunități noi. Iar pe 7 octombrie 1958 noua Curte de Justiție comună pentru toate cele trei Comunități se instalează la Luxemburg.

Primele măsuri

La 1 ianuarie 1959 intră în vigoare primele măsuri în vederea realizării Pieței Comune: taxele vamale între cele șase țări au fost reduse cu 10%, iar contingentele au fost mărite cu 20%, fără a putea fi, ca volum, sub 3% din producția națională. Rezultatele au fost, chiar din primele luni, peste așteptări: schimburile între țările membre au fost cu 10% mai mari în primele luni din 1959, față de perioada corespunzătoare din 1958. Pentru Franța, creșterea a fost de 28% către țările membre ale C.E.E. și doar 1% cu țările care nu erau membre.

Rezultate

În 1959 schimburile între statele membre au crescut cu 19% față de anul 1958. Creșterea economică era într-adevăr spectaculoasă. Francezii și belgienii au propus începerea tratatelor pentru accelerarea punerii în aplicare a Tratatului de la Roma. Pe 13 februarie 1960 Consiliul C.E.E. adoptă un proiect de tarif vamal extern comun. Apoi, Consiliul desfășurat la Luxemburg (10 mai 1960) și Bruxelles (11-12 mai 1960) a hotărât accelerarea formării Pieței Comune, prin introducerea unei etape intermediare de reducere a taxelor vamale, de 10%, de la 1 iulie 1960. La 1 ianuarie 1961, a urmat a treia reducere cu 10% a taxelor vamale.

Tratatul de la Roma privind C.E.E. prevedea eliminarea taxelor vamale între statele membre după o perioadă de tranziție de 12-15 ani, împărțită în etape de 4 ani. Dar succesul remarcabil, evidențiat chiar din primele luni, în acest domeniu a dus la încheierea procesului la 1 iulie 1968, cu un an și jumătate înainte de termenul minim fixat de tratat.

Reluarea temei integrării politice

Succesele economice au atras după ele, foarte repede, cum era de așteptat, redeșteptarea preocupărilor pentru uniunea politică. Tema aceasta nu a fost de fapt niciodată abandonată. În concepția oamenilor politici care au redactat și semnat Tratatul de la Paris și Roma, scopul acțiunii lor era uniunea politică, numai mijlocul, temporar, era economic. La Adunarea Consultativă a Consiliului Europei, în 1964, Paul-Henri Spaak afirma că: „*Cei ce au realizat Tratatul de la Roma ...nu s-au gândit la el ca esențial economic; l-au considerat ca o etapă în drumul spre uniunea politică*”. Iar Walter Hallstein, susținea: „*Nu integrăm economii, integrăm politici. Nu împărțim doar mobila între noi, construim împreună o casă nouă și mai mare*”.

Tema uniunii politice a fost discutată la prima întâlnire la vârf a celor șase, pe 10-11 februarie 1961, la Paris și reluată la a doua întâlnire de acest fel, care a avut loc la Bad- Godesberg, lângă Bonn, pe 17-18 iulie 1961. În documentul adoptat la această din urmă întâlnire se arăta că semnatarii: „*au hotărât să dea formă voinței de uniune politică deja implicată în tratatele care au instituit comunitățile europene*”. În consecință, s-a decis formarea unei Comisii, sub conducerea lui Christian Fouchet, ambasadorul Franței în Danemarca, însărcinată să pregătească un plan în acest sens.

Perspectiva franceză și Planurile Fouchet

Inițiativa era firească, dar epoca era, din nou, puțin favorabilă pentru ideile supranaționale. Principala piedică era acum chiar președintele Franței Charles de Gaulle. Adept al unirii Europei, dar fără afectarea suveranității, într-o Europă a „patriilor”, generalul vorbea, de fapt, despre Europa și se gândea la Franța. Pe 19 noiembrie 1961 era prezentat *Planul Fouchet* pentru o „Uniune de state” europene. Deși preconiza o politică externă și de apărare comune și dezvoltarea cooperării culturale, educaționale și științifice, planul era lipsit de elemente supranaționale: exprima filosofia politică gaullistă. În fața Adunării Parlamentare Europene, un deputat olandez îl califica: „un vapor interguvernamental, cu un mic pavilion comunitar, comandat de un căpitan fără mateloți”. Nici *al doilea Plan Fouchet* prezentat pe 4 decembrie 1961 și nici *a treia versiune*, din 18 ianuarie 1962 nu erau acceptabile. La limită, erau amenințate chiar și elementele supranaționale realizate în cadrul celor trei Comunități. Opoziția Belgiei și Olandei a fost cea mai puternică. La reuniunea miniștrilor de Externe din 17 aprilie 1962, de la Paris, s-a decis suspendarea discuțiilor pe tema uniunii politice până la rezolvarea unei noi probleme: cererea Marii Britanii de aderare la C.E.E.

Relațiile dintre Marea Britanie și C.E.

Problema relației Marii Britanii cu Europa în curs de integrare este una complexă, despre care s-a scris foarte mult. Marea Britanie contribuise esențial la „deturnarea” Consiliului Europei și a refuzat să participe la procesul care a dus la formarea Comunităților Europene. Ultima invitație importantă adresată Marii Britanii de statele angajate în integrarea europeană de a se alătura acestui proces a fost adresată în timpul Conferinței de la Messina, în 1955, înainte de formarea *Comitetului Spaak*. Britanicii au refuzat. Motivele erau atât economice, cât și politice,

dar în esență se respingea caracterul supranațional, deci limitarea suveranității.

5.3.3. Tentativa unei alternative: AELS

Proiectul zonei de liber schimb

Totuși, constituirea Comunității Economice Europene crea probleme Marii Britanii, pentru că o mare parte din comerțul ei se îndrepta spre continent și crearea pieței protejate îl afecta. Soluția încercată de britanici a fost ingenioasă: crearea unei alternative pentru C.E.E. Cadrul în care s-a realizat această alternativă a fost O.E.C.E. Creată pentru administrarea, într-un cadru instituțional unic, a ajutoarelor primite prin Planul Marshall, O.E.C.E. și-a fixat după încheierea Planului alte obiective: căuta modalități de dezvoltare a relațiilor economice și comerciale între state. În acest context apare ideea creării unei vaste *zone de liber schimb*. Dar calea deschisă prin Conferința de la Messina, care a condus la formarea C.E.E. doi ani mai târziu a realizat altă modalitate de strângere a relațiilor economice: integrarea.

AELS

Statele membre ale O.E.C.E., care aveau rezerve față de integrare, în primul rând Marea Britanie, au căutat altă soluție. În iulie 1956, Consiliul de Miniștri al O.E.C.O. a însărcinat un *grup de lucru* să studieze posibilitatea creării unei asociații între C.E.E., pe cale de constituire, și ceilalți membri ai O.E.C.O., sub forma unei zone de liber schimb. În anul 1958, în timp ce se năștea Piața Comună, s-au purtat tratative, printr-un *Comitet Interguvernamental*, între cei șase (membrii C.E.E.) și restul membrilor O.E.C.E.: ele nu au dus la nici un rezultat din cauza opoziției dintre punctele de vedere franceze și britanice. Era evident că nu este posibil un acord pentru crearea unei zone de liber schimb care să cuprindă toate țările din O.E.C.E.

Astfel, statele care în timpul negocierilor au avut puncte de vedere apropiate au lansat proiectul **Asociației Europene a Liberului Schimb** (AELS). Promotor era Marea Britanie, dar ea a obținut repede sprijinul altor șase state. Tratatul reușit din 20-21 iulie 1959 au condus la parafarea Convenției constitutive pe 20 noiembrie 1959 și la semnarea Convenției de la Stockholm (4 ianuarie 1960), intrată în vigoare pe 3 mai 1960. A luat în acest fel naștere AELS, sau „Europa celor șapte”, în contrast cu Europa celor șase (C.E.E.). Membrii fondatori ai AELS erau: Marea Britanie, Suedia, Norvegia, Danemarca, Austria, Elveția și Portugalia. Finlanda a devenit membru asociat în 1961 și membru în 1963, iar Islanda a aderat în 1970. Dispariția taxelor vamale la import între statele membre s-a realizat pe etape. Conform art.3 din Convenție au fost prevăzute 8 etape, până la renunțarea totală, pe 1 iulie 1970. Procesul a fost însă accelerat și taxele vamale au dispărut complet, între statele membre, la 1 ianuarie 1967.

Diferențele fundamentale dintre AELS și CEE

AELS a pierdut întrecerea cu „rivala” ei, Piața Comună. Ea nu a asigurat același ritm accelerat de dezvoltare pentru statele membre ca pentru membrii C.E.E. Treptat, statele AELS au cerut și au intrat în C.E.E. (și mai târziu în Uniunea Europeană). În prezent în AELS mai sunt patru state: Norvegia, Elveția, Islanda și Liechtenstein.

Între AELS și C.E.E. (apoi U.E.) există diferența fundamentală că prima este o formă de acord interguvernamental, iar a doua este o formă de

integrare economică, vizând o integrare politică. Însă, în afară de această deosebire fundamentală, între AELS și C.E.E. mai există, cel puțin alte trei deosebiri importante. 1) În timp ce C.E.E. era formată din șase state vecine, asigurând un teritoriu continuu, unitar, AELS era formată din patru blocuri teritoriale, fără legături de vecinătate între ele: Marea Britanie; Portugalia; Austria-Elveția și statele nordice (Danemarca, Norvegia, Suedia). 2) AELS era numai o zonă de liber schimb, adică un grup de teritorii vamale între care vămile și celelalte măsuri restrictive pentru comerț erau eliminate, între statele membre, pentru produsele care-și aveau originea în aceste state. În consecință, nu există tarife vamale unitare pentru țările terțe, fiecare stat membru păstrându-și deplina competență. 3) AELS nu este nici un spațiu economic organizat, nu există politică economică comună (și cu atât mai puțin în alte domenii); ea rămâne numai un simplu câmp al concurenței internaționale (pentru statele membre).

Politica agricolă comună

5.3.4. Lărgirea Pieței Comune - Deschiderea politicilor comune

Primul deceniu întreg din istoria Pieței Comune, 1961-1970, reprezintă o perioadă de experimentate, marcate de serioase blocaje, care n-au pus însă în discuție nici viabilitatea, nici progresul lent, dar evident al integrării.

Un prim plan de acțiune a fost deschiderea politicilor comune, între care problemele cele mai mari le-a creat politica agricolă. Prevăzută explicit în Tratatul de la Roma, *politica agricolă comună* (PAC) a fost inițiată la Conferința de la Stresa (3-11 iulie 1959). Țara cea mai interesată și principala beneficiară era și a rămas până în prezent Franța. Dezbaterile s-au prelungit, luând forma cunoscutelor „maratoane agricole”. Primul „maraton agricol” (18 decembrie 1961-14 ianuarie 1962) a dus la stabilirea principiilor, dar au urmat alta două „maratoane” referitoare la finanțarea politicii agricole: 16-23 decembrie 1963 și 12-15 decembrie 1964.

Criza „scaunului gol”

Tot politica agricolă a fost folosită de Franța (în continuare gaullistă) ca pretext (deși, în realitate, era vorba de sistemul de vot în Consiliu, care întărea caracterul supranațional), pentru declanșarea celei mai grave crize din istoria C.E.E. La 1 iulie 1965, Franța anunța că-și va retrage, de la 6 iulie, reprezentantul permanent pe lângă Comunitățile Europene (Jean-Marc Boegner) și nu va mai participa la lucrările Consiliului. Era *politica scaunului gol*, o politică de presiune pentru atingerea obiectivelor. Criza s-a încheiat abia pe 30 ianuarie 1966, prin *compromisul de la Luxemburg*: se lua act de poziția Franței, care susținea că, atunci când este în joc un interes național fundamental, votul în Consiliu trebuie să fie unanim. Acest lucru nu a împiedicat, totuși extinderea *votului majoritar calificat*, consacrat prin *compromisul de la Ioannina* (1994).

Tratatul de fuziune

Anul 1965 nu a fost însă numai anul crizei C.E.E., ci și anul primei revizuirii importante a tratatelor fondatoare de la Paris și Roma, prin **Tratatul de la Bruxelles**, numit și Tratatul de fuziune. El prevedea unirea celor trei Consilii ale Comunităților într-un singur *Consiliu de Miniștri* și unirea într-o singură *Comisie* a celor trei instituții similare. Tratatul a fost aplicat de la 1 iulie 1967.

5.3.5. Extinderea C.E.E

Opoziția franceză

Însă, cu mult cea mai semnificativă problemă din această perioadă (care, de altfel și-a păstrat interesul până astăzi) a fost problema **extinderii C.E.E.** Succesul integrării a provocat o veritabilă răsturnare a politicii britanice. La 9 august 1961, Marea Britanie a prezentat cererea de aderare la C.E.E. Cu numai câteva zile înainte, pe 31 iulie 1961, Irlanda prezentase cererea de aderare, iar Danemarca a urmat aceeași cale, pe 10 august 1961. A patra țară membră a AELS care a cerut aderarea la C.E.E. a fost Norvegia, pe 30 aprilie 1962. În centrul procesului era însă cererea britanică, cea mai complexă, din cauza relațiilor economice speciale cu țările din Commonwealth, din cauza relațiilor politice cu SUA și, în genere, din cauza puterii demografice, economice etc. De aderarea Marii Britanii depindea, deci, succesul întregului proces. Ori, deși primirea Marii Britanii era susținută de majoritatea membrilor C.E.E., ea avea un adversar redutabil: Franța generalului de Gaulle. La o conferință de presă, la 14 ianuarie 1963, generalul a respins aderarea Marii Britanii la Piața Comună, declarând că țara nu este pregătită pentru acest lucru. De fapt, atitudinea intransigentă a președintelui de Gaulle ascundea un ansamblu de cauze care mergeau de la sentimente personale, la îngrijorări privind concurența britanică și rezerve față de poziția strategică a Marii Britanii („calul troian” al SUA în Europa, în viziunea gaulliștilor). Eșecul aderării britanice a dus la eșecul întregului „val” de extindere. Iar noua cerere a Marii Britanii, din 10 mai 1967, are aceeași soartă.

Primul „val” al extinderii – Europa „celor 9”

Demisia lui Charles de Gaulle din funcția de președinte al Franței, în aprilie 1969, schimbă radical datele problemei. Schimbarea a primit consacrară la întâlnirea la vârf de la Haga, din decembrie 1969, care a deschis noi posibilități procesului de integrare, care se vor dezvolta în anii 1970.

Pe 30 iunie 1970 încep, la Luxemburg, negocierile cu cele patru țări care au depus cerere: Marea Britanie, Irlanda, Danemarca și Norvegia. Tratatul au fost încheiate rapid și fără surprize, iar la 22 ianuarie 1972, la Bruxelles, cele patru țări au semnat tratatele de aderare. Se poate spune chiar că de această dată opoziția se mutase în Marea Britanie, pentru că dezbaterile în Parlamentul de la Londra au durat șase zile (cele mai lungi după război), unde votul a fost 356 pentru și 244 contra. Totuși, a existat și atunci un fapt neașteptat: votul împotriva al norvegienilor în referendumul din 26 septembrie 1972 (când 53,3% a votat „nu”). Chiar dacă Norvegia rămânea astfel în afara construcției europene, celelalte trei state, Marea Britanie, Irlanda și Danemarca, vor face parte, de la 1 ianuarie 1973, din Comunitatea Economică Europeană. De la Europa „celor șase” se trecea la Europa „celor nouă”, cu 256 milioane de locuitori.

Conferința de la Haga – 1969

Perioada în care s-a discutat, negociat și realizat prima lărgire a C.E.E. a fost și perioada unor inițiative pentru întărire pe plan politic și instituțional.

5.3.6. Adâncirea integrării

La **întâlnirea la vârf de la Haga**, din decembrie 1969, s-a produs o

Independența financiară și întărirea Parlamentului European

veritabilă relansare a integrării europene, o depășire a crizei provocate de politica gaullistă, începând să se vorbească despre „spiritul de la Haga”, ca atitudine constructivă în construcția europeană. Este interesantă evaluarea lui Derek W. Urwin asupra întâlnirii de la Haga „cel mai semnificativ eveniment al Comunității de la crearea ei”, care: „a deschis calea pentru lărgire, a pus bazele dezvoltării politicilor comune, a reafirmat încrederea în obiectivul final al integrării politice și a inițiat noul stil al luării deciziilor ce se va dezvolta în anii 1970.” Pornind de la inițiativele lansate la Haga, va fi adoptat, mai întâi, *Raportul Davignon* pe 20 iulie 1970, care pune bazele Cooperării Politice Europene (CPE). Apoi, pe 22 martie 1971, este adoptat Raportul Werner, care stă la baza acțiunii pentru o Uniune Economică și Monetară (UEM).

Consiliul European

Însă cele mai pline de consecințe practice măsuri luate în urma întâlnirii de la Haga au fost, probabil, două decizii corelate din 1970, cu privire la buget și la rolul Parlamentului European în această problemă. Astfel, prin decizia din 21 aprilie 1970 se hotăra înlocuirea contribuției financiare a statelor prin resursele proprii ale Comunității, asigurând independența ei financiară. Apoi, prin Tratatul de la Luxemburg, din 22 aprilie 1970, Parlamentul European a primit, pentru prima dată o putere reală: puterea de a adopta bugetul, împreună cu Consiliul de Miniștri.

În acest context de adâncire a integrării se plasează crearea, după reuniunea la nivel înalt de la Paris, din 1974, a structurii instituționale ce se va numi *Consiliul European*. Dacă până atunci întâlnirile la nivel înalt au fost sporadice la nivelul Comunității (au existat numai șapte din 1958 până în 1974), de acum, potrivit comunicatului de la Paris, ele vor avea loc de cel puțin trei ori pe an. Astfel, reuniunea șefilor de stat sau de guvern în cadrul construcției europene devine un important for de dezbateră și orientare.

Este evident că începutul anilor 1970 reprezintă o perioadă de progres pentru integrarea europeană. O confirmare interesantă a acestei realități a venit în iunie 1975, când noul guvern (laburist) britanic a hotărât organizarea unui referendum privind menținerea rămânerea țării în Comunitate. Într-o țară cu bine cunoscut *euroscepticism* rezultatul a fost semnificativ: 67,2% dintre participanți au votat pentru rămânerea Marii Britanii în Comunitate.

Test de autoevaluare 2

2.1. Precizați obiectivele Tratatului de la Roma din 1957.

.....

.....

.....

2.2. Identificați instituțiile comune celor trei comunități (CECO, CEE, CEEA).

.....

.....

.....

2.3. Explicați cele trei dimensiuni ale integrării europene – extinderea, lărgirea și adâncirea.

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 113

5.4. De la Comunitatea Economică Europeană la Uniunea Europeană

5.4.1. Al doilea val al extinderii – Europa celor 12

Anii 1974-1975 au fost importanți pentru viitorul Europei și în alt sens. În trei state din sudul continentului, Grecia, Portugalia și Spania au luat sfârșit regimurile dictatoriale. S-a creat astfel posibilitatea unei noi lărgiri a C.E.E., având în vedere relațiile strânse pe care cele trei țări le aveau cu vechii membri ai acesteia.

Grecia

Grecia a obținut statutul de membru asociat (pe baza articolului 238 al Tratatului de la Roma) încă din 1962, dar relațiile cu C.E.E. au fost afectate de instalarea regimului militar la putere în 1967. În iulie 1974, în urma crizei cipriote, Grecia revine la un guvern civil. Drept urmare, țara prezintă cererea de admitere în C.E.E., la 12 iunie 1975. Negocierile au început în iulie 1976 și s-au încheiat deosebit de repede, pe 24 mai 1979 fiind semnat tratatul de admitere a Greciei în C.E.E., care intră în vigoare de la 1 ianuarie 1981. Astfel, la începutul deceniului 8 Comunitatea avea deja zece state membre.

Spania și Portugalia

Pentru admiterea Portugaliei și Spaniei perioada de negociere a fost mai lungă și tratatele de admitere au întârziat, datorită temerii apărute în Franța față de concurența agricolă a Spaniei, în special. Portugalia a depus cererea pe 28 mai 1977 și Spania pe 28 iulie 1977, iar negocierile au început în octombrie 1978 și, respectiv, februarie 1979. Cele două tratate au fost semnate în aceeași zi, pe 11 iunie 1985 și au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1986, când C.E.E. avea douăsprezece state membre.

5.4.2. Modificări în plan instituțional și legislativ – Actul Unic European

Primele alegeri europene

Perioada anilor 1976-1986, a cunoscut importante schimbări și în planul instituțional și al legislației comunitare. Prin decizia din 20 septembrie 1976 s-a reglementat alegere membrilor Parlamentului European prin sufragiu universal, direct. Intrată în vigoare abia în iulie 1978, decizia a condus la organizarea *primelor alegeri europene* în 1979. Principala consecință a fost creșterea legitimității și sporirea considerabilă a puterii Parlamentului European în anii care vor veni.

Actul Unic European

Un mare progres în construcția europeană s-a realizat însă prin *Actul Unic European* (AUE). El este considerat prima și cea mai importantă (până atunci) modificare a tratatelor fondatoare din anii '50. Un complex de factori a făcut posibilă această relansare.

Jacques Delors

Mai întâi a fost inițiativa Comisiei Europene, aflate atunci la începutul epocii **Jacques Delors**, cel mai activ și remarcabil președinte din istoria instituției. În 1985, Comisia a prezentat un document programatic numit *Cartea Albă* în care propunea orientări pentru reformarea Comunității.

În al doilea rând, s-a evidențiat receptivitatea statelor membre, în ciuda unor rezerve ridicate de Marea Britanie, Danemarca și Grecia. Cu excepția acestor trei state, s-a hotărât la Consiliul European de la Milano, din iunie 1985, constituirea unei *Conferințe Interguvernamentale*, prima de acest fel. Conferința și-a început activitatea la Luxemburg, pe 9 septembrie 1985, și în decembrie a prezentat proiectul. *Actul Unic*

European a fost semnat la 28 februarie 1986, la Luxemburg, urmând să intre în vigoare la 1 ianuarie 1987. Problemele privind ratificarea, apărute în Danemarca și Irlanda, au amânat însă intrarea în vigoare până la 1 iulie 1987.

Actul Unic European cuprinde trei categorii importante de prevederi. Acestea sunt:

Piața Unică Mai întâi, domeniul considerat fundamental în reglementarea documentului este realizarea *pieței interne unice* până la sfârșitul anului 1992. Eliminarea taxelor vamale și celorlalte bariere comerciale, primele obiective ale C.E.E., au fost realizate cu mult timp în urmă, dar nu era suficient. Prin *Actul Unic European* se urmărea obținerea unui „*spațiu fără frontiere interne în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată*” (art.8A). În pregătirea acestui obiectiv, a fost semnat, pe 14 iunie 1985, *acordul de la Schengen*, care prevedea eliminarea progresivă a controlului de frontieră între statele semnatare.

Prevederi instituționale În al doilea rând, au fost înscrise în *Act* prevederi cu caracter instituțional. Acestea erau semnificative prin aria lor de acoperire, referindu-se la patru instituții: 1) se întărește poziția Parlamentului European, prin noile proceduri – *cooperarea și avizul conform*; 2) se extinde aria de aplicare a *votului majoritar calificat* în Consiliul de Miniștri; 3) se acordă recunoaștere legală Consiliului European (dar nu în textul tratatului); 4) activitatea Curții de Justiție este consolidată prin înființarea unei noi instanțe, care să preia o parte din cauze – *Tribunalul de Primă Instanță*.

Noi Politici Comune În al treilea rând, au fost incluse noi domenii în cadrul *politicilor comune*: mediu, cercetare și dezvoltare tehnologică, coeziune economică și socială. Totodată, cooperarea în politica externă a fost redefinită *Cooperarea Politică Europeană* și a primit o reglementare mai clară.

Actul Unic European a avut o semnificație istorică. El a întărit încrederea în construcția europeană, în special fiind un succes pentru Comisie și ambițiosul ei președinte, Jacques Delors. Adoptat în perioada în care devenea treptat evidentă, pentru toată lumea, criza sistemului comunist, el întărea poziția occidentului și în special a Europei comunitare în confruntarea istorică.

5.4.3. Prăbușirea comunismului și consecințele sale asupra integrării europene

De altfel, prăbușirea comunismului în Europa, în 1989-1991, inclusiv dispariția URSS, oferă noi șanse unificării reale și complete a continentului. Pe termen scurt și mediu perspectivele deschise pot fi sistematizate în două capitole.

Europa „celor 15” Mai întâi, câteva state neutre și puternic dezvoltate economic, care nu au acceptat, din diverse motive, aderarea la Europa comunitară în perioada războiului rece, au cerut statutul de membre. Astfel, Austria a cerut admiterea pe 17 iulie 1989, Suedia pe 1 iulie 1991, iar Finlanda pe 18 martie 1992. Chiar și Elveția a depus o cerere de admitere pe 20 mai 1992, dar electoratul elvețian a respins inițiativa prin referendumul din 6 decembrie 1992 (50,3%contra). Pentru celelalte trei țări nu au fost probleme de admitere. Se poate consemna, mai degrabă, un record:

Premisele aderării fostelor state comuniste	<p>negocierile au început pe 1 februarie 1993 și s-au încheiat, prin încheierea celor trei tratate, pe 24 iunie 1994. De la 1 ianuarie 1995 nou creată Uniune Europeană (incluzând Comunitatea) avea <i>cincisprezece membrii</i>.</p> <p>În al doilea rând, fostele state comuniste nu au întârziat să opteze și ele pentru Europa unită, după recâștigarea democrației. Primul stat fost comunist care a cerut aderarea a fost Ungaria (31 martie 1994), urmată la numai câteva zile de Polonia (5 aprilie 1994). România a deschis seria cererilor din anul 1995, pe 22 iunie, fiind urmată de: Slovacia (27 iunie), Estonia (28 noiembrie), Letonia (27 octombrie), Lituania (12 decembrie) și Bulgaria (16 decembrie). Cehia a depus cererea la începutul anului 1996, pe 17 ianuarie și, în același an, Slovenia (10 iunie), prima fostă republică iugoslavă, încheie lunga listă. Dacă amintim că și două mici state mediteraneene, Malta și Cipru, făceau parte din același grup, ne dăm seama de complexitatea problemei noii lărgiri a Uniunii Europene, care a dominat deceniul 1994-2004. În acest context, s-a dezvoltat, mult mai mult decât în etapele anterioare teoria și practica <i>lărgirii</i> Uniunii Europene.</p>
Problema decalajului economic	<p>Un prim aspect al problemei era gravul decalaj economic dintre Europa democratică și fostele state comuniste. Era necesară o veritabilă reconstrucție, similară, deși mai dificilă, cu cea realizată prin Planul Marshall. În acest sens, a fost inițiat, încă din 1989, Programul PHARE. Destinat inițial Poloniei și Ungariei, de unde-i vine și numele (PHARE, este prescurtarea, din limba engleză, pentru „ajutor pentru reconstrucția economică Polonia și Ungaria), programul a fost extins la toate statele candidate din centrul și estul Europei (și chiar la state care nu erau candidate încă). El a mobilizat fonduri europene substanțiale: 6,7 miliarde euro, în perioada 1995-1999 și 10 miliarde euro pentru 2000-2006. Astfel, programul PHARE a devenit principalul instrument de preaderare. Dar, la aceste fonduri impresionante s-au adăugat, programele ISPA, pentru protecția mediului și dezvoltarea infrastructurii de transporturi în statele candidate și SAPARD, ajutor pentru sectorul agricol.</p>
Criteriile de aderare (Copenhaga)	<p>În iunie 1993, la Consiliul European de la Copenhaga, au fost prezentate 3 criterii pentru aderare, numite <i>criteriile de la Copenhaga</i>: 1) politic: instituții stabile care să garanteze democrația, primatul dreptului, respectarea drepturilor omului și respectarea drepturilor minorităților; 2) economic: economie de piață funcțională; 3) preluarea <i>acquis</i>-ului comunitar. <i>Acquis</i>-ul poate fi definit ca un ansamblu de principii, reglementări, obiective, realizări deja împlinite, <i>obținute</i> de statele membre, pe care țările candidate le acceptă drept condiții pentru aderare.</p>
Dezbaterea privind lărgirea spre est	<p>La Consiliul European de la Madrid (decembrie 1995) s-a recunoscut că „lărgirea este o necesitate politică și, totodată, o șansă istorică pentru Europa”. Dezbaterea privind lărgirea spre est a Uniunii Europene a dominat ultimul deceniu al secolului trecut. Propunerile mergeau în trei direcții: fie să se admită diferențiat fiecare țară, în funcție de gradul ei de pregătire; fie să se desprindă grupuri de țări; fie să se accepte un mare val de extindere, soluție avantajoasă politic, pentru că elimina resentimentele, dar mai greu de acceptat economic.</p>

În iulie 1997, Comisia Europeană a adoptat documentul **Agenda 2000** prin care recomanda începerea negocierilor pentru aderare cu Polonia, Ungaria, Cehia, Slovenia și Estonia, iar Consiliul European de la Luxemburg (decembrie 1997) a decis începerea negocierilor cu aceste state. La 31 martie 1998 au început negocierile cu aceste cinci țări plus Cipru.

Consiliul
European de la
Helsinki

Însă Consiliul European de la Helsinki, din decembrie 1999, a favorizat abordarea politică, hotărând că toate statele candidate fac parte din același proces(sau *val*) și negocierile pot începe în februarie 2000. Procesul a fost încheiat însă diferențiat în timp (deși este vorba de același val): zece state au intrat deja în Uniune, în mai 2004, celelalte două, România și Bulgaria urmează să între, probabil, la 1 ianuarie 2004. Totodată, în prezent sunt în desfășurare negocierile cu alte două state candidate: Croația și Turcia.

Test de autoevaluare 3

3.1. Menționați prevederile Actului Unic European.

.....
.....
.....
.....
.....

3.2. Explicați ce înseamnă criteriile de la Copenhaga și acquis-ul comunitar?

.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 113

5.5. Uniunea Europeană

Este de remarcat că problema lărgirii nu a fost singura în istoria, evident accelerată, a construcției europene după *Actul Unic European*, adică în ultimele două decenii. Dovada accelerării ritmului construcției europene este că a fost nevoie să treacă trei decenii de la tratatele fondatoare până la prima revizuire semnificativă, prin AUE, dar în ultimele două decenii au fost adoptate și au intrat în vigoare **trei tratate** importante: cel de la Maastricht, cel de la Amsterdam și cel de la Nisa. În plus, a fost semnată, dar n-a intrat în vigoare prima *Constituție* europeană.

5.5.1. Tratatul privind Uniunea Europeană - Maastricht - 1992

Procesul care a dus la redactarea tratatului de la Maastricht a început în perioada 1988-1990 când, într-un lung șir de Consilii Europene (Hanovra, 1988; Madrid, 1989; Strasbourg, 1989; Dublin I și Dublin II, 1990; Roma I și Roma II, 1990) s-au parcurs treptele până la inițierea a două Conferințe Interguvernamentale: una asupra Uniunii Economice și Monetare (UEM) și cealaltă pentru Uniunea Politică. Cele două Conferințe Interguvernamentale s-au întrunit în tot anul 1991 și au prezentat rapoartele la Consiliul European de la Maastricht (9-11 decembrie 1991). După negocieri dificile și încordate au fost depășite

Tratatul de la
Maastricht

ultimele obstacole, în special opoziția Marii Britanii la extinderea semnificativă a politicii sociale comunitare. **Tratatul privind Uniunea Europeană**, sau **Tratatul de la Maastricht**, a fost semnat pe 7 februarie 1992 în orașul olandez cu acest nume și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993.

Semnificația
Tratatului de la
Maastricht

Președintele francez Mitterand afirma la întoarcerea de la Consiliul European din decembrie 1991 că „Maastricht este unul dintre cele mai importante evenimente din ultima jumătate de secol”. Iar profesorul Neill Nugent scria: „*Tratatul de la Maastricht merită să fie examinat în detaliu datorită enormei sale importanțe în continuarea procesului de integrare*”. Specialistul englez continuă, sintetizând semnificația tratatului: „*El face acest lucru în două moduri. Mai întâi: el creează noua organizație a Uniunii Europene, care se bazează pe trei piloni: Comunitățile Europene <primul pilon>; o Politică Externe și de Securitate Comună (CFSP) <pilonul doi>; Cooperarea în domeniile Justiției și Afacerilor Interne <pilonul trei>. În al doilea rând, el continuă dezvoltarea politică și instituțională: prima, prin adoptarea unei proceduri și unui orar pentru realizarea Uniunii Economice și Monetare (UEM) cu o monedă unică; cealaltă, prin extinderea posibilităților de folosire a votului majoritar calificat și prin crearea unei noi proceduri legislative – codecizia – care pentru prima dată acorda Parlamentului European un drept de veto.*”

Obiective

Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) „*marchează o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate pe cât posibil, cu respectarea deplină a principiului transparenței și la nivelul cel mai apropiat de cetățeni*” (art.A din Dispozițiile comune). Tratatul stabilește următoarele obiective: promovarea unei identități europene care să conducă la o politică externă comună; introducerea unei monede comune, în contextul Uniunii Economice și Monetare; întărirea protecției mediului; un Fond pentru promovarea coeziunii în contextul progresului economic și social, incluzând îmbunătățirea condițiilor de viață; stabilirea unei cetățenii comune; facilitarea libertății de circulație a oamenilor cu respectarea siguranței și securității lor; dezvoltarea unei cooperări mai strânse în domeniile justiției și afacerilor interne; întărirea eficienței instituțiilor comunitare, în special prin lărgirea atribuțiilor Parlamentului European; extinderea competenței Comunității în noi domenii politice, în funcție de necesități. Tot prin Tratatul de la Maastricht Parlamentul European a fost împuternicit să desemneze un *avocat al poporului* (Ombudsman), Curtea de Justiție a primit dreptul de a amenda statele membre care nu respectă sentințele, a fost creat un Comitet al Regiunilor. De asemenea, prin art.3 al TUE a fost consacrat principiul *subsidiarității*.

Cu toate că prevederile TUE erau de o amploare impresionantă pentru construcția europeană, el nu i-a satisfăcut pe cei care considerau că momentul este favorabil pentru progrese mai evidente pe calea integrării. În articolul N al Tratatului de la Maastricht se prevedea convocarea unei noi Conferințe Interguvernamentale, în 1996, pentru a examina eficiența tratatului. Astfel, procesul care a dus la **Tratatul de la Amsterdam** este în strânsă legătură cu tratatul anterior și de aceea este numit uneori Maastricht II. De remarcat este faptul că pregătirea și discutarea Tratatului de la Amsterdam a durat mai mult decât oricare alt

tratat din istoria CE/UE, de până atunci.

5.5.2. Tratatul de la Amsterdam - 1997

Grupul de
reflecție

Pentru că diferențele de vederi dintre statele membre, evidențiate în timpul pregătirii Tratatului pentru Uniunea Europeană, persistau s-a hotărât organizarea unei reuniuni pentru clarificarea pozițiilor. Consiliul European de la Corfu (iunie 1994), care a adoptat această măsură, a decis ca reuniunea pregătitoare să aibă forma unui *grup de reflecție*. *Grupul* s-a întrunit în iunie 1995 și cuprindea 18 membri: câte un reprezentant al Ministerelor de Externe din cele 15 state membre, 2 reprezentanți ai Parlamentului European (un socialist și un creștin-democrat) și un membru al Comisiei Europene (reprezentantul pentru Conferința Interguvernamentală, comisarul spaniol Marcelino Oreja). Președintele *grupului de reflecție* a fost tot un spaniol, secretarul de stat pentru Afaceri Europene, Carlos Westendorf. Raportul *grupului Westendorf*, cum mai era numit, a fost prezentat în decembrie 1995 și avea două părți: 10 pagini cu probleme generale și 50 de pagini cu prezentarea principalelor dezbateri. Deși intervențiile în dezbateri nu erau nominalizate, dezbaterile se dovedeau a fi fost contradictorii și pline de rezerve. Raportul *grupului de reflecție* nu era încurajator.

Consiliul de la
Torino

Totuși, Consiliul European de la Torino (martie 1996) a decis convocarea Conferinței Interguvernamentale, menite acum să deblocheze situația și să propună clauze pentru noul tratat. În aceste condiții, se înțelege de ce această Conferință Interguvernamentală a durat mai mult decât precedentele: și-a început activitatea la 29 martie 1997 încheind-o la 16 iunie 1997. În desfășurarea ei, opoziția a venit mai întâi din partea guvernului conservator britanic, dar acesta a pierdut alegerile în mai 1997 și noul guvern Tony Blair a promis „angajare constructivă”. În mod surprinzător însă, s-au produs alte schimbări stânjenitoare pentru activitatea *Conferinței*: noul guvernul francez socialist, condus de Lionel Jospin, a adoptat o politică diferită de cel anterior cu privire la politica monetară, iar guvernul Kohl din Germania a adoptat o politică mai puțin integraționistă decât era obișnuit pentru această țară, datorită unor probleme interne.

Consiliul
European de la
Amsterdam –
1997

Consiliul European de la Noordwijk (23 mai 1997) nu a făcut decât să deschidă calea pentru trei săptămâni de intense negocieri înainte de Consiliul European de la Amsterdam (17-18 iunie 1997). Acordul relativ realizat cu greu a luat forma unui nou tratat, mai puțin ambițios decât cel de la Maastricht. Tratatul de la Amsterdam a fost semnat 2 octombrie 1997. Două state au ratificat tratatul după referendum, Irlanda și Danemarca. Franța a fost ultima țară care a ratificat tratatul, în martie 1999. **Tratatul de la Amsterdam** a intrat în vigoare la 1 mai 1999. El cuprinde peste 50 de pagini, 13 protocoale, 51 de declarații ale Conferinței, 8 declarații ale statelor, amendează 15 articole din tratatele anterioare și elimină din ele 56 de articole căzute în desuetudine.

Principalele prevederi ale Tratatului de la Amsterdam se referă la:

- 1.În prima secțiune tratatul cuprinde prevederi pentru crearea unei zone a **libertății, securității și justiției**, în 5 ani, incluzând noi arii de competență pentru UE, cum ar fi: combaterea crimei, lupta împotriva rasismului și xenofobiei și cooperarea juridică în materie civilă;
- 2.În domeniul politicii externe și de securitate comune (PESC sau

Prevederile
Tratatului

CFSP), Consiliul European a fost împuternicit să adopte strategii comune în cazul în care statele membre au importante interese. S-a hotărât întărirea cooperării între UE și UEO, care devine tot mai clar componenta de securitate a UE. Secretarul general al Consiliului UE, devine, prin prevederile tratatului, *Înaltul Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună*. De la înființarea acestei funcții ea este deținută de Francisco Javier Solana Madariaga;

- 3.Un protocol integrează *acquis*-ul *Schengen* în cadrul legal al UE.
- 4.Tratatul încorporează capitolul social în TUE și precizează obiectivul cooperării pentru crearea unor noi locuri de muncă;
- 5.UE este împuternicită să adopte măsurile necesare pentru a combate discriminarea bazată pe sex, rasă sau origine etnică, religie, vârstă. S-au întărit prevederile referitoare la egalitatea între sexe. Totuși, în aceste domenii se aplică procedura legislativă a consultării, iar în Consiliu UE se cere unanimitate;
- 6.Prin tratat au fost întărite puterile Parlamentului European;
- 7.Votul majoritar calificat a fost extins la alte domenii unde anterior se cerea unanimitate;
- 8.Este consacrat principiul subsidiarității, într-un protocol special.
- 9.Tratatul prevede întărirea cooperării în domeniile: sănătate publică, protecția mediului, protecția consumatorilor;
- 10.În privința transparenței, se prevede dreptul cetățenilor de a avea acces la documentele Consiliului UE, cu unele restricții.

Prin tratatul de la Amsterdam s-a mai realizat transferarea multor politici de la pilonul 3 (Justiție și Afaceri Interne) la pilonul 1, comunitar și redefinirea pilonului 3 – Cooperare Judiciară și Politică în Materie Penală.

Se poate observa că, deși nu a avut o semnificație istorică comparabilă cu Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam a adus destule progrese și noutăți în procesul construcției europene.

5.5.3. Tratatul de la Nisa - 2001

Când Tratatul de la Amsterdam a intrat în vigoare, în mai 1999, negocierile privind lărgirea spre est erau deja în desfășurare, iar peste câteva luni, la Helsinki, s-a hotărât începerea negocierilor **cu toate** statele candidate din zonă. Era deci necesar un nou tratat, care să răspundă iminentei lărgiri a UE cu încă 12 state... Acesta a fost **Tratatul de la Nisa**.

Proiectul
tratatalui

Și de această dată viitorul a fost pregătit prin prevederile tratatului anterior, pentru că în Protocolul asupra instituțiilor în perspectiva lărgirii Uniunii Europene, atașat Tratatului de la Amsterdam se menționa că cel puțin cu un an înainte ca numărul statelor membre ale UE să treacă de 20 „se va convoca o nouă Conferință Interguvernamentală”. Consiliul European de la Köln (iunie 1999) a confirmat necesitatea convocării Conferinței, iar Consiliul European de la Helsinki (decembrie 1999) a stabilit problemele care urmau să fie analizate de ea. După ce s-au obținut acordurile Comisiei și Parlamentului European, necesare conform TUE (art.48), Conferința Interguvernamentală s-a deschis la 14 februarie 2000. Ea și-a desfășurat activitatea la două niveluri (*reprezentanții* statelor membre pregătind lucrările miniștrilor de Externe) și în decembrie a fost prezentat *proiectul* de tratat.

Reglementări instituționale	<p>După îndelungate și dificile negocieri la Consiliul European de la Nisa (singurul care a durat 3 zile: 7, 8 și 9 decembrie 2000) s-a definitivat Tratatul de la Nisa, care a fost semnat pe 26 februarie 2001. După ratificare (probleme mai serioase au fost numai în Irlanda), tratatul a intrat în vigoare la 1 februarie 2003.</p> <p>Tratatul de la Nisa a provocat nemulțumiri nu din cauza prevederilor sale referitoare la integrarea europeană propriu-zisă, ci din cauza ponderii acordate fiecărei țări în perspectiva viitoarei largiri. Astfel, în tratat au fost reglementate: ponderea voturilor statelor membre în Consiliu, în cazul votului majoritar calificat; numărul de parlamentari, acordat fiecărei țări, pentru Parlamentul European; noua structură a Comisiei Europene, în care țările mari nu mai aveau câte doi comisari, ci unul singur la fel ca statele mici. Tratatul de la Nisa reprezintă un compromis, greu obținut în multe privințe și un prea mic progres în planul construcției europene. El are totuși meritul de a fi oferit un cadru instituțional pentru largirea care s-a produs în mai 2004 și va continua prin aderarea României și Bulgariei, probabil la 1 ianuarie 2007.</p>
Neajunsuri	<p>Problemele rămase nerezolvate după adoptarea Tratatului de la Nisa erau evidente, la nemulțumirea unor state adăugându-se protestele venite din partea Parlamentului European și Comisiei, pentru că multe din propunerile lor nu au avut ecoul așteptat. Cadrul instituțional era criticat pentru că era complicat birocratic și tehnocratic mai mult decât democratic, nu destul de eficient. De aceea, încă din timpul dificilei dezbateri a tratatului s-a propus pasul următor care, se spera, ar fi înlăturat multe din acele neajunsuri.</p>
	<p><u>5.5.4. Tratatul Constituțional</u></p>
Convenția Europeană	<p>După tradiția deja formată prin precedentele tratate, drumul spre Constituția europeană, ultimul moment din istoria de peste 50 de ani a construcției europene, a început chiar prin Tratatul de la Nisa. Printre cele 24 de Declarații, anexe la tratat era și Declarația privind viitorul Uniunii Europene (declarația 24), care propunea continuarea reformei instituționale dincolo de rezultatele obținute prin Conferința Interguvernamentală 2000 și se schița un proces în trei etape.</p> <p>Prima etapă definită în Declarație presupunea „o <i>dezbateră largă cu toate părțile interesate: reprezentanții parlamentelor naționale și reprezentanții opiniei publice</i>”, iar a doua etapă impunea „<i>inițiativele adecvate pentru continuarea acestui proces.</i>” Într-adevăr Consiliul European de la Laeken a adoptat Declarația de la Laeken prin care s-a creat <i>Convenția Europeană</i>, sub conducerea lui Valéry Giscard d'Estaing, fostul președinte al Franței între 1974 și 1981. Declarația de la Laeken (2001), relua ca obiective ale Convenției Europene, obiectivele fixate prin Declarația 24, din Tratatul de la Nisa: o delimitare mai precisă a competențelor între Uniunea Europeană și statele membre; simplificarea tratatelor pentru a fi mai clare și mai ușor de înțeles; definirea rolului parlamentelor naționale în arhitectura europeană; și statutul <i>Cartei drepturilor fundamentale</i> proclamată la Nisa, în conformitate cu concluziile Consiliului European de la Köln. Reuniunea inaugurală a Convenției Europene a avut loc la 28 februarie 2002, iar lucrările ei au fost încheiate la 10 iulie 2003.</p>
Conferința Interguvernamentală	<p>A treia etapă, prevăzută și ea în Declarația 24, a fost o nouă Conferință</p>

2004 a guvernelor statelor membre convocată în 2004. Caracterul inedit al Conferinței Interguvernamentale 2004 este dat de faptul că lucrările pregătitoare erau realizate de Convenția Europeană, printr-o dezbateră deschisă cu toate părțile interesate. Deci, Conferința Interguvernamentală, care s-a întrunit formal în octombrie 2003, a fost în măsură să realizeze relativ rapid un acord asupra proiectului de Constituție, pe 18 iunie 2004.

Constituția Europeană

Constituția Europeană, sau mai exact **Tratatul prin care se instituie o Constituție pentru Europa** s-a semnat la Roma, pe 29 octombrie 2004: au semnat șefii de stat sau de guvern ai celor 25 de state membre și 3 state candidate. În esență, Constituția Europeană: substituie tratatele anterioare; simplifică tratatele cu scopul creșterii vizibilității Uniunii Europene; realizează o reformă instituțională (în special prin suprimarea structurii în piloni a UE); aprofundează construcția europeană (se întărește, de exemplu, Politica Externă și de Securitate Comună, creând funcția de ministru european al Afacerilor Externe).

Ratificarea și problemele apărute

Procesul de ratificare a Constituției Europene trebuia încheiat la 1 noiembrie 2006. Din păcate însă situația actuală nu este deloc promițătoare pentru acest tratat. Situația pare blocată în acest moment, după ce francezii (pe 29 mai 2005) și olandezii (pe 1 iunie 2005) **au respins** prin referendum Constituția, cu 54,68% și respectiv 61,6% voturi împotriva. Alte câteva state membre, între care Danemarca, Irlanda, Polonia, Portugalia, Marea Britanie sau Suedia au amânat (de regulă fără să fixeze o dată) *ratificarea*.

Dar acest moment de dificultate, de criză, este, foarte probabil trecător, cum au mai fost și altele în trecutul construcției europene. O construcție care prin chiar noutatea ei, prin depășirea unor deprinderi și mentalități formate în secole de istorie, nu poate fi nici simplă, nici lipsită de probleme...

Test de autoevaluare 4

4.1. Identificați principalele obiective propuse de Tratatul de la Maastricht.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2. Explicați semnificația Tratatului Constituțional.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 113

Uniunea Europeană înainte de 1 ianuarie 2007

5.6. Bibliografie

- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Campus, E., *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1993
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998
- Cioranescu, G, *Românii și ideea federalistă*, Ed. Enciclopedica, București, 1997
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Fontaine Pascal - *Construcția europeană de la 1945 până în zilele noastre*, Institutul European, Iași, 1998
- Girault, Rene, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Polirom, 2004
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000
- Paun Nicolae; Paun Ciprian Adrian - *Istoria Construcției europene*, EFES, Cluj-Napoca, 2000

5.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. Propunerea din declarația Schuman este o expresie a **funcționalismului**, care acordă locul principal economiei și tehnocraților. Scopurile sale esențiale sunt: asigurarea păcii, reconcilierea franco-germană, crearea unei comunități economice punctuale, ca bază pentru viitoarea Federație Europeană. Scopul imediat este plasarea întregii producții franco-germană de cărbune și de oțel sub o Înalță Autoritate comună, într-o organizație deschisă participării și altor țări ale Europei pentru modernizarea producției, ameliorarea calității sale, furnizarea, în condiții identice, de cărbune și de oțel pe piața franceză și pe piața germană, ca și pe cele ale celorlalte țări aderente; exportul comun spre alte țări; egalizarea în progres a condițiilor de viață ale muncitorilor din aceste industrii.

1.2. **Înalta Autoritate** - largi atribuții, deciziile luate fiind executorii pe întreg teritoriul Comunității. **Consiliul Special al Miniștrilor** o limitare a caracterului supranațional al Comunității. **Adunarea Comună** - puteri restrânse, în primul rând fiind puterea de control asupra Înaltei Autorități, care nu răspundea în fața statelor, dar era supusă controlului Adunării. **Curtea de Justiție** - judeca litigiile îndreptate de statele membre împotriva Înaltei Autorități. **Comitetul Consultativ** - acorda avize, la cerere Înaltei Autorități.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 5.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Obiective: a) eliminarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în comerțul dintre statele membre; b) stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale comune față de statele terțe; c) abolirea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalurilor; d) instituirea unei politici comune în domeniul agriculturii; e) instituirea unei politici comune în domeniul transporturilor; f) stabilirea unui regim care să garanteze veritabila concurență pe piața comună.

2.2. Instituțiile comune celor trei comunități erau: **Adunare Parlamentară Europeană** cu atribuții deliberative și de control, fără puterea legislativă sau bugetară caracteristice parlamentelor naționale și **Curtea de Justiție**.

2.3. Lărgirea – reforma politicilor comune în sensul lărgirii domeniilor de aplicare a competențelor economice, politice comune. Extinderea – primirea de noi membrii. Adâncirea – creșterea gradului de liberalizare, aprofundarea reglementării, a politicilor comune, a angajamentelor și interdicțiilor statelor membre.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 5.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Realizarea *pieței interne unice* până la sfârșitul anului 1992 prin eliminarea completă a taxelor vamale și celorlalte bariere comerciale și obținerea unui „*spațiu fără frontiere interne în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată*” ; întărirea poziției Parlamentului European, prin noile proceduri – *cooperarea și avizul conform*; extinderea ariei de aplicare a *votului majoritar calificat* în Consiliul de Miniștri; recunoașterea legală a Consiliului European; înființarea unei noi instanțe judecătorești – *Tribunalul de Primă Instanță*. În al treilea rând, au fost incluse noi domenii în cadrul *politicilor comune*: mediu, cercetare și dezvoltare tehnologică, coeziune

economică și socială. Totodată, cooperarea în politica externă a fost redefinită *Cooperarea Politică Europeană* și a primit o reglementare mai clară.

3.2. Criteriile de la Copenhaga sunt cele 3 criterii pentru aderare decise de Consiliul European de la Copenhaga din 1993: 1) politic: instituții stabile care să garanteze democrația, primatul dreptului, respectarea drepturilor omului și respectarea drepturilor minorităților; 2) economic: economie de piață funcțională; 3) preluarea *acquis*-ului comunitar. *Acquis*-ul poate fi definit ca un ansamblu de principii, reglementări, obiective, realizări deja împlinite, *obținute* de statele membre, pe care țările candidate le acceptă drept condiții pentru aderare.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 5.4. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 4

4.1. Tratatul stabilește următoarele obiective: promovarea unei identități europene care să conducă la o politică externă comună; introducerea unei monede comune, în contextul Uniunii Economice și Monetare; întărirea protecției mediului; un Fond pentru promovarea coeziunii în contextul progresului economic și social, incluzând îmbunătățirea condițiilor de viață; stabilirea unei cetățenii comune; facilitarea libertății de circulație a oamenilor cu respectarea siguranței și securității lor; dezvoltarea unei cooperări mai strânse în domeniile justiției și afacerilor interne; întărirea eficienței instituțiilor comunitare, în special prin lărgirea atribuțiilor Parlamentului European; extinderea competenței Comunității în noi domenii politice, în funcție de necesități. Tot prin Tratatul de la Maastricht Parlamentul European a fost împuternicit să desemneze un *avocat al poporului* (Ombudsman), Curtea de Justiție a primit dreptul de a amenda statele membre care nu respectă sentințele, a fost creat un Comitet al Regiunilor. De asemenea, prin art.3 al TUE a fost consacrat principiul *subsidiarității*.

4.2. Constituția Europeană își propune să: substituie tratatele anterioare; simplifice tratatele cu scopul creșterii vizibilității Uniunii Europene; realizeze o reformă instituțională (în special prin suprimarea structurii în piloni a UE); aprofundeze construcția europeană (se întărește, de exemplu, Politica Externă și de Securitate Comună, creând funcția de ministru european al Afacerilor Externe).

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 5.5. și bibliografia indicată.

5.8. Lucrare de verificare 2

Pe baza textului Unităților de învățare 4 și 5 precum și a bibliografiei aferente, rezolvați următoarele sarcini de lucru:

1. Explicați semnificația Planului Marshall pentru debutul construcției europene – 3,5 pct.
2. Alcătuiți un eseu structurat cu tema „România și integrarea europeană” – 5.5 pct.

Barem de corectare

1. a. Problemele politice și economice ale reconstrucției europene la sfârșitul celui de-al doilea război mondial – 0,5 pct.
 - b. Premisele Planului Marshall – 1 pct.
 - c. Implementarea Programului de Recuperare Europeană – 1 pct.
 - d. Impactul asupra fenomenului de integrare europeană; concluzii – 1 pct.
2. a. Contextul istoric al detașării României de experiența integraționistă din vestul Europei – 1 pct.
 - b. Debutul procesului de aderare după 1990 – 0,5 pct.
 - c. Etapele parcurse în cadrul procesului de aderare – 2 pct.
 - d. Problemele negocierilor cu Uniunea Europeană – 1 pct.
 - e. Concluzii – 1 pct.

Notă: 1 punct se acordă din oficiu.

Instrucțiuni privind testul de evaluare:

- a. dacă este posibil, tehnoredactat, Arial 12, 1,5 rânduri, max. 5 pagini
- b. se trimite prin poștă tutorelui.
- c. se folosește în primul rând cursul dar pentru obținerea unui punctaj ridicat este necesară parcurgerea bibliografiei indicate.

Criteriile de evaluare sunt:

- claritatea exprimării și absența formulărilor nesigure,
- șirul logic al argumentelor,
- utilizarea bibliografiei.

Unitatea de învățare Nr. 6

INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE (I)

Cuprins

6.1. Obiective	116
6.2. Instituțiile Uniunii Europene – prezentare generală	116
6.3. Parlamentul European	119
6.4. Consiliul Uniunii Europene	126
6.5. Comisia Europeană	131
6.6. Bibliografie	137
6.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	137

6.1. Obiective

- Familiarizarea cursanților cu noțiunile fundamentale ce caracterizează spațiul instituțional al Uniunii Europene
- Descoperirea atribuțiilor specifice instituțiilor europene
- Identificarea coordonatelor proceselor decizionale proprii instituțiilor europene
- Investigarea secvențelor istorice ale evoluției constructului instituțional european

6.2. Instituțiile Uniunii Europene - prezentare generală

Într-o perspectivă comparativă, pe termen lung, procesul istoric al integrării europene este printre cele mai importante și mai originale procese din istoria continentului și, datorită locului pe care Europa îl ocupă pe plan mondial, din istoria lumii întregi.

Orice analiză detaliată a integrării europene, a organizării și funcționării Uniunii Europene are în centru prezentarea instituțiilor europene.

Argumente
pentru studierea
Instituțiilor
europene

Există cel puțin trei argumente în favoarea plasării temei instituțiilor europene printre temele fundamentale în studiul integrării europene și chiar al relațiilor internaționale, în general.

- În primul rând, Uniunea Europeană este o creație juridică, sau, mai bine spus, o construcție politică într-o formă juridică și, din punct de vedere practic, formal, centrul ei de greutate este în instituțiile proprii.
- În al doilea rând, instituțiile europene au atins în prezent o amploare și o complexitate de neimaginat pentru cei care au lansat integrarea europeană prin planul Schuman, în 1950.
- În al treilea rând, evenimentele recente, desfășurate într-un ritm fără precedent în istoria integrării europene, au readus, cu insistență, problema instituțiilor europene în atenția opiniei publice: 1) lărgirea

Uniunii de la 15 la 25 de state; 2) alegerile pentru Parlamentul European; 3) Consiliul European de la Bruxelles din 17-18 iunie 2004 și 4) desemnarea unui nou președinte al Comisiei Europene și formarea echipei de comisari pentru viitoarea Comisie.

Analiza instituțiilor europene trebuie să se sprijine, totodată, pe două caracteristici:

Analiza
instituțiilor
europene

- 1) între instituțiile europene și instituțiile naționale cu atribuții comparabile au existat și există în continuare semnificative deosebiri și
- 2) instituțiile europene sunt construite în raport cu echilibrul (determinat politic) dintre „național” și „transnațional”, deci dintre păstrarea unor atribute de suveranitate și componentele în ascensiune ale integrării.

Cele două principii au la bază observația istorică și de drept constituțional că Uniunea Europeană nu a fost și nu este (încă?!) nici o federație, nici o confederație și nici o uniune în sensul propriu, juridic, al termenului. Uniunea Europeană nu este subiect de drept constituțional (intern) ci subiect de drept internațional (tratate, convenții, ...).

6.2.1. Problema instituțiilor Uniunii Europene

Termenul de „instituție” are diferite conotații, atât în domeniul juridic, cât și exprimarea curentă.

Definiția instituției

Definiția aplicabilă în cazul nostru pentru instituție este: *”structură formată dintr-un anumit număr de persoane care participă la actul de conducere într-un stat, o organizație internațională, etc., având organizarea, funcționarea și atribuțiile stabilite prin acte normative sau prin cutumă”*.

Sensul restrâns

În cazul instituțiilor Uniunii Europene problema este de a ști care dintre structurile participante la actul de conducere pot fi numite instituții și care nu. În lucrările consacrate temei există o varietate de opinii, în ciuda faptului că avem chiar în tratate precizările necesare. Astfel, în art.4 al Tratatului de la Roma care instituie Comunitatea Economică Europeană sunt enumerate instituțiile. Prin Tratatul de la Maastricht articolul a fost completat și a primit alt număr – art.7 din Tratatul instituind Comunitatea Europeană (în continuare TCE): *„Realizarea misiunilor încredințate Comunității este asigurată de următoarele instituții: - un Parlament European; - un Consiliu; - o Comisie; - o Curte de Justiție; - o Curte de Conturi”*. Apoi, în partea a cincea a TCE, instituțiile sunt reglementate în detaliu. Există deci un sens restrâns, clar prezentat în tratate, pentru categoria „instituție” din Uniunea Europeană, cuprinzând numai cele cinci instituții.

Sensul larg

În multe lucrări însă categoria instituțiilor este lărgită, extinsă, pentru a cuprinde și alte structuri care participă la actul de conducere, în forme diferite, exemple fiind: Consiliul European, Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor etc. Uneori, acestea sunt prezentate sub formula „alte organe comunitare”, fără a se preciza diferența de conținut între „instituții” și „organe”.

În acest studiu vom prezenta în detaliu instituțiile în sens restrâns, dar vom expune pe scurt și instituțiile în sens larg.

Din punct de vedere instituțional, Uniunea Europeană are în centru ei triunghiul format din: Consiliul Uniunii Europene, Comisia Uniunii

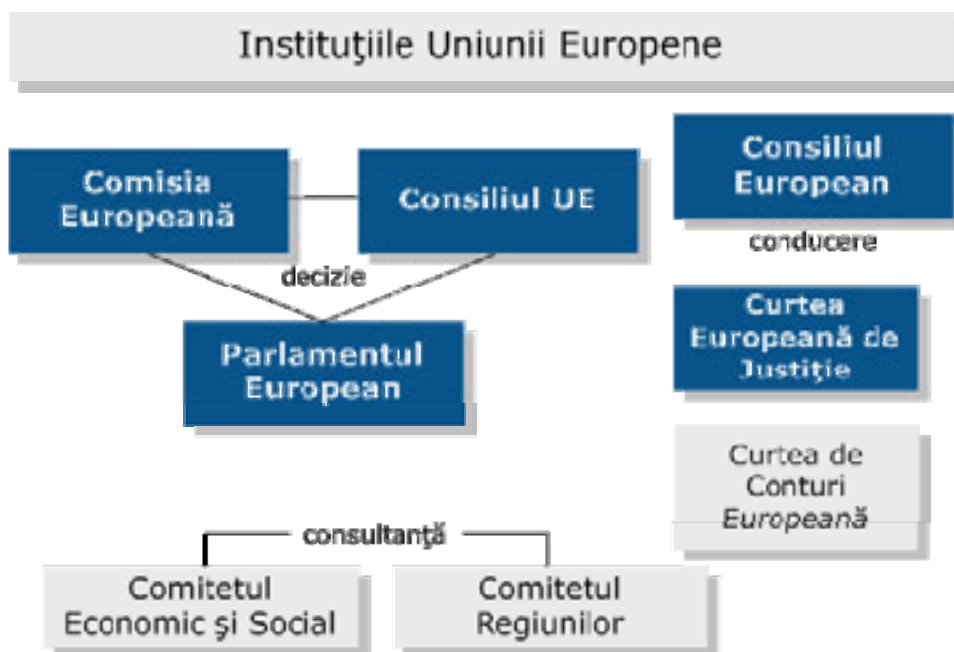
„Triunghiul”
instituțional

Europene și Parlamentul European.

„Problema” instituțiilor europene are însă și altă dimensiune. Există o ierarhie a acestora? Care ar fi ordinea „corectă” a prezentării lor. Întrebarea nu este lipsită de consecințe juridice în cazul interpretării sistematice a textului tratatelor.

Totuși, Neill Nugent începe prezentarea instituțiilor europene cu Comisia și în același mod procedează și Jo Shaw. Yves Doutriaux sau Georges Vandensanden deschid analiza instituțiilor comunitare cu Consiliul. În schimb, Tratatul instituind Comunitatea Europeană începe prezentarea instituțiilor cu Parlamentul European și la fel se procedează în unele lucrări de sinteză. Diferențele se explică prin criteriile care stau la baza sistematizării și se pot justifica, totodată, prin cele două caracteristici evidențiate mai sus.

În acest studiu, ordinea prezentării este: Parlamentul, Consiliul, Comisia, Curtea de Justiție și Curtea de Conturi.

Test de autoevaluare 1

1.1. Definiți termenul de instituție și precizați unde se regăsește sensul restrâns al definiției în cazul instituțiilor europene.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 137

6.3. Parlamentul European

Clădirea
Parlamentului
European de la
Strasbourg

Istoric

Parlamentul European fost precedat de Adunarea Comună a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) reglementată prin art.20-25 din Tratatul de la Paris (1951). Prin rezoluția din 20 martie 1958 cele 3 instituții similare din structura celor 3 comunități create prin tratatele de la Paris și Roma sunt reunite în „Adunarea Parlamentară Europeană”.

Tratatul instituind Comunitatea Europeană a păstrat textul din cele 3 tratate constitutive, care prevede că în Parlamentul European intră „reprezentanții popoarelor statelor reunite în Comunitate”- art.190 (ex-art.138) TCE.

Materializare a
obiectivelor
federaliste

Încă din momentul înființării sale Adunarea a fost o materializare a obiectivelor federaliste, fiind puțin necesară în cadrul CECO, dar justificându-se ca „prim pas spre Federația Europeană”. Foarte probabil, păstrarea denumirii „Adunare” ascunde rezerve din partea unor conducători ai statelor membre față de adâncirea integrării prin recunoașterea funcției „parlamentare” a instituției. Neutralitatea acestor denumiri oficiale și succesive ascunde o anumită reticență a statelor membre în a recunoaște o dimensiune cu adevărat parlamentară unui organism care, foarte curând va manifesta o ambiție contrară, denumindu-se el însuși, prin rezoluțiile din 1958 și 1962, „Adunarea parlamentară europeană” și apoi „Parlamentul European”. Deși a fost introdusă pe această cale, în anul 1962, în terminologia instituțiilor comunitare, denumirea „Parlamentul European” a fost confirmată oficial, pe plan juridic, abia prin Actul Unic European, din 1986 (art.3, par.1).

De altfel, până în 1970, instituția a fost lipsită de atribuții importante și privită, în consecință, ca lipsită de eficiență. În ultimele două decenii însă situația s-a schimbat, iar Parlamentul European a cunoscut o puternică

consolidare.

6.3.1. Structură. Organizare.

Prin tratatele constitutive s-a stabilit principiul că Adunarea se va forma prin vot universal direct pe baza unei proceduri unitare în toate statele membre (art.20 tratatul CECO; art.137 tratatul Comunității Economice Europene - CEE; art.107 tratatul Comunității Europene a Energiei Atomice - CEEA). Însă rezervele politice față de creșterea autorității instituției au prelungit aplicarea regulilor stabilite pentru perioada de tranziție. În această primă epocă, care se încheie abia în 1979, membrii Adunării (Parlamentului European) sunt desemnați de parlamentele naționale dintre membrii lor.

Drept urmare, Adunarea/Parlamentul European nu avea o identitate proprie din cauză că *toți* parlamentarii europeni erau membri ai parlamentelor naționale. Astfel se explică, în bună măsură, limitarea atribuțiilor instituției europene în această etapă.

Și din punct de vedere numeric Adunarea/Parlamentul a cunoscut o evoluție semnificativă.

Evoluția
Parlamentului
European

- În momentul constituirii, în anul 1952, Adunarea Comună a CECO avea 78 de membri.
- Adunarea Parlamentară Europeană constituită în 1958 pentru cele trei comunități avea 142 de membri și Robert Schuman i-a fost președinte.
- În 1973, după aderarea Marii Britanii, Irlandei și Danemarcei, Parlamentul European avea 198 de membri.
- Parlamentul European ales în 1999, care și-a încheiat activitatea în 2004, a avut 626 de membri.
- În sfârșit, în urma noii extinderi a Uniunii Europene și alegerilor desfășurate în iunie 2004, Parlamentul European care și-a început de curând activitatea are 732 de membri. Numărul acesta este suma locurilor repartizate fiecărei țări în raport cu populația ei, dar se urmărește totodată și asigurarea unei reprezentări rezonabile pentru țările mici. Astfel, Germania cu circa 82 de milioane de locuitori are dreptul la 99 de deputați europeni, iar Luxemburg cu numai 600.000 de locuitori are 6 deputați. De asemenea, Luxemburg cu circa 600.000 de locuitori și Cipru cu mai puțin de 800.000 au aceeași reprezentare ca Estonia care are o populație mai mare decât amândouă împreună – respectiv 6 deputați europeni. Pentru alegerile din iunie 2004 statele membre ale U.E. au avut dreptul să aleagă în Parlamentul European: Germania – 99 de deputați, Franța, Italia și Marea Britanie câte 78, Spania și Polonia câte 54, Olanda 27, Belgia, Cehia, Grecia, Portugalia și Ungaria câte 24, Suedia 19, Austria 18, Danemarca, Finlanda și Slovacia 14, Irlanda și Lituania 13, Letonia 9, Slovenia 7, Cipru, Estonia și Luxemburg câte 6 și Malta 5.

În evoluția instituției un rol deosebit a avut “Actul pentru alegerea reprezentanților în Parlamentul European prin vot universal direct” din septembrie 1976, care a deschis calea *alegerilor europene* organizate pentru prima dată în iulie 1979. Au urmat alegerile din 14-17 iunie 1984,

Alegerile europene

din 15-18 iunie 1989, din 9-12 iunie 1994, din 11-13 iunie 1999 și în sfârșit din 10-13 iunie 2004. Chiar dacă au avut, de la început și până în prezent, mai mică relevanță decât alegerile pentru parlamentele naționale, alegerile europene sunt importante din două puncte de vedere: întâi pentru că au contribuit la asigurarea legitimității proprii și deci la creșterea autorității Parlamentului European și apoi pentru că cetățenii Uniunii Europene au participat pentru prima dată în mod direct, nemijlocit, la constituirea unei instituții europene.

De aceea, se impun câteva observații cu privire la aceste alegeri.

Diferențe în procesele electorale

1. Mai întâi, alegerile europene nu s-au desfășurat după un sistem unitar în toate statele membre, în ciuda prevederii art.138 din Tratatul Comunității Economice Europene. Alegerile europene se desfășoară în aceeași săptămână, de joi până duminică, în funcție de reglementările naționale. Până în 1999 Marea Britanie a păstrat sistemul uninominal, dar de atunci a trecut la sistemul proporțional. Totuși, organizarea circumscripțiilor electorale este diferită: dacă în cele mai multe state membre organizarea este la nivel național, cu o singură circumscripție electorală, în Irlanda sunt 4 circumscripții regionale, în Franța – 8, în Marea Britanie – 11 și în Polonia – 13. Pragul electoral pentru o listă este și el diferit: 3% în Grecia, dar 5% în Cehia, Germania, Ungaria, Polonia sau Franța. În 12 țări dreptul de vot este asigurat la 18 ani, în alte 10 la 21 de ani, în Franța la 23 de ani și în Italia și Grecia la 25 de ani. În patru țări membre votul este obligatoriu (Grecia, Cipru, Luxemburg și Belgia), în celelalte este un drept, fără să implice și o obligație.
2. În al doilea rând, după alegerile europene din 1979, procentul celor care aveau în același timp un mandat național și unul european de parlamentar a scăzut continuu. În 1979, 30% dintre parlamentarii europeni erau în această situație, după 1984 numai 12%. De altfel, în Belgia și Spania s-a interzis prin lege cumulul celor două mandate.
3. În al treilea rând, participarea la vot a fost relativ redusă la alegerile europene și cu diferențe semnificative între țări. Astfel, în 1979 participarea la vot a fost, în ansamblu de 62%, în 1984 de 61%, în 1989 de 58% și în 1994 de 56,5%. În statele unde votul este obligatoriu, Belgia și Luxemburg, procentul a fost de circa 90%, însă în Marea Britanie a fost de numai 33-36%. Alegerile din acest an au reprezentat chiar un moment dramatic, amplu comentat de presă. La alegerile europene din 10-13 iunie 2004 s-au prezentat la vot numai 44,03% dintre alegători, cu 5,77% mai puțin decât în 1999. În plus, interesul pentru acest moment istoric (primele alegeri într-o Uniune Europeană cu 25 de membri) a fost mai mare la vechii membri – 45,44% participare la vot, decât la cei 10 noi membri – 26,34% participare la vot! În aceste condiții, diferențele „naționale” au marcat „recorduri” greu de înțeles sau de imaginat: Belgia – participare la vot 90,81%, Luxemburg - 90,8%, Malta - 82%, Italia - 73,1%, dar ...Lituania 39,4%, Ungaria – 38,47%, Cehia – 28,32%, Polonia – 20,76% și Slovacia 16,96%.

Din punctul de vedere al *organizării*, Parlamentul European poate fi analizat pornind de la trei criterii: funcțional, tehnic și politic.

- **În plan funcțional**, Parlamentul European își desfășoară activitatea

Criteria de analiză a organizării P.E.

sub conducerea Biroului Parlamentului. Acesta este format din președinte, cei 14 vicepreședinți și cei 5 chestori. Președinte al Parlamentului European este acum spaniolul Jose Borrell. Biroul este ales pentru doi ani și jumătate.

- **Pe plan tehnic**, Parlamentul European creează la începutul activității sale în jur de 20 de comisii permanente: 1) Comisia de afaceri externe, securitate și apărare; 2) Comisia pentru agricultură și dezvoltare rurală; 3) Comisia pentru buget; 4) Comisia economică, monetară și de politică industrială; 5) Comisia de cercetare, dezvoltare tehnologică și energie; 6) Comisia de relații economice externe; 7) Comisia juridică și a drepturilor cetățenilor; 8) Comisia pentru afaceri sociale și încadrare în muncă; 9) Comisia de politică regională; 10) Comisia pentru transport și turism etc.

Pe lângă comisiile permanente Parlamentul European poate să creeze și subcomisii, comisii temporare sau comisii de anchetă.

- În sfârșit, **din punct de vedere politic**, Parlamentul este organizat în *grupuri parlamentare*. Grupurile parlamentare sunt constituite după criteriul afinității politice și nu pe baza provenienței naționale a parlamentarilor europeni. Mai mult, caracterul multinațional al grupurilor parlamentare este încurajat prin regulamentul Parlamentului European, care prevede că pentru constituirea unui grup trebuie să fie cel puțin 29 de deputați dacă aceștia aparțin unui singur stat membru, 23 dacă ei provin din două state, 18 dacă provin din trei state și 14 dacă au fost aleși în patru state sau mai multe.

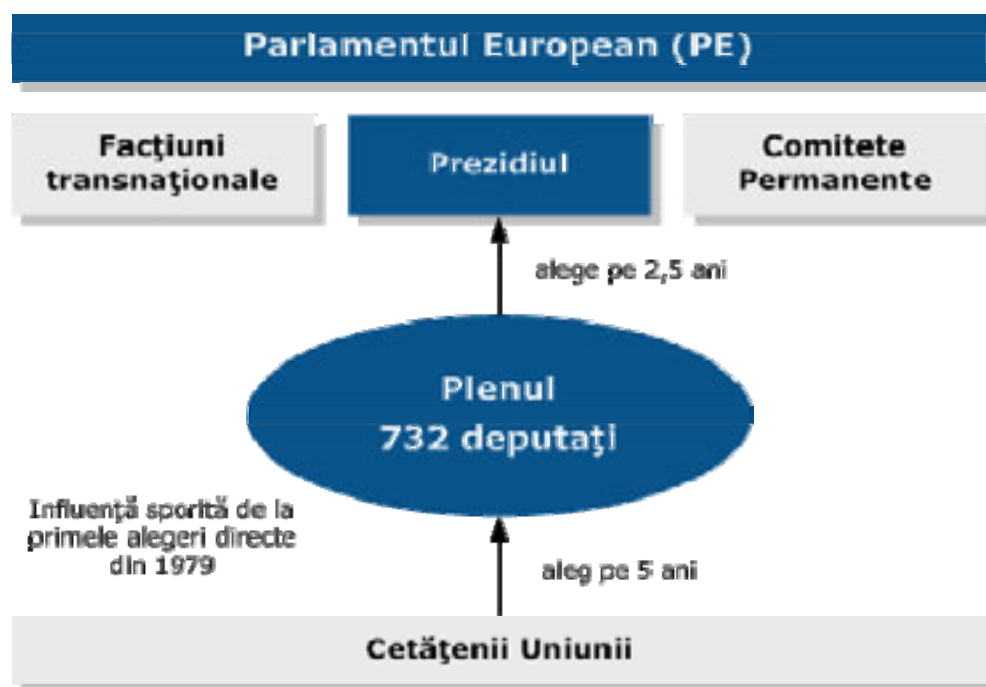
Parlamentul European ales în iunie 2004 a creat următoarele grupuri parlamentare:

- 1) Grupul Partidului Popular european (Democrat-creștini) și al Democraților europeni (PPE – DE), cu 268 de deputați;
- 2) Grupul Socialist (PSE), cu 198 de deputați;
- 3) Grupul Alianța Democraților și a Liberalilor pentru Europa (ALDE), cu 88 deputați;
- 4) Grupul Verzilor/Alianța Liberală europeană (Verzi/ALE), cu 42 deputați;
- 5) Grupul Confederal al Stângii Unite europene/Stânga Verzilor nordici (GUE/NGL), cu 41 deputați;
- 6) Grupul Independenței și al Democrației (IND/DEM), cu 37 deputați;
- 7) Grupul Uniunea pentru Europa Națiunilor (UEN), cu 27 deputați și
- 8) Neînscrisii (NI), cu 29 deputați.

Parlamentarii nu pot face parte decât dintr-un singur grup parlamentar. Grupurile parlamentare au multiple atribuții. Președintele Parlamentului European împreună cu președinții grupurilor parlamentare formează Conferința Președinților.

Parlamentul European dispune și de servicii administrative: Secretariatul general, Direcția Informatică și Departamentul Juridic. Secretariatul general este organizat în 7 Direcții Generale și cuprinde aproximativ 4.000 de funcționari.

Grupurile Parlamentare

6.3.2. Funcționare

Funcționarea Parlamentului European este reglementată în Regulamentul său interior.

Sediul

Consiliul European de la Edinburgh (1992) a decis că sediul Parlamentului European este la Strasbourg, fapt confirmat printr-un Protocol anexat Tratatului de la Amsterdam. Totuși, lucrările Parlamentului European se desfășoară, în practică, în cele trei centre ale Uniunii: Strasbourg, Bruxelles și Luxemburg, ceea ce nu contravine Hotărârii din 1992.

Sesiunile parlamentare

Parlamentul se întrunește în sesiuni anuale care încep în a doua zi de marți din luna martie. În cadrul sesiunii anuale Parlamentul European se reunește în „perioade de sesiuni” sau „ședințe plenare” săptămânale. Într-un an au loc 12 „ședințe plenare” în fiecare lună în afară de august și una suplimentară în octombrie, când se face prima lectură a proiectului de buget. „Ședințele plenare” se desfășoară într-o săptămână pe lună, de luni până vineri. Ele au loc la Strasbourg. De regulă, în fiecare an se mai desfășoară patru-șase mini-plenare sau ședințe suplimentare pe durata a două jumătăți de zi, de la prima zi la prânz până a doua zi la prânz. Aceste mini-plenare au loc la Bruxelles.

Comisiile

Tot la Bruxelles se întrunesc comisiile parlamentare, care lucrează două săptămâni pe lună; în felul acesta se asigură legătura Parlamentului cu Consiliul UE și Comisia care își au sediul în capitala Belgiei. În cea de-a patra săptămână din luna parlamentarii europeni lucrează în cadrul grupurilor politice. În sfârșit, circa 3000 din cei 4000 de funcționari din cadrul Secretariatului General al Parlamentului își au sediul la Luxemburg.

Parlamentul European își desfășoară activitatea în mod public, spre deosebire de Consiliul UE și de Comisie.

6.3.3. Atribuții

Până în 1970, atribuțiile Parlamentului European erau limitate la dreptul de control și la dezbaterile problemelor Comunității Europene. Îi lipseau chiar prerogativele caracteristice pentru parlamentele naționale: votarea bugetului și atribuțiile legislative. După această dată Parlamentul European a cunoscut o remarcabilă consolidare, iar prerogativele sale s-au extins.

În prezent, atribuțiile sale sunt, în esență, trei: 1) puterea bugetară; 2) controlul politic; 3) atribuții legislative.

Atribuții bugetare

- *Puterea bugetară* a Parlamentului European a fost instituită prin Tratatul de la Luxemburg din 1970, care-i asigură dreptul de a modifica proiectul de buget propus de Consiliu și dreptul de a dispune cu privire la cheltuielile „neobligatorii”. Prin Tratatul de la Bruxelles din 22 iunie 1975, puterea bugetară a Parlamentului a fost întărită prin dreptul de a respinge proiectul de buget și dreptul de a da sau nu Comisiei descărcarea privind execuția bugetară. Și în prezent Parlamentul European păstrează prerogative importante pentru aprobarea capitolului cheltuieli „neobligatorii” din bugetul UE, care reprezintă circa o treime din acesta și cuprinde fonduri importante: cheltuieli de personal, mediu, transport, cercetare, energie, Fondul Regional de Dezvoltare, Fondul Special European.

Atribuții politice

- *Controlul politic* a fost și el extins față de prevederile tratatelor constitutive. Parlamentul European își exercită dreptul de control atât asupra activității Comisiei, cât și asupra Consiliului UE și chiar asupra Consiliului European, în grade și modalități diferite. Cele trei instituții au obligația de a prezenta Parlamentului *rapoarte* de activitate care sunt analizate și dezbătute de parlamentari. Totodată, deputații din Parlamentul European au dreptul de a pune întrebări cu privire la activitatea celorlalte instituții europene sub forma: interpelărilor scrise, interpelărilor orale fără dezbateri sau interpelărilor orale cu dezbateri. Tratatul de la Maastricht i-a oferit Parlamentului noi instrumente de control prin dreptul de a rezolva petițiile care-i sunt adresate de cetățeni și prin instituirea mediatorului (OMBUDSMAN), numit de Parlament, care primește și rezolvă plângerile privind încălcarea unor drepturi de către instituțiile comunitare (cu excepția Curții de Justiție și a Tribunalului de primă instanță).

Controlul Parlamentului este mai strict asupra Comisiei pentru că el are dreptul să voteze investirea acesteia și dreptul de a o demite în bloc printr-o moțiune de cenzură.

Atribuții legislative

- Atribuțiile în *domeniul legislativ* au contribuit foarte mult la creșterea rolului Parlamentului și l-au transformat în colegiator în multe domenii, alături de Comisie (care are dreptul de inițiativă) și Consiliul UE, care păstrează dreptul de decizie.

Parlamentul European participă acum la procesul legislativ în mai multe forme: consultare (obligatorie sau facultativă), cooperare, codecizie și avizul conform.

- Procedura consultării obligatorii a fost prevăzută încă de la Tratatul de la Roma (1957), însă ea oferă posibilități reduse de

intervenție a Parlamentului European în procesul legislativ. Este drept că în lipsa consultării Parlamentului actul este nul, dar în mod practic rezervele Parlamentului (amendamente, respingerea unui text) nu împiedică Consiliul UE să adopte o normă juridică.

- În schimb, în cadrul procedurii cooperării (două lecturi) introdusă prin Actul Unic European și în cadrul procedurii codeciziei (trei lecturi) introduse prin Tratatul de la Maastricht și extinsă la alte domenii prin Tratatul de la Amsterdam, Parlamentul European devine o componentă importantă a procesului legislativ din cadrul Uniunii Europene.

Test de autoevaluare 2

2.1. Explicați motivele limitării atribuțiilor Parlamentului European până în 1979.

.....

.....

.....

.....

2.2. Explicați organizarea Parlamentului European pe cele trei dimensiuni – funcțional, tehnic și politic.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3. Enumerați atribuțiile principale ale Parlamentului European.

.....

.....

.....

.....

.....

2.4. Explicați procedura consultării obligatorii.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 137

6.4. Consiliul Uniunii Europene

Sediul Consiliului
UE de la
Bruxelles

Intențiile exprimate de Jean Monnet, autorul „Planului Schuman” de a se realiza într-un ritm accelerat unificarea Europei au fost frânate prin crearea Consiliului, instituție care exprimă suveranitatea statelor membre. Conform prevederii din Tratat: „Consiliul este format din câte un reprezentant la nivel ministerial al fiecărui stat membru, abilitat să angajeze guvernul aceluia stat membru” (art.203 ex.art.146) din TCE. Din punct de vedere al structurii, Consiliul este o construcție interguvernamentală, dar din punct de vedere funcțional, el depășește acest cadru intrând în rândul instituțiilor integrării europene. Totodată, Consiliul reprezintă (cu limitările corespunzătoare) – legislativul comunitar.

6.4.1. Structură. Organizare.

Numită după tratatul de fuziune a instituțiilor europene Consiliul de Miniștri, această instituție fundamentală a integrării europene a primit din 1993 denumirea oficială de Consiliul Uniunii Europene.

Deși numele conduce la ideea unei instituții *unice*, Consiliul se întrunește de fapt în „formațiuni” diferite în funcție de problemele discutate. Dacă acum câțiva ani se vorbea de „mai mult de 25 de tipuri de “formațiuni” în care se întrunea Consiliul UE, în prezent ele au fost reduse la nouă. Cea mai importantă formă a Consiliului, căreia i se recunoaște rolul de coordonare, este Consiliul miniștrilor de externe, numit oficial Consiliul Afacerilor Generale. Alte forme de întrunire sunt: 1) Consiliul Afacerilor Economice și Financiare (ECOFIN); 2) Consiliul Justiției și al Afacerilor Interne; 3) Consiliul Forței de Muncă, Politicii Sociale, Sănătății și Protecției Consumatorului; 4) Consiliul Concurenței (piața internă,

industrie și cercetare); 5) Consiliul Transportului, Telecomunicațiilor și Energiei; 6) Consiliul Agriculturii și Pescuitului; 7) Consiliul Mediului și 8) Consiliul Educației, Tineretului și Culturii.

Diferitele „formațiuni” de întrunire

Rolul central în activitatea Consiliului UE este jucat de *Președinție*, asigurată prin rotație de statele membre. Președinția UE este sprijinită de *Secretariatul General* al Consiliului UE care are peste 2000 de funcționari. Tratatul de la Maastricht a creat funcția de *Secretar General* al Consiliului, iar prin Tratatul de la Amsterdam acesta a primit calitatea de *Înalt Reprezentant pentru Politica externă și de securitate comună*. Din 13 septembrie 1999 funcția este îndeplinită de Javier Solana Madariaga.

Lucrările Consiliului sunt pregătite de întrunirile săptămânale ale șefilor reprezentanților permanenți ai statelor membre la Bruxelles în cadrul Comitetului Reprezentaților Permanenți (COREPER). Creat prin Tratatul de la Bruxelles (1965), acest comitet își desfășoară activitatea la două niveluri (COREPER I și COREPER II) și are un important rol, de filtru, pentru activitatea Consiliului UE.

Președinția, Secretariatul

De asemenea, Consiliul este ajutat în activitate de *comitete specializate* între care mai importante sunt: *Comitetul special pentru agricultură* (care îndeplinește pentru acest domeniu extrem de important al Uniunii Europene același rol pe care îl are COREPER în celelalte domenii), *Comitetul politic*, reglementat prin art. 25 (fost J.25) din Tratatul privind Uniunea Europeană, *Comitetul de coordonare*, reglementat prin art.36 TUE, *Comitetul monetar*, *Comitetul permanent pentru forța de muncă*, etc.

COREPER

6.4.2. Funcționare

Decizia Consiliului European de la Edinburgh din decembrie 1992 cu privire la sediile instituțiilor europene precizează că sediul Consiliului UE este la Bruxelles. Însă în lunile aprilie, iunie și octombrie sesiunile sale se desfășoară la Luxemburg.

În organizarea sesiunilor Consiliului rolul central îl are președinția Consiliului, exercitată prin rotație de țările membre pentru șase luni (1 ianuarie – 30 iunie și 1 iulie-31 decembrie). Pentru perioada 2003-2006, rotația statelor la președinție este următoarea: 2003: Grecia și Italia; 2004: Irlanda și Olanda; 2005: Luxemburg și Marea Britanie; 2006: Austria și Finlanda. Cu cel puțin o săptămână înainte de preluarea funcției, președinția adoptă un program semestrial sub forma unei ordini de zi provizorii.

Din experiența ultimilor ani se poate constata că cele mai frecvente întâlniri au fost în forma: Consiliului Afacerilor Generale, cu cel puțin o întâlnire lunar, urmat de Consiliul miniștrilor Agriculturii și ECOFIN cu aproximativ 10 sesiuni pe an.

Președinția prin rotație

Sesiunile Consiliului nu sunt publice cu excepția întrunirii o dată pe semestru a Consiliului Afacerilor Generale și a ECOFIN într-o „dezbateră publică de orientare”.

Problemele înscrise pe ordinea de zi sunt împărțite la punctul „A” și punctul „B”. Problemele de la punctul „A” sunt cele asupra cărora s-a ajuns la un acord în întâlnirile COREPER și deci, în principiu, nu mai

sunt dezbătute în Consiliu, ci numai confirmate. Problemele de la punctul „B”, din contră, sunt cele care se supun dezbaterii.

Consiliul UE fiind principalul factor de decizie din cadrul Uniunii, se ridică întrebarea cum se ajunge la aceste decizii, deci care este modalitatea de vot. În această privință, tratatele care au stat la baza Uniunii au renunțat la dreptul de veto al fiecărui membru, care ar fi corespuns principiului suveranității statelor, dar ar fi limitat „integrarea” europeană la o formă perfecționată de colaborare interguvernamentală. În Consiliul UE există trei modalități de vot: majoritatea simplă, majoritatea calificată și unanimitatea.

Votul cu majoritatea simplă asigură fiecărui membru al Consiliului un vot (indiferent de mărimea statului pe care îl reprezintă). Este folosit în prezent în cazuri rare, în primul rând în probleme de procedură.

Mecanisme
decizionale

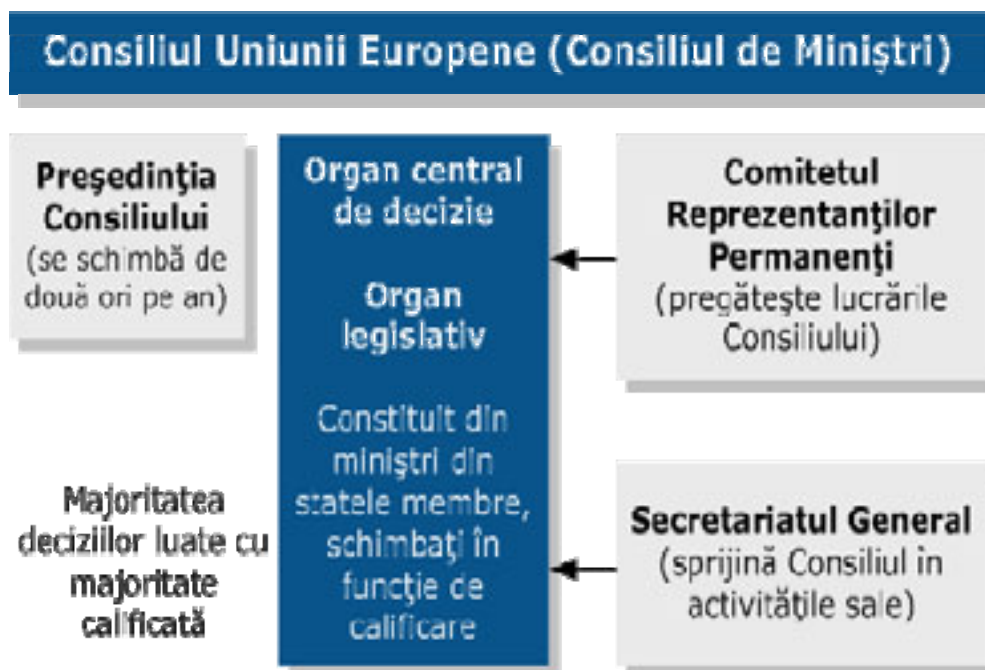
Votul cu majoritate calificată este aplicat în cele mai multe cazuri, aria lui de cuprindere fiind extinsă pe măsură ce a progresat integrarea europeană, după compromisul de la Luxemburg (1966). Totuși, votul cu majoritate calificată este un mijloc de a păstra echilibrul și de a proteja interesele specifice atât pentru statele mai mari cât și pentru cele mai mici. În cadrul lui ponderea statelor este diferită. De exemplu, până la 1 mai 2004 statele mari (Germania, Marea Britanie, Franța; Italia) aveau 10 voturi, iar cele mici 3 voturi (Irlanda, Danemarca, Finlanda) sau chiar 2 (Luxemburg). Însă erau necesare 62 de voturi din 87 pentru ca actul să fie adoptat.

Tratatul de la Nisa a schimbat atât ponderea statelor membre în Consiliu – de la 29 de voturi țările mari la 3 voturi pentru Malta (cel mai mic stat membru) cât și definiția votului majoritar calificat, introducând un sistem dublu care cuprinde atât numărul de voturi cât și populația statelor care au acordat votul respectiv.

Problema votului majoritar calificat a fost mult dezbătută în ultima perioadă. Acordul la care a ajuns ultimul Consiliu European (Bruxelles 17-18 iunie 2004), care va fi cuprins în Constituția europeană, ce urmează să fie votată la sfârșitul lui octombrie, este următorul: „Un vot majoritar calificat se definește ca cel puțin 55% din membrii Consiliului, cuprinzând cel puțin cincisprezece dintre ei și reprezentând state membre care au cel puțin 65% din populația Uniunii. Totuși, votul de blocaj trebuie să includă cel puțin patru membri ai Consiliului...”.

Votul majoritar
calificat

Votul cu majoritate calificată se aplică în domenii limitate, cum ar fi: revizuirea tratatelor, aderarea unui nou stat, resursele proprii din bugetul Comunității. El este însă regula în cadrul pilonilor II și III ai Uniunii Europene (Politică Externă și de Securitate Comună și Justiție și Afaceri Interne).

6.4.3. Atributii

După Tratatul de la Maastricht atribuțiile Consiliului Uniunii Europene pot fi împărțite în două mari categorii: mai întâi sunt atribuțiile în cadrul Comunității Europene (care a păstrat realizările celor 3 comunități create în anii '50) și apoi sunt atribuțiile în cadrul celor doi piloni noi care au configurat Uniunea Europeană.

1. Atribuțiile Consiliului Uniunii Europene în domeniul Comunității sunt cele reglementate prin art.202 (ex. – art.145) TCE și anume: „Pentru asigurarea realizării obiectivelor fixate de prezentul Tratat și în condițiile prevăzute de acesta, Consiliul: - asigură coordonarea politicilor economice generale ale statelor membre; - dispune de putere de decizie; - prin actele pe care le adoptă, conferă Comisiei atribuțiile de executare a normelor stabilite de Consiliu”.

Cea mai semnificativă dintre cele trei atribuții încredințate Consiliului este **puterea de decizie**, în fapt puterea de a adopta acte juridice. În calitate de instituție legiuitoare, în baza puterii de decizie, Consiliul adoptă regulamente, directive și decizii, forme definitorii pentru legislația comunitară. Pe de altă parte, în baza puterii de coordonare, Consiliul adoptă acte juridice în forma recomandărilor. În concluzie, Consiliul a fost la începutul integrării europene și continuă să fie și în prezent (cu unele limitări în favoarea Parlamentului European) principalul organ legiuitor în cadrul Comunității.

Însă **puterea legislativă** a Consiliului este afectată de dreptul, aproape absolut, de inițiativă rezervat Comisiei. Deci, Consiliul aprobă *numai* actele normative propuse de Comisie. În plus, Consiliul poate delega Comisiei puteri legislative. Practic, Comisia, nu Consiliul, este cea care adoptă cele mai multe acte normative, însă acestea au caracter administrativ, limitat la activități de rutină.

2. Atribuțiile Consiliului sunt mai largi în domeniile cuprinse în cei doi

Atribuțiile în cadrul C.E.

piloni noi ai Uniunii Europene: Politica externă și de Securitate Comună (PESC) și Justiție și Afaceri Interne (JAI).

Atribuții în cadrul celor 2 piloni noi

- Aspectele privind Politica Externă și de Securitate Comună sunt reglementate în titlul V (art.11 – 28) din Tratatul de la Maastricht. În acest domeniu Consiliul U.E. își exercită atribuțiile sub controlul politic rezervat Consiliului European, care „definește principiile și orientările generale” (art.13 TUE).
- Tratatul de la Amsterdam a adus completări Tratatului de la Maastricht în domeniul PESC, prin definirea conceptelor de „acțiuni comune” (art.14 TUE) și „poziții comune” (art.15 TUE).
- În Tratatul de la Maastricht domeniul Justiției și Afacerilor Interne este rezervat reglementărilor elaborate de Consiliul UE, fără intervenția Consiliului European. Însă Tratatul de la Amsterdam, care a redefinit domeniul sub denumirea Cooperare judiciară și polițienească în materie penală, a introdus schimbări importante transferând o parte din pilonul trei la pilonul unu, cel al Comunității. Zonele astfel transferate sunt deci supuse inițiativei Comisiei, deciziei Consiliului, consultării Parlamentului și controlului Curții de Justiție.

Test de autoevaluare 3

3.1. Precizați care este cea mai importantă formă a Consiliului Uniunii Europene.

.....
.....
.....

3.2. Indicați și explicați modalitățile de votare în cadrul Consiliului.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.3. Menționați atribuțiile Consiliului în cadrul Comunității Europene

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 137

6.5. Comisia europeană

Sediul Comisiei
Europene de la
Bruxelles

Se poate considera cea mai veche instituție a Uniunii Europene, având în vedere că precursora ei, Înalta Autoritate, era singura instituție propusă de Planul Schuman (1950). Din punct de vedere istoric, practic, Comisia a trecut prin 3 faze importante:

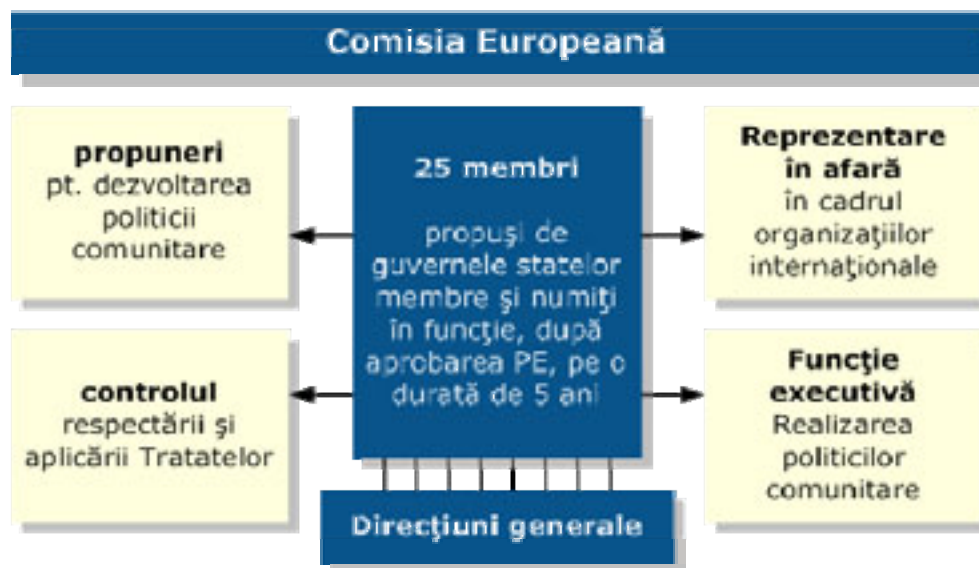
Evoluție istorică

- Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1952-1958),
- coexistența celor 3 instituții corespunzătoare celor 3 comunități europene (Înalta Autoritate; Comisia EURATOM și Comisia C.E.E.) (1958 -1967) și
- formarea Comisiei unice după Tratatul de fuziune de la Bruxelles (1965) 1967- până în prezent.

Definiția din
Tratatul CE

Definită de regulă ca „executiv” comunitar, Comisia are după cum se va vedea, atribuții mult mai largi. Dintre instituțiile U.E., Comisia este cea care reprezintă cel mai bine elementul „integrator”, aspect evidențiat în Tratatul instituind Comunitatea Europeană, art.213 (ex. art.157) alin.(2): *„Membrii Comisiei își exercită funcțiile în deplină independență, în interesul general al Comunității. În realizarea îndatoririlor lor, ei nu solicită și nici nu acceptă instrucțiuni de la vreun guvern și nici de la un alt organism”*.

6.5.1. Structură. Organizare

Termenul „Comisia europeană” se folosește pentru denumirea a două realități distincte:

Cele 2 planuri ale Comisiei

- pe de o parte el se referă la „Colegiul” comisarilor europeni – componenta politică a Comisiei,
- iar pe de altă parte la structura extinsă, cuprinzând atât Colegiul cât și directoratele generale și serviciile (componenta administrativă). În cel de-al doilea sens, Comisia europeană este, evident, cea mai extinsă instituție europeană, cu peste 20.000 de funcționari, adică 2/3 din totalul personalului Uniunii Europene.

Evoluția structurii

Periodizarea prezentată mai sus este utilă pentru înțelegerea transformărilor istorice suferite de Colegiu. În perioada existenței celor 3 comunități distincte, fiecare avea o instituție proprie – CECO – Înalta Autoritate cu 9 membri în Colegiu, CEE cu 9 membri și EURATOM cu 5 membri. Din 1967, după fuziunea instituțiilor comunitare numărul membrilor din Colegiul Comisiei a crescut pe măsura aderării unor noi membri. Astfel, după o perioadă de tranziție (1967-1970) când erau 14 membri în Colegiu, acesta a avut 9 membri până la lărgirea din 1973, apoi 13 până în 1981, 14 până în 1986 și 20 din 1995 până în mai 2004.

Președintele Comisiei

În prezent, **Colegiul** trece prin cea mai importantă schimbare din istoria instituției. Mai întâi, în componența sa au intrat din mai 2004 încă 10 comisari din statele primite în UE, ridicând numărul la 30, apoi, câțiva comisari au fost înlocuiți în ultimele luni (spre exemplu: Pedro Solbes Miro cu Joaquin Almunia – Spania; Ana Diamantopoulou cu Stavros Dimas – Grecia), în sfârșit a fost nominalizat viitorul președinte al Colegiului – Jose Manuel Durao Barroso și s-a format echipa de 25 de comisari europeni.

Din rândul comisarilor Colegiului s-a detașat, în ultimele două decenii, mai evident, figura *Președintelui Comisiei Europene*. Dacă avem în vedere întreaga perioadă a construcției europene 1952-2004 constatăm că au existat 19 președinți ai Comisiilor (inclusiv Înalta Autoritate a CECO). Dintre ei, cei care și-au lăsat mai puternic amprenta au fost: Jean Monnet, Walter Hallstein, Roy Jenkins și Jacques Delors.

Jose Manuel
Barroso

Întărirea rolului președintelui Comisiei Europene în ultimii ani este argumentată prin: desemnarea lui înaintea celorlalți comisari și participarea acestuia la numirea lor, participarea la lucrările Consiliului European, rolul pe care-l joacă în ședințele Comisiei etc. De asemenea, președintele joacă acum un rol mai bine precizat în alocarea portofoliilor. Fiecare comisar european primește un domeniu de responsabilitate (mai rar, două sau mai multe) alcătuind portofoliul. Spre exemplu, repartizarea portofoliilor pentru Comisia Europeană Barroso care a intrat în funcție în noiembrie 2004 a fost stabilită astfel:

	Portofoliu	Comisar	Stat
1.	Președinte al Comisiei	José Manuel Durão Barroso	Portugalia
2.	Prim Vice-Președinte; Relații Instituționale și Strategie de Comunicare	Margot Wallström	Suedia
3.	Afaceri Economice și Monetare	Joaquín Almunia	Spania
4.	Vice-Președinte; Întreprinderi și Industrie	Günter Verheugen	Germania
5.	Vice-Președinte; Justiție, Libertate și Securitate	Franco Frattini	Italia
6.	Vice-Președinte; Transporturi	Jacques Barrot	Franța
7.	Vice-Președinte; Afaceri Administrative, Bilanț și Anti-Fraudă	Siim Kallas	Estonia
8.	Piața Internă și Servicii	Charlie McCreevy	Irlanda
9.	Agricultură și Dezvoltare Rurală	Mariann Fischer Boel	Danemarca
10.	Politica în Domeniul Concurenței	Neelie Kroes	Olanda
11.	Comerț	Peter Mandelson	Marea Britanie
12.	Pescuit și Afaceri Maritime	Joe Borg	Malta
13.	Mediu	Stavros Dimas	Grecia
14.	Sănătate și Protecția Consumatorului	Markos Kyprianou	Cipru
15.	Dezvoltare și Ajutor Umanitar	Louis Michel	Belgia
16.	Extindere	Olli Rehn	Finlanda
17.	Angajări, Afaceri Sociale și Oportunități Egale	Vladimír Špidla	Republica Cehă
18.	Impozite și Uniunea Valută	László Kovács	Ungaria
19.	Programare financiară și Buget	Dalia Grybauskaitė	Lituania
20.	Relații Externe și Politica de Încevănare Europeană	Benita Ferrero-Waldner	Austria
21.	Educație, Antrenare, Cultură și Multilingvism	Ján Figel'	Slovacia
22.	Politică regională	Danuta Hübner	Polonia
23.	Energie	Andris Piebalgs	Letonia
24.	Știință și Cercetare	Janez Potočnik	Slovenia
25.	Societate informațională și Medii	Viviane Reding	Luxemburg

Comisia
Europeană
Barroso

Problema alocării portofoliilor este calea de înțelegere a legăturii dintre cele două niveluri ale Comisiei Europene: Colegiul și Serviciile (în general).

Serviciile Comisiei Europene sunt cea mai vastă structură din cadrul Uniunii Europene, o complexă, specializată și eficientă „birocrație” de la Bruxelles, uneori criticată, deseori invidiată. În mod tradițional, serviciile Comisiei au fost împărțite în directorate generale și servicii speciale. În 1958, după înființarea CEE, erau 9 directorate generale, iar în anii '90

ele au trecut de 20!

Serviciile
Comisiei

În cadrul reformei realizate de Romano Prodi la scurt timp după intrarea în funcție a actualei Comisii Europene s-a redus deosebirea dintre directoratele generale și serviciile speciale. Acest lucru s-a făcut mai întâi prin renunțarea la tradiționala numerotare a directoratelor generale, modalitate care intrase în cutuma instituțiilor europene în așa măsură că funcționarii creaseră un argou în care DG IV însemna „directoratul general pentru concurență” sau DG VI „directoratul general pentru agricultură”.

În al doilea rând și mai important, atât directoratele generale cât și serviciile speciale au fost grupate în 4 domenii și anume:

- 1) Politici (Probleme economice și financiare; Agricultură; Centrul comun de cercetare, Concurență, Educație și cultură,...);
- 2) Relații externe (Comerț, Dezvoltare, Extindere, Oficiul de cooperare, Oficiul de ajutor umanitar);
- 3) Servicii generale (Oficiul european de statistică, Oficiul publicațiilor, Oficiul european de luptă împotriva fraudei, Presă și comunicare, Secretariatul general);
- 4) Servicii interne (buget, direcția generală pentru traduceri, Grupul consilierilor politici, Personal și administrație,...).

Directoratele
Comisiei

Directoratele generale cele mai mari sunt: Personal și administrație (în jur de 3.000 persoane), Traduceri (în jur de 2000) și Agricultură (în jur de 1000). Directoratele generale sunt divizate în directorate, iar acestea în unități.

Amploarea problemelor și necesitatea de a păstra legătura cu serviciile atât de complexe a impus dezvoltarea unei verigi intermediare între comisari și serviciile pe care le coordonează: cabinetele. Acestea sunt birourile personale ale comisarilor, formate din persoane care au puternice legături cu aceștia. Membrii cabinetelor sunt numiți de comisari și își încetează activitatea în același timp cu ei.

6.5.2. Funcționare

Comisia Europeană are sediul la Bruxelles, în imobilul Breydel. În perioada sesiunilor plenare ale Parlamentului European, ședința săptămânală a Comisiei are loc la Strasbourg. Funcționarea Comisiei se referă, de fapt, la activitatea Colegiului comisarilor. Directoratele generale și celelalte servicii lucrează în pregătirea activității Colegiului și în subordinea lui.

Comisia Europeană se întrunește pentru a lua hotărâri în fiecare săptămână, miercurea. Aceste ședințe sunt precedate și pregătite de reuniunile șefilor de cabinet (lunea) și de cele ale șefilor Directoratelor generale (marțea).

Comisia funcționează ca organ colegial, deci deciziile sunt luate printr-o hotărâre colectivă, iar responsabilitatea este a întregii Comisii. La ședințele Comisiei participă un număr limitat de persoane. În afară de comisari nu mai iau parte la ședințe decât: secretarul general al Comisiei și adjunctul lui, Directorul General al Serviciului Legal, șeful de cabinet al președintelui, purtătorul de cuvânt și șeful serviciului grefierilor. Ședințele Comisiei nu sunt publice și deliberările sunt confidentiale.

Mecanisme și
proceduri
decizionale

Președintele Comisiei hotărăște ordinea de zi a fiecărei ședințe. Din cauza volumului mare de probleme și a varietății lor nu toate dosarele ajung în ședințele săptămânale, Comisia dispunând și de alte metode de rezolvare a lor. Prin procedura scrisă sunt rezolvate problemele mai simple, necontroversate: un comisar le transmite celorlalți comisari (la cabinetele lor) o propunere și dacă într-un timp determinat nu se comunică observații sau amendamente, propunerea este considerată adoptată. Alte proceduri pentru rezolvarea unor probleme, cu păstrarea principiului colegialității, sunt: abilitarea sau delegarea, când se încredințează gestiunea unui comisar (sau mai multor membri ai Colegiului, respectiv unor directori generali sau șefi de servicii).

Evident, în ședințele Comisiei sunt prezentate cele mai importante probleme. Însă și în acest caz se face o sortare a problemelor înscrise pe ordinea de zi. Problemele înscrise în categoria „A” sunt cele asupra cărora șefii de cabinet au ajuns deja la un acord: de regulă ele sunt votate fără a mai fi discutate. Numai problemele înscrise în categoria „B”, cele controversate, sunt discutate. Deciziile sunt adoptate prin vot cu majoritatea membrilor Comisiei. În practică însă cele mai multe decizii sunt luate în unanimitate, după ce opiniile contrare sunt conciliate.

6.5.3. Atribuții

Comisia europeană dispune de largi atribuții, datorită faptului că lucrează „în interesul general al Comunității”. În acest sens reamintim că personalul Comisiei este mai numeros decât al tuturor celorlalte instituții la un loc, iar activitatea ei este permanentă.

Atribuțiile
executive

- Cea mai caracteristică atribuție a Comisiei este cea *executivă*, sprijinită pe structura instituției, similară unui guvern. Până la Actul Unic European (1986), Consiliul deținea atât puterea legislativă, cât și pe cea executivă, pe care o putea încredința Comisiei printr-o abilitate specială. În prezent, exercitarea puterii executive de către Comisie este regula, iar păstrarea ei de către Consiliu este excepția. Însă realizarea funcției executive a Comisiei Europene ridică problema relațiilor ei cu statele membre ale UE pentru că administrațiile naționale au un rol important în acest domeniu. Relația dintre Comisie și guvernele naționale este mediată de comitetele (consultative, de gestiune, de reglementare) constituite potrivit Deciziei nr.87/373 („comitologie”).

Atribuțiile
legislative

- Comisia are însă și atribuții *legislative* substanțiale. S-a menționat deja că în cadrul Comunității europene, Comisia are atribuții generale de *inițiativă legislativă* pentru actele juridice adoptate de Consiliu (singur sau în colaborare cu Parlamentul). Tratatul Comunității Europene menționează Comisia de 232 de ori în 122 articole: în trei sferturi din mențiuni i se conferă Comisiei drept de inițiativă. Totuși, Tratatul de la Maastricht a deschis calea limitării dreptului de inițiativă al Comisiei, prin întărirea rolului Parlamentului. În afară de dreptul de inițiativă, Comisia are și atribuții în domeniul *adoptării unor norme juridice*.

Atribuțiile

- În al treilea rând, Comisia Europeană dispune de atribuții în domeniul *bugetar*. Ea este cea care elaborează proiectul de buget. Apoi, după aprobarea de către Parlament și respectiv Consiliu, tot Comisia este cea care execută bugetul sub controlul Curții de Conturi și al

bugetare

Parlamentului.

Atribuțiile de control

- Rolul jucat de Comisie este subliniat de atribuția *de supraveghere* sau *de control* încredințată prin art.211 (ex art.155), 226 (ex. art.169) și 284 (ex.art.213) TCE, prin care devine un veritabil „paznic al tratatelor” (în engleză se folosește termenul „watch-dog”-câine de pază). În această calitate, Comisia se informează și sesizează Curtea de Justiție asupra încălcării dreptului comunitar de către un stat, o instituție comunitară, etc.

Atribuțiile de reprezentare

- În sfârșit, Comisia are *atribuții pe plan internațional*, reprezentând Comunitatea Europeană în raporturile cu statele membre, statele nemembre sau organizațiile internaționale. Comisia poartă negocieri cu state terțe pentru încheierea unor acorduri în numele Comunității, însă numai pe baza mandatului primit de la Consiliu.

Test de autoevaluare 4

4.1. Menționați fazele istorice ale evoluției Comisiei Europene.

.....

.....

.....

4.2. Identificați și nominalizați comisarii europeni din Comisia Barroso provenind din statele ce au aderat la UE în 2004.

.....

.....

.....

.....

4.3. Explicați pe scurt procedurile decizionale ale Comisiei.

.....

.....

.....

.....

.....

4.4. Precizați principalele atribuții ale Comisiei Europene.

.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 137

6.6. Bibliografie

- *Documentele de bază ale Comunității și Uniunii Europene*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 2002.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea Europeană: aprofundare și extindere*, București, Editura Trei, 2001
- Bîrzea, Cezar, *Politicile și instituțiile Uniunii Europene*, București, Corint, 2001.
- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Diaconu, Nicoleta, *Sistemul instituțional al Uniunii Europene*, București, Lumina Lex, 2001
- Filipescu, Ion P; Fuerea, Augustin, *Drept instituțional comunitar european*, ediția a IV-a, București, Editura Actami, 1999.
- Fuerea, Augustin, *Instituțiile Uniunii Europene*, București, Universul Juridic, 2002.
- Urwin Derek - *Dicționar, Istorie și politică europeană 1945-1995*, Institutul European, Iași, 2000
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000

6.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. Definiția aplicabilă în cazul nostru pentru instituție este: "structură formată dintr-un anumit număr de persoane care participă la actul de conducere într-un stat, o organizație internațională, etc., având organizarea, funcționarea și atribuțiile stabilite prin acte normative sau prin cutumă". Practic, sensul restrâns al definiției se regăsește chiar în Tratatul fondatoare.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la întrebarea ultimului test, re-studiați capitolul 6.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Prin tratatele constitutive s-a stabilit principiul că Adunarea se va forma prin vot universal direct pe baza unei proceduri unitare în toate statele membre. Însă rezervele unor conducători ai statelor membre față de adâncirea integrării prin recunoașterea funcției „parlamentare” a instituției și față de creșterea autorității instituției au prelungit aplicarea regulilor stabilite pentru perioada de tranziție. În această primă epocă, care se încheie abia în 1979, membrii Adunării (Parlamentului European) sunt desemnați de parlamentele naționale dintre membrii lor. Drept urmare, Adunarea/Parlamentul European nu avea o identitate proprie din cauză că *toți* parlamentarii europeni erau membri ai parlamentelor naționale.

2.2. În plan funcțional, Parlamentul European își desfășoară activitatea sub conducerea Biroului Parlamentului. Acesta este format din președinte, cei 14 vicepreședinți și cei 5

chestori. Biroul este ales pentru doi ani și jumătate. Pe plan tehnic, Parlamentul European creează la începutul activității sale în jur de 20 de comisii permanente. Pe lângă comisiile permanente Parlamentul European poate să creeze și subcomisii, comisii temporare sau comisii de anchetă. Din punct de vedere politic, Parlamentul este organizat în *grupuri parlamentare*. Grupurile parlamentare sunt constituite după criteriul afinității politice și nu pe baza provenienței naționale a parlamentarilor europeni.

2.3. În prezent, atribuțiile sale sunt, în esență, trei: puterea bugetară; controlul politic; atribuții legislative.

2.4. Procedura consultării obligatorii a fost prevăzută încă de la Tratatul de la Roma (1957) și presupune necesitatea consultării Parlamentului de către Consiliu în cadrul procesului legislativ. În lipsa consultării Parlamentului actul este nul, dar în mod practic rezervele Parlamentului (amendamente, respingerea unui text) nu împiedică Consiliul UE să adopte o normă juridică.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test re-studiați capitolul 6.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Cea mai importantă formă a Consiliului, căreia i se recunoaște rolul de coordonare, este Consiliul miniștrilor de externe, numit oficial Consiliul Afacerilor Generale.

3.2. **Votul cu majoritatea simplă** asigură fiecărui membru al Consiliului un vot (indiferent de mărimea statului pe care îl reprezintă). Este folosit în prezent în cazuri rare, în primul rând în probleme de procedură. **Votul cu majoritate calificată** este aplicat în cele mai multe cazuri, aria lui de cuprindere fiind extinsă pe măsură ce a progresat integrarea europeană, fiind un mijloc de a păstra echilibrul și de a proteja interesele specifice atât pentru statele mai mari cât și pentru cele mai mici. În cadrul lui ponderea statelor este diferită. Prin Tratatul de la Nisa ponderea statelor membre în Consiliu a fost modificată – de la 29 de voturi țările mari la 3 voturi pentru Malta (cel mai mic stat membru) iar definiția votului majoritar calificat a fost deasemenea schimbată, introducând un sistem dublu care cuprinde atât numărul de voturi cât și populația statelor care au acordat votul respectiv. **Votul unanim** se aplică în domenii limitate, cum ar fi: revizuirea tratatelor, aderarea unui nou stat, resursele proprii din bugetul Comunității. El este însă regula în cadrul pilonilor II și III ai Uniunii Europene (Politică Externă și de Securitate Comună și Justiție și Afaceri Interne).

3.3. Cea mai semnificativă dintre cele trei atribuții încredințate Consiliului este **puterea de decizie**, în fapt puterea de a adopta acte juridice. În calitate de instituție legiuitoare, în baza puterii de decizie, Consiliul adoptă regulamente, directive și decizii, forme definitorii pentru legislația comunitară. Pe de altă parte, în baza puterii de coordonare, Consiliul adoptă acte juridice în forma recomandărilor. În concluzie, Consiliul a fost la începutul integrării europene și continuă să fie și în prezent (cu unele limitări în favoarea Parlamentului European) principalul organ legiuitor în cadrul Comunității. Însă **puterea legislativă** a Consiliului este afectată de dreptul, aproape absolut, de inițiativă rezervat Comisiei. Deci, Consiliul aprobă *numai* actele normative propuse de Comisie. În plus, Consiliul poate delega Comisiei puteri legislative. Practic, Comisia, nu Consiliul, este cea care adoptă cele mai multe acte normative, însă acestea au caracter administrativ, limitat la activități de rutină.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 6.4. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 4

4.1. Din punct de vedere istoric, practic, Comisia a trecut prin 3 faze importante: Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1952-1958), coexistența celor 3 instituții corespunzătoare celor 3 comunități europene (Înalta Autoritate; Comisia EURATOM și Comisia C.E.E.) (1958 -1967) și formarea Comisiei unice după Tratatul de fuziune de la Bruxelles (1965) 1967- până în prezent.

4.2. Vice-Președinte; Afaceri Administrative, Bilanț și Anti-Fraudă - Siim Kallas – Estonia; Pescuit și Afaceri Maritime - Joe Borg – Malta; Sănătate și Protecția Consumatorului - Markos Kyprianou – Cipru; Știință și Cercetare - Janez Potočnik – Slovenia; Impozite și Uniunea Vamală - László Kovács – Ungaria; Programare financiară și Buget - Dalia Grybauskaitė – Lituania; Educație, Antrenare, Cultură, și Multilingvism - Ján Figel – Slovacia; Energie - Andris Piebalgs – Letonia; Politică regională - Danuta Hübner – Polonia; Angajări, Afaceri Sociale și Oportunități Egale - Vladimír Špidla - Republica Cehă;

4.3. Comisia Europeană folosește pentru decizie următoarele proceduri: Prin procedura scrisă sunt rezolvate problemele mai simple, necontroversate: un comisar le transmite celorlalți comisari o propunere și dacă într-un timp determinat nu se comunică observații sau amendamente, propunerea este considerată adoptată. Alte proceduri pentru rezolvarea unor probleme, cu păstrarea principiului colegialității, sunt: abilitarea sau delegarea, când se încredințează gestiunea unui comisar (sau mai multor membri ai Colegiului), respectiv unor directori generali sau șefi de servicii

4.4. Atribuțiile legislative, atribuțiile bugetare, atribuțiile de control, atribuțiile de reprezentare internațională

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la două dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 6.5. și bibliografia indicată.

Unitatea de învățare Nr. 7

INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE (II)

Cuprins

7.1. Obiective	140
7.2. Curtea de Justiție	140
7.3. Curtea de Conturi	145
7.4. Alte instituții ale Uniunii Europene	148
7.5. Bibliografie	152
7.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	154
7.7. Lucrare de verificare 3	155

7.1. Obiective

- Familiarizarea cursanților cu noțiunile fundamentale ce caracterizează spațiul instituțional al Uniunii Europene
- Descoperirea atribuțiilor specifice instituțiilor europene
- Identificarea coordonatelor proceselor decizionale proprii instituțiilor europene
- Investigarea secvențelor istorice ale evoluției constructului instituțional european

7.2. Curtea Europeană de Justiție

Curtea
Europeană de
Justiție –
Luxemburg

Este numită Curtea de Justiție a Comunității Europene sau Curtea Europeană de Justiție sau Curtea de la Luxemburg și nu trebuie

confundată cu alte instituții jurisdicționale internaționale cum ar fi Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu sediul la Strasbourg și subordonată Consiliului Europei sau Curtea Internațională de Justiție cu sediul la Haga, subordonată O.N.U.

Istoric Necesitatea unei instituții cu caracter jurisdicțional s-a simțit încă de la începutul construcției europene, în perioada negocierii Tratatului de la Paris. Propunerile de a se constitui o comisie de arbitraj sau de a se apela la un organ jurisdicțional deja existent (de exemplu Curtea Internațională de la Haga) au fost considerate nesatisfăcătoare. Astfel, s-a decis formarea unei Curți de Justiție proprii în cadrul CECO, care avea atribuții importante privind controlul legalității actelor emise de celelalte instituții și echilibrul dintre instituțiile europene și dintre acestea și statele membre.

Ulterior, prin tratatele de la Roma (1957) și prin cele două protocoale care le completează se prevede crearea Curții de Justiție, având aceleași atribuții ca și Curtea de Justiție înființată prin Tratatul de la Paris. Prin Convenția relativă la unele instituții comune Comunităților Europene din 25 martie 1957 se prevede că atribuțiile conferite prin cele trei tratate vor fi exercitate de o Curte de Justiție unică.

7.2.1. Structură. Organizare.

Componentă După extinderea Uniunii Europene la 25 de membri, Curtea de Justiție este formată din 25 de judecători asistați de 8 avocați generali. În componența Curții intră și un grefier, care are sarcini procedurale și administrative. Art.223 (ex-art.167) TCE prevede că: *„Judecătorii și avocații generali sunt aleși dintre personalitățile care oferă toate garanțiile de independență și care întrunesc condițiile cerute pentru exercitarea celor mai înalte funcții juridice din țara lor sau care sunt jurisconsulți de competență notorie; ei sunt numiți de comun acord de guvernele statelor membre, pe o perioadă de șase ani”*.

Guvernele statelor membre nu pot revoca un judecător al Curții în timpul exercitării mandatului, Curtea fiind singura împuternicită să realizeze controlul asupra activității membrilor săi.

Președintele Judecătorii aleg dintre ei, prin vot secret, președintele Curții de Justiție pentru un mandat de 3 ani care poate fi reînnoit. Din octombrie 2004 președinte al Curții Europene de Justiție este Vassilios Skuris. Președintele conduce lucrările Curții, prezidează audierile și deliberările.

Avocații generali sunt numiți, la fel ca judecătorii, cu acordul guvernelor statelor membre, pentru o perioadă de 6 ani și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească sunt aceleași ca și în cazul judecătorilor.

Fiecare judecător și avocat general beneficiază de asistență de specialitate din partea a trei referenți, juriști specialiști, care îndeplinesc activitatea de informare și documentare și pregătesc dosarele cauzelor. Referenții formează împreună secretariatul general.

În cadrul Curții este organizat un departament de cercetare și documentare.

7.2.2. Funcționare

Forma de lucru Curtea se întrunește în sesiuni plenare, în Marea cameră (11 judecători) și în Camere de 5 sau 3 judecători. Curtea se întrunește în Marea cameră când un stat membru sau o instituție sunt parte în litigiu și cer expres acest lucru. În sesiune plenară, Curtea nu se reunește decât în mod cu totul excepțional, în cazurile prevăzute de Tratat (de exemplu pentru demiterea unui comisar european, care nu și-a îndeplinit obligațiile). Rezultă că forma obișnuită de lucru a Curții este în Camere cu 3 sau 5 judecători.

Procedura în fața Curții are două faze: faza scrisă și faza orală.

Proceduri

- **Faza scrisă** începe prin depunere unei cereri de deschidere a acțiunii. Președintele încredințează dosarul unei Camere și stabilește un judecător raportor. Acesta studiază dosarul și prezintă un raport prealabil și apoi un raport de audiență.
- În **faza orală**, părțile își susțin cauza în fața judecătorilor prin intermediul avocaților; faza orală este publică. În această fază își exercită rolul avocatul general care „are datoria să prezinte în mod public, cu deplină imparțialitate și în deplină independență, concluziile motivate asupra cauzelor aduse în fața Curții de Justiție, în scopul de a o asista în îndeplinirea misiunii sale” – art.222 (ex-art.166) TCE.

Deliberări și hotărâri În sfârșit, Curtea deliberază și se pronunță pe baza raportului întocmit de judecătorul raportor, a susținerilor părților și a concluziilor prezentate de avocatul general. În ședințele plenare este obligatorie prezența unui număr minim de 15 judecători, iar în Camere, de 3. Curtea deliberază valabil numai cu un număr impar de judecători. Președintele are votul egal cu al celorlalți judecători. Avocatul general și grefierul nu sunt admiși la deliberări, care sunt secrete și se desfășoară în Camera de Consiliu.

Hotărârea se ia cu majoritatea voturilor și se dă în numele Curții. Nu se admit opinii separate (ca în jurisprudența Curții Internaționale de la Haga).

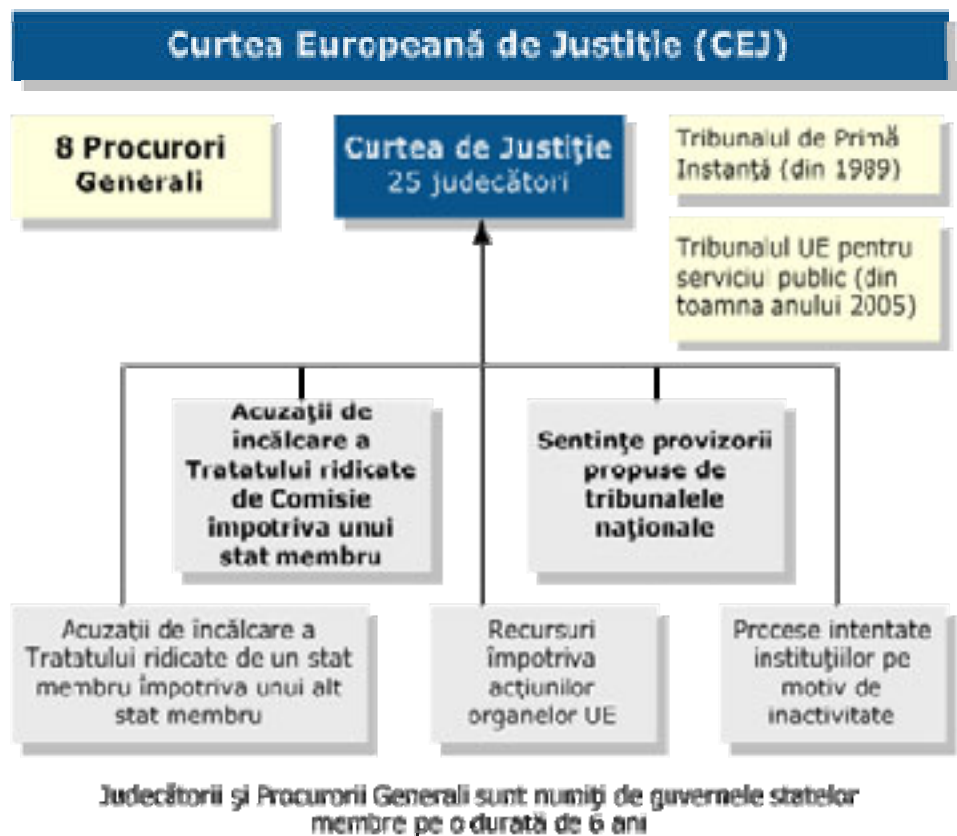
Curtea de Justiție publică o Culegere de jurisprudență care cuprinde hotărârile pronunțate, concluziile avocaților generali, avizele și ordonanțele emise.

7.2.3. Atribuții

Competențe Ca și în cazul celorlalte instituții ale Uniunii Europene, atribuțiile Curții de Justiție sunt limitate la domeniile atribuite prin tratate: în termeni juridici, ea nu are o competență de drept comun, ci o competență de atribuire.

Însă formularea generală a unor texte din tratate i-a permis Curții de Justiție să intervină în sens federalist prin armonizarea dreptului comunitar cu prevederile naționale, prin întărirea și clarificarea rolului legislației comunitare. Baza juridică este în art.220 (ex. art.164) TCE, care evidențiază: “Curtea de Justiție asigură respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea prezentului Tratat”.

Competențe în contencios	Curtea de justiție are în primul rând o competență contencioasă , judecând litigiile dintre statele membre, dintre acestea și instituțiile comunitare – Consiliu, Comisie, Parlament (nu însă Consiliul European), sau dintre instituții. Curtea este abilitată să judece și litigiile dintre persoanele fizice sau juridice și statele membre sau instituțiile comunitare, în domeniile reglementate prin tratate.
Competențe de jurisdicție și interpretare	Din punct de vedere al materiei, Curtea de Justiție are atât competențe jurisdicționale , controlând legalitatea actelor comunitare (prin recursul în anulare, recursul în carență și excepția de nelegalitate) și legalitatea acțiunilor și omisiunilor statelor membre, cât și competențe de interpretare unitară a actelor comunitare.
Instanță de recurs	Curtea de Justiție are și funcția de instanță de recurs la hotărârile Tribunalului de primă instanță. Curtea de Justiție a judecat circa 10.000 de procese, pentru jumătate din ele pronunțând sentințe (dintre care unele celebre).

7.2.4. Tribunalul de primă instanță

Volumul uriaș de dosare aflate în lucru la Curtea de Justiție a impus crearea unui tribunal care să o degreveze de o parte din litigii. Crearea unui Tribunal de primă instanță s-a decis prin Actul Unic European (art.11), dar s-a instituit abia în octombrie 1988 prin Decizia Consiliului nr.88/591 și a început să funcționeze la 1 septembrie 1989.

Diferențe între
Curte și Tribunal

Tribunalul de primă instanță este instituție asociată Curții de Justiție. Are același număr de judecători, numiți în același mod și pe baza aceluiași criterii ca la Curtea de Justiție. Tribunalul are un președinte și o grefă proprie, dar nu dispune de avocați generali. Are sediul tot la Luxemburg.

Însă cea mai importantă deosebire între Curte și tribunal este la nivelul competenței, pentru că Tribunalul de primă instanță judecă litigiile care consumă mult timp și implică examinări complexe. Astfel, Tribunalul judecă: litigiile dintre Comunități și angajații lor (adică probleme de personal), recursurile declarate de o persoană fizică împotriva unei instituții a Comunităților, cu referire la regulile de concurență și a judecat litigiile între Comisie și întreprinderi pe baza Tratatului de la Paris.

Test de autoevaluare 1

1.1. Explicați procedurile de adoptare a hotărârilor în cadrul Curții Europene de Justiție.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2. Precizați competențele Curții Europene de Justiție.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 154

7.3. Curtea de Conturi

Sediul Curții
Europene de
Conturi -
Luxemburg

Este instituția care exercită controlul financiar la nivelul Comunității Europene.

Nu a fost prevăzută de tratatele constitutive, dar a fost precedată de comisarii pentru conturi prevăzuți de Tratatul de la Paris (1951) și de Comisia de control reglementată în Tratatul de la Roma (1957).

Istoric

Crearea Curții de Conturi este un rezultat al schimbărilor din domeniul bugetar la nivelul Comunității Europene: introducerea „resurselor proprii” (din 1970) și înzestrarea Parlamentului cu atribuții bugetare.

Curtea de Conturi a fost înființată prin Tratatul de revizuire a dispozițiilor bugetare, din iulie 1975 (intrat în vigoare la 1 iulie 1977), ca urmare a cererii Parlamentului European.

Tratatul de la Maastricht, din 1992, a inclus Curtea de Conturi în rândul instituțiilor Comunității (Partea a cincea: Instituțiile Comunității, Capitolul 1 Instituțiile, Secțiunea 5, Curtea de Conturi, art.246 (ex.-art.188A) – 248 (ex.-art.188C). Deși poartă numele de Curte, instituția nu are drept de jurisdicție.

7.3.1. Structură. Organizare

Componență

Până în mai 2004, Curtea de Conturi era formată din 15 membri, după extinderea Uniunii Europene numărul lor a ajuns la 24. Numirea lor este în competența Consiliului, care hotărăște în unanimitate, după consultarea Parlamentului. Membrii Curții de Conturi sunt numiți pe o perioadă de 6 ani, cu posibilitatea reînnoirii mandatului.

„Membrii Curții de Conturi își exercită funcțiile în deplină independență, în interesul general al Comunității” și „ei nu solicită și nici nu acceptă instrucțiuni de la vreun guvern sau de la un alt organism” - art. 247

(ex.art.188 B) alineat (4) TCE.

Președinte

Membrii Curții de Conturi desemnează dintre ei un președinte pe o perioadă de 3 ani, cu posibilitatea reînnoirii mandatului. În prezent, președintele al Curții de Conturi este Juan Manuel Fabra Valles.

Grupurile de control

În cadrul Curții există patru grupuri de control specializate și anume: Grupul I de control: Politici agricole; Grupul II de control: Politici structurale și interne; Grupul III de control: Acțiuni Externe și Grupul IV de control: Resurse proprii, activități bancare, cheltuieli pentru funcționare, instituții și organisme comunitare. Un al cincilea grup intitulat CEAD (Coordonare, evaluare, asigurare, dezvoltare) cuprinde câte un membru din cele patru grupuri de control specializate, alături de președintele Curții și doi responsabili de sectoare.

Serviciile administrative

Curtea de Conturi este sprijinită de serviciile administrative: secretariat general, departamentul juridic, serviciul contabilitate, serviciul de relații externe.

7.3.2. Funcționare

Controlul financiar

Sediul Curții de Conturi este la Luxemburg. Rapoartele și avizele Curții de Conturi sunt realizate de grupurile de control. Controlul financiar se bazează pe documentele primite și dacă este cazul se desfășoară direct, fie la instituțiile comunitare, fie în țările membre. În statele membre controlul executat de Curte este sprijinit de instituțiile sau serviciile naționale corespunzătoare. Documentele și informațiile referitoare la venituri și cheltuieli îi sunt remise Curții de Conturi la cerere.

Activitatea Curții de Conturi nu se suprapune organelor de control intern existente la unele instituții, ci urmărește probele financiare din punct de vedere al administrării corecte în planul economiei, eficienței și realismului, în raport cu atribuțiile.

Principala instituție controlată este Comisia pentru că ei îi revine ponderea esențială în administrarea bugetului comunitar. Curtea de Conturi realizează rapoarte anuale pe care le transmite celorlalte instituții (până la 30 noiembrie), rapoarte speciale și avize, adoptate cu majoritatea voturilor membrilor săi.

7.3.3. Atribuții

Curtea de Conturi are trei atribuții importante: 1) de control financiar, 2) de asistență și 3) consultanță.

Atribuțiile de control financiar

- 1) Curtea de Conturi examinează conturile tuturor veniturilor și cheltuielilor Comunității, precum și conturile tuturor veniturilor și cheltuielilor oricărui organism creat de Comunitate, în măsura în care actul constitutiv nu exclude acest control – art. 248 (1) (ex.-art.188C) din TCE.

Curtea de Conturi examinează legalitatea și regularitatea veniturilor și cheltuielilor și asigură bună gestiune financiară. Controlul veniturilor se efectuează atât pe baza sumelor stabilite ca datorate, cât și pe baza vărsămintelor către

Comunitate – art.248 (2) (ex.- art.188C) TCE.

În concluzie, Curtea de Conturi are atribuții extinse în domeniul controlului financiar, examinând totalitatea veniturilor și cheltuielilor, atât bugetare cât și extrabugetare, controlează execuția bugetară în ansamblu, dar își exercită controlul și pe domenii asupra instituțiilor și statelor membre.

Tratatul de la Amsterdam a reglementat **dreptul de control** al Curții asupra conturilor Băncii Europene de Investiții, dar și dreptul de investigare „inclusiv asupra proprietăților oricărei persoane care beneficiază de vărsăminte provenite de la buget”.

- 2) **Rolul de asistență** este și el prevăzut expres în Tratat: „*Curtea asistă Parlamentul European și Consiliul în exercitarea funcției lor de control privind executarea bugetului*” – art. 248 (4) (ex. – art.188C) TCE.

Atribuțiile de asistență

Este o materializare a competențelor convergente în domeniul bugetar: controlul execuției bugetare revine Curții de Conturi, iar Parlamentul (la recomandarea Consiliului care decide cu majoritatea calificată) descarcă Comisia de executarea bugetului.

Relația stabilită astfel nu este o simplă formalitate, Parlamentul fiind uneori mai exigent decât Curtea de Conturi. Spre exemplu, în 1984 (pentru anul 1982) și în 1998 (pentru anul 1996), Parlamentul a refuzat să voteze descărcarea bugetară, respingând justificarea Comisiei prin raportul anual al Curții.

- 3) **Și rolul consultativ** este reglementat expres: „*Consiliul, hotărând în unanimitate, la propunerea Comisiei, după consultarea Parlamentului European și după obținerea avizului Curții de Conturi: a) adoptă regulamentele financiare care precizează mai ales procedurile privitoare la stabilirea și executarea bugetului și la predarea și verificarea conturilor*”; ...art.279 (ex. – art. 209) TCE.

Atribuțiile consultative

La solicitare, Curtea de Conturi emite avize consultative, care nu sunt obligatorii pentru instituția care le cere, chiar dacă solicitarea este obligatorie. Avizele consultative se publică în „Jurnalul Oficial”. Prin intermediul lor Curtea de Conturi realizează controlul financiar preventiv.

Test de autoevaluare 2

2.1. Explicați funcționarea Curții Europene de Conturi.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

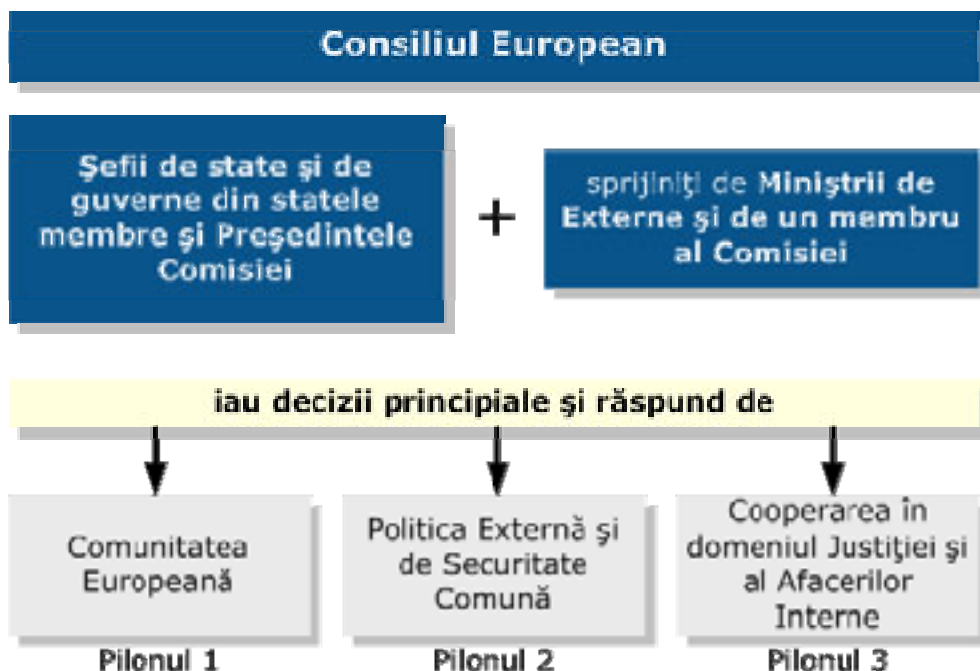
.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 154

7.4. Alte instituții ale Uniunii Europene

Pe lângă cele cinci instituții prezentate mai sus (inclusiv în capitolul precedent), Uniunea dispune și de alte instituții, în sens larg, numite uneori organe auxiliare. Cele mai importante sunt: 1) Consiliul European; 2) organele consultative (Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor) și 3) organele financiare (Banca Europeană de Investiții și Banca Centrală Europeană).

7.4.1. Consiliul European

Componentă

Este compus din șefii de stat sau de guvern și miniștrii de externe ai statelor membre, plus președintele Comisiei Europene și un alt membru al acesteia. În afară de acești 52 de membri la reuniuni mai participă un număr redus de persoane. Consiliul European are un statut paradoxal: din punct de vedere ierarhic este cea mai importantă instituție a U.E. (denumită „summit”, „somet” sau „cumbre”- întâlnire la nivel înalt), iar pe de altă parte ea nu este prevăzută cu forță de conducere în structura instituțională europeană.

Istoric

Consiliul European s-a constituit în 1974 după întâlnirea de la Paris dintre cancelarul Germaniei și președintele Franței și din 1975 se reunește cu regularitate. Până în prezent au avut loc aproape 100 de Consilii Europene.

Natura juridică a Consiliului European a fost discutată: este considerat fie un for politic, fie un organ interguvernamental de cooperare, fie o formă a Consiliului U.E. (al cărui secretariat îl folosește pentru organizarea întrunirilor).

Atribuții

Principalele reglementări privind Consiliul European se află în art.2 din Actul Unic European și în art.4 (ex.art.D) din Tratatul de la Maastricht. Astfel, art.4 TUE prevede cea mai importantă atribuție: „*Consiliul*

European impulsionează dezvoltarea Uniunii și stabilește orientările politice generale necesare acestei dezvoltări”.

În dezbaterile Consiliilor Europene se află de regulă: situația economico-financiară a Uniunii, problemele instituționale, situația internațională.

Hotărârile Consiliilor Europene sunt sintetizate în documentele „Concluziile președinției”. Multe Consilii Europene au rămas puncte de reper în istoria Uniunii, spre exemplu: Maastricht (1991), Amsterdam (1997), Nisa (2000) sau Helsinki (1999), Laeken(2001) etc.

Funcționare

Consiliile Europene se întrunesc, potrivit reglementărilor, cel puțin o dată pe semestru, dar în mod practic ele s-au organizat mai des: de 3 ori în 1996, 1997 și 2000, de 4 ori în 1999, 2001 și 2002, de 5 ori (unul extraordinar) în 2003. Consiliul European prezintă Parlamentului European un raport scris în urma fiecărei reuniuni.

Consiliul
European -
Bruxelles 2005

7.4.2. Comitetul Economic și Social

A fost creat prin tratatele de la Roma (1957) și începând de la Actul Unic European (1986) atribuțiile sale au fost întărite.

Componență

În prezent, Comitetul Economic și Social este format din 317 consilieri din statele membre ale Uniunii, reprezentarea fiecărei țări fiind stabilită în funcție de mărime: Germania, Franța, Italia, Marea Britanie câte 24, Spania și Polonia câte 21 și apoi descrescător până la Luxemburg și Cipru: 6, Malta:5.

Membrii sunt împărțiți în 3 grupuri profesionale: 1. Patroni; 2. Muncitori; 3. Diverse activități. Membrii CES sunt numiți pe 4 ani de Consiliu. Din rândul lor este ales un Birou format din 24 de membri și un Președinte, cu mandat de 2 ani. Comitetul este organizat pe 6 secțiuni (Agricultură și dezvoltare rurală; Uniune economică și monetară; Forță de muncă, probleme sociale, cetățenie; Relații externe; piața unică, producție și consum; Transport, energie, infrastructură, societate informațională) și

lucrează pe grupuri de studiu, subcomitete sau în plen.

Atribuții

Principalele atribuții ale CES sunt consultative: Comisia sau Consiliul pot cere sau sunt obligate să ceară, după caz, avizul acestui Comitet. Tratatul de la Amsterdam prevede că și Parlamentul European trebuie să consulte CES.

Comitetul Economic și Social are sediul la Bruxelles.

Sesiune a
Comitetului
economic și
Social de la
Bruxelles

7.4.3. Comitetul Regiunilor

Componentă

A fost creat prin Tratatul de la Maastricht și din multe puncte de vedere pentru organizarea lui modelul a fost Comitetul Economic și Social. Astfel, el are tot 317 membri și reprezentarea pe țări este identică celei din CES (stabilită prin Tratatul de la Nisa), membrii sunt numiți tot de Consiliu, cu vot în unanimitate, iar mandatul este de 4 ani.

Constituirea Comitetului Regiunilor se sprijină pe constatarea că aproximativ trei sferturi din legislația comunitară se aplică la nivel local sau regional.

Atribuții

În centrul activității Comitetului Regiunilor stau trei principii: subsidiaritatea, proximitatea și parteneriatul.

Ca și în cazul Comitetului Economic și Social, principalul rol este cel consultativ. Comisia și Consiliul sunt obligate, potrivit tratatelor să consulte Comitetul Regiunilor în domeniile sale de competență. Tratatul de la Maastricht a stabilit 5 astfel de domenii: coeziunea economică și socială, rețeaua de infrastructură transeuropeană, sănătate, educație și cultură. Tratatul de la Amsterdam a adăugat încă 5 domenii: politică privind forța de muncă, politică socială, mediu, formare profesională și transporturi.

Ca și Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor poate elabora avize din proprie inițiativă.

Sesiunea plenară
a Comitetului
Regiunilor în
Parlamentul
European de la
Bruxelles

7.4.4. Banca Europeană de Investiții

A fost înființată prin Tratatul de la Roma privind Comunitatea Economică Europeană (1957) și are sediul la Luxemburg. „*Banca Europeană de Investiții are misiunea să contribuie la dezvoltarea echilibrată și neîntreruptă a pieței comune în interesul Comunității*” – art.267 (ex.art.198E) TCE.

Banca este principala instituție de credit a Comunității urmărind proiectele de dezvoltare și punere în valoare a unor regiuni aflate în dificultate. Banca acordă, începând din 1990, împrumuturi anuale de circa 20 miliarde euro, din care peste 80% sunt destinate țărilor membre. Are relații cu peste 100 de țări nemembre ale UE.

Consiliul European de la Edinburgh (1992) a hotărât crearea Fondului European de Investiții, care să garanteze finanțări pe termen lung ale infrastructurii. Banca Europeană de Investiții deține 40% din capitalul Fondului.

Principala
instituție de credit
a comunității

Sediul Băncii
Europene de
Investiții de la
Luxemburg

7.4.5. Banca Centrală Europeană

Realizarea uniunii economice și monetare în cadrul Uniunii Europene a stat la baza organizării acestei Bănci. Banca Centrală Europeană a continuat activitatea desfășurată de Institutul Monetar European (1994-1998) în faza de tranziție spre uniunea economică și monetară.

Banca Centrală Europeană are sediul la Frankfurt pe Main. Ea se află în centrul Sistemului European al Băncilor Centrale care cuprinde instituția bancară europeană de la Frankfurt și băncile centrale din statele membre.

Atribuții

Banca Centrală Europeană este condusă de consiliul guvernatorilor, comitetul director în frunte cu un președinte și consiliul general.

Banca Centrală Europeană are rolul de a emite și administra circulația monezii europene EURO, care din 2002 are putere de plată efectivă în douăsprezece state ale Uniunii (cu excepția Marii Britanii; Danemarcei, Suediei și a celor zece noi membri primiți în 2004).

Banca Centrală Europeană are toate funcțiile specifice băncilor centrale: funcții monetare, de informare și statistice, consultative și de cooperare internațională.

Sediul Băncii
Centrale
Europene –
Frankfurt am
Main

Test de autoevaluare 3

3.1. Precizați rolul și atribuțiile Consiliului European.

.....

.....

.....

.....

.....

3.2. Indicați domeniile în care Comitetul Regiunilor joacă un rol consultativ.

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 154

7.5. Bibliografie

- *Documentele de bază ale Comunității și Uniunii Europene*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 2002.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea Europeană: aprofundare și extindere*, București, Editura Trei, 2001
- Bîrzea, Cezar, *Politicile și instituțiile Uniunii Europene*, București, Corint, 2001.
- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Diaconu, Nicoleta, *Sistemul instituțional al Uniunii Europene*, București, Lumina Lex, 2001
- Filipescu, Ion P; Fuerea, Augustin, *Drept instituțional comunitar european*, ediția a IV-a, București, Editura Actami, 1999.
- Fuerea, Augustin, *Instituțiile Uniunii Europene*, București, Universul Juridic, 2002.
- Urwin Derek - *Dicționar, Istorie și politică europeană 1945-1995*, Institutul European, Iași, 2000
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000

7.6. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. Procedura în fața Curții are două faze: faza scrisă și faza orală. **Faza scrisă** începe prin depunere unei cereri de deschidere a acțiunii. Președintele încredințează dosarul unei Camere și stabilește un judecător raportor. Acesta studiază dosarul și prezintă un raport prealabil și apoi un raport de audiență. În **faza orală**, părțile își susțin cauza în fața judecătorilor prin intermediul avocaților; faza orală este publică. În această fază își exercită rolul avocatul general. În sfârșit, Curtea deliberază și se pronunță pe baza raportului întocmit de judecătorul raportor, a susținerilor părților și a concluziilor prezentate de avocatul general. Curtea deliberază valabil numai cu un număr impar de judecători. Președintele are votul egal cu al celorlalți judecători. Avocatul general și grefierul nu sunt admiși la deliberări, care sunt secrete și se desfășoară în Camera de Consiliu. Hotărârea se ia cu majoritatea voturilor și se dă în numele Curții. Nu se admit opinii separate.

1.2. Curtea de Justiție are în primul rând o **competență contencioasă**, judecând litigiile dintre statele membre, dintre acestea și instituțiile comunitare – Consiliu, Comisie, Parlament (nu însă Consiliul European), sau dintre instituții. Curtea este abilitată să judece și litigiile dintre persoanele fizice sau juridice și statele membre sau instituțiile comunitare, în domeniile reglementate prin tratate. Apoi, Curtea de Justiție are atât **competențe jurisdicționale**, controlând legalitatea actelor comunitare (prin recursul în anulare, recursul în carență și excepția de nelegalitate) și legalitatea acțiunilor și omisiunilor statelor membre, cât și **competențe de interpretare** unitară a actelor comunitare. Curtea de Justiție are și funcția de **instanță de recurs** la hotărârile Tribunalului de primă instanță.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 7.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Rapoartele și avizele Curții de Conturi sunt realizate de grupurile de control. Controlul financiar se bazează pe documentele primite și dacă este cazul se desfășoară direct, fie la instituțiile comunitare, fie în țările membre. În statele membre controlul executat de Curte este sprijinit de instituțiile sau serviciile naționale corespunzătoare. Documentele și informațiile referitoare la venituri și cheltuieli îi sunt remise Curții de Conturi la cerere. Activitatea Curții de Conturi urmărește probele financiare din punct de vedere al administrării corecte în planul economiei, eficienței și realismului, în raport cu atribuțiile. Principala instituție controlată este Comisia pentru că ei îi revine ponderea esențială în administrarea bugetului comunitar. Curtea de Conturi realizează rapoarte anuale pe care le transmite celorlalte instituții, rapoarte speciale și avize, adoptate cu majoritatea voturilor membrilor săi.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la întrebarea ultimului test, re-studiați capitolul 7.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Consiliul European reprezintă, din punct de vedere ierarhic, este cea mai importantă

instituție a U.E. deși nu este prevăzută cu forță de conducere în structura instituțională europeană. Cea mai importantă atribuție prevăzută în art.4 al Tratatului Uniunii Europene (TUE) este aceea de a impulsiona dezvoltarea Uniunii și de a stabili orientările politice generale necesare acestei dezvoltări. În dezbaterile Consiliilor Europene se află de regulă chestiuni precum: situația economico-financiară a Uniunii, problemele instituționale, situația internațională.

3.2. Comisia și Consiliul sunt obligate, potrivit tratatelor să consulte Comitetul Regiunilor în domeniile sale de competență. Tratatul de la Maastricht a stabilit 5 astfel de domenii: coeziunea economică și socială, rețeaua de infrastructură transeuropeană, sănătate, educație și cultură. Tratatul de la Amsterdam a adăugat încă 5 domenii: politica privind forța de muncă, politică socială, mediu, formare profesională și transporturi.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 7.4. și bibliografia indicată.

7.7. Lucrare de verificare 3

Pe baza textului Unității de învățare 7 precum și a bibliografiei aferente alcătuiți un eseu structurat cu tema "Comisia Europeană – istoric, structură, atribuții".

Barem de corectare:

- a. De la Înalta Autoritate la Comisia Europeană – scurt istoric, tratatele, comentarii – 1 pct.
- b. Structură, organizare, mecanisme de funcționare – explicarea principiilor de organizare – 2,5 pct.
- c. Atribuții – explicare raporturilor cu celelalte instituții, comentarii – 2,5 pct.
- d. Comisia Europeană și Constituția Europeană – 2 pct.
- e. Concluzii – 1 pct.

Notă: 1 punct se acordă din oficiu.

Instrucțiuni privind testul de evaluare:

- a. dacă este posibil, tehnoredactat, Arial 12, 1,5 rânduri, max. 5 pagini
- b. se trimite prin poștă tutorelui.
- c. se folosește în primul rând cursul dar pentru obținerea unui punctaj ridicat este necesară parcurgerea bibliografiei indicate.

Criteriile de evaluare sunt:

- claritatea exprimării și absența formulărilor nesigure,
- șirul logic al argumentelor,
- utilizarea bibliografiei.

Unitatea de învățare Nr. 8

SIMBOLURI ȘI POLITICI EUROPENE

Cuprins

8.1. Obiective	156
8.2. Simbolurile Uniunii Europene	156
8.3. Politicile Europene (I)	159
8.4. Politicile Europene (II)	166
8.5. Politicile Europene (III)	172
8.6. Bibliografie	175
8.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare	176
8.8. Lucrare de verificare 4	177

8.1. Obiective

- Identificarea principalelor simboluri proprii constructului identitar european
- Descoperirea celor mai importante aspecte ale politicilor comune
- Utilizarea noțiunilor, conceptelor și a vocabularului specific fenomenului studiat
- Descoperirea oportunităților oferite de politicile comune statelor ce aderă la Uniunea Europeană.

8.2. Simbolurile Uniunii Europene

Identitatea
Europeană

Construcția europeană este unul din fenomenele istorice cele mai importante și originale din anii care au urmat celui de-al doilea război mondial. Pornit din proiectele federaliste născute în mintea unor gânditori europeni cu multe secole în urmă, proiectul unificării Europei a luat formă **integrării**, inovativ compromis între păstrarea suveranității statelor membre și elemente transnaționale, care tind spre o nouă identitate, **IDENTITATEA EUROPEANĂ**. Europa are acum, prin acest proces integrator, *simboluri* comune, *politici* comune, *instituții* comune, o *istorie* comună.

Dacă aspectele istorice au fost tratate în capitolul anterior, în acesta vom prezenta, în sinteză, simbolurile și politicile europene.

8.2.1. Steagul Europei

La Consiliul European de la Milano (28-29 iunie 1985) s-a ridicat, prima dată problema adoptării simbolurilor pentru Comunitate: steagul, imnul, ziua Europei. În martie 1986, la o întâlnire între președintele Parlamentului European și președintele Comisiei s-a propus actualul

drapel.

Steagul Uniunii
Europene

De la 29 mai 1986 a fost înălțat, prima dată, steagul, sau drapelul Europei, ca **emblemă oficială a Comunității**. Steagul este albastru azuriu cu douăsprezece stele aurii (simbol al perfecțiunii și plenitudinii), așezate în cerc, în centru. Interesant de reținut este că același drapel a fost anterior adoptat de Consiliul Europei, ca simbol al lui, încă din 8 decembrie 1955. Identitatea drapelului evidențiază trunchiul comun și obiectivele comune ale celor două organizații: Consiliul Europei și Uniunea Europeană. Trebuie reținut și aspectul că existența celor douăsprezece stele pe drapel nu are nici o legătură cu faptul că în acel moment (1986) erau douăsprezece state membre în Comunitate.

Imnul Europei

8.2.2. Imnul Europei

La 5 mai 1972, Consiliul Europei a adoptat ca imn propriu prima parte din preludiul celei de-a patra măsuri din *Simfonia a IX-a* (în re minor, opus 125), de Ludwig van Beethoven, compusă în 1824, cu aranjamentul special al lui Herbert von Karajan, dirijorul Filarmonicii din Berlin. Beethoven a compus muzica pe versurile lui Friedrich von Schiller, *Ode an die Freude (Odă Bucuriei)*. Acest imn a fost preluat de Comunitate, la fel ca drapelul, în urma deciziei luate de Consiliul European de la Milano. A fost interpretat oficial prima dată la 29 mai 1986, cu prilejul înălțării drapelului european, în fața clădirii Comunității de la Bruxelles.

Ziua Europei

8.2.3. Ziua Europei

În 1964, Consiliul Europei adoptase ca zi a Europei ziua de 5 mai, data semnării Tratatului de la Londra, în 1949. În această privință însă, Consiliul European de la Milano nu a mai acceptat soluția existentă: a propus ca *zi a Europei 9 mai*, ziua Declarației Schuman, care a deschis calea integrării. Uneori, ea este numită **ziua Schuman** sau **ziua Europei**.

„Unitate în diversitate”

8.2.4. Motto-ul Europei

În anul 2000 a fost adoptat drept motto al Uniunii Europene *In varietate concordia (Unitate în diversitate)*. În Constituția Europeană și pe site-ul oficial al UE apare însă forma *Uniți în diversitate*, care tinde să înlocuiască deci varianta anterioară.

8.2.5. Moneda europeană: Euro

Euro

Adoptarea unei monede europene, care a înlocuit vechile monede naționale are o extraordinară valoare simbolică, mentală, financiară, economică. Decizia ca moneda europeană să poarte numele *euro* a fost luată la Consiliul European de la Madrid (decembrie 1995). De la 1 ianuarie 2002, bancnotele și monezile euro au devenit o realitate fizică pentru 300 de milioane de europeni din douăsprezece țări membre ale UE.

8.2.6. Limbile Uniunii Europene

Evoluția limbilor oficiale

Gânditorii care au făcut, cu secole în urmă, planuri pentru unificarea Europei, au propus, uneori, în idealismul lor, o limbă comună pentru federația ce urma să se nască. Însă limbile europene sunt prea vechi, prea legate de o bogată cultură și prea înrădăcinate în viața noastră de zi cu zi, ca și în istoria noastră pentru a fi pur și simplu abandonate.

De aceea construcția europeană a avut, de la început, drept temei recunoașterea a tuturor limbilor oficiale din statele membre. La început, în anii 1950-1973, acestea erau numai **patru** pentru cele șase state membre: franceza, germana, italiana și olandeza, pentru că Belgia și Luxemburg nu aveau limbi oficiale proprii. În această perioadă, limba franceză era cea mai folosită, datorită prestigiului ca limbă a diplomației, rolului jucat de francezi în construcția europeană și faptului că era bine cunoscută în cel puțin trei din cele șase state (Franța, Belgia, Luxemburg și chiar Italia).

Prima lărgire, din 1973, a ridicat numărul limbilor oficiale la **șase**, pentru cele nouă state membre. Totodată, începe un proces de impunere a limbii engleze, care concura franceza în comunicarea dintre funcționarii europeni.

După ultima lărgire, din 2004, numărul limbilor oficiale din Uniunea

LINGUA

Europeană a ajuns la **douăzeci** (pentru 25 de state membre): germana, engleza, franceza, italiana, spaniola, poloneza, olandeza, portugheza, maghiara, suedeza, daneza, greaca, ceha, slovaca, slovena, finlandeza, lituaniana, letona, estoniana și malteza. Cele 20 de limbi oferă 380 de posibilități de traducere din una în alta.

La nivelul Comisiei, practica este de a se folosi engleza sau franceza, limbi pe care le cunosc majoritatea funcționarilor și oamenilor politici europeni. Însă în Parlamentul European se poate folosi oricare limbă oficială și se asigură traducerea. De aceea Parlamentul este asigurat cu un mare număr de traducători și interpreți.

Comisia a propus în 1989 crearea unui program – LINGUA – pentru promovarea învățării limbilor străine, formarea continuă a profesorilor și mobilitatea studenților.

În același spirit al respectării diversității ca izvor de bogăție culturală pentru continentul european a fost creat în 1982 Centrul de Studiu al Limbilor Minorităților, de la Dublin. În 1988 au fost recunoscute 33 de dialecte, cu scopul de a le proteja și a împiedica dispariția lor.

În prezent, procentul europenilor care cunosc o limbă străină este încă relativ scăzut, cu excepția limbii engleze.

Test de autoevaluare 1

1.1. Precizați semnificația zilei de 9 mai.

.....

.....

.....

.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 176

8.3. Politicile Europene (I)

Legislația europeană

Este o mare deosebire între felul cum s-au dezvoltat, istoric, diferitele domenii de activitate în statele membre (agricultură, industrie, transport, cercetare, cultură etc.) și politicile europene în aceste domenii. În primul caz a fost vorba de o dezvoltare spontană, în al doilea este o **construcție** legală, bazată în totalitate pe **legislația europeană**.

De aceea, înainte de a prezenta politicile europene, se impune cunoașterea formelor de reglementare juridică, bază a respectivelor politici.

Dreptul primar

Întreaga legislație europeană își are sursa în tratate, care alcătuiesc așa numitul **drept primar** sau **originar**. Cu titlu de exemplu, din această categorie fac parte: Tratatul de la Roma, din 25 martie 1957, cu numeroase modificări, Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, tratatele prin care statele care nu au fost

fondatoare au aderat la Comunitățile Europene și la Uniunea Europeană. În aplicarea tratatelor instituțiile europene (Consiliul UE, Parlamentul European și Comisia) participă, potrivit atribuțiilor lor la crearea **dreptului secundar**, sau **derivat**. Formele specifice acestuia sunt: *regulamentele, directivele, deciziile, recomandările și avizele*.

8.3.1. Bugetul Uniunii Europene

Dacă legislația europeană este fundamentală pentru construcția europeană, există un al doilea element, esențial pentru funcționarea Uniunii Europene și, deci, pentru realizarea politicilor europene: **bugetul**.

La început, bugetul comunitar era constituit din contribuțiile financiare ale statelor membre. Pe baza deciziei din 21 aprilie 1970 s-a putut realiza autonomia financiară a Comunității, începând de la 1 ianuarie 1978, prin introducerea mai multor categorii de așa numite **resurse proprii**, la capitolul venituri bugetare.

În prezent, aceste resurse proprii cuprind patru elemente:

1) drepturile provenind din aplicarea politicii agricole comune și drepturile de vamă percepute la frontierele externe de la țările terțe;
2) resursa TVA (taxa pe valoare adăugată) - o percepere uniformă de maxim 0,5% în prezent - în trecut a fost și 1% - din TVA, fără a depăși 50% din venitul național brut (VNB), al fiecărei țări;
3) resursa VNB, percepută în funcție de puterea economică a statelor membre, fără a putea depăși 1,24 din VNB al UE. Resursa VNB înlocuiește vechiul calcul pe baza produsului intern brut (PIB);
4) alte venituri, provenind din impozitele asupra salariilor funcționarilor, amenzi plătite de întreprinderi etc.

Bugetul Uniunii Europene se bazează pe o serie de principii, între care amintim:

1) *unitatea*: ansamblul veniturilor și cheltuielilor se cuprinde într-un singur document;
2) *anualitatea*: operațiile bugetare sunt raportate la exercițiul anual;
3) *echilibrul*: cheltuielile nu pot depăși veniturile.

Bugetul este împărțit în două mari capitole: cheltuielile *obligatorii*, și cheltuielile *neobligatorii*, aprobate, prin proceduri diferite, de Consiliu UE și de Parlamentul European.

Bugetul Uniunii Europene pentru anul 2006 este de 112,2 miliarde de euro, sau 1,01% din VNB al țărilor membre, corespunzând cu 232 euro pentru fiecare locuitor!

8.3.2. Politicile Comune - Introducere

În prezent, politicile comune europene au o mare arie de acoperire, cuprinzând circa 20 de domenii între care pot fi amintite: politica agricolă comună (PAC), politica de concurență, politica industrială, politica comercială comună, politica comună a transporturilor, politica socială, politica europeană a mediului, politica externă și de securitate comună (PESC), uniunea economică și monetară (UEM), politica regională, politica în domeniul energiei, politica de cercetare și dezvoltare

tehnologică, politica culturală, politica comună a pescuitului, politica sănătății și altele. Între ele există mari diferențe privind gradul de aprofundare și, evident, data inițierii principalelor măsuri: unele sunt recente, altele au o oarecare vechime. Nu ne putem propune decât să prezentăm sintetic unele dintre ele, cu titlu de exemplu. De aceea am ales să analizăm 6 politici, care prezintă un interes mai mare, din motive evidențiate chiar în textul respectiv...

8.3.3. Politica comercială comună

Uniunea vamală

Crearea unei **uniuni vamale** între cele șase state fondatoare ale Comunității Economice Europene era principalul scop al formării ei, ca mijloc pentru o integrare mai profundă și pe diferite planuri, în viitor. Altfel spus, prima politică comună a C.E.E. a fost politică comercială comună, care viza formarea Pieței Comune. Politica comercială comună este fundamentată pe art. 110-116 din Tratatul de la Roma pentru crearea C.E.E.

Primul obiectiv -
Pieța Comună

Atât de importantă era problema **uniunii vamale** la începuturile integrării europene încât, deși problema era considerată de inițiatori doar un mijloc pentru un scop mai înalt – unificarea Europei –, termenul de **Piață Comună** a fost identificat cu cel de C.E.E. și a fost folosit ca sinonim mulți ani. De aceea politica comercială comună a avut rolul de a pune bazele Comunității europene, de a deschide drumul pentru întreaga construcție europeană. Unul din marii europești din anii de după al doilea război mondial, Robert Marjolin, secretarul general al OECE, susținea că uniunea vamală și piața comună reprezintă „testul voinței europene.”

Etapele

Tratatul de la Roma prevedea un calendar riguros al realizării uniunii vamale: erau fixate trei etape de 4 ani fiecare, cu o posibilă prelungire de 2 ani a primei etape, cea mai dificilă. Dacă apăreau probleme. Pentru cele trei etape și etapele intermediare au existat trepte de reducere (10 în total) de 10% (cu excepția ultimelor două). Procedural, se cerea votul unanim în Consiliu de Miniștri pentru trecerea de la prima etapă la a doua și vot majoritar calificat pentru trecerea la ultima etapă.

Rezultate

În fapt eliminarea treptată a taxelor vamale și a celorlalte restricții de import (deci realizarea uniunii vamale) a avut rezultate care au depășit cele mai optimiste speranțe. Schimburile între țările membre au fost cu 10% mai mari în primele luni din 1959, față de perioada corespunzătoare din 1958. Pentru Franța, creșterea a fost de 285 către țările membre și doar de 1% cu țările care nu erau membre. În tot anul 1959 schimburile între țările membre au crescut cu 19% față de anul 1958, primul an al existenței C.E.E.

Drept urmare s-a hotărât accelerarea formării pieței comune: ultimele taxe vamale au fost eliminate de la 1 iulie 1968, cu optsprezece luni înainte de termenul stabilit prin tratat.

Tariful extern
comun și tariful
vamal comun

Totuși, este esențial să subliniem că obiectivul impus prin tratat **nu** era o simplă **zonă de liber schimb** între statele membre: din contră se urmărea crearea unei piețe comune prin aplicarea unui **tarif extern comun (TEC)**, numit oficial **tarif vamal comun (TVC)**. Primul aspect care trebuie reținut în acest sens este că statele membre pierdeau

Acordurile de asociere

dreptul de a negocia sau de a decide în acest domeniu, drepturi care erau exclusiv atribuite instituțiilor comunitare.

Al doilea aspect important este cel legat de **acordurile de asociere** cu C.E.E. Potrivit art. 238 din Tratatul de la Roma „Comunitate poate încheia acorduri cu unul sau mai multe state sau organizații internaționale pentru realizarea unei asocieri care implică drepturi și obligații reciproce, acțiuni comune și proceduri speciale.” Acordurile de asociere au luat, în general, forma unor acorduri comerciale preferențiale între Comunitate și state sau grupuri de state.

Primul acord de asociere a fost semnat la 1 iulie 1961 cu Grecia și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1962. Prin el se crea o uniune vamală între C.E.E. și Grecia, dar se acordau acestei țări o serie de avantaje pentru protejarea industriei ei, insuficient dezvoltate.

Al doilea acord de asociere a fost semnat cu Turcia la 12 septembrie 1963, după patru ani de negocieri.

Au urmat acordurile de asociere cu: Nigeria, la 16 iulie 1966; cu Tunisia, la 28 martie 1969; cu Maroc, la 31 martie 1969, cu Malta, la 5 decembrie 1970. Au urmat numeroase acorduri ale C.E.E./UE cu grupuri de țări: acordul de la Arusha, din 1967, cu trei țări africane; cele două acorduri de la Yaoundé (din 1963 și 1969), cele patru convenții de la Lomé (I – 1975; II – 1980; III – 1984 și IV – 1989, care se referă la statele africane, din Caraibe și din Pacific=ACP) și acordul de la Cotonou, semnat în 2000, pentru 20 de ani cu 71 state ACP.

Aria Economică Europeană

Însă cele mai importante acorduri de asociere au fost semnate cu state europene, dintre care unele vor deveni membre, însă altele nu. Astfel, la 22 iulie 1972 au fost semnate acorduri de liber schimb cu cinci state din AELS, care nu erau candidate la aderare: Austria, Islanda, Portugalia, Suedia și Elveția. În anul următor a fost semnat un acord similar cu Norvegia. Drept urmare a acestui precedent există acum în Europa **aria economică europeană** (AEE), creată în urma acordurilor de la Porto, din mai 1992, care extindea piața comună a Comunității la țările din AELS, stabilind cea mai largă zonă integrată din lume. În prezent din **aria economică europeană** fac parte 28 de state: cele 25 membre ale UE și trei membri ai AELS (Norvegia, Islanda și Liechtenstein, dar nu și Elveția). Statele membre ale AEE care nu sunt membre ale UE se angajează să adopte *acquis*-ul comunitar în unele domenii.

Obiectivul încheiat în 1968 prin realizarea uniunii vamale în cadrul Comunității a avut o importanță istorică extraordinară. Dar eliminarea barierelor vamale (taxe, tarife, contingente) nu însemna și formarea automată a unei **piețe unice**.

Al doilea obiectiv – Piața Unică

Al doilea obiectiv major pentru politica comercială comună, după uniunea vamală a fost tocmai cel al **pieței unice**. A fost însă nevoie de mai mult de treizeci de ani de la începutul integrării europene prin C.E.C.O. până la aprobarea programului pieței unice europene. Factorii care au impulsivat acest program au devenit destul de puternici abia la jumătatea anilor 1980. Printre acești factori au fost: lansarea **sistemului monetar european**, în 1979; conștientizarea faptului că Europa pierdea în concurența cu SUA și Japonia, în special în domeniul înaltei tehnologii; rezolvarea îndelungatului și dificilului diferend cu Marea

Evoluție

Britanie, în legătură cu bugetul comunitar, în 1984; în sfârșit, numirea lui Jacques Delors în fruntea Comisiei și dinamizarea construcției europene, care a urmat acestei numiri.

În 1985, comisarul Arthur Cockfield, care răspundea de piața internă, pe lângă funcția de vicepreședinte al Comisiei conduse de Delors, a publicat o *cartă albă*, în care erau prezentate etapele pentru realizarea pieței unice. Pe această bază, în iunie 1985, Consiliul European de la Milano a aprobat organizarea primei Conferințe Interguvernamentale. Ea a redactat Actul Unic European, semnat în 1986, prin care se fixa ca dată limită pentru desăvârșirea **pieței unice** europene 31 decembrie 1992.

Libera circulație

Programul pentru încheierea pieței unice stabilea, în esență, realizarea integrală a liberei circulații a persoanelor, capitalurilor, mărfurilor și serviciilor în cadrul Comunității. Prin Tratatul instituind Comunitatea Europeană, modificat prin Tratatul de la Maastricht, în Titlul III (art.39-60) se făcea reglementarea detaliată a *Liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalurilor*, având în vedere că libera circulație a mărfurilor se realizase prin uniunea vamală. Prin directiva 93/68 din 1993 s-a reglementat introducerea unei etichete aplicate de fabrică, dacă produsul respectă cerințele fixate prin reglementările comunitare: *Fabricat în Comunitatea Europeană, sau în Europa*.

Politica comercială comună este exclusiv de competența instituțiilor comunitare, deciziile fiind luate prin vot majoritar calificat în Consiliul UE.

În sfârșit, trebuie remarcat că politica comercială comună are implicații asupra multor alte domenii comunitare: politica industrială, politica concurenței, politica socială, politica mediului etc.

8.3.4. Politica agricolă comună - PAC

După politica comercială, în primul ei obiectiv – uniunea vamală, **politica agricolă comună (PAC)** a fost a doua politică lansată, în ordine cronologică, dar prima care a provocat mari complicații, controversate și confruntări. Se poate dăci afirma că PAC a ocupat o loc deosebit în istoria integrării europene, în construcția europeană, în general.

Prevederi în
Tratatul de la
Roma

În Tratatul de la Roma, care a pus bazele C.E.E. titlul II (art.38-47) se referea expres la politica agricolă. Art. 38 prevedea că „*piața comună trebuie să se extindă la agricultură și la comerțul agricol*” și că „*funcționarea și dezvoltarea pieței comune pentru produsele agricole trebuie să fie însoțite de instituirea unei politici agricole comune.*”

Art. 39 definea scopul politicii agricole comune, prin fixarea celor cinci obiective (articolul este în vigoare și astăzi):

Obiectivele
generale PAC

- a) creșterea productivității agricole prin promovarea progresului tehnic și asigurarea dezvoltării raționale a producției agricole;
- b) asigurarea unui nivel de trai echitabil pentru populația agricolă;
- c) stabilizarea piețelor;
- d) garantarea securității aprovizionărilor;
- e) asigurarea unor prețuri rezonabile în livrările către consumatori.

Iar art. 40 se preciza: „*În vederea atingerii scopurilor prevăzute în articolul 39, se instituie o organizare comună a pieței agricole.*” În art.43

se stabilea modalitatea de realizare: „În scopul identificării liniilor directe ale unei politici agricole comune, Comisia convoacă, încă de la intrarea în vigoare a tratatului, o conferință a statelor membre, pentru a compara politicile lor agricole și a stabili bilanțul resurselor și al necesităților lor.”

Conferința de la Stresa

Pe baza art.43 a fost convocată, în iulie 1958, **conferința de la Stresa**, care a stabilit liniile generale ale PAC. Încă de la această conferință, care pune bazele dezbaterii oficiale a politicii agricole comune, se evidențiază interesul deosebit al Franței în acest domeniu și rolul remarcabil jucat de comisarul (olandez) pentru agricultură **Sicco Mansholt**, al cărui nume este sinonim cu începuturile PAC. Fost ministru al agriculturii în țara sa, Mansholt aducea în calitate de comisar (pe care a îndeplinit-o cincisprezece ani) experiență și cunoașterea profundă a uneia din cele mai dezvoltate agriculturi din CEE.

Conferința de la Stresa a stabilit un program, care stabilea pentru PAC trei obiective:

Programul de la Stresa

1. creșterea veniturilor fermierilor printr-o politică de susținere a prețurilor;
2. întărirea sectorului agricol prin specializare și eliminarea distorsiunilor din piață;
3. menținerea fermelor familiale și dezvoltarea, în același timp, a politicii prețurilor și politicii structurale.

F.E.O.G.A

Propunerile de la Stresa, principiile fundamentale și problemele de procedură ale PAC au fost discutate în următoarele luni, iar în iunie 1960 Comisia a prezentat propunerile ei. A mai fost nevoie de încă șase luni, până când Consiliul de Miniștri a aprobat aceste propuneri. La începutul anilor 1960 negocierile au continuat între statele membre și Comisie pentru a stabili modul concret de funcționare a PAC. O serie de decizii luate la începutul anului 1962 stabilea cele trei principii fundamentale pe care PAC se va baza în deceniile următoare: prețurile unice; solidaritatea financiară a statelor membre în susținerea PAC; preferința comunitară. Apoi, în aprilie 1962 Consiliul a hotărât constituirea **Fondului European de Orientare și Garanție Agricolă (FEOGA)**, cu scopul de a prelua uriașa povară a susținerii prețurilor agricole și a politicii structurale în agricultură.

Planul Mansholt, aprobat de Consiliu și lansat în 1968, avea ambiția de a restructura agricultura Comunității finanțând fermele viabile și încurajând vânzarea celor ineficiente. La început, PAC era finanțată de Comunitate și de statele membre, dar din 1970 FEOGA a fost integral inclusă în bugetul comunitar: era sfârșitul unei lungi perioade de controverse și diferende, punctul lor culminant fiind „maratoanele agricole” și „politica scaunului gol”, în care Franța a fost protagonistă.

PAC era atât de importantă pentru că absorbea fonduri uriașe, care depășeau jumătate din bugetul comunitar, ajungând chiar la 70% în primii ani de aplicare. În esență, era vorba de un mecanism al prețurilor garantate. Mecanismul este compus dintr-un sistem de prețuri:

Mecanismul prețurilor garantate

- *preț orientativ* (cel mai ridicat, care servește ca referință teoretică și obiectiv de atins în cadrul campaniei);

- *preț de prag* (care se aplică importurilor în C.E.E., pentru protejarea producției interne: față de prețul mondial se adaugă o „prelevare”, scumpind marfa);
- *preț de intervenție* (corespunde unui minim garantat, cu care se cumpără produsele excedentare, pentru a fi stocate sau distruse în scopul menținerii prețurilor). „Prelevarea la import” este atribuită agricultorilor care exportă produsele lor, prin intermediul FEOGA, sub forma „restituirii la export”, încurajând astfel exportul în ciuda faptului că prețul mondial este inferior celui din C.E.E.

Problemele PAC-ului

PAC și-a îndeplinit principalul obiectiv de a acoperi necesarul de produse alimentare, deci autosuficiența, Comunității Europene. Însă succesul în această direcție a creat alte probleme: supraproducția a făcut necesară o reformă a PAC, care să scadă costurile uriașe și să reducă producția excedentară. Reforma era necesară și datorită altor fenomene, dezvoltate pe plan mondial sau în interiorul Comunității: distorsiuni la nivelul concurenței, conflicte între statele membre datorită marilor sume angajate în PAC, scăderea semnificativă a ponderii forței de muncă din agricultură în raport cu alte sectoare economice și, în paralel scăderea ponderii agriculturii în PIB.

Reforma PAC

Reforma a fost începută în 1984 când au fost introduse *cote la producția de lapte*. În 1985, Comisia a prezentat o *Cartă verde*, care a stat la baza primei reforme de amploare după organizarea PAC. În mai 1992, Consiliul de Miniștri a adoptat această reformă radicală numită, după comisarul care răspundea de agricultură, **reforma MacSharry**. Principiile reformei din 1992, care schimbau profund caracteristicile PAC, erau:

Principiile reformei

1. scăderea progresivă a prețurilor la produsele excedentare, având drept scop limitarea producției;
2. abandonarea anuală obligatorie a unei părți din terenul cultivat;
3. compensarea pierderilor suferite de agricultori, prin plăți directe către producător menite să mențină nivelul de trai;
4. aplicarea unei strategii de dezvoltare rurală, care să mențină activitatea în agricultură și să protejeze mediul înconjurător.

Agenda 2000

În ciuda rezistenței fermierilor, reforma din 1992 a asigurat, pentru prima dată de la organizarea PAC, condițiile pentru încheierea unui acord cu SUA, precum și pentru semnarea unui acord între 117 țări, în cadrul GATT, la Geneva, în 1995.

O nouă reformă a PAC s-a realizat pornind de la *Agenda 2000*, document prezentat în 1997, prin care Comisia propunea o amplă reformă a finanțelor Uniunii Europene. Consiliul European de la Berlin, din martie 1999, a realizat un acord asupra perspectivelor financiare 2000-2006, pe baza propunerilor din *Agenda 2000*. Principalele prevederi ale reformei din 1999 vizau: o atenție specială pentru **Politica de Dezvoltare Rurală (PDR)**, care devine al doilea pilon în cadrul PAC; în cadrul PDR: creșterea competitivității, respectarea normelor privitoare la mediu și diversificarea activităților economice în mediu rural; au fost reduse prețurile unor produse agricole europene până aproape de prețul mondial (la cereale, lapte, carne de vită); s-au limitat cheltuielile anuale legate de PAC la 40,5 miliarde anual, ceea ce a redus capitolul agricol

din bugetul european la 46%; a fost încurajată dezvoltarea agriculturii în țările candidate prin crearea unui nou fond de preaderare – SAPARD.

Reforma 2003

Ultima reformă importantă din cadrul PAC a fost cea din iunie 2003. Principalele puncte fixate pentru aceasta sunt:

- 1.o plată unică, pe exploatare agricolă pentru fermierii din UE, independent de producție („decuplarea” ajutorului);
- 2.subordonarea acestei plăți de respectarea normelor de mediu, de securitate alimentară, de sănătate a animalelor și plantelor și de bunăstare a animalelor („ecocondiționare”);
- 3.o politică de dezvoltare rurală întărită, printr-o reducere a plăților directe către marile exploatari pentru a finanța noua politică în materie („modulare”);
- 4.un mecanism de disciplină financiară pentru a limita cheltuielile destinate susținerii pieței și ajutoarele directe în perioada 2007-2013.

Reforma mai vizează o revizuire a politicii de organizare comună a piețelor (care reprezintă primul pilon al PAC). Deja au fost reformate diferite sectoare: tutun, bumbac, ulei de măsline, zahăr.

Test de autoevaluare 2

2.1. Indicați resursele bugetului european.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.2. Precizați obiectivele Politicii Agricole Comune fixate prin Tratatul de la Roma.

.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 176

8.4. Politicile Europene (II)

8.4.1. Uniunea Economică și Monetară (UEM)

A fost nevoie să treacă cincizeci de ani de la începutul integrării europene, prin crearea CECO, până la introducerea în circulație a bancnotelor și monezilor europene, **EURO**. Un drum lung și dificil, cu uriașe consecințe: în plan financiar, economic, social și mental.

Definiția UEM

Chiar dacă poate părea simplu, mai ales acum după ce s-a realizat, procesul care a condus la introducerea monezii unice europene a fost complex și a implicat soluții îndrăznețe. Introducerea monezii europene era condiționată de soluții economice de macrostructură. Relația existentă între problemele economice și cele monetare este cuprinsă chiar în denumirea politicii: **uniunea economică și monetară**. Definiția

Evoluție istorică	<p>ei confirmă acest lucru: „<i>Prin Uniunea Economică și Monetară se înțelege procesul destinat armonizării politicilor economice și monetare ale statelor membre, cu scopul de a introduce moneda unică: euro.</i>”</p> <p>Prima încercare de a introduce stabilitate în raporturile dintre monezile statelor membre ale Comunității a avut loc în 1972. Era o consecință a situației apărute pe plan mondial, nu rezultatul unor evoluții interne din C.E.E.</p>
Șarpele monetar	<p>Sistemul creat în 1944 prin acordurile de la Bretton Woods, care se bazau pe un raport fix între dolar și aur, a intrat în criză la începutul deceniului 1970. Convertibilitatea dolarului în aur a fost suspendată în 1971 și apoi dolarul a fost devalorizat și a fost lăsat să fluctueze. Schimburile fluctuante s-au generalizat în 1973. Pentru comerțul internațional era o perioadă dificilă.</p>
Sistemul Monetar European	<p>În aprilie 1972, Comunitatea a creat, inspirându-se din Raportul Werner, Șarpele monetar, un sistem care le permitea monezilor statelor membre să fluctueze, într-un <i>tunel</i>, între limitele $\pm 2,25\%$. Șarpele monetar a fost un eșec: lira sterlină l-a părăsit în iunie 1972, lira italiană în februarie 1973, francul francez l-a părăsit, a revenit și l-a părăsit din nou. Scopul fixat în Raportul Werner, de a realiza uniunea monetară europeană în 1980, a fost abandonat în decembrie 1974.</p>
ECU	<p>De mai mare succes s-a bucurat Sistemul Monetar European (SME), care devine operativ pe 13 martie 1979, ca urmare a deciziei Consiliului de Miniștri de la Bruxelles, din decembrie 1978.</p> <p>SME era mai complex și mai flexibil decât Șarpele monetar. Elementul central al SME era un etalon comun, constituit dintr-un coș monetar, în care intra într-o proporție determinată, fiecare deviză europeană. Aceasta era o „monedă teoretică” și a fost numită ECU (inițialele de la <i>european currency unit</i> = unitate monetară europeană). Pentru fiecare monedă din Comunitate se stabilea un echivalent fie în ecu, numit curs-pivot sau rată-pivot.</p>
Fondul de Cooperare Monetară	<p>Ca și în cazul Șarpelui monetar devizele puteau fluctua cu $\pm 2,25\%$ față de cursul-pivot, dar Italia, Irlanda și mai târziu Spania, au negociat o marjă de $\pm 6\%$, iar într-o perioadă de dificultăți economice, în 1993, s-a aprobat o fluctuare de $\pm 15\%$. În plus, era posibilă în SME încadrarea în marja de fluctuație admisă prin <i>realiniere</i>.</p>
Evoluția SME	<p>Al treilea aspect important pentru SME este cel legat de crearea unui fond de rezervă comun, care să fie oferit pentru susținerea temporară a devizei slabe. Acest fond s-a numit Fondul European de Cooperare Monetară (FECOM).</p> <p>Bilanțul SME este controversat, dar în linii mari pozitiv. Este de ajuns să observăm că după o perioadă de mari fluctuații și frecvente realinieri (1979-1983), urmează o perioadă tranzitorie de scădere a fluctuațiilor (1983-1987) și apoi una de excepțională stabilitate a cursului (1987-1992). Nu numai că SME și-a păstrat participarea inițială (fără retrageri că în cazul Șarpelui monetar), dar a primit noi membri: Spania, în 1989; Marea Britanie în 1990 și Portugalia în 1992.</p>
Uniunea Economică și Monetară	<p>Progresele realizate pe calea integrării, în special încheierea pieței unice europene în 1992, care implica libera circulație a capitalurilor, impunea</p>

reluarea programului de introducere a **monezii europene**.

După experiența eșuată a Șarpelui monetar, după rezultatul pozitiv obținut prin SME, urmează, în condiții interne și externe favorabile a treia și ultima etapă: Uniunea Economică și Monetară (UEM).

Începutul este făcut prin includerea în Actul Unic European a unui nou capitol privind cooperarea în Politica Economică și Monetară. AUE a fost adoptat la începutul perioadei în care Jacques Delors a fost președinte al Comisiei(1985-1995). Dintre numeroasele domenii de care el și-a legat numele, cel mai important și cel căruia i-a acordat cea mai mare atenție a fost UME. Pe lângă atribuțiile prezidențiale(din ce în ce mai împovărătoare) el și-a păstrat în portofoliu conducerea UEM.

Prima fază În aprilie 1989, Comitetul Delors a prezentat *Raportul asupra Uniunii Economice și Monetare*. Consiliul European de la Madrid, din iunie 1989 a aprobat *Raportul* și a deschis astfel calea punerii sale în practică. Raportul comitetului Delors prevedea implementarea UEM în trei faze, prima urmând să înceapă chiar din 1990.

La Madrid s-a decis ca data de început a **primei faze** pentru UEM să fie 1 iulie 1990. În această fază obiectivele stabilite erau: eliminarea controlului asupra schimburilor și asigurarea liberei circulații a capitalurilor; întărirea coordonării politicilor economice și intensificarea cooperării între băncile centrale.

A doua fază În timpul desfășurării primei faze a UEM se întrunește Conferința Interguvernamentală din 1991 pentru UEM. Deciziile ei au fost incluse în Tratatul de la Maastricht, care detaliază măsurile pentru realizarea UEM în cele 27 de articole din Tratatul instituind Comunitatea Europeană modificat (titlul VII).

A treia fază Astfel se reglementa că a **doua fază** a UEM va începe la 1 ianuarie 1994, iar obiectivele ei erau: convergența politicilor economice și monetare ale statelor membre, cu scopul de a garanta stabilitatea prețurilor și finanțe publice sănătoase și crearea Institutului Monetar European (IME), care va fi înlocuit, în 1998, de Banca Centrală Europeană.

Criteriile de convergență **Faza a treia** a început la 1 ianuarie 1999 și s-a caracterizat prin fixarea irevocabilă a cursului de schimb și introducerea monedei unice, mai întâi în plățile scriptice și electronice și, în sfârșit, în formă fizică de la 1 ianuarie 2002.

Pentru participarea la a treia fază, tratatul stabilea cinci criterii de convergență, pe care fiecare stat trebuia să le îndeplinească:

- 1.deficitul bugetar nu trebuie să depășească 3% din PIB;
- 2.datoria publică nu trebuie să depășească 60% din PIB;
- 3.stabilitatea prețurilor și o rată a inflației care să nu depășească cu mai mult de 1,5% rata medie din cele trei țări care au cea mai mică inflație;
- 4.rata medie nominală a dobânzii să nu depășească cu mai mult de 2% rata dobânzii din cele mai bine plasate trei țări;
- 5.respectarea marjei de fluctuare a monezii, fără mari tensiuni, timp de cel puțin doi ani înainte de evaluare.

În prezent moneda euro circulă de aproape cinci ani cu succes în douăsprezece state membre ale UE. Dintre vechii membri numai Marea Britanie, Suedia și Danemarca și-au păstrat moneda națională. Dintre cei zece membri noi, admiși în 2004, Slovenia va adera prima la zona euro în 2007. Urmează: Malta, Cipru, Letonia, Estonia...

Introducerea euro a avut rezultate promițătoare. În ciuda unei creșteri inițiale a prețurilor, de „ajustare”, euro a asigurat stabilitate, coerență și a dat dinamism economiei europene. Întărirea euro în raport cu dolarul și yenul a depășit cele mai optimiste speranțe.

Solidaritate și
coeziune

8.4.2. Politica regională

Atât între statele membre, cât mai ales între diferite regiuni ale acestor țări, există mari decalaje în nivelul dezvoltării economice, prosperității sociale, angajării forței de muncă și deci nivelului veniturilor. Printre obiectivele cele mai ambițioase și generoase pe care le are Uniunea Europeană sunt cele ce pot fi sintetizate în două cuvinte: **solidaritate**, în sensul că statele și regiunile mai dezvoltate sprijină cetățenii și regiunile defavorizate economic și social; **coeziune**, pentru că reducerea decalajelor de dezvoltare este, în fond, în beneficiul tuturor.

Obiective

În preambulul Tratatului de la Roma din 1957, prin care a fost creată C.E.E., se făcea referire la „*reducerea diferențelor existente între diferitele regiuni și reducerea rămânerii în urmă a regiunilor mai puțin favorizate*”. Însă textul respectiv nu era cuprins în partea dispozitivă a tratatului (adică în articolele tratatului) și prin aceasta rămânea o declarație de intenții nu un angajament concret. De aceea, timp de aproape două decenii, după Tratatul de la Roma politica regională a fost lăsată pe seama statelor membre și nu se poate vorbi de o politică europeană în domeniu.

FEDER

FSE

Primul fond european special destinat politicii *regionale* (în sensul că a cuprins chiar în denumire termenul) a fost **Fondul european de dezvoltare regională (FEDER)**, creat în 1975. Dar, la acea dată existau deja alte două fonduri, care atingeau tangențial politica regională, chiar dacă obiectivele lor principale erau identificate în alte domenii.

FEOGA

Primul dintre fondurile de redistribuire, inclus azi în categoria fondurilor structurale a fost **Fondul Social European (FSE)**, prevăzut în Tratatul de la Roma (1957) (art.123-125), creat în 1960. Scopul lui era de acoperi o parte din costurile reconversiei profesionale a muncitorilor și de a oferi ajutoare salariaților afectați de restructurarea întreprinderilor.

Politica de
coeziune

În ordine cronologică, al doilea fond inclus azi în categoria fondurilor structurale a fost **Fondul European de Orientare și Garanție Agricolă (FEOGA)**, secțiunea Orientare, creat în 1962 și divizat în 1964 în cele două secțiuni. Secțiunea Garanție din FEOGA este parte a politicii agricole comune (PAC).

Politica regională devine o necesitate după lărgirea Comunității Europene spre sudul Europei, prin includerea celor trei țări mai puțin dezvoltate: Grecia, Spania și Portugalia. Drept urmare, Actul Unic European, prin art.23 a adăugat un nou titlu Tratatului de la Roma: **Coeziunea economică și socială**. De altfel politica regională

Obiectivele stabilite prin Actul Unic European

europăna este numită uneori *politică de coeziune*, sau *politică structurală*. În reglementarea Actului Unic: „*Pentru a promova dezvoltarea armonioasă a ansamblului Comunității, aceasta dezvoltă și urmărește acțiuni care conduc la întărirea coeziunii ei economice și sociale. Comunitatea urmărește, în special, reducerea diferențelor dintre nivelurile de dezvoltare ale diverselor regiuni și ridicarea nivelului regiunilor sau insulelor defavorizate, inclusiv ale zonelor rurale*”. Pornind de la această prevedere, Consiliul a adoptat *regulamentul 2953/88* din 15 iulie 1988, care pune cu adevărat bazele politicii regionale, prin aplicarea *reformei din 1989*.

Documentul a definit șase obiective prioritare în politica de coeziune și criteriile de intervenție. Acestea erau : promovarea dezvoltării și ajustării structurale a zonelor slab dezvoltate (**obiectivul 1**) – se aplica regiunilor în care PIB pe cap de locuitor era mai mic de 75% din media comunitară; realizarea reconversiei profesionale a regiunilor sau a zonelor (inclusiv a comunităților urbane și a zonelor industriale) grav afectate de declinul industrial (**obiectivul 2**) – se referea la regiunile cu nivel crescut de șomaj și diminuarea locurilor de muncă în industrie; combaterea șomajului de lungă durată (mai mult de 12 luni) și facilitarea integrării în muncă a tinerilor (sub 25 de ani) și a persoanelor supuse excluderii din piața muncii (**obiectivul 3**); facilitarea adaptării muncitorilor de ambele sexe la schimbările industriale și la schimbările în sistemul de producție (**obiectivul 4**); promovarea dezvoltării rurale prin: accelerarea adaptării structurilor agricole în cadrul politicii agricole comune (**obiectivul 5a**) și prin sprijinirea dezvoltării și ajustării structurale în zonele rurale (**obiectivul 5b**) – pentru regiunile rurale situate în afara obiectivului nr.1, caracterizate printr-un nivel slab de dezvoltare; promovarea dezvoltării și ajustării structurale a regiunilor foarte puțin populate (**obiectivul 6**) – pentru regiunile în care densitatea populației este egală sau mai mică de 8 locuitori pe km². De remarcat că obiectivul 6 a fost adoptat în ianuarie 1995, după aderarea Finlandei și Suediei, state cu densitate redusă a populației.

Fondurile structurale: FEDER, FSE, FEOGA, IFOP

De asemenea, este de remarcat că nu toate cele șase obiective făceau parte din politica regională, ci numai **obiectivele 1, 2, 5a și 6**, numai ele fiind eligibile pentru **FEDER**. Obiectivele 3 și 4 puteau fi finanțate prin **FSE**, iar obiectivul 5a prin **FEOGA - Orientare**, fiind deci legate de **politica de coeziune** și de **politica socială** sau de **politica agricolă comună**.

Fondul de coeziune

Tot în cadrul reformei din 1989, cele trei fonduri existente au primit numele de **fonduri structurale**. La ele s-a adăugat, în 1993, un al patrulea fond: **Instrumentul Financiar de Orientare a Pescuitului (IFOP)**.

Bilanțul primei etape

În continuare, politica regională s-a dezvoltat spectaculos, în mai multe etape: 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006 și urmează lansarea unei noi strategii pentru 2007-2013.

Tratatul de la Maastricht (1992) a reprezentat un mare pas înainte în *politica de coeziune*. În baza prevederilor sale a fost creat un fond special, numit **Fondul de coeziune**, în mai 1994, iar Banca Europeană de Investiții a fost asociată la această politică.

La încheierea primei etape a politicii regionale, după reforma din 1989,

A doua etapă	<p>rezultatele au fost impresionante pentru țările cu întinse zone defavorizate. Irlanda avea în 1986 produsul național brut (PNB) 63,6% față de media statelor membre ale Comunității, iar în 1995 a ajuns la 89,9%. Mai mici, dar totuși semnificative au fost și rezultatele celorlalte state care au primit un sprijin masiv: Spania a crescut de la 70,5% în 1986, la 76,2% în 1995; Portugalia de la 55,1% în 1986, la 68,4% în 1995; Grecia de la 61,4% în 1986 la 64,3% în 1995. Aceste rezultate n-ar fi putut fi obținute fără mobilizarea sumelor considerabile dedicate politicii regionale prin reformele bugetare numite Delors I (1988) și Delors II (1992).</p>
A treia etapă	<p>A doua etapă, 1994-1999, a consacrat politica de coeziune drept una prioritară pentru Uniunea Europeană. În 1994-1995 erau în derulare nu mai puțin de 13 programe: EMPLOI, INTERREG, KONVER, LEADER, PESCA, REGIS, URBAN, ADAPT, IMM etc. Numai pentru Obiectivul 1 au fost alocate 93,972 miliarde ecu (1 ecu = 1euro) pentru perioada 1994-1999. Dintr-un buget uriaș, fondurile structurale și fondul de coeziune reprezentau mai mult de o treime din cheltuieli.</p>
Obiectivele Agendei 2000	<p>Următoarea etapă, 2000-2006, este legată de o nouă reformă a politicii structurale realizată prin <i>Agenda 2000</i>, prezentată în iulie 1997 de Comisie. Noua strategie urmărea să crească eficiența intervenției comunitare prin concentrarea ajutoarelor și simplificarea funcționării lor. În acest scop, numărul obiectivelor a fost redus la trei.</p> <p>Obiectivul 1 susține dezvoltarea și ajustarea structurală a regiunilor mai puțin dezvoltate, al căror PIB mediu pe locuitor este mai mic de 75% din media Uniunii Europene. Cele șapte regiuni „ultraperiferice”, zonele cu densitate foarte redusă a populației din Suedia și Finlanda și, în plus, Irlanda de Nord, beneficiază de acest sprijin. În total, obiectivul 1 s-a aplicat la peste 90 de regiuni din 19 state membre. Pentru perioada 2000-2006, fondurile implicate în obiectivul 1 (FEDER, FSE, FEOGA, secțiunea Orientare și IFOP), se ridică la 70% din totalul fondurilor structurale, sau 151 de miliarde euro.</p> <p>Obiectivul 2 sprijină reconversia economică și socială a zonelor geografice aflate în dificultate structurală. El se referă la patru categorii de zone: zonele afectate de schimbări socio-economice în sectoarele industriale și de servicii; zonele rurale în declin; zonele urbane în dificultate; zonele dependente de pescuit, care se află în criză. Obiectivul 2 a primit 11,5% din fondurile structurale, sau 22,5 miliarde de euro. Pentru că întregul teritoriul Greciei, Irlandei și Portugaliei era eligibil pentru Obiectivul 1, regiunile acestor state nu puteau opta pentru Obiectivul 2.</p> <p>Obiectivul 3 susține adaptarea și modernizarea politicilor și sistemelor de educație, de formare și de angajare în muncă. El formează cadrul pentru toate măsurile luate pe baza noului titlu referitor la ocuparea forței de muncă, din Tratatul de al Amsterdam și strategia care rezultă din el. Obiectivul 3, spre deosebire de celelalte două, nu are caracter regional. Pentru el au fost destinate 24,05 miliarde euro, deci 12,3% din total.</p> <p>Totodată, în cadrul reformei fondurilor structurale prin <i>Agenda 2000</i> s-a redus și numărul programelor de la 13 la numai 4: INTERREG, LEADER, EQUAL și URBAN.</p>
Comitetul regiunilor	

Din punct de vedere instituțional, Tratatul de la Maastricht a creat **Comitetul Regiunilor**, care trebuie consultat obligatoriu pentru luarea deciziilor, într-o serie de domenii între care politica regională și fondurile structurale sunt foarte importante. Comitetul are un mare rol în aplicarea principiului subsidiarității

Test de autoevaluare 3

3.1. Menționați fazele și obiectivele implementării UEM.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.2. Comentați pe scurt definițiile politicii regionale .

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Răspunsurile pot fi consultate la pagina 176

8.5. Politicile Europene (III)

8.5.1. Politica culturală

Istoric

Domeniul cultural a intrat relativ recent în complexul proces al construcției europene. Din Tratatul de la Roma nu se putea invoca în favoarea demersului cultural european decât formularea generală înscrisă de semnatari în *preambul*: „Hotărâți să pună bazele unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei.”

La încheierea Consiliului European de la Stuttgart, pe 19 iunie 1983 a fost semnată **Declarația Solemnă asupra Uniunii Europene**, care includea o secțiune referitoare la cooperarea culturală în diferite domenii „cu scopul de a completa acțiunea Comunității”.

Din noiembrie 1983 încep să se desfășoare reuniunile miniștrilor Culturii din statele membre ale Comunității, în cadrul instituțional al Consiliului de Miniștri, care au la dispoziție sume reduse din bugetul comunitar, pentru acțiuni culturale. Cu sprijinul Parlamentului European, Comisia a finanțat mici programe având caracter cultural.

Apoi, Consiliul European de la Milano a aprobat, pe 29 iunie 1985 raportul **Comitetului ad-hoc pentru o Europă a popoarelor** (Comitetul Adonno), intitulat *Europa cetățenilor* propunea să se acționeze în domeniul cultural și al comunicării.

Pasul decisiv pentru includerea politicii culturale în cadru comunitar a fost adoptarea Tratatului de la Maastricht. În textul Tratatului instituind Comunitatea Europeană, așa cum a fost modificat la Maastricht, a fost

inclus un nou titlu, referitor la **cultură**, reglementat în art.128.

Tratatul de la
Amsterdam și
politica culturală

Tratatul de la Amsterdam a păstrat prevederile respective, în noua formă a Tratatului instituind Comunitatea Europeană, în *Titlul XII (ex-titlul IX) Cultură, art.151(ex-art.128)*. Acesta prevede: „(1)Comunitatea contribuie la dezvoltarea deplină a culturilor statelor membre, respectând totodată diversitatea lor națională și regională și punând în evidență moștenirea lor comună. (2)Comunitatea încurajează prin acțiunea sa cooperarea între statele membre și, dacă este necesar, sprijină și completează acțiunea acestora în următoarele domenii: - îmbunătățirea cunoașterii și difuzarea culturii și istoriei popoarelor europene; - păstrarea și protejarea patrimoniului cultural de importanță europeană; - schimburile culturale necomerciale; - creația artistică și culturală, inclusiv în sectorul audiovizual.”

Prima observație care se poate face în legătură cu prevederile de mai sus este că deși Comunitatea se angajează în politica culturală, rolul principal rămâne în seama statelor. În fapt este vorba de aplicarea principiului subsidiarității, care implică intervenția comunitară numai acolo unde acțiunea nu poate fi realizată mai aproape de cetățeni, la nivel local sau național. De altfel procedura de vot din Consiliu, prin unanimitate și nu prin vot majoritar calificat, dovedește reticența statelor membre în a susține politica culturală la nivel comunitar.

Totuși, ratificarea Tratatului de la Maastricht a oferit baza legală pentru impulsivitatea politicii culturale în cadru comunitar. Comisia și în special Parlamentul European au arătat un mare interes în această direcție.

Din punctul de vedere al programelor adoptate politica culturală a parcurs două etape și se pregătește acum pentru a treia.

Etapele
programelor
culturale

Prima etapă acoperă anii 1994-1999, când au fost adoptate și realizate programele: KALEIDOSCOPE (adoptat în martie 1996, se referea la evenimente culturale generale), ARIANE (program prezentat de Comisie în octombrie 1994; se aplica la încurajarea traducerilor) , RAPHAEL (prezentat de Comisie în aprilie 1995; era destinat protejării moștenirii culturale) și MEDIA II (program adoptat în noiembrie 1995, cu scopul sprijinirii producției de filme și programe de televiziune, pe plan european).

A doua etapă, acoperă anii 2000-2006, deci se apropie de încheiere. În ea programele din etapa anterioară au fost reunite într-un program cadru numit „Cultura 2000”, care pentru primii cinci ani de activitate a avut o alocare bugetară de 167 milioane de euro.

Cultura 2007

Urmează programul „Cultura 2007”, pentru perioada 2007-2013, cu o alocare bugetară de 408 milioane de euro. Obiectivele formulate pentru noul program sunt: 1.sprijinirea mobilității transnaționale pentru toți cei ce lucrează în sectorul artistic în Uniunea Europeană; 2.sprijinirea circulației transnaționale a operelor de artă și a produselor culturale și artistice; 3.dezvoltarea dialogului intercultural.

În cadrul politicii culturale europene au fost desfășurate acțiuni importante, ca *Orchestra Tinerilor din Comunitatea Europeană*, *Luna Culturală Europeană* și, cea mai cunoscută: *Capitala Europeană a Culturii*. În anul 2007, pentru prima dată un oraș românesc va fi capitală

culturală europeană: Sibiu.

8.5.2. Politica externă și de securitate comună (PESC)

Istoric	<p>Această politică, de cea mai mare importanță pentru definirea Uniunii Europene ca entitate viabilă, a fost precedată de încercarea eșuată de constituire a Comunității Europene de Apărare, în anii 1952-1954, și de Cooperarea politică europeană (CPE), lansată, în mod informal prin <i>raportul Davignon</i>, în 1970, instituționalizată apoi prin Actul Unic European, din 1987 (Titlul III). Totuși, Titlul III nu a fost incorporat în Tratat, pentru că statele membre nu erau dispuse să transfere procesul de decizie în politica externă în cadru comunitar.</p>
Tratatul de la Maastricht	<p>Politica externă și de securitate comună a fost reglementată în Titlul V din Tratatul de la Maastricht (TUE), art. 11-28. Astfel, art. 11 prevedea că: <i>„Uniunea stabilește și implementează o politică externă și de securitate comună, care acoperă toate domeniile politicii externe și de securitate.”</i></p> <p>Sunt apoi prezentate, în același alineat, cele cinci obiective ale PESC :</p>
Obiective	<ol style="list-style-type: none"> 1) salvagardarea valorilor comune, intereselor fundamentale, a independenței și integrității Uniunii; 2) consolidarea securității Uniunii sub toate formele; 3) menținerea păcii și întărirea securității internaționale...; 4) promovarea cooperării internaționale; 5) dezvoltarea și consolidarea statului democrației și statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale
Instrumente	<p>Art.12 specifică instrumentele de realizare a acestor obiective:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1)definind principiile și orientările generale ale politicii externe și de securitate comune; 2)luând deciziile privind strategiile comune; 3)adoptând acțiuni comune; 4)adoptând poziții comune; 5)intensificând cooperarea sistematică între statele membre în conducerea politicii lor.
Tratatul de la Amsterdam	<p>Titlul V din TUE, sediul materiei pentru politica externă și de securitate comună, reglementează în articolele următoare atribuțiile Consiliului European, Consiliului UE și statelor membre în realizarea acestei politici. În plan militar, TUE stabilește că Uniunea Europei Occidentale (UEO) <i>„este parte integrantă a dezvoltării Uniunii, permițându-i accesul la o capacitate operațională de apărare.”</i></p> <p>Prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, Uniunea Europeană poate recurge la un nou instrument: strategia comună. Același tratat a creat o nouă funcție în domeniul PESC, asigurând creșterea coerenței și vizibilității în exprimarea UE pe arena internațională: funcția de Înalț Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, sub denumirea curentă <i>Domnul PESC</i>.</p>
Comitetul Politic	<p>După Tratatul de la Amsterdam, a fost organizată în domeniul PESC o</p>

și de Securitate structură specială, care exercită, sub controlul Consiliului controlul politic și conducerea strategică a operațiilor de gestionare a crizelor – Comitetul Politic și de Securitate (COPS), format din directorii politici din Ministerele de Externe. COPS a devenit după Consiliul European de la Nisa (decembrie 2000) o instituție permanentă.

Tratatul de la Nisa a introdus posibilitatea, sub anumite condiții, de a aplica **cooperări întărită**, în domeniul PESC, prin realizarea unei acțiuni comune sau unei poziții comune. Aceste cooperări întărite nu se pot referi la probleme cu implicații militare, sau relative la domeniul apărării.

Constituția Europeană, în curs de ratificare prevede crearea unui post de **ministru al Afacerilor Externe** al Uniunii Europene, însărcinat cu PESC, asistat de un **serviciu european pentru acțiunea externă**, nou creat de asemenea.

De remarcat este și faptul că în cadrul PESC se dezvoltă o **politică europeană de securitate și apărare**.

Test de autoevaluare 4

4.1. Menționați obiectivele PESC

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Răspunsul poate fi consultat la pagina 176

8.6. Bibliografie

- *Documentele de bază ale Comunității și Uniunii Europene*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 2002.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea Europeană: aprofundare și extindere*, București, Editura Trei, 2001
- Bîrzea, Cezar, *Politicile și instituțiile Uniunii Europene*, București, Corint, 2001.
- Ferreol, Gilles (coordonator), *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Polirom, 2001.
- Charles Zorgbibe, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura TREI, București, 1998
- Courty; Guillaume Devin - *Construcția europeană*, Editura C.N.I. "Coresi" SA, București, 2001
- Filipescu, Ion P; Fuerea, Augustin, *Drept instituțional comunitar european*, ediția a IV-a, București, Editura Actami, 1999.
- Urwin Derek - *Dicționar, Istorie și politică europeană 1945-1995*, Institutul European, Iași, 2000
- Jinga Ion; Popescu Andrei - *Integrarea Europeană - Dicționar de termeni comunitari*, Ed. Lumina Lex, București, 2000

8.7. Răspunsuri pentru testele de autoevaluare

Test de autoevaluare 1

1.1. 9 mai – ziua oficială a Europei reprezintă data la care ministrul de externe francez Robert Schuman a anunțat lansarea Planului cu același nume privind realizarea Comunității Economice a Cărbunelui și Oțelului.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la întrebarea ultimului test, re-studiați capitolul 8.2. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 2

2.1. Resursele proprii bugetului european: 1) drepturile provenind din aplicarea politicii agricole comune și drepturile de vamă percepute la frontierele externe de la țările terțe; 2) resursa TVA (taxa pe valoare adăugată) - o percepere uniformă de maxim 0,5% în prezent - în trecut a fost și 1% - din TVA, fără a depăși 50% din venitul național brut (VNB), al fiecărei țări; 3) resursa VNB, percepută în funcție de puterea economică a statelor membre, fără a putea depăși 1,24 din VNB al UE. Resursa VNB înlocuiește vechiul calcul pe baza produsului intern brut (PIB); 4) alte venituri, provenind din impozitele asupra salariilor funcționarilor, amenzi plătite de întreprinderi etc.

2.2. Obiectivele PAC fixate prin Tratatul de la Roma sunt: a) creșterea productivității agricole prin promovarea progresului tehnic și asigurarea dezvoltării raționale a producției agricole; b) asigurarea unui nivel de trai echitabil pentru populația agricolă; c) stabilizarea piețelor; d) garantarea securității aprovizionărilor; e) asigurarea unor prețuri rezonabile în livrările către consumatori.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test, re-studiați capitolul 8.3. și bibliografia indicată.

Test de autoevaluare 3

3.1. Prima fază (1990 – 1994) – obiective - eliminarea controlului asupra schimburilor și asigurarea liberei circulații a capitalurilor; întărirea coordonării politicilor economice și intensificarea cooperării între băncile centrale. A doua fază (1994-1999) – obiective - convergența politicilor economice și monetare ale statelor membre, cu scopul de a garanta stabilitatea prețurilor și finanțe publice sănătoase și crearea Institutului Monetar European (IME), care va fi înlocuit, în 1998, de Banca Centrală Europeană. Faza a treia (1999 – 2002) - obiective - fixarea irevocabilă a cursului de schimb și introducerea monedei unice de la 1 ianuarie 2002.

3.2. În preambulul Tratatului de la Roma din 1957, prin care a fost creată C.E.E., se făcea referire la „*reducerea diferențelor existente între diferitele regiuni și reducerea rămănerii în urmă a regiunilor mai puțin favorizate*”, obiectiv necesar realizării unei creșteri economice de lungă durată. Însă nu era vorba de un angajament concret, ci de o declarație de intenție. Actul Unic European a impus însă existența unei noi politici comune, de coeziune, ce urmărea eliminarea decalajelor economice între regiuni și între statele membre: „*Pentru a promova dezvoltarea armonioasă a ansamblului Comunității, aceasta dezvoltă și urmărește acțiuni care conduc la întărirea coeziunii ei economice și sociale. Comunitatea urmărește, în special, reducerea diferențelor dintre nivelurile de dezvoltare ale diverselor regiuni și ridicarea nivelului regiunilor sau insulelor defavorizate, inclusiv ale zonelor rurale*”.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la una dintre întrebările ultimului test,

re-studiați capitolul 8.4. și bibliografia indicată.**Test de autoevaluare 4**

4.1. Cele cinci obiective ale PESC prevăzute în Tratatul de la Maastricht : 1) salvagardarea valorilor comune, intereselor fundamentale, a independenței și integrității Uniunii; 2) consolidarea securității Uniunii sub toate formele; 3) menținerea păcii și întărirea securității internaționale...; 4) promovarea cooperării internaționale; 5) dezvoltarea și consolidarea statului democrației și statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Notă: În cazul în care nu ați răspuns corect la întrebarea ultimului test, re-studiați capitolul 8.5. și bibliografia indicată.

8.8. Lucrare de verificare 4

Pornind de la bibliografia indicată și folosind drept model Unitatea de învățare 8 explicați evoluția, obiectivele, elementele constitutive proprii unei politici comune a Uniunii Europene, în afara celor descrise mai sus. (Exemplu: politica de concurență, politica industrială, politica energetică, politica de cercetare și dezvoltare etc.)

Barem de corectare:

- a. Istoric – 1 pct.
- b. Prevederi existente în tratate (comentate) – 1,5 pct.
- c. Obiective, Principii – 2,5 pct.
- d. Derulare, Programe, Resurse – 2,5 pct.
- e. Bilanț și aprecieri – 1,5 pct.

Notă: 1 punct se acordă din oficiu

Instrucțiuni privind testul de evaluare:

- a. dacă este posibil, tehnoredactat, Arial 12, 1,5 rânduri, max. 5 pagini
- b. se trimite prin poștă tutorelui.
- c. parcurgerea bibliografiei este absolut necesară pentru rezolvarea acestei sarcini de lucru.

Criteriile de evaluare sunt:

- claritatea exprimării și absența formulărilor nesigure,
- șirul logic al argumentelor,
- utilizarea bibliografiei.